

CRONICA

Nr. 8, august 1998

revistă de cultură

Mondrian - "Copacul cenușiu"

Poem de august

Somn de vară

Gabriela MELINESCU

În încăpere
liniștea e așezată în vase de lut,
câni enorme cu vine albastre,
stăpînul casei umblă nevăzut
și aruncă cîte-un fruct mirositor
și colorează tăcerea în portocaliu,

aromele plutesc în aburii
din rana unui animal cu trupul viu.
Și aburii mă ling pe chip,
mirosul fructelor încet mă otrăvește,
adorm într-o femeie tînără
pe care forma fructelor
o-ncercuiește.

Cînd utopiile capătă consistența realității

Valeriu STANCU

O publicație are cititorii pe care și-i formează, pe care deci îi merită. Obisnuit decenii la rînd să fie un consumator de "înlocuitori", nu de produse naturale, autentice, valoroase, românul s-a plecat în fața ofensivei surrogatului care i s-a lipit de existență ca marca de scrisoare.

Conviețuirea cu surrogatul și-a pus amprenta și pe viața culturală a tranziției, această conviețuire avînd o încărcătură și o semnificație aparte în domeniul creației, în care este resimțită mai acut, pentru că în acest domeniu subiectivitatea oferă posibilitatea trecerii cu ușurință a graniței - destul de labile - dintre valoare și non-valoare.

De aceea mă bucur ori de cîte ori înlînesc oameni care încă mai gustă un concert simfonic virtuos, trăiesc atmosfera unui spectacol de teatru, se topesc în ardența unei arii de operă, se delectează lecturînd paginile literare ale unei reviste.

Pentru acești consumatori de cultură mă bucură profesionalismul și fermitatea cu care multe din publicațiile momentului își baricadează paginile în fața asaltului nechematiilor, grafo-manilor, impostorilor, velleitarilor. De aceea, orice număr ieșit "de sub teac" îl consider ca pe o victorie personală a "frumosiilor nebuni ai marilor reviste" (evident, nu includ în această categorie publicațiile partinice, periodicele sponsorizate de

tot felul de "mecena" cu averi dubioase, de miliardari de carton sau de politicieni compromiși).

În ciuda tentațiilor computerizării, ale internetului, în ciuda concurenței televiziunilor comerciale, prin cablu, prin satelit, în ciuda sărăciei mijloacelor financiare de care dispun bugetele culturale, în ciuda diminuării dramatice a numărului de cititori preocupați de cultură, în ciuda inflației de publicații subculturale (ale căror pagini scot în prim-plan scandalurile, violurile, violența, birfele despre vip-uri, minciuna, cancanurile politice etc.), revistele culturale continuă să apară și să satisfacă nevoia de cultivare spirituală a iubitorilor cuvîntului tipărit.

Iar pentru redactorii unei astfel de publicații culturale, ziua ci de apariție constituie o adevărată sărbătoare, zumzetul mașinilor de tipărit, de fălțuit, de brosat, munca pe manuscrise, febrilitatea activităților redactionale, "complicitatea" cu tipografia, cu corectorii, cu colaboratorii, cu "tehnicii", bucuria de a ține în mînă exemplarul încă ud, rodul eforturilor atîtor oameni, toate se încheagă, se amestecă, se încuibă în sufletul lor, constituind jaloanele existențiale obligatorii ale echipei redactionale.

În ciuda tuturor schimbărilor și modernizărilor survenite în procesul de apariție a unei publicații, mirosul cernelii tipografice continuă să-l îmbete ca un drog pe cel ce și-a rostuit existența ca "un umil aprinzător de lumînări în templul culturii naționale".

Și dacă în notațiile din numărul trecut afirmam că într-o societate care nu e preocupată aproape deloc de cultură, un an de supraviețuire e o adevărată performanță pentru o revistă literară, atunci cu atît mai mult trebuie să semnalez miracolul numit "Poesis". La Satu Mare, într-o margine de țară, o echipă de entuziaști a reușit să închege un vis, să dea substanță dorinței pe care o nutrea orice poet din România: editarea unei reviste dedicate în exclusivitate poeziei. Cu doar două luni în urmă, "frontiera Poesis" a fost trecută de elegantul și substanțialul număr 100.

Admir din tot sufletul (și cu o confraternă invidie) succesele poetului George Vulturescu și ale echipei sale (în care strălucesc alți doi confrăți, Alexandru Pintescu și Ion Vădan) și le doresc să ajungă a trimite în țară, la cititori, și numărul 1000 al revistei.

Un alt frumos nebun al "tipăriturilor culturale periodice" s-a dovedit a fi și criticul Dan Silviu Boierescu, cel care a reușit să arate confrăților că uneori pînă și utopiile pot căpăta consistența realității. Căci ce ar fi fost în urmă cu un an proiectul de a edita o revistă culturală de 64 de pagini, dacă nu o utopie? Și totuși "Art Panorama" există, iar scriitorii îi doresc o viață cît mai lungă și cît mai multe împliniri spirituale, spre satisfacția numerosilor și minunatilor ei cititori. Căci, așa cum spuneam, o revistă are cititorii pe care și-i formează și pe care-i merită...

Post scriptum la dosarul Dumitru Matei (1)

Dănuț DOBOȘ

Ziarul "România Mare" din 22 mai 1998 a publicat articolul intitulat *Spionii Vaticanului* și semnat de fostul general de securitate Neagu Cosma. Textul menționat mai sus reia una din temele dragi securității românești și istoricilor marxisti de ieri și de astăzi și anume aceea cum că preoții și ierarhii catolici din România ar fi fost agenți ai "serviciilor speciale" ale Vaticanului, creînd în România rețele de informații și îndemnînd chiar la folosirea armelor de foc în lupta contra comunismului. A fost vizat cu precădere de semnatarul articolului episcopul Augustin Pacha care, conform opiniei generalului Cosma, ar fi militat pentru "revizuirea tratatelor internaționale" și pentru "dezmembrarea României" (!)

Vom prezenta, cu un alt prilej, într-o încercare de redare a adevărului istoric, momentul dramatic al arestării și condamnării acestui simbol al rezistenței anti-sovietice și anticomuniste, care a fost episcopul Augustin Pacha. Deocamdată, să menționăm faptul că lotul de condamnați în frunte cu episcopul Pacha a fost reabilitat post-mortem, în aprilie 1997, după o recercetare a dosarului penal de către Secția Militară a Curții Supreme de Justiție de pe lângă Parchetul General al României. Recursul în anulare fusese cerut imediat după evenimentele din decembrie 1989 de membri ai comunității catolice germane din România, iar justiția post-decembristă a anulat farsa judiciară din anul 1951 căreia i-au căzut victime Episcopul Augustin Pacha și un grup de colaboratori. Să mai arătăm doar că dezinformări de genul celei produse de generalul N. Cosma devin ridicole astăzi, în condițiile în care arhivele istorice ale fostei securități, inclusiv dosarele penale păstrate în arhiva S.R.I., devin controlabile și accesibile istoricilor.

Vizat de articolul sus-citat a fost și preotul martir Dumitru Matei, arestat de securitatea din București la 17 mai 1950, condamnat la moarte la 23 octombrie 1950 și executat prin împușcare la 21 februarie 1951. Potrivit opiniei mincinoase a generalului de securitate N. Cosma, preotul martir Dumitru Matei ar fi desfășurat o "amplă activitate potrivnică României; organizînd rețele de agenți pentru culegerea de informații și acte de diversiune, curieri clandestini pentru transportul peste frontieră al informațiilor". Nu lipsesc din recuzita de spion atribuită în mod fals preotului D. Matei, elemente specifice activității de spionaj: cifruri, coduri, cerneluri simpatice, aparatură radio de transmitere a informațiilor s.a. Toate aceste acuze contrafăcute au fost inspirate generalului Cosma de dosarul penal 10715. "Dumitru Matei și alții", dosar de spionaj și de înaltă trădare conceput în întregime de securitatea română care a dorit să compromită Biserica Catholică aflată în opoziție cu regimul comunist.

Securitatea română împotriva lui Dumitru Matei

În absența, la această dată, a recunoașterii oficiale de către Parchetul General a nevinovăției așa-zisului "grup Dumitru Matei" (cca. 200 de persoane), înaintăm opinia că cele 30 de volume din dosarul penal 10715 sînt un fals grosolan creat sută la sută de securitate. Este suficient să menționăm existența la dosarul penal 10715 a unei note a ofițerilor de securitate care au instrumentat cazul *Matei Dumitru*, notă în care se recunoaște direct că după un moment de împotrivire, preotul D. Matei a fost obligat de anchetatori să declare și să semneze, prin intimidări, tortură, tot ceea ce-i ceruseră tortionarii.

Este cert faptul că în anii 1948-1950, la ordinul guvernului comunist sau poate al sovieticilor, Securitatea a regizat un proces de răsunet prin care a incriminat Biserica Catholică din România. Întrebarea care apare este, de ce au fost alese anume Diaceza de Iași și persoana preotului D. Matei? În opinia noastră, preotul D. Matei a fost ales de securitate pentru a fi martirizat în numele Bisericii Catolice. Hotărîrea Securității a fost determinată pe baza informațiilor conform cărora preotul D. Matei și-ar fi dat acordul în legătură cu organizarea la Iași a unor centre de rezistență anticomunistă și antisovietică printre studenții ieșeni. Era cunoscut și episodul "Spitalul Izolarea", referitor la organizarea evadării unor prizonieri germani, precum și faptul că studentul Liviu Mărgineanu, lider al unei organizații studentești anticomuniste, precum și aviatorea Smaranda Brăescu, ar fi fost găzduiți la Episcopia Catholică de Iași, în camera preotului D. Matei. Ideea implicării preotului D. Matei într-o ipotetică "organizație teroristă de spionaj catolic" a aparținut ofițerilor de securitate ieșeni Octav Blehan, N.V. Pandelea și S. Leferman. Pe baza referatelor întocmite în anul 1950 de ofițerii sus-menționați a fost realizat un fals scenariu de spionaj în cadrul căruia preotul D. Matei ar fi urmărit "să răstoarne regimul de democrație populară din R.P.R." și să înlesnească în eventualitatea unui conflict, armatelor anglo-americeane ocuparea țării (?). Referatele se încheiau cu propunerea ca D. Matei și studenții ieșeni implicați în falsa acțiune de spionaj să fie înaintați justiției comuniste în vederea judecării și condamnării, "dînd astfel exemplu tuturor aceluia care, puși în slujba imperialiștilor anglo-americieni, vor căuta să submineze la temelie Republicii Populare Române". În absența anglo-americanilor, Securitatea s-a mulțumit și cu membrii... Legăției Franței la București...

Ideea organizării unui proces anticatolic a fost însoțită cu entuziasm de Centrala Securității din București, prin persoana unuia din sefii acesteia, faimosul colonel Misu Dulgheru. Ordinul de urmărire și arestare a fost transmis Direcțiilor Regionale de Securitate Iași și Serviciilor județene de Securitate Suceava, Bacău și Neamț.

Semnificativ este faptul că arestările în cazul procesului Legăției Franței au fost efectuate numai după arestarea preotului D. Matei, la 17 mai 1950, desi toate persoanele din așa-zisul "grup Matei", în special din București, ar fi putut fi arestate cu multă ușurință, în cursul anilor 1949-1950. Analiza evidentei persoanelor care au întretinut legături compromițătoare cu arestatul D. Matei conduc la o altă concluzie: au fost pur și simplu arestate toate persoanele cu care ar fi intrat în contact preotul D. Matei, în perioada noiembrie 1948-17 mai 1950 (în cazuri de găzduire, vizite etc.). Procedul a fost repetat și în cazul celor 11 principali acuzați în procesul de spionaj "Legăția Franței". Desi a fost acuzat de organizarea unei rețele de spionaj la Iași, în procesul din octombrie 1950 nu au fost implicați direct ieșeni, preferîndu-se victime printre bucureștenii aflați într-un mod sau altul în legătură cu Legăția Franței sau cu D. Matei.

După arestarea din 17 mai 1950, preotul D. Matei a fost anchetat și interog direct de colonelul A. Patriciu, care a și realizat un scenariu de spionaj obligîndu-l pe arestat să semneze cîteva sute de pagini de declarații false, pe baza cărora l-a trimis în judecată Tribunalul Militar București. Acuzațiile au fost: 1. înlesnirea evadării unor prizonieri germani în 1947; 2. implicarea într-o organizație subversivă și de spionaj. "Toate acestea - concluziona la 21 iulie 1950 colonelul A. Patriciu - Matei Dumitru le-a făcut datorită faptului că dorea fierbinte înlăturarea actualului regim sub care el nu mai putea să-și continue în voie activitatea sa de rătăcire a minților populației prin răspîndirea misticismului religios, a superstițiilor precum și datorită influenței vîrfurilor catolice din țara noastră, dușmani de moarte ai regimului democratic."

Vizita la Iași în vara anului 1948 a profesorului francez A. Thibaudet a fost speculată doi ani mai tîrziu de Securitatea din București, în sensul că în seama preotului D. Matei a fost pusă și o falsă întîlnire cu universitarul francez, care, chipurile, i-ar fi predat preotului român o parolă pentru a fi recunoscut de atasatul militar francez S. Parisot.

Continuare în pag. 4

Imnul național

Gheorghe I. FLORESCU

După limba maternă, deci după "cuvînt", dar înainte de istorie, judecat ca un exordiu al discursului despre faptele trecute, prezente și mai ales cele viitoare, *Imnul național* este înscrisul de consimilitudine al unei comunități umane ajunse pe o anumită treaptă a evoluției sale generale. Toate neamurile care au reușit să se identifice în fața propriei lor conștiințe, dar să se și afirme în raport cu ceilalți, au decis la un moment dat să-și cînte, cele mai nobile sentimente și entuziasmul, într-un poem liric, numit *hymnus, hymnos, hymne, national himno, national anthem* etc. și, desigur, *imn național. La Marseillaise* sau *The Star - spangled Banner* - dar nu numai acestea - au o istorie a lor, înscrisă în istoria Franței și a Statelor Unite ale Americii. Intonat undeva, dar numai în momente deosebite, orice imn național creează o stare de spirit deosebită. El este un elogiu al trecutului, o asumare a prezentului și o resuscitare a celor mai nobile sentimente naționale, care preced adoptarea unei decizii cruciale sau implicarea într-o acțiune ce reprezintă voința unui neam. La întonarea oricărui imn național, toți cei ce-l ascultă se ridică în picioare, în semn de onoare pentru o țară, respectîndu-se astfel pe ei înșiși. Imnul național are semnificații ritualice și adună în cuvintele lui individualitatea unei nații. Melodia ce însoțește "discursul" exprimă și ea ceva specific națiunii respective: faptele trecute și prezente, gîndurile clipei și speranțele de mîine. Fără a fi însoțită de versurile respective, melodia ne face să simțim ceva din spiritul unui neam, din psihologia lui, din împlinirile și înfrîngerile care l-au însoțit secole și secole, împresionîndu-ne și apropiindu-ne între noi și de noi, într-o comuniune de o clipă, după care se declanșează feroarea, generatoare de energii nebănuite, care îi înalță, deopotrivă, pe învingători și pe învinși. Viața nu poate fi concepută, nici nu ar fi adevărată, deci credibilă, dacă învingătorii și învinșii nu ar intra împreună în istorie, conferindu-i astfel substanță, coerență și echilibru. Si nu rare au fost cazurile cînd timpul i-a așezat pe învinși înaintea învingătorilor.

Prin urmare, imnul național este ruga unui neam, ce precede un moment peste care nu se poate trece oricum, și jurămîntul că pentru trecerea de clipa sau confruntarea respectivă, o națiune își va aduna tot ceea ce are ea mai frumos și mai bun, astfel încît la capătul drumului să o aștepte o victorie.

Aceste gînduri mă urmăresc de ani și ani, cînd, copil fiind, dar și adolescent ori matur, am fost obligat să memorizez și să imit emoția ce ar fi trebuit să mi-o provoace diverse "imnuri naționale", care proslăveau ceva străin neamului nostru. Mai grav decît toate însă era faptul că "textele" respective, politizate și puse în "slujba" unei ideologii și a cuiva anume, erau potrivnice identității noastre naționale. La un moment dat, românii s-au văzut obligați să învețe "imnul național" al celor mai mari "prietenii" ai lor, îngîmînd cuvinte ale unei limbi care le era absolut necunoscută. Așa s-a ajuns ca generații întregi să urască o anumită limbă, care, oricum, nu e a unui trib asiatic, atîta vreme cît Dostoievski, bunaoară a gîndit și a scris în limba respectivă. Apoi a venit vremea naționalismului comunist, cînd s-a apelat la texte celebre, dar "revizuite" și "adaptate" de cineva care s-ar fi dorit și mare poet.

În sfîrșit, după schimbările din 1989, pe care România și le-a însușit într-o manieră în care sintagma "față umană" era repetată ca refrenul unui posibil imn,

neamul nostru are imnul național care, după atîtea pîngării rusinoase ale demnității naționale, răspunde tradiției și sentimentelor românești. Specialistii au luat în discuție "istoria" textului, care interesează, desigur, dar nu face obiectul acestor rînduri. Cum era și de presupus, s-au găsit și "români" cărora nu le-au sunat bine îndemnul imnului, mai ales cele care ne îndemnau la "deșteptare". Pentru acestia, tradiția nu are nici o valoare, obișnuiți fiind să creadă că totul începe cu ei și că dacă am abandonat *Internaționala*, ni s-ar cuveni un imn care să glorifice Marea Revoluție din Decembrie.

În cele din urmă, *Desteaptă-te, române*, care a devenit de la început un imn popular, a rămas imnul național al României. Vechea succesiune de "imnuri" și intenții dezonorante a făcut ca nu o dată, în loc de actualul imn național, să fim obligați să ascultăm, cu ocazia unor manifestări internaționale diplomatice sau sportive, imnul care ne arunca într-o istorie ce ne-a deformat trupurile și gîndurile. Ne-am supărat, am protestat, dar "deșteptarea" clamată de adevăratul imn național întîrzie să devină o realitate. Iar pentru a ne demonstra nouă înșine că așa este, în atîta ani scurși de la adoptarea actualului imn național, nu ne-am învrednicit să-i învățăm versurile. Un fost "președinte" de Republică, obligat să recunoască, public, faptul că nu știe nici prima strofă a imnului național, nu-l va învăța, probabil, niciodată, întrucît nu le poate uita pe cele cîntate, cu atîta osîrdie și bărbăție, odinioară. Și nu numai ale României. Dar ce trist și reproabil "spectacol" ne-a oferit, recent, echipa națională de fotbal pentru ai cărei componenți, versurile imnului național sînt străine. Cîte unul, doar, murmură ceva, încercînd să salveze aparențele. Nici puținii români, prezenți pe stadioanele franceze cu ocazia Cupei Mondiale de Fotbal, ca spectatori, nu făceau excepție.

S-ar putea invoca scuza că din cauza concentrării ce precede spectacolul, tinerii sportivi români, oficialii și spectatorii ajunși acolo întîmplător nu au cîntat întrucît erau copleșiți de emoție și de gravitatea momentului. Dar imnul național are și acest rost. Or, neștiindu-i cuvintele, totul se compromite, eșuînd în derizoriu, adică într-un spectacol gratuit.

Fotbalul nu mai este de mult un simplu joc. El a devenit o competiție în care predomină dimensiunile politice, diplomatice, culturale etc., ale unei națiuni. Nu lipsite de teme au fost declarațiile aceluia care au asemuit victoria Franței, din 12 iulie 1998, cu semnificația eliberării Parisului, în anii celui de-al doilea război mondial, confruntarea fotbalistică franco-braziliană a fost cu mult mai mult decît una sportivă. Învîgătorii și învinșii nu numai că au acceptat o asemenea ipostază, ci au fost conștienți că chiar așa stăteau lucrurile. Izbînda naționalei franceze a fost unanim recunoscută ca un preludiu al zilei naționale a Franței.

Dar, înainte de a ști cine va fi învinsul și învingătorul, francezii și brazilienii prezenți pe acel "cîmp de luptă" și-au cîntat imnurile naționale. Cu demnitate, cu mîndrie, cu speranțe firești și cu sentimentul că fiecare își rosteste rugăciunea de dinaintea bătăliei decisive. Clipele acelea au fost, din multe puncte de vedere, cele mai semnificative și mai impresionante.

Dar cum se roagă acela care nu-și știe rugăciunea?

Din păcate, nu numai fotbalistii - care vor totuși statui - nu știu imnul național. Foarte puțini români știu sau își mai amintesc niște versuri care nu trebuie să ne fie (și nici nu ne pot fi) indiferente. Ne place să repetăm, fără a și conștientiza ceea ce spunem, că "noi sîntem români!". Ce fel de români sîntem, dacă nu știm imnul național al țării în care trăim?

Despre teatru cu dragoste

Între 27 mai și 8 iunie, Sibiu a fost capitala artelor dramatice, grație Festivalului Internațional de Teatru, ediția a V-a, director - actorul Constantin Chiriac. Timp de zece zile, orasul ardelean s-a umplut de artiști din Bulgaria, Croația, Republica Bielorussia, Statele Unite ale Americii, Brazilia, Spania, Franța, Iugoslavia, Italia, Olanda... Am cunoscut mai bine grupul de actori și regizori, unii încă studenți, alții absolvenți, de la Virginia Commonwealth University, Richmond, SUA, și pe profesorul lor, dr Kenneth Campbell, director asociat al Blue Ridge Theatre Festival și al Festivalului sibian, coordonatorul secțiunii de spectacole-lectură. Dr Campbell este un fidel al Festivalului, anul acesta fiind la a patra participare consecutivă. Interesul domniei sale pentru fenomenul teatral sud-est european este vădit; eficiența și energia, competența și un discurs critic de mare flexibilitate și profunzime îl fac să fie un oaspete dorit la Sibiu.

Studentii americani au susținut spectacole-lectură: *Autostrada fără ieșire* (după J.P. Sartre) și *Strada Euclid nr. 8, Familia M.* (de Iustin Panta), ambele în limba engleză. La acestea s-au adăugat două spectacole propriu-zise: *A Beckett Trio*, care a cuprins *Catastrophe*, *Footfalls* și *Rough for Theatre II*, regizat de Jennifer Spieler, și un colaj dramatic de Lil Wood, din scrierile lui Walt Whitman, August Strindberg, Anne Bradstreet, Luigi Pirandello, W.B. Yeats, în regia lui Doug Joiner.

Conversația cu grupul american poate fi interesantă pentru cei preocupați de arta spectacolului, de educația în domeniul artelor, de mentalitatea americană în general. Cei cu care am dialogat sînt actori și regizori formați, cu personalitate bine conturată. Profesorul lor a intrat în joc între două alergături, ajutîndu-mă, ici și colo, cu cîte o nuanță interogativă bine țintită.

Irina Andone: - Ați venit pe scena Festivalului de la Sibiu cu un anume stil de joc: stilul american. L-ați putea defini?

Brian Françoise: - Cînd mergem la colegiu să studiem actoria, o facem fără să fi avut o experiență teatrală anterioară. În adolescență nu vedem prea mult teatru: sînt și excepții de la regulă: cei norocoși... Înmărim însă mult teatru pentru televiziune și multe filme.

I.A.: - Se vede...

Brian: - Noi venim cu stilul acela realist, naturalist, cu acel mod relaxat de a da și de a primi, combinat cu tehnica lui Meissner - a observa comportamentul și a răspunde la el. Asta ține de detaliu, e o muncă minucioasă. La Festival, ne-am confruntat cu alt fel de teatru, cu un joc uneori fără cuvinte, fizic transmis. Dacă am mai fi avut 19 sau 20 de ani, după o astfel de experiență probabil am fi devenit altfel de actori.

Daryl Lathon: - Totul se reduce la actorul care caută sugestia pentru a prezenta personajul pe scenă. Și le caută în text.

Jennifer Spieler: - Facem în așa fel, încît spectacolul să se potrivească, să se adapteze textului, cuvîntului scris.

Angellique Glenn: - Extragem tot ce a pus acolo dramaturgul, viziunea lui. Și apoi vine rîndul regizorului și al interpretului, care elaborează spectacolul împreună. Dar mai întîi trebuie să iei tot ce poți din text. Abia după aceea ești liber să experimentezi, după ce ți-ai format o idee despre "unde bate" autorul.

Janine Russo: - Pregătirea noastră se axează pe felul cum comunicăm cuvintele prin voce și versurile prin corp. Din cauza influenței televiziunii și a filmului, urmărîm mereu fete și nu trupuri în întregime, așa încît cel mai mult ne preocupă să transmitem textul prin viu grai, în speranța că, de îndată ce îl explorăm prin sunet, acesta se va încorpora, va deveni psihofizic - mintea și trupul.

Brian: - Interesant e faptul că există două stiluri diferite: unul, cînd regizorul vine cu o viziune, și atunci totul urmează să intre în acea schemă, și altul, mă refer la experiența prin care am trecut eu în *Sleepers*, cînd e mult mai incitant să ne adunăm cu toții și să ne punem întrebările esențiale din nevoia de a comunica. Ca artist, trebuie să umpli spațiul acela gol în care ai invitat publicul să intre. Nu cred că e absolut necesar ca totul să încapă în felul de a vedea al unei singure persoane, pentru că principala întrebare la care ne raportăm este: ce e viața? Și cine să ne spună nouă, actorilor, ce e viața? Trebuie să dăm răspunsul prin mijlocirea propriei noastre vieți.

I.A.: - Păreți foarte conștienți de voi înșivă, comparativ cu studenții români de la actorie. Bănuiesc că sînteiți "antrenați" să fiți așa...

Jake Berger: - Interesantă observație... Ți se pare că sîntem preocupați de felul cum ieșim în lume, de felul cum arătăm?

I.A.: - Vă îngrijiiți să vă construiți o imagine anume? Eu am intuit o siguranță

în joc, un, cum să-i zic, sînge rece, o putere de stăpînire...

Doug Joiner: - Cred că asta ține de cultura americană în general...

Dr Kenneth Campbell: - Stau și v-aș ascult și v-aș întreba: cîți dintre voi au văzut cele două piese de Mrozek prezentate de studenții bucureșteni? Sînteiți de acord că actorii aceia au fost inspirați? Făceau exact ce trebuia să facă, erau de acolo...

dialoguri neprotocolare

Brian: - Dădeau spectatorilor ocazia să descopere ei înșiși anumite sensuri, nu-i lăsa să anticipeze...

Janine: - Dacă nu le reușea ceva, lăsa lucrurile să curgă de la sine, se mișcau spre momentul următor.

Dr K.C.: - E lecția lui Meissner. Noi venim cu acest mod de a concepe arta actorului, dinspre un astfel de sistem de pregătire. Ca să talmăcesc întrebarea Irinei: care e diferența dintre voi și studenții români, cum ajungeți fiecare să fiți ceea ce sînteiți?

Daryl: - Am vorbit despre asta cu unul dintre ghizii noștri și cred că totul trebuie pus în relație cu felul de viață pe care o duc cei mai mulți dintre români. Ei trăiesc de azi pe mîine, fără să-și facă planuri și fără să-și facă griji în privința trecutului, în timp ce americanii sînt atît de preocupați de aceste aspecte.

I.A.: - Nu ați avut ghid prea bun. Nu-l credeți irevocabil...

Daryl: - Fiecare dintre noi a fost învățat să facă planuri de viitor sau să-și găsească sălaş în trecut. Avem un mod diferit de a aborda propria existență, în general, și arta dramatică în particular.

Mark Duncan: - Vrei să zici că în jocul actoricesc ești obligat să te raportezi la această mentalitate americană a planificării...

Daryl: - Cred că asta ne poate sta în cale atunci cînd sîntem pe scenă.

Dr K.C.: - Sper că vreți să spuneți că efortul vostru trebuie să se îndrepte spre a nu lăsa ca acest lucru să se întîmple...

Brian: - Meissner, de fapt, îi cere actorului să-și "spargă" mecanismele de apărare construite în copilărie și în adolescența timpurie, pînă pe la 25 de ani. Avem această conștiință de sine și aceste "fatade". Însă actorul trebuie să reacționeze spontan, să răspundă imediat unor stimuli. Unora dintre noi li se întîmplă să le fie frică să dea jos masca...

Jennifer Spieler: - În parte, asta are de-a face cu imaginea. Cînd studenții bucureșteni au venit la noi, în Richmond, la o oră de audiere, au întrebat de ce colegii lor americani se uită fix la perete cînd recită și nu la auditoriu. Noi așa am fost pregătiti, cîta vreme ei sînt obișnuiți cu un schimb mai natural între actor și public.

I.A.: - Fiind Festivalul aproape de sfîrșit, v-aș întreba ce ați învățat de la alții și ce credeți că au învățat alții de la voi?

Joy Pace: - Nu am învățat, propriu-zis... Am fost inspirați.

I.A.: - E, într-adevăr, un cuvînt bun...

Joy: - Am fost inspirați în primul rînd de public. Apoi, de angajamentul unor actori de a crea, de energia venind din spere ei. Se simte o devoțiune față de procesul creator. E vizibil și te inspiră. Apoi multimele pe care le-am descoperit la spectacolele din Festival, la Cîsnădoara sau la Teatrul "Radu Stanca" și în celelalte săli... Noi nu avem așa ceva decît la meciurile de fotbal sau de baseball. În Statele Unite nu se stă la coadă ca să intri la teatru...

Doug: - Mai puțin de trei la sută din populația americană merge frecvent să vadă o piesă.

I.A.: - V-ați putea referi concret la spectacolele văzute?

Joy: - În spectacolele românești din Festival și în piesa bulgărească, *Apokryph*, prezentată de Teatrul Atelier "Sfumato", am observat cu deosebire procesul intens de plămuire. Fiecare dintre cei prinși în spectacol se dedică detaliului. Ceva genuin, profund creator.

I.A.: - Pentru noi, tema este una obișnuită; bulgarii au plecat de la date folclorice pe care le împărtășim cu toții în Balcani.

Joy: - Bine, dar noi, americanii, sîntem atît de tineri, ca nație! Și nu avem prea multe în comun; eu sînt Mark, tu ești Mike, englez, scotian, irlandez... Nu avem religie comună, nici folclor. De aceea, duc cu mine acel ceva care face procesul creator atît de activ și de evident, aici, tocmai prin această linie forte a datelor împărtășite de o comunitate.

Doug: - În legătură cu piesele de aseară, de Mrozek... De mult nu am mai plecat din teatru fericit. Mai totdeauna, plec așa cum am intrat. Mrozek și bulgarii mi s-au părut excepționali. Mi-am reamintit cît de vital poate fi teatrul și, fără îndoială, de aceea se îngheșuie oamenii la spectacole. E atît de plin de vitalitate, e făcut din necesitate, nu de dragul unei tradiții sacre pe care trebuie să o respectăm...

Brian: - Am fost impresionat, și mă refer și la spectacolele în limba română, de faptul că poți face un teatru captivant fără cuvinte și că poți înțelege o piesă privind la niste povestiri care se înfiripă din mișcare.

I.A.: - Asta în ciuda faptului că voi vă concentrați pe text, porniți de la el...

Brian: - Aș vrea să creez un astfel de teatru, acum că mi-am dat seama că e posibil. Și mă întreb cît de departe se poate ajunge cu acest alt fel de teatru.

Angellique: - Am văzut *1794*. Să fii captivat timp de trei ore de un spectacol într-o limbă pe care nu o înțelegi... e ceva!

I.A.: - Care dintre piesele din *Antologia* editată de *Fundatia Culturală Română* în acest an, piese destinate *spectacolelor-lectură*, v-a impresionat cel mai mult?

Dr K.C.: - E o întrebare grea pentru că nu pot să mă pronunț încă. Au fost piese foarte diferite... Cred că aceea a lui Darko Lukic (Croația) e cea mai amuzantă... Ai văzut reacția publicului... Nu este, așa cum au spus mai toți criticii, o piesă despre sida; de altfel, autorul a explicat care i-a fost intenția. Apoi piesa lui Heather McDonald (SUA) e foarte bună. Va intra în repertoriul universitar bucureștean - am cunoscut un regizor care vrea să o monteze și să vină cu ea la anul în America. Piesa lui Val Butnaru (Republica Moldova) este foarte problematică pentru mine, fiindcă m-am rătăcit în simbolismul ei... Știu despre războiul din Transnistria; am fost în Republica Moldova la numai o lună după război... Îmi trebuie însă ceva timp pînă să-mi dau seama cum funcționează simbolismul ei. Și alte piese sînt obscure pentru mine. De pildă, piesa lui Iustin Panta.

I.A.: - Tema Festivalului de anul acesta a fost comunicarea, dialogul. Dacă despre comunicare e vorba, e vreo piesă românească pe care ați duce-o cu dvs. în America spre a fi jucată?

Dr K.C.: - Nu, dar am multe planuri în ceea ce privește felul cum funcționează

proiectul *spectacolelor-lectură* de care mă ocup. Știi că l-am pornit împreună cu Valentin Silvestru. Ai fost la spectacole și la discuții în fiecare zi. Știi că mă interesează calitatea, eficiența, corectitudinea traducerilor. Un alt aspect care mă preocupă e timpul de pregătire a Antologiei Festivalului. Cred că trebuie să stim cine sînt dramaturgii tineri ale căror piese le comentăm, să le cunoaștem biografia. Ne-ar plăcea ca autorul să fie și el în sală. Au și fost cîteva...

I.A.: - Dar dintre piesele românești prezentate în Festival, mă refer la reprezentările propriu-zise, ați alege vreuna?

Dr K.C.: - Nu am citit încă destule piese românești ca să mă decid. M-a fascinat însă faptul că în Republica Moldova, știu asta de la Ștefan Oprea, care a și fost la Chișinău, s-a desfășurat un festival de creație dramatică la care s-au ales și premiați cinci piese din treizeci; ele au fost ulterior jucate. Și asta s-a întîmplat doar acum o lună. Aș vrea să văd cîteva dintre textele respinse. S-ar putea să fie interesante, să-mi spună mie ceva...

I.A.: - Care spectacol, românesc sau străin, vi s-a părut cel mai emoționant?

Dr K.C.: - Spectacolul studenților bucureșteni. Actorii au fost uimitori.

I.A.: - Și bielorșii?

Dr K.C.: - Am sensibilitatea și receptivitatea necesare pentru tipul lor de reprezentare teatrală, dar nu înțeleg rusește.

I.A.: - Nici eu. Spectacolul lor m-a impresionat totuși prin jocul actorilor, prin sincretism. Dar spectacolul cel mai rafinat care credeți că a fost? Mă refer la subtilitățile concepției și ale jocului, la imagistica bine conturată, la inteligenta spectacolului.

Dr K.C.: - Mi-a plăcut prima reprezentare bulgărească, *Apokryph*. Am fost și derutat însă. La sfîrșit, în lunga conversație pe care am avut-o cu ei, am aflat că se exploatează o credință de la periferia culturii, o tradiție apocrifă despre Dumnezeu care trimite ploaia de pietre pe pămînt. Trupa lor vrea să meargă cu acest spectacol într-un turneu prin lume, dar, pentru asta, va trebui să fie mai expliciti în unele privințe. De pildă: ce e cu piatra aceea mare care cade din cer, care e originea copilului de lut care urcă, la final, spre tărîi? E misterios și derutant, dar plin de emoție.

I.A.: - Ce alte spectacole profesionale ați reținut?

Dr K.C.: - Încă nu-mi dau seama. Nu mi s-au limpezit impresiile... Am văzut ambele dramatizări după Mircea Eliade: *La țigănci*, montat la Odeon, și *Cazul Gavrilescu*, la Nottara; apoi *1794*, al lui Alexandru Darie, montat la Bulandra. Le voi vedea și la București, în sălile pentru care au fost concepute. Voi merge din nou la *Petru I*, în regia Cătălinei Buzoianu și la o piesă iugoslavă, *Profesionistul*, în care joacă Mircea Albulescu. Spectacolele prezentate la Sibiu nu au avut toate elementele cu care au fost concepute și vreau să le văd jucate la ele acasă.

I.A.: - Știu că aveți planuri concrete în legătură cu spectacolele-lectură pe care veți continua să le coordonați. Mă bucur să văd că un festival de teatru din această parte de lume adună entuziaști, profesioniști, oameni interesați cu adevărat de comunicarea prin artă. E o cale de salvare din derizoriu. Și văd că e eficientă.

Note:

1. Studentii din clasa Dem Rădulescu - George Ivascu au susținut spectacolul *Omoară-l pe aproapele tău*, după două piese de Mrozek: *Pe jos* și *Curcanul*.

2. *Antologia* pieselor prezentate în secțiunea spectacolelor-lectură cuprinde nouă piese: *Visînd o limbă în care să ne înțelegem cu toții* de Heather McDonald. *Cît de important este să fii pozitiv* de Darko Lukic, *Trei pronume personale* de Ana Ripka-Rus, *Strada Euclid nr. 8, Familia M.* de Iustin Panta, *Pensiunea pentru cîini* de Yuriy Dachev, *Omul gunoaielor* de Ewa Lachnit, *Saxofonul cu frunze roșii* de Val Butnaru, *Scrișori netrimise* de Andor Szilagyi și *Tu de Olga Mukhina*. Versiunea engleză și traducerea în română a pieselor străine - Mircea Ivănescu.

3. Teatrul Național din Minsk a prezentat spectacolul *Bloody Mary*, combinînd elementele teatrale propriu-zise cu cele muzicale și coregrafice.

Pagină realizată de Irina ANDONE

P.P. Carp și "afacerea" Macedonski (II)

Cătălin TURLIUC

Unul din personajele care au stîmțit reacția publică a lui P.P. Carp prin prezența sa în guvern a fost Mihail Kogălniceanu. "omul de la 2 mai" cum avea să fie numit pînă la moartea sa de dușmanii politici. Mihail Kogălniceanu a fost artizanul loviturii de stat care a dus la instaurarea unui regim autoritar în ultimii doi ani de domnie ai lui A.I. Cuza și de aceea era văzut ca fiind incompatibil cu "ordinea constituțională" de către inamicii săi politici. La începutul lui decembrie 1868. în parlament, P.P. Carp încerca într-un discurs să demonstreze că prezența lui Kogălniceanu pe banca ministerială este o anomalie, dar discursul său a fost întrerupt, oratorul fiind adus la ordine de președinte. În schimb, în presa vremii, nimeni nu îi stătea împotriva intențiilor de a critica guvernul și pe membrii acestuia. Astfel, profitînd din plin de "afacerea Macedonski", P.P. Carp atacă cu o mare virulență guvernul, situîndu-se în acest fel, aparent desigur, în tabăra lui Brătianu. Carp pornea de la două chestiuni de principiu în criticile sale: mai întîi, dezacordul constant dintre guvern și majoritatea parlamentară nu oferea nici o garanție pentru propășirea țării; în al doilea rînd, prezența lui Kogălniceanu și reactivarea generalului Macedonski i se păreau incompatibile cu moralitatea care trebuia să guverneze elita politică a țării. Dorința sa de a demonstra că o persoană care conspirase împotriva regimului parlamentar, rețete Mihail Kogălniceanu, nu putea fi un bun ministru parlamentar demonstrează pe lîngă o ușoară naivitate politică, o puternică fibră morală care va fi o trăsătură constantă a întregii cariere politice a lui P.P. Carp. Cum criticile lansate la adresa guvernului și membrilor săi îi aduseră o reputație de "stînga", într-un discurs, la 28 ianuarie 1869, înăuntrul parlamentului moldovean argumenta: "Si să nu credeți că a fost în intenția domnului Ghica să-mi acorde atîta importanță, încît apropierea mea de un partid sau altul ar constitui o primejdie. Dar dumnealui a vrut să zică, că atunci cînd este confuzie în principii și idei, cînd nimeni nu mai știe care busolă trebuie să-l conducă, atunci este o adevărată primejdie morală. Cînd vedem că într-un stat constituțional se face un minister compus din toate partidele, cînd vedem pe aceeași bancă pe 11 februarie alături de 2 mai, cînd vedem stînga cu dreapta într-o învîlmășeală cumplită, cînd vedem că majoritatea care a susținut ieri guvernul îl lovește astăzi, cînd vedem pe domnul Prim-Ministru atacînd pe domnul Brătianu și pe domnul Brătianu atacînd ministerul, atunci nu putem zice că nu e primejdie... o primejdie cu atît mai mare cu cît am văzut ieri pe printul Ghica acuzîndu-mă pe mine, care singur am refuzat de a mă asocia la această confuziune, de a fi părăsit calea ce am urmat-o pînă acum, în loc să vadă dimpotrivă că confuziunea e pretutindeni și că nimeni nu mai știe care-i este ținta". Ideile dezvoltate în acest discurs parlamentar care transgresa cu mult chestiunea zilei, adică "afacerea Macedonski", demonstrează claritatea și limpezimea gândirii politice a lui P.P. Carp care sintetiza astfel problema: "Două Mai era cezarismul și 11 februarie este parlamentarismul". Ideea centrală era că dacă potrivit ordinii instituite la 1864 după lovitură de stat o singură voință putea triumfa, acum actul de decizie trebuie să fie rezultatul unui compromis necesar căci "ministerul și camera - spunea P.P. Carp - au uitat că sistemul constituțional se rezimă pe concesuni mutuale". Dacă o simplă chestiune precum numirea unui general, cazul lui Macedonski, putea crea atîta confuzie și haos politic, cum ar fi putut fi rezolvate marile chestiuni ale țării, se întreba cu bun temei oratorul nostru.

Afacerea Macedonski venea să demonstreze nu numai fragilitatea unui sistem politic și friabilitatea unor structuri partizanice ci și, mai grav, adîncea dihonie ce frămînta în acele momente clasa politică românească. După noile alegeri din martie 1869, Carol nota în memoriile sale: "Niciodată partidele nu au fost mîinate de mai multă ură între ele ca acum... Brătianu stă în culise și face să opereze alții pentru el. De la dizolvarea Camerei nu l-am văzut, căci stă la Pitesti, dar i-am dat a înțelege că-l voi face răspunzător de dezordinea ce s-ar ivi în alegeri... Sper totuși că-mi este încă devotat; numai o răceală a survenit momentan, căci el e adînc jigînit fiindcă nu am dat nici o ascultare sfaturilor lui înainte de dizolvarea Camerei și mai ales în afacerea Macedonski". În ciuda puternicei tentații de a face paralele cu realitățile contemporane ale țării, putem conchide că astfel de momente de criză politică demonstrează forța morală a clasei politice și creează, mai totdeauna, figuri publice care se impun cu autoritate tocmai datorită fibrei lor morale. O astfel de figură s-a născut acum și ea este aceea a moldoveanului P.P. Carp.

Note:

1. Apud, C. Gane, P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării, vol. I, p. 127-128

biblioteca de istorie

"Există corupție politică"

- interviu cu dl Stelian Tanase, directorul revistei "Sfera Politică", politolog -

- Cum găsiți situația politică actuală din țară?
- Este o situație destul de ambiguă, cu multe lucruri imprecise pe fondul unei dezamăgiri pe care o simte foarte multă lume după noiembrie '96. Reforma așteptată întîrzie nepermis de mult. Există o incapacitate de decizie și o lipsă de voință politică la nivelul elitei guvernamentale. Un an și jumătate a fost pierdut pentru reformă sau, mai binezis, mult mai mult decît era necesar. Privește cu îngrijorare viitorul imediat.

- Nu putine sînt vocile care susțin că în primăvara anului viitor vor avea loc alegeri anticipate. Ce ne puteți spune despre aceste opinii?
- Nu cred că vor fi alegeri anticipate. Este un interes al Președinției de a se desprinde în cazul unui eșec al guvernării Convenției Democratice și aliaților săi și de a separa alegerile parlamentare de alegerile prezidențiale pentru ca eșecul guvernării să nu-i fie atribuit. Dar nu cred că se va întîmpla acest lucru. Calculul la rece arată că sînt anumite interese pentru a separa alegerile. Eu sînt pentru separarea alegerilor. Nu cred că este o formulă convenabilă cu alegerile parlamentare și cele prezidențiale să fie în aceeași zi. As face un decalaj de doi ani, dar asta nu este problema mea, ci a politicienilor.

- Se află România într-o nouă fază de neo-marxism?
- Nu este o fază neo-marxistă. Este o fază de trecere de la o lume totalitară, în care statul controla complet individul, în care nu existau zone autonome, zone de situație civilă, în care individul nu avea libertăți, la o fază în care au dispărut aceste caracteristici. Astăzi încercăm să trecem la o fază reală de societate deschisă. Este o metamorfoză foarte dificilă și cred că sîntem departe de a încheia această perioadă.

- Ce puteți să ne spuneți despre desprinderea Alianței Civice de Convenția Democratică?
- Cred că desprinderea Alianței Civice de Convenția Democratică este foarte bună. Este și în folosul Alianței Civice, care se clarifică și se identifică acum de fapt cu un segment al societății civile, și pentru Convenție care simplifică mecanismele decizionale, simplifică și imaginea electoralului care va percepe mai exact situația creată. Este un câștig de ambele părți.

- Dar vor exista reacții continue împotriva acestei rup-turi.
- Da, și politicienii o să aibă reacții și regrete. Totuși, Alianța Civică a avut un rol important în coagularea Convenției Democratice, a fost un element care, spre deosebire de partide, era capabil să adune mari adepți și să adune mase de oameni pe străzi. Partidele istorice erau izolate și erau foarte fragile. În momentul cînd Alianța Civică s-a aliat cu ei, a sprijinit consolidarea partidelor, mai ales a

PNTCD, însă în această fază în care Convenția și-a atins scopul declarat al Alianței de a critica, înseamnă că și Alianța trebuie să-și definească alte scopuri. Apreciez foarte mult faptul că a realizat acel extraordinar Memorial la Sighet, că este o mare realizare și înțeleg că proiectul se va și dezvolta și este un lucru formidabil pe care l-a și făcut.

- Dosarele Securității au dat apă la moară actualei opoziții. Este această acțiune o diversiune?
- Sînt multe aspecte aici. Dacă e să amintesc numai cîteva, faptul că această hemoragie de dosare din Arhive spre presă se întîmplă chiar acum, nu este o întîmplare. Nu întîmplător apar dosarele celor care sînt la putere, care guvernează. Cred că a fost un moment în care s-a dorit să se aprofundeze, să se lărgească criza prin care trece guvernarea. După scandalul "Tigareta" trebuia un nou scandal care să blocheze Guvernul Radu Vasile, un guvern care acum se străduiește să accelereze reforma și avea nevoie de puțină liniște și pace socială; această "Dosariadă" a fost o diversiune pentru a bloca guvernarea să funcționeze normal și Parlamentul ca să nu dea legile necesare. Pe de altă parte, eu cred că și guvernantii au gresit că nu au dat drumul la această lege privind accesul la dosarele Securității imediat după '96, cînd se putea să iasă în condiții bune; pentru că dacă nu se dă această lege, eu cred că dosarele vor continua să apară, că sînt politicieni santajați, că există corupție politică în sensul vînzării de informație și de dosare care ajung în redacție sau nu ajung și cred că ar trebui făcut curățenie prin ieșirea mai repede a legii accesului la dosare și prin interdicția participării la viața publică pentru cei care au colaborat cu Securitatea, în orice formă s-ar fi manifestat colaborarea.

- Credeți în refacerea FSN, acum cînd se discută tot mai mult despre unirea PDSR cu PD?
- Nu cred că se va reface FSN, cred că după alegerile viitoare, PD se va afla la guvernare, indiferent cine cîștigă alegerile, făcînd o alianță fie cu PDSR, fie cu Convenția Democratică.

- Dar această alianță nu va fi păguboasă pentru ambii parteneri ai PD?
- În funcție de avantajele care i se dau. Nu cred că va fi "păguboasă", vreau să spun pentru partidul respectiv, pentru că PD se află într-o alianță contra naturii în Convenția Democratică, deoarece îi despart foarte multe lucruri; este mai aproape de o colaborare cu PDSR prin programul politic și prin orientarea sa de stînga.

- Cunoaștem faptul că aveți opțiuni liberale, cum vedeți reunirea grupării liberale?
- Salut ca pe un pas pozitiv unificarea miscării liberale. Si aici, vedeți, sîntem într-o anumită întîrziere tristă. Această unificare se putea face în 1993, dacă Nicolae Manolescu și Dinu Patriciu ar fi căzut de acord să se unească cu PNL, care atunci era în afara Parlamentului. Astăzi, PNL se află înăuntrul Parlamentului ca membru al Convenției Democratice, iar PAC și PL '93, care au rămas pe dinafară, au devenit mai realiste și au acceptat această unificare pe care, repet, ar fi putut să o facă din 1993. Acești 5 ani de întîrziere în crearea unui Partid Liberal unificat are consecințe foarte grele. Eu cred că un Partid Liberal unificat din '93, unit sau în alianță cu un partid național țărănesc, ar fi putut obține mult mai bune procente în alegerile din '96 și poate chiar avea majoritatea care avea nevoie să creeze Guvernul fără PD.

- Prin unire, liberalii vor deveni majoritari în Convenție?
- Nu, pentru că PNTCD, aliat cu alte organizații civice, care sînt conduse de membrii PNTCD, nu va permite ca în vot această nouă forță a PNL să se realizeze în Convenție. În acest moment PNTCD și PNL ar trebui să negocieze de la zero Convenția Democratică, deci felul cum să o organizeze la viitoarele alegeri pe picior de egalitate.

- Alvin Töfler spunea, prin anii '80, că lumea va fi împartită în sfere de influență după religie. Credeți că noi vom rămîne sub influența nefastă a Rusiei, avînd aceeași religie ortodoxă?
- Este o întrebare foarte grea la care nu pot să răspund pe scurt ce cred eu, dar sper să intrăm pentru multe sute de ani în zona occidentală.

Realizat de Mihai VICOL
(Suceava-Putna, 1998, iulie)

Post scriptum la dosarul Dumitru Matei (1)

Urmare din pag. 2

În cadrul aceluiași scenariu halucinant, vizitele lui S. Parisot la Capela Saint Vincent de Paul la București, erau vizite conspirative la care participa uneori și preotul D. Matei (!?). De asemenea, relațiile personale ale preotului D. Matei cu unii rezidenți francezi la București au fost speculate și incluse în scenariul presupusei acțiuni de spionaj. A fost incriminată și colaborarea sa cu preotul francez Schorong, în organizarea și împărțirea Ajutorului Catolic American și la crearea de cantine pentru copiii din Ardeal, Maramureș și Bărăgan. Împărțirea de ajutoare americane

printre studenții ieșeni a fost interpretată de Securitate drept o tentativă de recrutare a acestora în vederea organizării unui grup subversiv.

Din zecile de declarații semnate de preotul D. Matei, doar trei par a fi fost redactate de acesta, fără o intervenție serioasă din partea ofiterului anchetator. (va urma)

Documentar

Notă din 9 octombrie 1950

În urma hotărîrii luate ca procesul lotului de spioni și trădători aflați în slujba Legăției Franței din RPR să se judece fără asistență, s-au luat următoarele măsuri:

1. Procesul va fi judecat în ziua de miercuri, 18 octombrie 1950 la sediul Tribunalului Militar București, str. Negru Vodă.

2. Completul va fi format din colonel magistrat Vlasu Vasile - președinte - locotenent-colonel magistrat Cherdicescu Marin, locot.-colonel Popescu Pogrian din Art.Tv., locot.-col. Baduț Stefan din Tancuri Tv., cpt. Carda Gh. din Art. Antiaeriană ca judecători, grefier - Zoropapel.

Acuzarea va fi susținută de maior magistrat Spulber Ion.

APARAREA CIVILĂ: avocați - Constantin Paraschivescu-Balaceanu, David Zaidiuan, Gh. Dumitrescu, Gherasim Nistor, Nicolae Zaharia, Ladislau Savin, Vasile Gheciu, Doru Gherson, Ion Lucaci, Mihail Mayd, Fortune Fayon.

3. Presa va fi reprezentată printr-un tovarăș ce va fi desemnat de tov. Silviu Brucan cu care se va tine în mod permanent legătura.

Măsuri de pază. Acuzații vor fi ținuți în arestul M.A.I. pînă în ziua procesului, urmînd a fi transportați la Tribunal în fiecare zi de proces, seara fiind aduși înapoi.

A.S.R.I. Fond "p", dos. 10715, vol. 6, f. 194.

Notă

1. Augustin Pacha - Episcop catolic al Diecezei de Timisoara din anul 1923. A fost arestat în anul 1951 și implicat în procesul înscenat pentru a compromite influența Vaticanului în România. A fost condamnat

la 15 ani închisoare și întemnițat la Sighet. În 1956 va fi totuși eliberat din închisoare iar pînă la moartea sa va fi sub o permanentă supraveghere din partea Securității timișorene.

2. Dumitru Matei - preot romano-catolic, născut la 28 iulie 1913 la Sărata, jud. Bacău. Vicar la Episcopia Catolică din Iași pînă în luna noiembrie 1948 cînd este forțat să aleagă calea clandestinității în urma hotărîrii Securității de a-l aresta. A fost arestat la București la 17 mai 1950 și implicat în procesul înscenat Legăției Franței. A fost executat la Jilava la 21 februarie 1951. În luna martie 1997 comunitatea catolică din Iași a solicitat recursul în anulare pentru preotul D. Matei, fără ca Parchetul General al României să se pronunțe în acest caz. Dosarul 10715 "Dumitru Matei și alții" continuă să se afle sub incidența art. nr. 4, alineatul 4 din Legea SRI, fiind catalogat drept "dosar de trădare și spionaj". La 47 de ani de la înscenarea procesului Legăției Franței, preotul martir D. Matei continuă să fie catalogat de statul român (guvernul PNT-CD-P.D.-UDMR) drept trădător și spion?!

Regalul unei premiere

Al. Florin TENE

După mulți ani de ezitare și refuzuri nejustificate, uneori, iată, pe scena Teatrului Național clujean se află, din nou, o piesă semnată de scriitorul Viorel Căcoveanu, acel incomod autor dramatic ce vine din lumea gazetăriei care spune lucrurilor pe nume cu incisivitate și umor, cu amărăciune și sinceritate, îndemnându-ne la profunde meditații.

Apărută, mai întâi, în cartea *SENECA* sau *SFÎRSITUL UNEI IUBIRI* la Editura Expansion-Armonia, 1995, piesa în regia artistică a lui Kincses Elemér, aduce în prim-planul scenei imaginea lui Nero, împărat roman (54-68 după Cristos), educat de filozoful Seneca, sub a cărui influență stau primii săi ani de domnie. Seneca Lucius Anneus (circa 41-65 d.C.), scriitor și om de stat roman este reprezentantul de frunte al stoicismului târziu, acesta are o influență decisivă asupra comportamentului dictatorului roman.

Elementul istoric conturat de autor și accentuat de regizor prin jocul actorilor este un pretext, ales de autor, pentru a plonja în actualitate, de a face un rechizitoriu dictatorilor care impun societății comportamente anormale.

Prin jocul său, pedalaș pe toate registrele la îndemna actorului cu talent, inclusiv gesticulația și tonalitatea flexibilă a vocii, Dorin An-

done, creează un Nero crud și ambițios ce trece de la o stare la alta, practic dînd viață la două personaje ce prin reverberații se desprind unul de altul și apoi se suprapun, în funcție de stările prin care trece dictatorul. Jocul lui Dorin Andone este unul de virtuozitate și profesionalism, făcînd din premiera de pe scena Naționalului clujean un spectacol de actor, iar calitatea textului mă face să adaug, și unul de autor.

Apariția lui Anton Tauf în rolul filosofului Seneca este a unui înțelept imperturbabil, pe care nu-l impresionează nimic pe această lume, cu prestanța experienței, creînd, potrivit eticii filosofului, acel postulat în umbra căruia omul trebuie să se supună destinului în viața exterioară, depărtîndu-se prin viața spirituală, de evenimentele contemporane și disprețuind bunurile materiale.

Jocul nuanțat al Cristinei Pardanschi în Agripina a conturat un personaj istoric autoritar, implicat în viața cetății.

Rolul Poppeii, personajul care își urmărește țelul, folosindu-se de farmecele feminine, este bine jucat de Geanina Călinescu, care pedalează pe armonizarea dintre cauză și efect.

Scenografia și costumele Clarei Labancz, respectînd liniile epocii, creează atmosfera istorică printr-o autenticitate impusă de tradiție, făcînd ca scena să fie o fereastră decupată în trecut cu privirea spre prezent, prin folosirea unui decor simplu cu multe statui ce ne duc cu gîndul spre efemeritatea existenței. Decorul construit și din oglinzi, avînd un rol dublu, de material de construcție și de simbol al reverberației ogîndirii prezentului în perspectiva istoriei.

Premiera de la Teatrul Național din Cluj-Napoca cu piesa *SENECA* sau *SFÎRSITUL UNEI IUBIRI* a fost un adevărat regal de virtuozitate actoricească și o parabolă cu influență directă în realitatea contemporană a istoriei noastre și a omenirii "care s-a frisonat mereu suportîndu-și cu dispreț tiranii", atît de bine și cu talent pusă în pagină de Viorel Căcoveanu.

privitor ca la teatru

Un "Don Juan" ambiguu la Naționalul ieșean

Intenția Irinei Popescu Boieru de a monta *Don Juan* de Molière e ceva mai veche, dar alte priorități repertoriale și, probabil, financiare, au tot amînat concretizarea intenției. Cu puțin înainte de încheierea stagiunii, cu un ultim impuls artistic, regizoarea ieșeană și distribuția la serviciile interpretative ale căreia a apelat încă cu cîteva luni bune în urmă, si-au văzut materializată munca. Efortul l-a inclus și pe cel al managerilor, care s-au dat peste cap pentru a strînge finanțele necesare finalizării proiectului, după consistența investiției din "Teibele și demonul ei", precedentă premieră a Naționalului ieșean.

Pentru o cît mai complexă surprindere a temei, devenită mit, a lui Don Juan, Irina Popescu Boieru a mixat variantele lui Tirso de Molina, părințele literar al personajului, și cea a lui Molière, nu pentru a aduce neapărat ceva nou în privința personajului, ci pentru a arăta, cum rezultă din intervenția scrisă de regizoarea în programul de sală, "pe ce cale, cu ce mijloace și mai ales cu ce pret ajunge o realitate monstruoasă să se metamorfozeze în legenda tulburător de frumoasă". Gîndul era cît se poate de tentant, dar tot atît de riscant, căci cum poți exprima teatral un proces subtil, deloc punctual, cum este acela al mitizării unui personaj? Tinta fiind imprecisă din start, titlul care trebuia s-o ocultească a fost și el pe măsură, căci cea mai evidentă lipsă a montării este aceea a inconsecvenței intențiilor regizoare, chiar a lipsei lor de claritate. Ceea ce se vede la rampă e o montare confuză, în care lucrurile sînt amestecate, fără a fi duse pînă la capăt. Varianta scenică combină un text în proză, cel al lui Molière (traducerea Al. Kirintescu), cu un altul în versuri, al lui Tirso de Molina (traducerea Aurel Covaci), scrise cam în aceeași epocă, dar în spații și tradiții culturale diferite, propunînd perspective diferite

asupra personajului. Suprapunerea perspectivelor nu-l îmbogățesc, ci îl ambiguizează pe acest Don Juan prezentat de regizoare ca ajuns la momentul bilanțului în viață. Conjugarea nefericită a perspectivelor nu arată un Don Juan mai complex, ci doar induce confuzie în privința construcției sale. Or, în privința mitului, tocmai personajul este elementul cheie; el nu se construiește pe parcurs din contextele dramatice în care se află, ci acestea devin efecte ale structurii sale ca tip. Portretizarea lui Don Juan e destul de îndepărtată de varianta lui Molière, dar nici prea "à la" Tirso de Molina nu este. E cam între, iar inconsecvența se răsfrînge în lipsa de consistență a eroului. Ambiguizarea personajului vine și din tentația de a ajura arhitectura lui caracterială pe substituirea interpretilor-personaje, operată pe momente, prin care Sganarel devine el însuși Don Juan. Numai că oricîte subtilități ar îngădui miticul cuceritor, Sganarel nu poate fi Don Juan în același timp cu acesta. Ușor uzurpatoare, încercarea complică relaționarea personajelor, amplificînd și confuzia.

Realitatea scenică a montării în discuție a dovedit că e mai puțin potrivit să încerci un anti-Don Juan, cum se precizează în același program de sală că se intenționa, într-un text în care el e Don Juan din scriitură, riscînd, ceea ce s-a și întimplat, să pierzi pe latura convingătoare a viziunii. Această mizanscenă a așezat un continut precis într-o haină nepotrivită. Sînt prea multe puncte lăsate în suspensie și un exces de semne de întrebare lipsite de răspunsuri clare.

Nici datele fizice ale personajelor și interpretilor nu sînt cu mult mai potrivite. L-am fi văzut mai degrabă pe Adrian Păduraru în Don Juan, dar regizoarea l-a preferat pe Emil Coseru, în ideea că Don Juan-ul ei este unul care-si privește retro-

spectiv, prin "flash-back"-uri, întreaga existență. Acest soi de anamneză teatrală încercă, făcînd din Don Juan o nostalgic, încercat, prin sugestie, de oarecare păreri de rău pentru numărul crescut al rochiilor de mireasă pe care le-a însoțit într-o viață. Am avut pe parcurs chiar senzația că asist la un soi de psihanaliză scenică, prin care se încercă explorarea tipologiei seducătorului, ceea ce face ca Don Juan să para bolnav, căci numai patologiiile suportă asemenea analize. Emil Coseru a construit actoricește ațit cît, în cadrul regizoral dat, i-a stat în putință. Ca și Mihaela Arsenescu-Werner, o Dona Elvira matură, contrastînd prin maturitate și forță dramatică, alături de interpretii lui Don Juan și Sganarel, cu echipa de studenți ai Academiei de Arte "G. Enescu", la care s-a apelat masiv. E un cîștig al lor implicarea în producții ale TN1, numai că felul în care acestia declamă e izbitor tributar academismului, lipsind spectacolul de naturalitatea care i s-ar fi potrivit.

Legat și tematic și scenografic de o perioadă istorică clară, cîteva anacronisme strecurate (intenționat?) devin flagrante: Don Juan își luminează fața cu lanterna (ca să nu mai pomenim de "deja-souvent-vu"-ul), Sganarel contabilizează cuceririle stăpînului său cu ajutorul unui pix, "eterul seducător" cumpără loialitatea slujitorului cu... bancnote.

Spectacolul e colorat, la propriu, scenografia Rodicăi Arghir fiind, ca întotdeauna, un important punct de sprijin al reprezentăției. Din păcate, unul din putinele. Costumele, stilizîndu-le pe cele de epocă, nu sînt toate în egală măsură inspirate. Ba, ciudat, cele mai puțin inspirate sînt chiar cele ale personajelor principale - Don Juan, Sganarel, Pierrot. Acesta din urmă, deși în piesă e clar pescar, e mai degrabă costumat după rigurile tipologiei consacrate prin nume, decît după tipicurile ocupăției.

Spectacolul are și momente frumos lucrate, ca acela al cavalerilor ori al revenirii evasi-obsesive a femeii în alb. Ele însă nu i-au împiedicat pe unii spectatori să plece la pauză, preferînd unui spectacol al inconsecvenței în intenții și materializări, Campionatul Mondial de Fotbal, aflat la data premierii în plină desfășurare.

Teatru irlandez

Inaugurînd o nouă colecție a Editurii UNITEXT, cea de "Antologii", volumul *Teatru irlandez de azi* își propune să deschidă o ușă, ca să parafrăzăm titlul uneia dintre piesele incluse, către o dramaturgie națională despre care în spațiul autohton nu se știe prea mare lucru. Patru sînt autorii, respectiv piesele, care încearcă să refacă un sumar, dar elocvent portret al scriiturii de teatru din spațiul atît de frămîntat al Irlandei din zilele noastre. Două din textele traduse ("Fratii" de Sebastian Barry și "Usa deschisă" de J. Graham Reid) au avut sansa montării scenice încă înainte de apariția antologiei

(prima la Teatrul din Brașov, în regia lui Sandu Dabija, cealaltă la Piatra Neamt, de debutantul Vlad Massaci), urcarea lor la rampă fiind un semn al interesului pe care au reușit să-l stîrnească, deci al certelor calități dramatice.

În ciuda propriului pe care fiecare autor antologat l-a așezat în piesa sa, textele, editate grație Proiectului Kaleidoskop finanțat de Uniunea Europeană, au evidente trăsături comune. Cea mai frapantă este aceea a angajării lor, unele mai direct, altele mai voalat, în lupta pentru eliberarea Irlandei, avînd eroi ce nu se pot abstrage unui social care-i striveste de cele mai multe ori. Personajele acestor piese, deși unele au și mult umor, sînt de tipul aceluia care constientizează dramatismul provenit din plasarea destinului propriu în zodia unei istorii și a unui social adesea ostile. Subliniată dintru început în prefata semnată de Marian Popescu, problema identității, pe care poporul irlandez și-o caută tenace prin toate mijloacele, este semnul sub care dramaturgia irlandeză de azi se află plasată. Personajele din cele patru piese sînt în marea lor majoritate angajate în situații dramatice dificile, pentru care nu sînt întotdeauna pregătite și din care ies, mai întotdeauna, învinse. Ele sînt extrem de concrete, de apropiate de omenește, iar contextele cărora trebuie să le facă față devin pretexte unor interesante analize socio-umane. Nu numai nivelul macrosocial își găsește reflectarea dramatică, ci și cel al familiei, al relațiilor dintre generații ori, mai exact, dintre feluri complet diferite de-a vedea lumea. E în aceste texte și duritate și dramatism, dar și tristete și poezie. Departate de-a fi "happy end"-uri, deznodămintele sînt încheieri de tipul celei care-a rezolvat nodul gordian, lăsînd loc interpretărilor. Filosofica care transpare din cele patru piese e aceea a unui popor cu o mentalitate specială despre viață, cu o sensibilitate care apelează

frecvent la fragmente de muzică și poeme, specificate chiar de autori în didascalii.

"Fratii" de Sebastian Barry, traducerea Carmen Croitoru, a avut premiera în 1988 la Dublin. Acesta este singurul detaliu pe care-l aflăm despre autor, ca și despre ceilalți, o scurtă fișă biobibliografică simțindu-și lipsa. Povestea este aceea a fratilor Mick și Josey Grady și, prin ei, a fermicilor irlandezi obligați să muncească și să trăiască în condiții dificile. Textul este scris ca un du-te-vino între realitate și vis, cu multe efecte de lumină a căror menire este sublinierea stării alienante resimțite de personaje. "N-am nici un rost pe lume" zice unul dintre frați, sîntem "doar niște animale curioase tratate ca niște țăranoi de străinii din oras" zice celălalt, iar drama lor, de categorie socială lipsită de elementarele condiții de umanitate, converge către aceea largă, națională: "M-aș arunca în foc și aș omorî pe oricine dacă după asta am avea o națiune al cărei cetățean să mă sînt". Spectrul părinților apare și aici, denotînd o lume stranie, la izolare și sărăciea căreia se adaugă fixațiile familiale.

Jennifer Johnston este prezentă în antologie prin "Aproape de Babilon" (traducerea Adrian Roman), un text dinamic, cu replici scurte, interesant și din perspectiva formulii scenice sugerate, în care Alec și Jerry, cei doi prieteni din copilărie deveniți victime ale istoriei, se află mai tot timpul în scenă, acționînd sau povestindu-și istoria prin împletirea abilită a planurilor temporale și situaționale. Sînt multe tinte atinse în piesă (conflictul irlandez-englez văzut la nivelul interindivizi, războiul trăit la nivel individual, ideea nevoii luptei pentru eliberare irlandeză, absurdul rigorii sociale de tip britanic), fără ca atingerea lor să lase impresia de căutat ori artificial. Cum riscă să se întîmple uneori în "Imagini de mine" de Martin Lynch (traducerea Adrian Roman), povestea a trei participanți la războiul civil din Spania contra lui Franco, ajunși octogenari și reuniți peste ani la Londra. Ceea ce salvează textul de eliseele de natură politică este același substrat adînc uman deja pomenit. Eroii de altădată trăiesc din amintiri și cea mai grea povară pare să fie nu trecerea anilor ori boala, ci felul în care viața le-a măturat nemilos visele de tinerețe, dovedindu-le deșarte iluzii.

"Usa închisă" a lui J. Graham Reid (traducerea Marian Popescu) este o poveste nu mai puțin dramatică, al cărei continut vizează categorii profunde: curajul și corespondența lui antagonic, lașitatea. Tînărul legat prin teamă și nemplicare de o crimă, este ros de remuscări, dar deplina umanitate care l-a dus spre o asemenea atitudine nu-l face deloc condamnatibil: cazul lui e doar pretext pentru punerea-n discuție a concretității noțiunilor de erou și non-erou, adică om obisnuit.

Volumul respiră aer irlandez prin totii porii, iar o definiție a acestor ținuturi dată de unul dintre personaje "Imaginilor de mine", mi se pare fermecătoare: "Irlanda e un loc unde jumătate din populație zace scriînd balade în care se auto-compatîmeste, iar cealaltă jumătate umblă prin lume să le cînte". Se-aud deja sonoritățile tipice!

Olița CÎNTEC

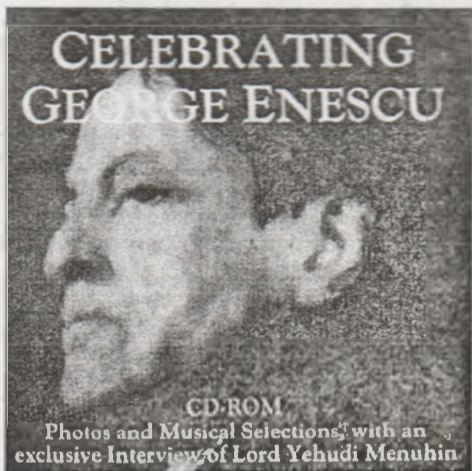
Concert baroc

Revenirea lui George Enescu în America

Alex VASILIU

Muzicienii români au considerat întotdeauna, creația lui George Enescu un permanent obiect de studiu, o provocare pentru personalitatea artistică, pentru gândirea muzicală proprie. Compozitori, muzicologi, istoriografi, esteticieni, critici, interpreți - s-au străduit de-a lungul timpului să analizeze, să discearnă în lucrările lui Enescu influențele, originalitatea concepției sale privind limbajul și ideatica pe care a ilustrat-o. Stau măturie sute de studii publicate în revista "Muzica", în volume și monografii de Stefan Niculescu, Pascal Bentoiu, Octavian Lazăr Cosma, Cornel Țăranu, George Manoliu, Viorel Cosma, Valentin Timaru, Aurora Ienei, Mircea Voicana, Elena Zottoviceanu, Nicolae Missir.

În afara studiilor și analizelor, evocările celor ce l-au cunoscut, interviurile acordate de muzician de-a lungul vieții, corespondența sa constituie alte modalități de cunoaștere a creatorului și a omului. Pe cât de modest și de rezervat față de reporterii era omul Enescu, personalitatea sa artistică fascina publicul și, mai ales, pe cei care aveau privilegiul să-i stea mai puțin sau mai mult timp în preajmă. De aceea, integrala interviurilor din presa românească, alcătuită de Laura Manolache și publicată în două volume la Editura Muzicală (1989-1991), antologia de scrisori, elaborată de Viorel Cosma (Editura Muzicală - 1974, 1981) dezbătute altele și alte aspecte, e-adevărat, de multe ori adiacente, dar având fiecare importanța sa pentru înțelegerea universului uman și artistic numit Enescu.

Muzician complet, datorându-și (din păcate) celebritatea aproape integral măiestriei de interpret (violinist, pianist, dirijor) George Enescu a regretat o viață dependentă de uneltele care îi erau dragi (vioara, pianul, bagheta), dar îi răpeau din timpul pe care l-ar fi dorit liber pentru creație.

Insuficiența preocupare a lui Enescu pentru promovarea creației proprii dar și dificultatea interpretării multora dintre lucrările sale au contribuit la menținerea numelui acestui compozitor important într-un nemeritat con de umbră - opus-urile ce-i poartă semnătura fiind cîntate rar în lume. Inițiativele dirijorilor Lawrence Foster, Alexandru Lăscăe și Horia Andreescu de a înregistra pe compact-discuri lucrările simfonice, recenta reprezentare a operei "Oedip" în Grecia și Austria sînt cîteva acțiuni menite să atragă atenția asupra celui despre care se spune tot mai des că va fi redescoperit în secolul al XXI-lea.

Deoarece fiecare măturie, fiecare document despre muzicianul Enescu au importanța lor - trebuie subliniată inițiativa cercetătorului Dumitru Vitcu - seful colectivului de istorie modernă a României de la Institutul de Istorie "A.D. Xenopol" al Academiei Române, filiala Iași, de a pune în lumină prezența artistului pe scenele Americii de Nord, un alt continent, o altă lume pe care Enescu a cucerit-o. Studiind timp de doi ani în bibliotecile și arhivele de peste ocean, documentele ce atestă evoluția relațiilor româno-americane, dl. Dumitru Vitcu a strîns toate informațiile, a ordonat cronologic toate referirile presei din SUA,

toate sursele științifice, memorialistice despre concertele și recitalurile susținute de George Enescu acolo. Volumul realizat împreună cu d-na Neonila Negura (conf. univ. dr. la Universitatea de Arte - Iași) publicat la editura "Omnia" în 1994 rămîne un instrument de neînlocuit pentru oricine va scrie sau va vorbi despre activitatea artistică a marelui muzician.

Central College and The Des Moines Symphony, Societatea "George Enescu" din SUA, Ambasada României la Washington D.C. și centrul Cultural Român din New York City au organizat între 17-20 aprilie 1997 un festival muzical internațional care a cuprins și un simpozion. Lucrările prezentate au fost incluse în volumul "Celebrating George Enescu", între coșerți regăsim-se comunicări semnate de Mihai Brediceanu, Noel Malcolm, Clemance Firca, Cornel Țăranu, Serban Lupu, Mihai Cosma, Lucy Wallfisch și David Williams, invitat la acest festival ca urmare a studiilor pe care le-a semnat despre prezența lui Enescu în America și Canada.

Bineînțeles, acest eveniment muzical nu putea avea loc fără a fi invitat Lord Yehudi Menuhin, cel mai iubit și mai fidel discipol al violonistului George Enescu. Și dacă celebrul Menuhin nu a putut fi prezent la acest festival, a scris, în schimb, o emoționantă evocare a omului și a artistului care i-a servit o viață drept model, evocare ce prefăcînd volumul amintit.

Ca un document al festivalului gândit de Central College, Polia, Iowa, SUA - aceeași instituție care a editat volumul (Education for Peace, Washington D.C.) s-a îngrijit și de realizarea unui C.D./ROM care cuprinde o evocare datorată lui Lord Yehudi Menuhin, o antologie de fotografii cu George Enescu (ambele în sistem video) și fragmente din lucrări ale compozitorului român interpretate de muzicieni din România și Statele Unite ale Americii (în sistem audio): Horia Mihail (pian), Jennifer Sacher Wiley (vioară), Carol Brechenridge (pian), Lory Wallfisch (pian), Parry Karp (violoncel), Howard Karp (pian), Anne Petric (soprană), David Folkerts (pian), Serban Lupu (vioară), Iliea Dumitrescu (pian), Enescu Ensemble of the University of Illinois at Urbana-Champagne.

Acestea sînt măturii ale eforturilor pe care muzicienii din SUA le fac pentru ca George Enescu să fie cît mai bine cunoscut în lume, în calitate de compozitor, pe măsura valorii creației sale.

Turul de la intrarea în Mănăstirea Putna. Aici au dormit Eminescu, Slavici, Ciprian Porumbescu

Muzica sacră în spațiile românești

(XVI)

Victor BĂCĂRAN

În episodul precedent am prezentat momente din viața și activitatea lui Ciprian Porumbescu, muzician care a trăit discret, a muncit și a murit anonim; dar cîntecul său răsună și astăzi în creșterea sa o vioară, supraviețuind.

Un alt bucovinean, contemporan cu Ciprian Porumbescu, care s-a afirmat în muzica românească, a fost Eusebiu Mandicevski. S-a născut la Cernăuți, distingîndu-se încă din timpul studiilor liceale, ca un muzician dotat cu un talent deosebit. Însușirile sale alese atrag atenția discipolilor și prin intervenția acestora reușește să obțină o bursă în vederea continuării studiilor. La Viena se înscrie la universitate și aprofundează literatura germană, istoria artelor, dar în mod deosebit istoria muzicii, avînd ca profesor pe renumitul critic wagnerian Eduard Hanslick. Tot în această "meacă" a muzicii l-a cunoscut și a fost apreciat de Johannes Brahms, iar studiile de compoziție le-a făcut cu un mare maestru al vremii, Gustav Noutebalm, elev al lui Mendelssohn și renumit cercetător al creației lui Beethoven.

Eusebiu Mandicevski a fost nu numai un valoros compozitor, excelînd în creații laice și religioase, ci și dirijor al unor coruri de prestigiu, conducînd cu o măiestrie înjghebări corale viștoare. Precizez că de la el ne-au rămas nenumărate lucrări de muzicologie, popularizînd genurile creații destinate corului a cappella, studii ale simfonilor lui Schubert, ale operelor italiene, analize pentru programele marilor concerte etc.

Muzica religioasă semnată de Eusebiu Mandicevski prezintă un interes deosebit, prin măiestria cu care a fost realizată. Dintre aceste creații, patrunse de un lirism vibrant, amintim cu precădere liturgiile, în care, spre deosebire de

alte lucrări corale, compozitorul întrebunțează intens polifonia, dovedind o temeinică cunoaștere a motetului și a madrigalului Renasterii italiene. Menționez că polifonia nu se desfășoară totdeauna liniar, în sensul vechilor maestri, ci mai degrabă păstrează aspectul de verticalitate, la fel ca și la alți compozitori ai veacului trecut, devenind rezultanta unei armonii în care figuratia joacă un rol primordial.

Eusebiu Mandicevski a compus 12 liturghii, la care trebuie adăugate Liturgia pentru două voci egale, destinată bisericilor sătești, precum și alte cîntări, cum ar fi La rîul Vavilonului, Doamne, Doamne, cine va locui în lacasul tău, pe cuvinte potrivite din Scriptură, Psalmi, Heruvice etc.

Eusebiu Mandicevski rămîne un temperament romantic fără ostentație.

Frate cu Eusebiu Mandicevski, Gheorghe Mandicevski este un alt exponent de seamă al preclasicismului coral românesc, pe nedrept dat uitării. După serioase studii făcute în țară și la Viena, într-o epocă în care trăiau marii neoromantici Brahms, Bruckner, Mahler, Strauss, el își însușește o solidă pregătire muzicală.

Arta sa, perfect echilibrată, înclinată cînd spre romantismul german, cînd spre perioada de aur a polifoniei, nelipsită însă de o discreta culoare autohtonă se caracterizează prin măiestria construcției arhitectonice, prin sinceritatea expresiei, prin sobrietatea și adîncă scrutare a resurselor armoniei și polifoniei clasice. Dacă acest remarcabil creator nu ne-ar fi lăsat decît cele două admirabile creații corale și motetul pentru șase voci mixte *M-am pogorît din cer de sus* și tragicul poem pentru cor bărbătesc *Și era la ora șase*, ambele cu un pronunțat caracter religios, locul său într-un capitol de temelie al muzicii românești ar fi fost perfect justificat. Trebuie să subliniem că în lista lucrărilor sale se numără și unele piese cu un conținut expresiv, excelent scrise și nu lipsite de o agreabilă inventivitate melodică. Astăzi, cînd se reconsideră toate valorile create de poporul nostru, studiul privind contribuția lui Gheorghe Mandicevski apare ca o necesitate de netăgăduit. În lucrările compozitorului bucovinean se îmbină admirabil severitatea tehnicii creatoare cu bogăția inspirației, impresionînd astfel ascultătorul.

REGULAMENTUL

de organizare și desfășurare a Festivalului Național de Poezie "George Cosbuc", ediția a XIV-a 9-10 octombrie 1998

Actuala ediție a Festivalului este organizată de către Uniunea Scriitorilor din România, Asociația Națională a Caselor de Cultură a Sindicatelor din România, Casa de Cultură a Sindicatelor Bistrița, Centrul pentru Conservarea Creației Populare a județului Bistrița-Năsăud, Colegiul "George Cosbuc" Năsăud, Consiliul Județean Bistrița-Năsăud, Muzeul memorial "George Cosbuc", Muzeul Județean Bistrița-Năsăud și Inspectoratul Școlar al județului Bistrița Năsăud.

Festivalul se desfășoară sub simbolul omagierii a 80 de ani de nemurire a poetului și își propune să stimuleze creația și interpretarea lirică.

Festivalul este structurat pe două secțiuni de concurs:

1. CONCURS DE CREATIE LITERARĂ care cuprinde:

1. Concurs pentru volume de versuri publicate în anul 1997-1998.

2. Concurs pentru volume în manuscris ale autorilor nedebutați editorial.

3. Concurs de poezie pentru elevi.

Autorii de volume publicate în anul 1997-1998 vor trimite 3 exemplare din titlul cu care doresc să se înscrie în concurs, însoțite de o fișă de înscriere, după modelul din anexă.

Participantii la concurs pentru volume în manuscris nedebutați editorial vor trimite manuscrisul volumului de versuri dactilografiat în 3 exemplare. Alături de manuscris (care va purta un titlu ales de autor), se va trimite și curriculum vitae al autorului, care va fi sigilat într-un plic obișnuit pe care va fi trecut doar titlul manuscrisului și care va fi desfășurat după jurizarea manuscriselor.

Elevii vor trimite un număr de 10 poezii dactilografiate la două rînduri, în 3 exemplare, care vor fi semnate cu un motto ales. Aceste manuscrise vor fi însoțite de fișa de înscriere, care va fi sigilată, într-un plic separat care va purta același motto de pe manuscris, iar plicul va fi desfășurat după jurizarea lucrărilor.

Toate volumele și manuscrisele pentru concursul de creație literară vor fi trimise pînă la data de 1 octombrie 1998 (data poștei), pe adresa Casei de Cultură a Sindicatelor Bistrița.

Premiile pentru această secțiune de concurs sînt în valoare de 3,5 milioane lei din care 2 milioane este premiul "G.Cosbuc" al Uniunii Scriitorilor din România, acordat pentru secțiunea volume publicate în anul 1997-1998.

II. CONCURSUL DE INTERPRETARE

1. Secțiunea de recitatori.

La această secțiune se pot prezenta recitatori și grupuri de recitatori. Fiecare concurent va pregăti pentru concurs două poezii: una va fi din opera lui Cosbuc, iar cea de-a doua la alegere din Literatura națională sau internațională.

Înscrierile pentru această secțiune se fac pe baza de fișă, care va fi trimisă pînă la data de 1 octombrie 1998 (data poștei) pe adresa Casei de Cultură a Sindicatelor Bistrița.

Premiile acordate cîștigătorilor acestei secțiuni sînt în cuantum de 1 milion lei.

2. Concursul de muzică folk

La acest concurs se pot înscrie interpreți de muzică folk și fiecare concurent va pregăti pentru concurs două piese muzicale: una pe versuri ale poetului G. Cosbuc, iar cea de-a doua, la alegerea interpretului.

Înscrierile pentru această secțiune se fac pe bază de fișă de participare, care vor fi trimise pînă la data de 1 octombrie 1998 (data poștei) pe adresa Casei de Cultură a Sindicatelor Bistrița.

Premiile acordate acestei secțiuni sînt în cuantum de 2 milioane lei.

Pro Memoria:

Toată corespondența care privește festivalul va fi expediată pe adresa: Casa de Cultură a Sindicatelor Bistrița, str. Al. Odobescu nr. 3, Bistrița-Năsăud, 4400.

Cheltuielile de cazare și masă ale concurenților vor fi suportate de către organizatori, iar cele de transport de către participanți.

Participantii pentru concursul de interpretare vor fi prezenți la Casa de Cultură a Sindicatelor Bistrița, vineri, 9 octombrie 1998 pînă la orele 19,00.

Dreptul de acordare și ierarhizare valorică a premiilor pe secțiuni de concurs precum și distribuirea lor aparține juriului.

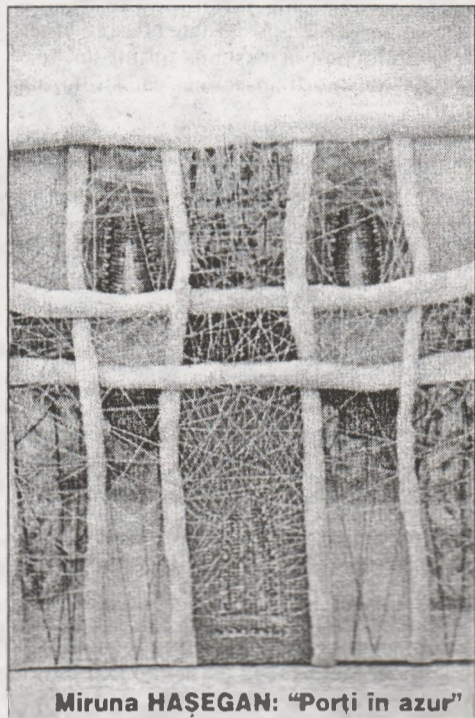
Manuscrisele și volumele înscrise în concurs rămîn în arhivele festivalului.

Relatii suplimentare se pot obține la telefon/fax 063/233345 și 212023.

Salonul de artă decorativă

Considerații: trecut, prezent și viitor

Teodor HAȘEGAN

Miruna HAȘEGAN: "Porți în azur"

O analiză, chiar succintă, a evoluției artelor decorative, din perioada postbelică, ar fi utilă ca argument al unității de concepție postmodernistă, experimentală și de sinteză ce-i permite să-și subordoneze sau să-și asume dezordinea ambientalului.

Lucrarea de artă decorativă devine astfel, între concepție generală, pragmatică, în dublu sens al ordonării organice și logice a părților în ansamblu și al încercărilor de definire a experimentelor de artă cu monumentalul. Ajungem deci la sensul de artă decorativă în viziunea orientărilor și tendințelor artistului contemporan în spațiul ambiental. Este, răsind o definiție, o modalitate privilegiată, ca dimensiune și diversitate, de a corespunde cu universul socio-cultural. Prin viața sa aparentă, decorativul trebuie să o trăiască de fapt pe cea a lumii contemporane, să vibreze continuu în ritmul ei. Esența artei decorative, în această perioadă de

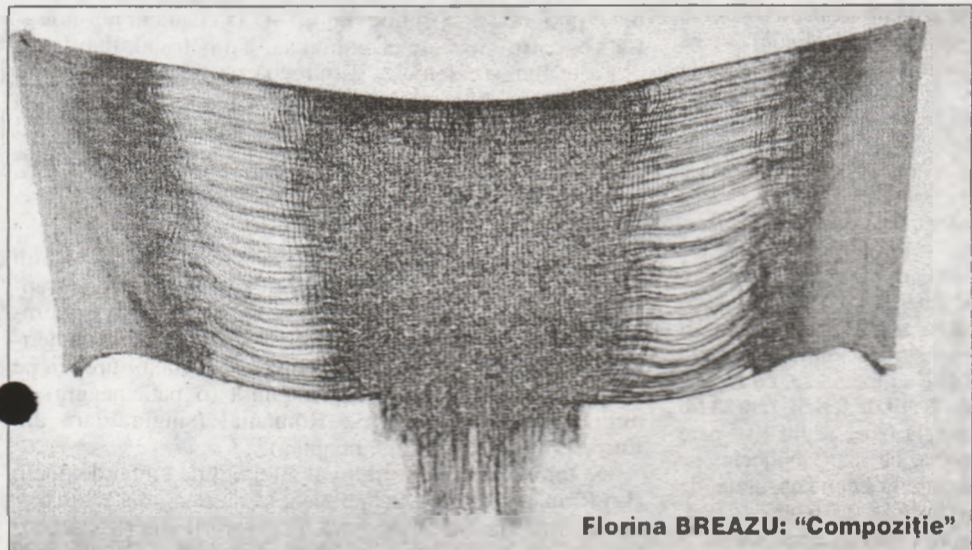
Atitudinea și viziunea conducerii Filialei U.A.P. - Iași, în fața artelor decorative o știm foarte bine, cu toții, să sperăm că o nouă echipă, cu inițiative reformiste, va reuși să elimine concepția vetustă care plasa sensul artei decorative în provincial.

Întreaga creație artistico-decorativă, mai ales în domeniul artelor textile s-a dovedit de-a lungul anilor remarcabilă, perseverentă, și de un spirit novator, care asimilând tradiția nu au făcut concesii "ismelor" la modă. De altfel, în ultimii ani s-a făcut simțită o revigorare a artelor textile. O generație tânără și din ce în ce mai numeroasă, căreia nu-i este teamă și nici rușine să abordeze teme decorative, functionale și experimentale, sfidând, cu dezinvoltură, "considerațiile" celor care îi arogă girul competenței, și mergând mai departe își asumă responsabilități fără snobism, infaturare sau false filosofii.

Acestea sînt premisele care au condus la apariția primului Salon de Arte Decorative, din Iași, luna iunie a acestui an. Fără a purta sigla Filialei U.A.P. - Iași, datorită unor disfuncții ale fostei conduceri, manifestarea s-a bucurat de sprijinul Complexului Muzeal-Iași, care cu multă înțelegere și amabilitate a pus la dispoziție Galeria de Artă "Victoria", un spațiu expozițional ideal pentru a pune în valoare lucrările de mari dimensiuni. Astfel: s-a realizat, prin această manifestare expozițională, încercarea de a intra în normalitate, adică "în ritm cu lumea", deoarece la București, Cluj și Timisoara funcționează de mult astfel de saloane anuale de specialitate, iar o metropolă culturală care dispune de școala de specialitate - Liceul de Artă "Octav Bănciță" cu secție de arte decorative și de asemenea o Universitate de Arte cu Facultate de Arte Decorative nu trebuie să neglijeze acest aspect.

Decoratiunile parietale sînt obiectivul general al acestei prime, editii a salonului. Pe simțe au fost alinate proiecte de decoratie murală religioasă și laică - precum și lucrări finite din material textil, toate impresionând prin meticulozitate în execuție. Lucrările textile au fascinat dintotdeauna prin împletirea organică a structurilor fibroase cu jocul subtil și imaginativ, se pare ca prin utilizarea fibrelor și texturilor naturale, tapiseriile înglobează deopotrivă energiile solar-vegetale ca și energiile psihice și mentale ale celor care le-au realizat.

Simțezele acestei prime și laudabile inițiative au alăturat altă cadere didactice, cît și studenți din

Florina BREAZU: "Compoziție"

criză postmodernistă, devine dialectico-spirituală, materială ca funcționalitate, semnificativă și sensul ei fiind în permanentă interferență.

Un salon anual de arte decorative este emanant necesar, ca formă de manifestare expozițională aparte, aducînd respectul pentru decorativ ca unicitate în lumea artelor precum și ca o valorificare a tradiției artei plastice românești din perioada interbelică.

Ultimile decenii au însemnat pentru artele decorative trecerea printr-o puternică criză datorată unor factori obiectivi dar, din păcate, și unor mentalități vetuste formate într-un sistem cultural. Pe nedrept minimalizate, în încercarea de a-și defini condiția sau de a o depăși, artele decorative, așa cum remarcă un critic de artă: "... s-au lăsat seduse de mimetism și de gesticulația exterioară, migrînd dinspre funcțional spre o pretinsă autoritate pe care o dă gratuitatea: astfel, ceramica, sticla și textilele și-au negat dimensiunile reale, trecînd în corpore fie în spațiul picturii, fie în cel al sculpturii."* Ar fi de completat, cu tot respectul, că în condițiile instaurate de sistemul cultural, nici unul din genurile consacrate ale artei decorative nu numai că nu s-a revitalizat, ci și-a exhibat, cu nonșalanță, disfuncțiile interioare. Drept exemplu ar putea fi enumerate mulți "pereti" interiori sau exteriori.

În acest context, puțin încurajator, s-au dezvoltat artele decorative și în spațiul cultural moldav. În ultimile decenii, câteva "voce" din generații diferite, au avut curajul și tăria suflătoare de a-și striga vocația de artist decorativ. Astfel, se poate menționa, la manifestarea artistică de amploare "Arta iesănească contemporană", din București, 1995, un critic remarcă: "Cît despre artele decorative, dincolo de atrăgătoare compoziții ale Anicai Bodescu și Mirunei Hașegan, ele lipsesc aproape cu desăvîrsire".** Dar și noi putem remarcă faptul că același critic, invitat să facă parte din comisia de jurizare a Salonului de Toamnă, din 1997, în mod paradoxal, dar poate din motive "întemeiate", a fost unul din cei care au respins toate creațiile de artă decorativă, multe dintre ele fiind lucrări care participaseră deja la saloane naționale și internaționale.

anul terminal al secțiilor de Arte Textile și Arte Murale, fiecare meritînd mai mult decît o simplă citare.

Unitatea de viziune, astăzi a unui grup mai mic, are o potențială forță ca aplicativitate; și de aici sensul și necesitatea evoluției ulterioare.

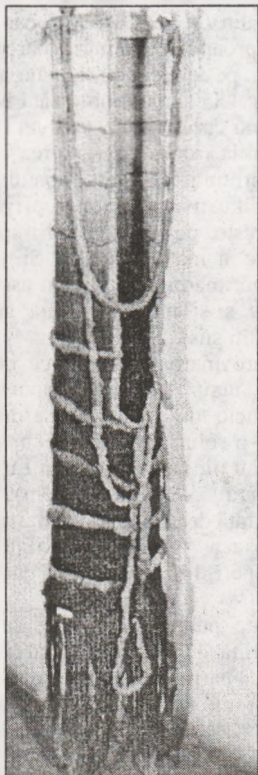
Secția Arte Textile: Brustureanu Cornelia, Grivincă Mica, Hașegan Miruna, Crengăniș Angela și studenții anului VI, clasa lector univ. Miruna Hașegan; Maximovici-Bălan Nicoleta, Ionescu-Moruz Codruța și Breazu Suveică Florina. Secția Arte Murale: clasa conf. univ. Jenő Bartos; Acostoaiici Dan, Cojocă Bogdan, Miron Cristinel, Oprea Gabriel, Straton Constantin și Sahlean Constantin.

NOTE

* Pavel, Susară; *Între pămînt și foc*, în "Avantaj", din iunie 1998, p. 125

** Corneliu, Antim, *Parada iesănească a artelor*, în "Luca-fărul", din aprilie 1995.

Florina BREAZU: Totem textil

ut pictura poesis

Catehismul pictorilor

Ion TRUICĂ

"Pictura - ca orice artă - este în primul rînd meserie".
N. Tonitza

Truda de-o viață în slujba binelui și frumosului se încununează pentru Liviu LAZARESCU prin tratatul: PICTURA ÎN ULEI. Nu este o carte obisnuită, care se citește sau se frunzărește și se așază în bibliotecă, ci una necesară, utilă pentru toți cei care pictează și care doresc să dea trîncie muncii lor.

"O carte scrisă de un pictor pentru pictori.

O vîd pe masa atelierului printre oalele cu pensule și sticlutele cu verniuri, o vîd cu paginile maculate de degetele pline de culoare un fel de catehism din preajma paletei", spunea Corneliu Baba.

Din păcate, există la noi, la români, o mentalitate nenorocită, a suferinței, a minime rezistențe, a mulțumirii cu puținul oferit de școală, cu mai multă sau mai puțină metodă pedagogică, legată de tehnologia limbajului pictural.

Marea dramă a multor pictori se leagă de disprețul față de partea tehnică, științifică a procesului creator. Nu au trecut secole, ci numai cîteva decenii, și vezi că pictura lui X sau Y se prăbusește, adică începe să crape și să se desprindă de suport sau să se înegrească. Două sînt cauzele principale: prepararea neriguroasă a suportului (pînză, carton, lemn) și nefericite combinații de culori, care se alterează, se întunecă, se înegresc și sînt imposibil de restaurat.

Mulți se minunează, cum a rezistat pictura "Renasterii italiene"? A dăinuit deoarece era făcută cu multă știință: cunoașterea perfectă a preparății suportului și amestecului de culori.

"Se impune următoarea concluzie: dintre toate tehnicile picturii de șevalet procedeul picturii în ulei este acela care, fiind

totodată cel mai complicat, rămîne - de departe - cel mai bogat în resurse. Dacă modestia mijloacelor optice etalate de alte tehnici permite compararea lor cu muzica de cameră, singură pictura în ulei evoca marea simfonie" afirmă Al. Ziloty.

Lucrarea lui Liviu Lăzărescu se încheie cu investigația autorului în rîndul cîtorva pictori substanțiali.

"Pictura în ulei (pe suport de pînză sau de carton) mi-a oferit infinite posibilități de a modela prin culoare, de a nuanța cu finețe tonurile, de a face suprafața să vibreze, să absoarbă sau să reflecte lumina prin materie, prin pastă, sau invers, prin transparența culorilor", spune Constantin Blenda.

Foarte frumoase, gîndurile lui Marius Cilievici merită să fie cunoscute. "Ce durată vor putea cîștiga lucrările lui Pallady? Sînt unele lucrări fără grund, altele fără vernis, altele unde pe porțiuni se vede pînză goală. Cît vor dura? Cum se vor restaura? Dar nu aceasta este important, ci viziunea unanimă a acestor clasici ai noștri către perenitate, către învingerea timpului și resimțindu-și operele ca pe niște unicate în univers, iar aceasta este o formă de umanism, un dor de eternitate".

"Pictura în ulei este în artele vizuale ca magma fierbinte și vie în miezul pămîntului. Taina picturii în ulei rămîne fără egal între tehnicile picturii prin strălucirea ei", arată Grigore Vasile.

«Laboratorul intim al fiecărui pictor contemporan este fără asemănare, fiecare artist tinzînd către propria sa meserie. Cu toate acestea, imitația și moda - influențe directe, și acele "tehnici mixte", de la colaj de materiale diverse la amestecuri stranii impun o rigoare tehnologică pentru a ocroti destinul viitor al operei» gîndește Ion Sălișteanu.

Bogat documentată, scrisă cursiv metodic, sintetic, *Pictura în ulei* oferă creatorilor și teoreticienilor un material practic util de a valora inestimabil.

Chiar dacă astăzi se poartă antimuzeul și performanța artistică, mai sînt și cei care cred în profesionalismul artistic, pentru care învățăturile și rețetele tehnologice au încă valoare.

Mulțumesc autorului și celor care au ajutat ca această lucrare excepțională să vadă lumina tiparului.

"Grafiile sacre"

Gloria LĂCĂTUȘU

Prin seria de lucrări intitulată "Grafiile sacre", Vasilian Dobos se afirmă ca unul dintre cei mai importanți plasticieni contemporani.

Numele său se adună firesc lîngă cele ale lui Ion Nicodim, Const. Flondor, Sorin Dumitrescu, Horia Bernea, Traian Mocanu, Dragoș Pătrașcu, Liviu Suhar în încercarea de a descoperi privirii noastre valențele sacre ale vieții ce ni s-au dăruit.

Optînd pentru cele mai simple, dar și mai sugestive forme translatoare de miez - artistul creează, în elegantă și transparentă, o lume care - purtîndu-i semnul - este a spiritualității noastre de totdeauna.

Cele trei culori în care sînt turnate "grafiile sacre" - ocrul, negrul, albul conferă lucrărilor aspectul unor tăblițe de lut, posibile file ale unei altfel de "Geneze".

Morfologia textului plastic se alcătuieste din vocabule consacrate divinului, supuse unei sintaxe dătătoare de originalitate.

Pătratul, ca expresie a echilibrului divin, triunghiurile cu sensurile transcendente ce urcă și-ale imanentei pogorîtore, linia ondulatorie a timpului, reluarea unor "desene teoretice" izvorăsc din aplicarea profundă a unei simbolicii creștine în special, arhaică în general.

În această lume "de semne și minuni", artistul este preocupat mereu de relația omului cu divinitatea: astfel, prezența cărții capătă dimensiuni cosmice, de comunicare între esențe.

Marelui Trecător pare-se, chiar timpul și spațiul, cu dimensiunile lor relative, îi dăruiesc o șansă în plus pe care

artistul o sesizează și ne face s-o percepem și noi.

Foarte inspirată este transpunerea plastică, stilizată a ființei umane; turnat în contur de clopot, omul devine semn al reverberației cuvîntului lui Dumnezeu. Combinarea în compoziție a elementelor vizuale cu acelea auditive este una dintre cele mai profitabile pentru acuratețea mesajului.

În același sens, se înscrie și "grafia" pruncului în Maica Sîntă, respectînd principiul proporției: copilul - pui de clopot înmugurit în clopotul matur al ființei materne. Totul răsună ca-n marele chivot al lumii.

La fel de izbită este și cealaltă reprezentare, cu inflexiuni etnologice - omul înfățișat ca acea coloană infinită alcătuită dintr-o succesiune de suprafețe romboidale de diferite dimensiuni. Întruparea ființei ca *axis mundi*, ca arbore a cărui coroană atinge cerul se produce în creația lui Vasilian Dobos paralel cu trecerea semnului din amorf la carnea purtătoare de aură. Mitul creștin al sufletului nepieritor, închis în colivă de sînge a vieții se află în poezie.

Grîu, pești, păsări, căprioare, cai, dar și păpuși și cruci migrează dintr-o ancestrală lume folclorică spre omul religios, înțeles ca poartă între ceres și pămîntesc, ca vas sacru - din care - cu harul său ales, artistul ne îmbie să șorbim.

Siguranța și expresivitatea liniilor, forța simbolurilor, sugestivitatea motivelor, nobila simplitate a ductului, lirismul de substanță aduc creația lui Vasilian Dobos în prim-planul plasticilor noastre contemporane. Ca și poetul Vasilian Dobos, graficianul are marele merit de a comunica întru lumina.

*) Volumul "Linistirea prin dezvoltare", apărut în 1996 a obținut Premiul Asociației Scriitorilor din Iași.

La aniversară

Liviu Ciulei în troi-quart

În anul în care m-am născut, marele nostru om de teatru și film, debuta în cinema. Primul său succes vine peste numai șase ani. *Valurile Dunării* (premiat la Karlovy Vary). Peste alti șapte ani, capodopera filmului românesc, *Pădurea spânzuraților* (premiu pentru regie la Cannes). Două titluri epuizează, din păcate, activitatea de regizor de film a celebrului artist. Incredibil! Bilanțurile au, uneori, un cinism continuu. Dar și un "cip" axiologic! (non multa, sed multum!). Printre altele "spanacuri" care se demodează peste numai un an, *Pădurea spânzuraților* rămâne un jalon durabil al filmului românesc (ba chiar și european). Iar printre multele "vedete" care pier peste noapte, actorul de film Ciulei rămâne un mare interpret (chiar și atunci când nu a avut partituri pe măsura talentului său inconfundabil). Rolurile din *Valurile Dunării*, *Pădurea spânzuraților*, din *Facerea lumii*, *Decolarea*, *Ceata*, *Muschetarul român*, *Falansterul*, *Dragostea începe vineri* persistă în memoria cineaștilor datorită modernității abordării personajului, finetii psihologice, rafinamentului staturii caracterelor. Ciulei este un actor de rasă ca și Oliver, O'Toole, Ustinov, Brasseur, Noiret, Smoktunovski, Batalov, el știe să ofere personajului ceva din nobletea sa, din profunzimea gândirii și trăirii sale.

Mi-l amintesc în tulburătoarea secvență a spânzurătorii, din finalul ecranizării după Rebrenau. În scena confruntării dure cu eroul interpretat de Vrabie (*Valurile Dunării*). În secvența împuscării câinilor (*Facerea lumii* lui Vitanidis). Ceva inefabil, caracteristic artistilor cu charismă, pune pecetea pe toate aceste roluri (și pe celelalte). E trist să constati însă, că tocmai azi, când Ciulei are libertatea de-a face orice film vrea, nu-l face! E nedrept faptul că n-a mai călcat pe platou, ca regizor, de treizeci și patru de ani, iar ca actor, de aproape douăzeci! Avem puțină valoare de talia sa, în film, ca să ne putem permite să le lăsăm să nu lucreze! (iată un subiect de meditație, spre exemplu, pentru domnul Radu Gabrea).

Totusi, fiindcă arta românească l-a sărbătorit recent, pe maestru, cu prilejul împlinirii a 75 de ani, vom optima tonul acestor rânduri trecînd în revistă și celelalte activități, complementare, ale marelui cineast. După modelul V.I. Popa, G. M. Zamfirescu, Ion Sava, Soare Z. Soare, Camil Petrescu, Sică Alexandrescu, Ciulei este un *renascentist*. Când un alergător știe să fugă, e și păcat s-o facă pe un singur culoar! Sărbătoritul nostru este actor, regizor, arhitect, scenograf, pedagog, traducător, teoretician (el a scris, de altfel, unul dintre primele studii serioase de modernizare a artei noastre - *Reteatralizarea teatrului* 1963 - într-o perioadă fiind proletcultismul și bolșevizarea cariiu serios spectacolele românești). Ciulei a dus Teatrul Bulandra în lume, într-o perioadă în care montările "elitiste" nu prea apucau să iasă peste hotare... el a montat în toată lumea (în special, în Germania și America), demonstrînd străinătății valoarea scollii naționale de regie, cultura și temeritatea artistică a unei mișcări teatrale privity, inițial, de Occident, cu reticentă. Alături de Andrei Șerban, Pintilie, Penciucescu, Petrika Ionescu, Esrig, Giurchescu, s.a. A contribuit, cu lucrări de primă mărime, la zestrea de mari spectacole ale lumii contemporane (impregnînd, în fiecare firește, ceva din gândirea și modalitatea de expresie românească).

În țară, a contribuit, ca scenotehnician, la modernizarea unor săli de teatru (Bulandra, Pitesti, National). Ne-a lăsat montări memorabile, majoritatea pe scena Teatrului Bulandra: *Cum vă place?*, *Copii soarelui*, *Sfînta Ioana*, *Azilul de noapte*, *Leonce și Lena*, *O scrisoare pierdută*, *Visul unei nopți de vară*, *Macbeth*, *Deșteptarea primăverii*, *Clipe de viață*, *Puterea și adevărul* s.a.

După premiera *Revizorului* (1971) a fost sancționat de comuniști, fiind destituit de la conducerea teatrului pe care l-a creat și pe care l-a făcut celebru în întreaga lume. Incidentul l-a ajutat să se afirme și mai puternic pe plan mondial în Occident, peste Ocean, unde are și acum nenumărate contracte. Cu toate acestea, publicul și actorii de-aici îi adresează maestrului, la aniversară, nu numai tradiționalul "La mulți ani!" și ci întrebarea firească: cînd veti reveni pe scenele și platourile din țară, maestre Ciulei?

O satiră anticomunistă

Garbo cea sovietică

Fiindcă tot s-o reiau recent, pe micul ecran, *Ninotchka*, cred că este momentul să revenim asupra filmului lui Lubitsch, pornind de la premiza că este o peliculă care merită mai multă atenție decît i s-a acordat, de-a lungul anilor.

Să nu uităm că, în primul rînd, atît regizorul, cît și interpreta rolului tinerei, detin cîte un Oscar. Apoi, mi se pare că încadrarea filmului în categoria "de dragoste", este o sărăcie (involuntară) a lui. Pe lîngă story-ul erotic (care mi se pare secundar), este vizibilă, în film, latura sa satiric/politică. *Ninotchka* aparține unui dintre cele mai necrutătoare, spirituale și amare stacuri cinematografice la adresa comunismului sovietic (și să nu uităm că este realizat exact în anul în care a început al doilea Război Mondial). Ceva din Bulgakov, din Mașkovski, din III și Petrov se insinuează în scenariu, dar și în atmosfera atît de bine prinsă, atît de amar/sarcastic realizată. Rîzi cu căruți, te amuzi, te întristezi, te revolți, te îndușosești - după o rețetă al cărei exact gramaj Asul comediei sofisticate Lubitsch, îl avea în mîncă!

Cum spuneam și numărul trecut, o să ne asumăm o sarcină infantilă/didactică (dacă ne este permisă cvasi-tautologia): aceea de-a reaminti... (și comenta!) replici din filme. E cazul, căci *Ninotchka* are și un excelent dialoghist și un minunat ironist. Noi, care stăm în creasta marelui popor de aștia amar de vreme, înțelegem cu un plus de amărăciune unele replici & situații (mai ales ultimile decenii le-am petrecut într-o atmosferă oarecum apropiată).

Ce este profund, mascat/terifiant, în acest agreabil *remember*? În primul rînd, *frica de Siberia*. Frica de podcăpsă. De cîte ori cei trei emisari ai URSS la Paris dau de un obstacol exclamă, reflex, "o să ajungem în Siberia!". La fel, *Ninotchka* (cum s-ar ortografia românește), după ce gustă beția dragostei în Apus, cu șampanie bună, cu bijuterii scumpe, cu multă lumină și relaxare, nu se poate abține să mediteze, cu luciditate... de sovietic: "Nimeni nu poate fi atît de fericit, fără să fie pedepsit!". Sau, întorsă în țara natală (care acum i se pare searbădă, urîță, oprimentă, o temniță, ce mai!) *Ninotchka* se revoltă interior cînd vede scrisoarea de la Leon cenzurată, de la cap la coadă. Artînd-o celor trei tovarăși de exiaz panzian, aceștia rămîn fără replică. Dar, pînă la urmă, unul din ei, îi spune încet: "Amintirile nu îi le pot cenzura!" Corect.

Mai există, în prima parte a producției americane, un lant de ironii la adresa *indoctrinării* cetățeanului sovietic, de către șleahța politrucilor. Văzînd o pălărie excentrică, activista sosită de la Moscova decretează: "Nu vor rezista mult!" (ei, capitalistii). Observînd că, pe peron, hamalul vrea să-i ia bagajele, Iakusova îi spune omului: "Asta nu e slujbă, e *nedreptate socială!*"... Pînă și pe valetul contelui D'Algot, *Ninotchka* îl trimite la culcare, zicîndu-i că la vîrsta lui merită să se odihnească și primîndu-i... că-l va elibera din robie! (Aici merită să ne-amintim de Firs, servitorul din *Livada de visini*, care nu dorea să fie dezrobit). Ceva mai aproape de vremurile oarecum apuse la noi, o replică (reluată peste decenii într-un film românesc, al lui Dan Mironescu): "Să stăm și noi la un hotel în care la robinetul de apă caldă nu curge rece, iar la cel rece, chiar curge apă!". În fine, o subtilă ironie (cam... prea optimistă, după gustul nostru): adormind fericită în patul din apartamentul regal, tovarăsa Iakusova *Ninotchka* privește fotografia lui Lenin (asezată, firește, pe noptieră) și-i spune genialului conducător: "Zîmbeste și mata, tătucă!". Si, ca-n filme, sedus și el de divina Garbo, marele teoretician ascultă ordinul grațioasei sale discipole și-și modifică linia gurii, arcuindu-i pînă la refuz colțurile, în sus).

Să mai adăugăm arta cu care marea Greta trece de la opaca, indoctrinată, inexpressivă, ursuza, nefeminină, uscată politrucă, la fermecătoarea femeie de lume, la șarmanta îndrăgostită? Să mai amintim că-n rolul politrucului suprem, de la Moscova, a fost distribuit, cu tîlc (as zice), Bela Lugosi (interpretul înfricoșătorilor Dracula & Franckenstein)? Să punctăm... oamenea scenaristului față de eroi (care, deduși la Occident, sînt scoși din posaca Rusiei și exilați la Constantinopol, unde devin prosperi, liberi și fericți oameni de afaceri)?

Iată, cred, destule argumente pentru care pelicula lui Lubitsch merită să fie reconsiderată și chiar reîncadrată tematic. Si, de ce nu, peste alți trei-patru ani, reprogramată - spre disperarea nostalgicilor comunismului, atîția cîți or fi mai rămas ei...

Jurnal (de) ludic

Urmăresc, pe Discovery, un serial despre erorile Holocaustului. Întrebat ce va zice posteritatea despre atîtea crime (antisemite), Eichmann a răspuns printr-un (azi cunoscut) dicton: "100 de morți înseamnă catastrofă, un milion, e deja statistică".

Vorbele zboară, ele îngrozesc prin cinism... Dar o biografă a Kremlinului susține că textul (cu mici modificări) ar aparține... lui Stalin! Acum, că-i Stalin, că-i Eichmann, tot despre criminali este vorba.

Cu o deosebire care nedumereste: desi era și el anti-semit și a arestat (sau chiar ucis) zeci de mii de evrei, despre Stalin, fiii lui Israel, nu prea vorbesc...

O comparație cvasi/cinefilă: "Am nevoie de bani, ca de Jacqueline Bisset!".

Departe, departe - film în care Tom Cruise și Nicole Kidman demonstrează o uluitoare performanță actoricească, o incredibilă rezistență fizică!... Ce să mai vorbim de secenariul de regie (Ron Howard)!

Cîte pelicule extraordinare sînt lăsate în planul secund al evaluărilor criticii! Și cîte melodrame teziste sînt "luate-n brațe", anapoda!...

Din *Munchausen* - peliculă importantă prin scenografie, în primul rînd - o replică aruncată "la plasă" nouă, plutitorilor: "...nu poate ajunge departe doar cu aer cald și fantezie!" - zice un stupid, despre înbalonatul baron.

Oh! -ho! Doamne, cum se mai poate! Si nici nu-ti trebuie aerul cald, ajunge fantezia... Din păcate.

O vorbă frumoasă a directorului Naționalului clujean, Dorel Vișan, către subalternii lui: "Nu greșiti voi, cît pot eu ierta!". No comment.

Merg prin Cluj cu Titi Cublesan. Trecem pe o stradă, drum spre hotelul meu cu nume atît de frumos (Onix). Un moment dat, băstinașul se uită, descumpănit, pe pancarta indicatoare: "Nu știam! Strada asta se numea Dostoievski, iar acum îi zice... Vasile Milea!".

N-ar fi de mirare ca, nu peste mult timp, strada Cehov - să devină Dan Iosif, iar Tolstoi - Nicolae Dide...!

Într-o peliculă minoră, spaniola, există o secvență care mă emoționează la culme: un tip stă la coadă la hot-dog's. La trei-patru metri de el, iubita sa. Un bătrînel, după ce o privește lung pe femeie, îl întreabă pe tînăr: "E cu dumneavoastră?" Masculul confirmă. Atunci, venerabilul îl roagă, decent: "Luați-o repede pe doamna aceasta de-aici! E INSUPORTABIL DE FRUMOASĂ! NE FACE RĂU!".

De cîte ori n-am trăit senzația asta... Of!

La un Simpozion Ion Sava, la Vaslui, Florica Ichim povesteste un fapt trist de adevărat, pe care nu avem dreptul să-l uităm (asta ca să nu fim obligați, conform celebrului dicton, să-l rețrăim): prin '84-'85, într-o revistă americană a apărut, fotografiată din satelit, o hartă a Europei, pe timp de noapte. Harta avea o gaură (o pată neagră) mijloc. Gaura aceea era... România! (singura țară din Europa în care era beznă, noaptea).

Si totusi, în acel anotimp al zilei atît de cîntat de poeți, și-n România se gîndea, se iubea, se năsteau idei, se discuta, se citea (la lampa de gaz). Dar pentru americanii care priveau fotografia, țara noastră însemna doar o terifiantă beznă...

Văd pe excelentul canal ARTE un documentar născător de idei: un violoncelist cîntă, într-un pustiu din Africa, unor aborigeni. Aceștia privesc mirați, ascultă, își dau coate, chicotesc, se uită țîmpi, se apropie de instrument, curiosi...

Cum documentarul (din punctul meu de vedere) n-are final, propun unul: acești negri, să zicem, sînt canibali: înfometăți la culme; și-n timp ce virtuozul trăiește muzica preclasicilor (să zicem), ei se gîndesc la un singur lucru: că să mănînce? violoncelistul? ori violoncelul?

Ca să nu cadă-n eroare, îi consumă pe amîndoi, sub indicele gastronomic *Violoncelist fript cu violoncel pai...*

În *Leagă-mă bine!* al lui Almodovar, la azil, eroul interpretat de Banderas, îi spune unui bătrîn, că pleacă-n "societate". Vîrstnicul oftează, adorabil de nostalgic: "Societate!... Cîndva... am fost și eu în societate!" (de parcă ar fi spus "am fost în Louvre!").

Mintea-mi mereu dedată la ludic face o conexiune cu un vers minunat al lui Adrian Popescu: "Cîndva... cîndva știam și eu să zbor, cîndva! Dovezi nu am - da' îmi aduc aminte!..."

Unul dintre serialele tv preferate de mine rămîne *Nikita*. Dincolo de profesionalismul tuturor compartimentelor, un curent parsiv, subteran, insinuează o temă aproape periculoasă (pentru orice societate stabilă): ORDINEA, DREPTATEA, la nivel înalt!, folosesc... foștii infractori, culpabili, santajabili - azi reciclați. E o rar acreditată acceptare (în Guvernul SUA!) a virtuosilor de proveniență infractională. Urmăriți serialul prin această prismă și o să-i descoperiți noi reflexe...

Pagină realizată de Bogdan ULMU

Arta subtilă a refuzului

Horia GÂRBEA

Florin Slapac
Salonul refuzatilor, Editura Exponto, 1998

Am participat de curînd la o lansare de carte prin care un autor consacrat, dar necunoscut de mine pînă atunci altfel decît din scrieri, a dat drumul în lume celui de-al saselea volum al său. Florin Slapac trăitor la Tomis (orasul și revista omonimă), nu este lup de mare ci un bătrîn lup de bibliotecă, devorator de texte pe care deseori le și traduce din engleză. El a dăruit cititorii români nu doar cu unisul roman comercial "Scarlett" ci și cu multe opere importante ale literaturii anglo-saxone.

A merge la lansare cu Florin Slapac este un lucru foarte plăcut, indiferent că se lansează cărți sau plumbi legați cu gîtușă avînd pe-alături și momeli. Dacă în primul caz, în vreun lăcas de cultură, partenerul poate să conteze și el, prozatorul fiind un om, la baltă lanseta acestuia nu prea lasă loc de dialog. În ambele cazuri însă un privitor neînvidios are ce învăța de la mustăciosul optzecist.

Salonul refuzatilor este o carte care conține vreo patruzeci de miniaturi. Sînt texte scurte pe care nu le-as numi neapărat proze și pentru care, nu încadrarea într-un gen are importanță. Fiecare dintre ele propune un "moment" sau "schită", un instantaneu. De obicei cu un unic personaj. Pentru cititorul amator de "senzații tari", sex, violență, sarcasm, în fine acțiune, *Salonul refuzatilor* nu va oferi mari bucurii. Pentru căutătorul de rafinement și subtilitate, cartea se poate transforma într-o bucurie.

Florin Slapac își realizează "fotografiile" într-un fel cu care vrea să convingă de faptul că nu subiectul portretizat e important, ci ochiul care surprinde, la un personaj anodin, unghiul de mister și clipa semnificativă. Sigur, cei refuzați de Academia își deschid propriul salon de pictură unde își invită adepții. Au dreptul la existență la fel ca și academistii, uneori în răspărul lor.

Personajele lui Slapac sînt de două ori refuzate. Întîi de viață, de societate, de noroc. Sînt marginali surprinși în situații marginale. Apoi sînt refuzate, într-un mod foarte subtil de chiar autorul lor care, nu numai jucat, le surprinde în detalii care îi convin numai lui, se folosește de ele ca de modele și apoi, asemenea unui demiurg nepăsător, le abandonează. Nu vom afla niciodată de unde vin și unde se duc acești refuzați care au dreptul doar la o poză: portretul unor anonimi. Vrea desigur să spună autorul că portretul anonimului nu-i cu nimic mai puțin semnificativ în artistic decît al VIP-ului și că un mare pictor, fie că pictează o infanță sau o simplă munciitoare, pune în joc aceeași cantitate de geniu. De asemenea autorul mizează pe efectul obținut prin cumulul de imagini în albumul său.

Un asemenea "program" în scrierea unei cărți este greu de îndeplinit. Dacă Florin Slapac n-ar avea finețea, subtilitatea necesare unui miniaturist, proiectul ar rămîne literă moartă. Din fericire lucrarea este și o probă de virtozitate stilistică pe multe registre. *Salonul refuzatilor* este un obiect de artă care și va avea desigur admiratori. În ceea ce mă privește, constat cu mulțumire de mine, că deși o asemenea formulă îmi este, afectiv, cu totul străină, pot s-o pricep principal și să-i constat reușita.

Măsura iubirii

Carmelia LEONTE

Măsura iubirii o dau faptele. Credința constă în acțiune. Faptele sînt încăpăținate, nu le poți nega

fără să se întoarcă împotriva-ti. Pentru că ele se vor o parte din adevăr. Si adevărul este cea mai înaltă religie. De ce aceste pretioase considerații? Pentru că poezia ne provoacă la adevăr. Asa cum trupul nu este altceva decît tiparul pregătit de minte pentru a se manifesta, cuvîntul este tiparul pregătit de Forța superioară nouă, pentru ca noi să devenim o forță.

Poetul este "plătit împărătește să fie sărac", spune Nicolae Coande, tocmai pentru că "plata" cea mare este apropierea de adevăr. Dacă poezia ar fi pură imaginație, nu ar fi nimic. Ea este în primul rînd realitate. Experiență vie. Astfel, se dorește *Fincler**: fie și realitate de o clipă care, în concavitatea ei, oglindește cercul nebunesc al Timpului. Nu lipsește o anumită forță în fragilitatea reflectării momentane, pentru că forța nu este o chestiune de durată, în cartea lui Nicolae Coande, ci de intensitate. Intensitatea este tot ce își poate dori un poet, care se agală cu toată puterea, cu toți neuronii de cuvinte. E nevoie de o forță aproape fizică pentru a supune îndărătnicia cuvintelor: "Nu mă pot plînge - canalele s-au înmulțit în jurul meu/ și viața este mai provocatoare își ascute ghearele/ pe pieptul meu/ mă sărută cu lungi carnasieri veritabili/ dar nu-mi pot scoate din cap un strigăt disperat/ ca de femeie înjunghiată/ pe care l-am auzit într-o noapte/ pe cînd mă scremeam cu un vers cam manierist și prăfuit/ și încercam - rizi, drace! - să dau vietii un tel" (*Muștele defuncte (Continentele scîrbei)*).

Cu toate acestea, expresia unei întregi gândiri se bazează pe imaginea omului aflat cu mîinile goale în fața lui Dumnezeu și orice încercare de reglare a conturilor - prin cuvinte - eșuează: "O renaștere din cap o satiră duhului meu/ o trepanație a creierului cu briciul poemului vanitos/ am obosit să mai privesc prin țeaua puștii/ cu ochiul ciclopului/ am obosit să fiu ecoul timpului meu am obosit/ să fiu eroul noptilor ridicole în care îl somam discret pe Dumnezeu" (*O renaștere din cap*). Dar imaginea omului neajutorat în fața instanței divine nu adaugă energie discursului, ci problematizează teribil libertatea exprimării, făcînd-o uneori neverosimilă, stupefiantă ca indisciplinarea unui tinerel care fuge de vigilența părinților pentru a se ascunde într-o casă de tolerantă: "Craiova - second-hand. Cine rîde în inima ta/ tîrg de vechituri pe ale/ cine este nebunul care dă foc zilelor la marginea ta/ marginea a marginii cu pașas zdrentuit/ unde inocenta mea a cîntat imnul deriziunii/ unde plînsul celor vii spală străzile tale/ de cretă însîngerată/ unde istoria se repetă - n-ai învățat nimic/ kibut adormit/ în timp ce se întuneca și viața mea se întuneca" (*Craiova revival*).

Știm bine că somnul rațiunii naste monstri. Dar filtrul rațiunii investit cu puteri infinite, omniprezente, naste, de asemenea, monstri. Poate din acest motiv, relația poetului cu divinitatea este atît de încordată: pentru că există tendința, firească intelectualului, de a înțelege, în termeni naționali, ceea ce depășește orice sistem uman de gîndire.

Să debutezi la 33 de ani (ceea ce - dramatizînd puțin - s-a întîmplat și semnatarei acestor rînduri) este un noroc care se plătește scump: poetul se află la un prag al vârstei cînd doza de exuberanță juvenilă își dă obstescul sfîrșit și cea de încredere are nevoie de o justificare în plan concret; pe de altă parte, nerăbdarea, acumulările negative, capitalul de eșec constituie un prag psihologic care trebuie depășit foarte repede. Debutul, în sfîrșit produs, înseamnă mult și puțin în același timp: mult în raport cu orizontul de așteptare pe care îl deschide, puțin în raport cu orizontul de așteptare pe care îl închide.

În acest moment delicat, poetul, pentru a nu deveni răsbunător, simte nevoia (subconstientă) să își amplifice candoarea. Or, planul candorii are nevoie de Dumnezeu.

Poezia, pentru Nicolae Coande, înseamnă constientizarea nevoii de candoare dar și recuzarea ei, efortul de a porni în căutarea lui Dumnezeu, dar și spaima că la sfîrșitul drumului s-ar putea ca mintea să nu descopere nimic. Și mai înseamnă ceva: bucuria de a demonstra lumii că există. Exhibiționism superior fără de care viața ar fi mai săracă.

* Nicolae COANDE. *Fincler*, Editura Ramuri, Craiova, 1997

«Sfîrșitul drumului, începutul călătoriei»

Antonio PATRAS

Profundă și grea de semnificații, riguros construită, cartea lui Radu Andriescu (Junimea, 1998) este o "povestă" despre poezie, despre unde sîrșeste "drumul" - metaforă a realului în sensul restrîns, al derizoriului, al cotidianului banal, alienant și opac - și despre unde (sau cum) începe "călătoria" spre tărîmurile atît de greu accesibile ale poeziei.

Încă de la început, ni se dezvăluie direcțiile demersului poetic: "Si-a trasat o axă din sobă, fum și masă: fumul spre ceruri urca, masa în jos că-l trăgea (...). Asa stă și azi, gămălie, într-un cerc ale cărui margini nu le vede, lingă o axă ale cărei capete nu le stie". Acest cerc al poetului aninteste de cel al lui Cusanus, un cerc cu centrul pretutindeni și cu circumferința nicăieri. Poezia sălășluiește pretutindeni, rămînîndu-i poetului să o descopere.

Autorul, traversînd o materie epică densă, în care abundă anecdoticul, autobiograficul, a reușit să-i confere sensuri neașteptate. Latura confesivă dă textului un aer de autenticitate, eliberîndu-l de tentația teoretizării, de care nu scapă mulți dintre poeții tineri. Are loc o subtilă transmutație: faptul narat, deseori de un farmec irezistibil (ciclul *Puștii*) trimite către un plan de adîncime. Rupte din întreg, unele texte ar putea părea ori prea "epice" (*Puștii*), ori prea demonstrativ-abstracte (*Linii și puncte*, *Cîteva gînduri despre mîscare*), sau derizorii (*Locuinta*). Prin diverse legături, ca și prin recurența unor motive-cheie în toate aceste texte (pe de o parte "limacii", "mosul", "băboiul", "podul"; pe de altă parte "terasa", "drumul", "marginea", "punctul", "mărul", "virtejul") se realizează o surprinzătoare fuziune, în care gravitatea se imbină cu ironia, meditația abstractă cu discursivitatea epică, nostalgia cu revolta, visul cu realitatea etc.

Amintirile din care se constituie epicul configurează un univers în care materia este sau cleioasă, moale ("limacii", "clisa", "mușegaiul") sau friabilă, cretoasă ("praful", "scrumul", "scamele" s.a.), fapt remarcant de Al. Călinescu în postfața volumului. Aceste amintiri nu sînt însă simple pretexte poetice, ci fapte esențiale, obsesive, de cunoaștere, un fel de "întîmplări în irealitatea imediată" (Blecher este, la noi, creatorul romanului fără subiect, în care faptele narate sînt evenimente de cunoaștere - de unde dimensiunea metafizică).

Privind retrospectiv, autorul se descoperă înstrăinat și neputincios în fața obsesiilor sale; trecutul nu poate fi eludat, ci exorcizat: "și lăsam limbile lungi, cleioase ale amintirilor să ne înghită", "Oricît de sus as fi și oricît aș cotodăci, ajung iute la pămînt cu tone de amintiri peste ochi".

În fond, nu este respins decît trecutul "lipicios", murdar (*Cretin, Cuibul*). Sînt însă și amintiri frumoase, reînviolate cu sensibilitate și farmec, cu o nedistimulată melancolie: "E seară, în parcul Copou. Sînt multe gîze, tîntari, miroasă a vară. Tricicleta mea albastră, tatăl meu, ceva mai în urmă, cu mîinele în spate. Ne învîrtim pe aici, pe sub lampadare, bem apă la tîsnitoare sub castan..." e iarnă și încerc să mă refac după una din numeroasele mele pneumonii. Sînt tot mic. Tatăl meu mă scoate cu sania, înfoliit, pe un fundac, lingă biserică. Pirtia are pete de cenușă. Cerul e cenușiu".

Sensul inițiativ al cărții e sugerat, semnificativ, chiar din titlu. Faptele narate au un mers regresiv, dinspre un prezent degradat, "lipicios", ce are ca simbol obsesiv limaxul, către un trecut tot mai îndepărtat, prin adolescență (*Cretin*), către copilărie (*Puștii*). Asistăm la o întoarcere în timp, la un "regresus ad

uterum" ce precede oricărei inițieri. Astfel, cele mai frumoase amintiri sînt și cele mai îndepărtate, reale sau proiectii într-un spațiu exotic. "Mururoa, te rog, nu deveni o instituție (...). nu te schimba. Mururoa! Rotundă, verde, transparentă: un ochi, un vârtej. (...) rămîi tu, același ochi deschis spre cer. (...) îți voi trimite amintirile mele. Ți le dăru, fă ce vrei cu ele. (...) Am scris despre lucrurile de pe aici, de prin viața mea, ca și cum ar fi departe și frumoase. M-am jucat, m-am ascuns. (...) dar mintea mea cretină tot departe pornește, o ține una și bună: Te iubesc, Mururoa!"

Un poem precum *Cele trei semne* relevă sensul inițiativ al întregii cărți. Visul devine "începutul călătoriei", o cale de acces, o recunoaștere a semnelor, ca un *Bardo Todol*. După ce sînt "recapitulate" obsesiile trecutului ("Își amintea imagini din spatele casei, seara, prin grădină și pe pereți. Își amintea mirosul cămășii mușegăite, îmbibate cu apă de mare, în cort. Își amintea cetăți imaginare de necucerit, din hîrtie" s.a.), într-o singură dată absolută ("Era înspăimîntat și făcut. Era singur."), începe un periplu în interiorul corpului, amintind de Blacher sau de Cărtărescu. Vehiculul rămîne cel oniric, un vis în vis: "Se întinde în căsul limbii și unduirea permanentă a mușchiiului îl adoarme. Visează că doarme un somn liniștit, fără vise, fără tulburări. O suviță îi alunecă, se prăbusește în cel mai adînc întuneric. Visează că somnul acela profund ar putea fi o porțiță spre castelul de necucerit".

Primul vis, "înspăimîntător", semnifică despărțirea de lume, moartea, ("Sfîrșitul drumului"). Al doilea, al somnului liniștit sugerează o călătorie, făcută "în spirit": "Algor mortis, repeta, și se așează pe tîrm, (...) Nu-i mai e frică. Orice urmă de spaimă s-a prelus, argintie, pe ciment. Cheaguri mari de țarbă încep să-i apară pe burta și picioare".

Universul poetic e dominat amorf ("clei", consistente păstoase etc.), perceput la granița dintre confort și spaimă. Abstragerea în singurătatea terasei - motiv recurent în volum - creează discontinuitate ("punctul", "strungăreata") în fluxul vieții. O altă viziune a interiorității capătă, acum, dimensiuni macrocosmice: "orice trecere are un punct de plecare, orice plecare se află într-un rînd. Iar rîndurile, înghesuite, ca spuma, ca marea, liniștite" (*Strungăreata*) "încearcă să descifreze mesajurile orizonturilor. Linie punct, linie punct" (*Linii și puncte*) "Punctul se apropie, orizontul, rotund înaintea, seamănă acum cu un măr" (*Mărul*) "Un ocean de forma unui măr: singurul drum, cel spre virtejul, spre inima mărului. Toate sînt acolo, plopii și mestecenii, semintele, speranța" (*Concerto no. 1*).

Centrul e reprezentat de ochi, simbol inițiativ prin excelență (*Dictionar de simboluri*, J. Chevalier, A. Gheerbrant), temei al vieții, misterios și abscons.

Pînă la ultimul ciclu al cărții (*În sfîrșit, despre poezie*) textul rămîne într-o dimensiune existentială, puternic marcată ontologic. Poezia lui Radu Andriescu poate fi înțeleasă în accepție heideggeriană.

În sfîrșit, despre poezie încheie volumul ca un metatext explicit. Poetul ia cunoștință de "poezelele" citite prin publicurile londoneze, experiența dezamăgitoare, care reduce în memorie una dintre vestilele întruniri literale din țară. La aceste "sărbători culturale", poezia era doar prilejul unor pantagruelice chefuri, ocazie pentru autor de a schita, cu o ironie care atinge sarcasmul (ca în genul lui Kundera din *Viața e în altă parte*) un tablou grotesc al "barzilor cumularzi". Dar, vorba poetului, nu se poate să fie numai așa. În alta seară, tot la Londra, are loc un recital poetic autentic, patronat de revista "The Observer" și de fundația Arvon. S-au recitat poeme "destul de ample, departe de experiment, cu un filon epic pronunțat". La un asemenea tip de poezie aderă autorul, la o poezie a autenticității.

Cum sînt astăzi, la Londra și în România, augurii poeziei? Ne dă Radu Andriescu un motiv de speranță?

"Mă las în voie hipnotizat, și pretid ea gîndesc. Zic că-mi vin idei, dacă stau așa, singur, într-o tăcere remarcabilă pentru oras, vreo zece minute. Poate ceva mai mult, cînd într-adevăr îmi vijie niste chestii prin creier, nu le-as zice nici idei, nici imagini, nici scenarii, nici apoftegme, nici concepte și nici în vreun alt fel, nu le-as zice, pentru că, așa hipnotizat și dezlinat cum mi-e gîndul, (...) nu poate fi numită vijiala asta decît o chestie. Unii, e drept, îi spun poezie. (...) vijiala asta poate deveni poezie, dar ar avea nevoie de un strop din ceea ce nu se poate numi ori atingea, dar care e undeva în noi și care apare cînd augurii sînt favorabili".

Cu siguranță că augurii i-au fost favorabili lui Radu Andriescu. Putem spune acum, o data cu poetul, da, se poate și altfel.

Logica dinamică a contradictoriului în retrospectivă

Petru IOAN

Într-una din multiplele sale accepții, sintagma "logica clasică" este raportată la un ansamblu de constrângeri ce satisfac principiul identității și al consecvenței în gândire, principiul non-contradictiei și al necontrazicerii, respectiv principiul excluderii tertului.

Prin distanțarea de un principiu sau altul, s-au conceput și s-ar mai putea concepe: o logică a diferenței și a alterității, o logică a contradicției și o logică a tertului inclus.

Dau seamă de prima distanțare față de "programul" propedeutic clasic: logica "potențială distinctivă" (preconizată de Annibale Pastore, în contrast cu logica "reproductivă" și "analitic-discursivă"); logica "eterogenenității și a divergenței" (propusă, ca logică "negativă", de Ștefan Lupascu, în legătură cu materia vie și cu științele vietii); logica "identității și diversității" (contrapusă logicii "naturaliste", a gândirii preconstituite, de către Franco Spisani); etc.

Prin prisma celei de-a doua distanțări, punem la mai vechea logică "a contradicției" (pe care o concepea la începutul veacului un François Paulhan), la relativ recenta logică "paraconsistentă" și, desigur, la logica "energetică" a lui Ștefan Lupascu, cea care plasează dinamismul contradictoriului (respectiv dualismul antagonist, antagonismul contradictoriului sau dinamismul dualistic) în "inșiși natura și structura logicului", (ținând, astfel, spre "contradicția ireductibilă" și spre "coexistența contradictorie" între afirmatie și negatie, respectiv între identitate și diversitate, adică spre un "calcul contradicțional").

Pe cea de-a treia direcție a afectării "tradiției de cercetare" în câmpul logicii clasice regăsim proiectul lui Ștefan Lupascu, de legitimare a gândirii de tip antagonist, printre-o nouă logică, socotită a fi: (1) cuantică; (2) formală; (3) formalizabilă; (4) multivalentă; (5) non-contradictorie. După același autor, noua logică, "ternară": (6) nu abolește, ci doar restrânge acțiunea logicii clasice (binare, sau a tertului exclus); (7) ea nu privește starea intermediară ("T") ca sinteză între stările extreme, după schema hegeliană a succesiunii momentelor antitetice ale devenirii, ci admite coexistența celor trei termeni, asociați cu trei tipuri de materie, cu trei feluri de sisteme și de sistematizare a energiei, cu trei tipuri de univers și cu tot atâtea tipuri de determinare, cu trei feluri de spațiu-timp, cu trei tipuri de ortodialectici și cu trei tipuri de orientare a fenomenelor, cu trei moduri de articulare causală, cu trei feluri de finalitate, cu trei specii de mulțimi și cu trei demersuri statistice, cu trei feluri de adaptare comportamentală, cu trei genuri de normalitate și cu tot atâtea forme patologice, cu trei tipuri de morală, cu trei tipuri de memorare, cu trei feluri de imagini și cu tot atâtea feluri de conceptualizare, cu trei tipuri de adevăr, cu trei tipuri de științe, cu trei metodologii conceptuale și tehnice, cu trei tipuri de ortoductii, cu trei feluri de silogisme "contradicționale" și trei feluri de "recurență contradicțională" etc., etc.

În portretul rafinat de către Basarab Nicolescu, logica trinitică și trialectică, preconizată de Ștefan Lupascu, devine o logică a tertului inclus, respectiv: (8) o logică cu fundament empiric în noțiunea "nivel de realitate", ce leagă niveluri adiacente de realitate și descrie o coerență orientare în ansamblul nivelurilor de realitate; (9) o logică care, în perspectiva "nivelurilor de realitate", contribuie la redefinirea naturii; (10) o logică ce este aptă să dezvăluie, în raport cu diversele niveluri de organizare a realității, structura gödeliană a naturii și a cunoașterii; una ce se acomodează la diversele "niveluri de percepere" și la diversele "niveluri de reprezentare" a realității, la diversele "niveluri de cunoaștere", de comprehensiune și de raționalizare a realului, ori la diversele "niveluri de ocultare" a acestuia; (11) o logică privilegiată a complexității, servind și științelor exacte și științelor umane, și științelor tari și științelor moi; una reușind, astfel, să configureze analiza științifică a complexității, să dezvăluie grade de complexitate și să contribuie la înțelegerea gradelor realității, sau ale materialității; (12) o logică reprezentând suportul transdisciplinarității și îngăduind astfel reconcilierea dintre subiectul transdisciplinar și obiectul transdisciplinar; una care sustine și, totodată, controlează limbajul transdisciplinar, iar prin această participă la decelarea unor "niveluri ale acțiunii" și definește standarde ale transdisciplinarității.

Despre logica dinamică a contradictoriului (asociată de Ștefan Lupascu cu sistemul microscopic și cu sistemul neuro-psihic), adică despre logica tertului inclus (raportată de Basarab Nicolescu la toate situațiile complexe, în care intervin propoziții incerte și cupluri de propoziții contrare, replici dialogale, gândirea organizațională, cea analitic-sintetică și cea sistemică), s-ar putea spune multe vis-à-vis de "logica non-aristotelică" a contradicției, clamată în 1933 de Alfred Habdank Korzybski (1879-1950), ori vis-à-vis de aprofundări ale mentalului vremii, cum sînt cele datorate lui Edgar Morin, lui Jean-Jacques Wunenburger, lui Gilbert Durand, lui Antoine Faivre și altora.

Nu mai puțin relevante sînt punctele de contact între concepția promovată la Paris de adeptul logicii energetice și viziunile altor gânditori români sau de origine română.

Ca și la Marin Stefanescu, de exemplu, interesul pentru contradicție privește, în concepția lui Ștefan Lupascu, nucleul dur al cunoașterii, manifestat prin principiile și procedurile logice.

Prezum la Ion Heliade Rădulescu, ori la Lucian Blaga, dualismul contradictoriului este promovat de Ștefan Lupascu și de continuatorii precum Basarab Nicolescu drept "simetrie a unor termeni disimetrice", ca isostenie (relație între termeni de aceeași putere) și, chiar, ca isonimie (relație între termeni de aceeași valoare).

Perspectiva hegeliană în care se înscrie Ștefan Lupascu fiind cercetează conflictul antitetice și în realitate, și în gândire, și în existență, și în conștiință, va fi reactivată, în cultura română, de remarcabili exponenți ai științelor sermocinale, precum Athanase Joja și Constantin Noica.

Dacă nu în legătură cu orizonturi și niveluri ale realității, ideea-fortă a mai multor logici, cu care s-au impus mai toate cărțile lui Ștefan Lupascu, i-a preocupat, în spațiul cultural românesc, pe un Lucian Blaga (sustinător al "logicii luciferice", ca un complement mai profund al "logicii paradisiace" și ca un suport al științelor de tip cuantic-relativist), pe Constantin Noica (adeptul "logicii lui Hermes", în chip de extensie în sfera culturalului a "logicii lui Ares") și pe alții.

Cel mai aproape de "logica dinamică a contradictoriului", cu care s-a lansat în știință și în conștiința neamului nostru Ștefan Lupascu, pare a se regăsi Athanase Joja. În concepția acestuia, logica dialectică se justifică în măsura în care sînt relevante principiul noi, precum cel al identității concrete, cel al predicției complexe, contradictorii și cel al tertului supraveniunt.

Tot în cultura română s-a manifestat însă și interesul pentru dreapta cumpănire și pentru justa înțelegere a reformelor în logică, în metodologie și în epistemologie.

După Athanase Joja, orice concept "este o dedublare, dar totodată și o unitate a identității și a diferentului". Aplicat logicii înșiși, principiul în atenție ne încurajează în ideea unei "logici a logicilor", a unei proto-logici sau, dacă vreti, a unei meta-logici. Ea face trimitere, în mai multe rînduri,

fondul principal al culturii române

chiar Ștefan Lupascu, identificînd-o cu logica de sorginte aristotelică, a identicului, a omogenului și a macro-fizicului.

Să fie o pură întîmplare că, în aceeași perioadă, un Ferdinand Gonseth vorbea despre logica formală ca despre o "fizică a obiectului oarecare" și, totodată, ca despre o "cartă a libertăților noastre naturale"? Iar respectiva "cartă", la care făcea trimitere gânditorul idonice elvetian (aflat pe aceleași coordonate neorationaliste ca și Ștefan Lupascu), să fie afectată, oare, de extinderea referențialului cunoașterii științifice (de la "obiecte" și "stări de lucruri", la "transformări", la "procese" și la "dinamisme"; de la "elemente" la "structuri"; de la "clase" la "totalități" și "colective" etc.)?

După o viață petrecută printre "logici" și printre idealuri de "noi logici", inventariînd și "prelucrînd" datele cu privire la pluralismul logic, pot spune, astăzi, că logica bivalentă și accentuat "substantialistă" (evoluid în tradiția aristotelică) este în deplin acord cu logica polivalentă și predominant evenimentalistă (legată, în parte, de tradiția stocico-megară și de tradiția indiană, respectiv de tradiția foarte recentă, a științei cuantico-relativiste).

De unde provin, atunci, neînțelegerile și erorile? De unde provine confuzia între contrarietate (o relație poliadică) și contradicție (o relație imperios diadică)? De unde provine suprapunerile între planul noetic (al spunerii și contrapunerii) cu planul ontic (al actualizării și al potențializării unor stări și dianamisme)?

Răspunsul la respectivele întrebări trebuie căutat, pe de o parte, în neglijarea parametrilor sub care sînt enunțate de Aristotel (aflat cît sînt ele enunțate!) principiile logicii clasice: "în același timp și sub același aspect, ceva nu poate fi aliceva" (identitatea sau consecvența gândirii cu ea însăși); "în același timp și sub același aspect, două propoziții opuse nu pot fi ambele adevărate" (excluderea contradicției); "în același timp și sub același aspect, două propoziții opuse nu pot fi ambele false" (excluderea tertului). Ce nu se poate accepta "ÎN ACELAȘI TIMP ȘI SUB ACELAȘI ASPECT" este posibil de admis "ÎN MOMENTE DIFERITE SAU DIN PUNCTE DE VEDERE DIFERITE": în momente diferite ori din puncte de vedere diferite, se poate ca CEVA SA FIE ȘI ALTCEVA (principiul alterității) sau ca PROPOZIȚII OPUSE SA AIBĂ ACEEAȘI VALOARE DE ADEVĂR (principiul circumstanțierii adevărului, sau al instanțierii discursului!).

Același răspuns trebuie căutat însă și în utilizarea defectuoasă a negatiei logice, în folosirea fără discernământ a unui semn care duce la omogenizarea tipurilor de relații între două sau mai multe entități ale gândirii și exprimării, respectiv la suprapunerile principiilor logice înseși. Personal am atras atenția încă din 1975 (la Congresul Mondial de Logică, Metodologie și Filosofie a Științei, din Canada) că, în formulări tautologice, principiile logice ajung să spună toate același gând și să dea seamă toate de același tip de relație. Euși însă grade ale concordanței și grade ale opoziției logice, așa cum există grade de realitate și grade de receptare a realității!

Reluînd portretul-robot al logicii dinamice a contradictoriului, vom spune, în primul rînd, că aceasta este o LOGICĂ CUANTICĂ (în aceeași măsură în care este o logică clasică și logica "inciferică" la lui Lucian Blaga) și "logica organonică" (la lui Archie J. Butten) și, mai mult, foarte multe alte încercări de reformulare a cunoașterii gândirii, ținînd cont de pasul întreprins la începutul veacului de funcționare, prin descrierea comportamentului unor fenomene de masă, "Nori luminoși" declară în 1931, Lucian Blaga, în disprețul oricărui trilateralism metafizic, ca prilejul evocării teoriei relativității, a teoriei cuantice și a teoriei electrolitice - folosim momentul pentru a face mărturisirea că am fost mirat și prin analiza dogmei (adică, a dualismului contradictoriului, ză, P.) de nedemnitărie ce le-au stîrnit în noi teorii în chestiune.

Vom spune, în al doilea rînd, că logica dinamică a contradictoriului este formală, cum LOGICĂ FORMALĂ este și logica substanțială, și logica fenomenologică, și logica acțiunii și logica generării, și logica întregilor etc. Ea este formală în măsura în care se constituie într-o "logica a sistemelor și a sistematizărilor energetice".

Vom spune, în al treilea rînd, că logica dinamică a contradictoriului este formalizabilă, așa cum LOGICĂ FORMALIZABILĂ va dovedi și logica hegeliană a devenirii, pretins a-raționalizată și superioară intelectualului analitic; cum formalizabilă este logica proceselor (pe varianta propusă de Nicholas Rescher), cum formalizabilă este logica timpului (separat prin studiile lui A.N. Prior), cum formalizabilă este logica acțiunii (apropiată de G.H. von Wright), cum formalizabilă sînt și multe alte logici (sau capitole ale logicii) vîrte sub aspectele filosofice ori ale științelor "exacte". Faptul că logica dinamică a contradictoriului are o structură complexă (de tipul "eA-eP", "eT-eT") este într-un anumit fel compatibil cu preferința unui B.V. Šešić pentru "complexele propoziționale ale schimbării și devenirii" ("→-p", "←-p", "p", "q" etc.) și cu convingerea, în sîci un fel, formalismului minimal al logicii "obscure".

Vom spune, în al patrulea rînd, că logica dinamică a contradictoriului este multivalentă, în aceeași măsură în care s-a definit, astfel, formalismele lui Jean Lukaciewicz (1878-1856) și Emil L. Post (1879-1854) din jurul anilor '20 ai veacului nostru, cum multivalentă s-a voit schița logica clamată pe coordonate psihoterapeutice de ze Alfred Korzybski, cum multivalentă s-a dovedit a fi logica probabilistică a lui Hans Reichenbach (1891-1953), iar într-un mod mai sofisticat, logica notărilor dialectice (justificată de romîno-americanul Nicholas Georgescu-Roegen), respectiv a adevărilor cuantice, cea la a cărei configurare a contribuit în chip semnificativ Grigore Constantin Moisil (1906-1973) și care reprezintă de fapt o logică a intervalurilor de valori. Nici una din aceste logici nu suspendă însă logica tradițională, și nici nu-a refuzat serviciile în planul propriilor justificări.

Vom spune, în al cincilea rînd, că logica dinamică a contradictoriului este non-contradictorie pentru că, altfel, nu s-ar justifica menirea și nu ar putea fi luată în seamă ca exercițiu intrinsec ori ca instrument în ordonarea și justificarea altor întreprinderi ale spiritului. De altfel, non-contradictorii au trebuit să fie și logicele modale și "logica imaginară" a lui V.A. Vasiliev, și logicele "paraconsistente", de care s-au lasat sedusi confrăți din continental sud-american, și multe, foarte multe alte logici "alternative", "heterodoxe", non-standard", sau "deviante" ("paraclisice" și "neclisice" în raport cu logica "clasică").

Vom spune, în șaselea rînd, că logica dinamică a contradictoriului nu numai că nu abolește, dar nici măcar nu restrînge acțiunea logicii clasice. Ea doar îi precizează înțelesul principiilor și, mai ales, îi asigură noi aplicații. A spune că în unele sisteme predomină tendința spre actualizare ("A") și este înăbușită tendința spre potențializare ("P"), că în altele se impune tendința spre potențializare și este barată tendința spre actualizare, după cum există sisteme în starea "T" (de semiaactualizare-semipotențializare), ce echilibrează tendințele extreme, nu înseamnă a restrînge aplicațiile "principiului excluderii tertului între subcontrare, ci a admite "principiul excluderii contrarelor". Uzînd de o paradigmă a logicii formale constituite, vom înscrie, asadar, triunghiul contrarelor aprofundate de Ștefan Lupascu (actualizare-stare intermediară-potențializare) în același fel în care putem înscrie triunghiul contrarelor din "logica schimbării și a dezvoltării", a lui B.V. Šešić (evoluție-stagnare-involutie), exact în felul în care vom înscrie triunghiul contrarelor din logica deontică, a lui G.H. von Wright, a lui Georges Kalinowski și a altora (obligatie-libertate-interdicție), la fel cum vom înscrie triunghiul contrarelor în "logica timpului", a lui A.N. Prior (trecut-prezent-viitor) și triunghiuri ale contrarelor din alte "logici" sau, mai degrabă, în cazul altor "aplicații logice", uzînd, mereu, de "triunghiul lui Carneade" (exces prin prezență-moderatie-exces prin absență), structură astfel intitulată după numele "niniștilui" Carneade din Cyrene (219-129 î.Hr.), reprezentant al scepticismului din "Noua Academie" a anticej Atene.

De altfel, respectiva structură a fost legitimată și ilustrată, pentru prima dată, de Aristotel (384-322), care definea virtutea ca "mijlocie" (sau ca "tert inclus") între extreme: CURAJUL, ca mijlocie între preamulțum temerității și prea-puținul lașității; CUMPARAREA, ca stare de echilibru între excesul (prin prezență) al neînfrînării (sau al desfrîului) și excesul (prin absență) al insensibilității (sau al abstenenței); MARI-

NIMIA, ca linie de echilibru între excesul vulgarității și excesul meschinăriei; GRANDOAREA SUFLETEASCĂ, drept cumpănire între vanitate și micime sufletească; BLINDETEA, ca o linie mediană între irascibilitate și apatie; SINCERITATEA, ca o mijlocie între fațadosenie și disimulare (sau falsă modestie); VESELIA, ca o echilibrare a bufonei și grosolaniei; INDIGNAREA, ca o soluție dezirabilă față de invidie și de răutate; AMABILITATEA, ca o "cale regală", în raport de iritare și de lingusire; PUDOAREA, ca o manifestare dezirabilă, în raport cu timiditatea și cu indecența, etc. etc.

Vom spune, în al șaptelea rînd, că starea "T" din logica dinamică a contradictoriului nu este o sinteză în sensul succedării contrariilor extreme prin mecanismele *Aufheben*-ului hegelian (conservare-nimicire-reînnoire), dar că o minimă orientare îi este inculcată prin înșiși determinarea ei cantitativă (stare de semi-actualizare și de semi-potențializare), prin vectorul valorizator cu care se asociază: un "fals" cu ascendență asupra "adevărurilor" unilaterale de care se lasă călăuzită logica omogenității și a identității, respectiv logica eterogenității și a diversității. Asemenea motive și multe altele l-au determinat pe Basarab Nicolescu să poziționeze starea "T" la un nivel de realitate diferit de cel al stărilor extreme, ale deplinei actualizări (100% A & 0% P) și ale deplinei potențializări (100% P & 0% A).

Vom spune, în al optulea rînd, că poziunea "nivel de realitate", în care logica dinamică a contradictoriului își află un fundament empiric (în vederile lui Basarab Nicolescu), se poate asocia cu ceea ce am putea numi "nivel de comportare" (sau "nivel de conduită și de acțiune socială") în etica lui Aristotel, pe deplin compatibilă cu logica binară (a afirmatiei și negatiei, respectiv a confirmării și a respingerii). Tocmai pentru a evita aplatizarea virtuții prin mediere aritmetică a exceselor, Aristotel recomanda oscilarea "cînd spre exces, cînd spre insuficiență", iar, peste veacuri, Nicolai Hartmann (1882-1950) avea să ne propună reprezentarea triunghiului axiologic printr-un semicerc din virful căruia virtușul privește spre exces, ca omul liber al lui Jean-Marie Domenach (ce nu face tot ceea ce ar putea să facă!).

Vom spune, în al nouălea rînd, că logica dinamică a contradictoriului contribuie, în perspectiva nivelurilor de realitate, la redefinirea Naturii, în măsura în care, sub impresia "nivelurilor de materialitate", ea contribuie la redefinirea Societății, la redefinirea Comunității umane, la redefinirea Politicii, a Religiei, a Umanismului, a Științei și a Culturii.

Vom spune, în al zecelea rînd, că logica dinamică a contradictoriului, înscrisă în circuitele cunoașterii, se acomodează la diversele "niveluri de comprehensiune" și de raționalizare a realității totemi în măsura în care nu suspendă logica tradițională (a excluderii și a exhaustivii contradictoriilor!). Ne călăuzim în această convingere pe constatarea tulburătoare că de acum vastul edificiu al inteligenței artificiale se sprijină pe ameteitoare reiterări de secvențe echivalente "p & -p = 0" ale logicii clasice (în deducția "directă" de tip computațional), respectiv "pv-p = 1" (în deducția "inversă" de tip computațional), așa cum nesfîrșitele expresii ale postulatului fundamental al logicii dinamice a contradictoriului (mă = 1, ne-clasică!) ne întore la celebra tetralemă elenistică (pq v p'q v "p'q = 1), ca însăși o extensie, în logica formalizată, a secvențelor "p v p' = 1", respectiv "q v q' = 1".

Vom spune, în al unsprezecelea rînd, că logica dinamică a contradictoriului servește la analiza gradelor complexității din realitate și din gândire în măsura în care logica, în general, tinde spre grade ale adevărului (ținînd de corepondența cu faptele), spre gradele de abstracțiune și de interpretare (ținînd de complexitatea și generalitatea reprezentării), spre grade ale preciziei, sau ale non-vaguității (ținînd de referință) ori spre grade de certitudine (ținînd de informație), parte din aceste aspirații fiind atestate de proiecte din logica modală, din logica polivalentă, din logica probabilistică, din logica fuzzy și din alte asemenea formațiuni ale propedeuticii.

Vom spune, în al doisprezecelea rînd (să sperăm că nu și în al doisprezecelea ceas!), că logica dinamică a contradictoriului este un suport al transdisciplinarității în măsura în care logica în genere este un instrument al științei și al omni-disciplinarității, în măsura în care logica în genere codifică norme ale exprimării și comunicării cunoștințelor, indiferent (pînă la un punct!) de gradul inteligenței subiectului și de complexitatea realității pe care el o are în vedere.

Prin cele menționate, nu am intenționat să diminuez nici rolul de pionierat al lui Ștefan Lupascu, nici aportul clarificator al lui Basarab Nicolescu în raport cu viziunea "cuantică" asupra lumii și a spiritului. Am vrut, doar, să spun, acum ca și anterior, că demersul lui Ștefan Lupascu (de la a cărui dispariție au trecut 10 ani) și al continuatorilor săi pe linia valorizării tertului supraveniunt se constituie în pagini durabile și admirabile de ontologie, de epistemologie și de filosofie a cunoașterii. Dar pentru că natura nu se contrazice și nici omul nu aspira la conștință, o contrazicere, mai vreau să spun că sintagma "logica a contradicției" nu este expresia care să redea în chip adecvat și în mod fericit ideea-fortă din ampla aventură spirituală în care s-a antrenat și spre care ne atrage tot mai mult Ștefan Lupascu.

Salutăm, asadar, și spunem da sintagmelor de genul: "structură ternară" (sau "structură tripolară") și "structură poliadică" (sau "structură multipolară"); "logica a opoziției" și "logica antagonistă"; "coexistență antagonistă" și "egalitate antagonistă"; "deficit conflictual"; "lipsa a forței antagoniste" sau "etică a conflictului".

Nu agreem însă și nu putem fi de acord cu utilizarea unor sintagme precum "logica a contradicției" și "coexistență a valorilor contradictoriului".

Nu putem accepta o LOGICĂ A CONTRADICȚIEI, în primul rînd, pentru că relația de contradicție este una binară (sau diadică) și nu poate fi pusă în concurență cu tertul inclus! Cînd survine tertul între contradictorii ("PROTORDATE" între "vertebrate" și "nevertebrate", de exemplu), acestea din urmă devin noțiuni contrare ("simetrice" și "asimetrice", de exemplu, alături de "NESIMETRIE"; "reflexivitate" și "irreflexivitate", alături de NEREFLEXIVITATE"; "tranzitivitate" și "intranitivitate", alături de "NETRANZITIVITATE"; "neînfrînare" și "insensibilitate", alături de "CUMPARARE"; "irascibilitate" și "apatie", alături de "BLINDETE"; "timiditate" și "indecență", alături de "PUDOARE" etc.).

Nu putem consimți la o LOGICĂ A CONTRADICȚIEI, în al doilea rînd, pentru că, alături de tertul inclus, la fel de atrăgătoare s-ar putea dovedi "cvartul inclus", "evintul inclus" și așa mai departe, iar toate acestea rafinări ale cunoașterii și toate aceste apropieri de realitate rămîn într-un total compatibil cu "structura repetitivă" a gradelor de identitate și a gradelor de opoziție din chiar logica formală curentă, utilă și în ordonarea stărilor energiei, și în controlarea logicii a "stărilor vremii", și în "impacchetarea" zilelor săptămîinii și în multe, practic în nesfîrșite alte situații. În definitiv, un termen contradictoriu nu face decît să închida cei (n-1) parteneri dintr-un sir care conține n termeni contrari, iar această relație simplă între contrarietate și contradicție era foarte bine înțeleasă încă de pe timpul "arborilor porphyrieni".

Pentru a încheia, vom spune că mesajul epistemologic și al filosofiei lui Ștefan Lupascu, aflat de atrăgător semnificativ în scrierile fizicianului și eseistului Basarab Nicolescu, este propagarea complementarității și a co-relativității spre toate sferle cunoașterii omenești, vizarea realului la parametri sistemici și morfogenetici, reconcilierea omului cu natura și a științelor reale cu științele umane, resursarea unei autentice metafizici pe coordonatele unui energetism suprasens la diferitele paliere ale existenței, iar prin toate acestea, conturarea unei noi stilistici a culturii și detectarea unui nou tip de umanism. Cu una sau cu alta din articulațiile fascinantei viziuni neo-rationaliste (și, de ce nu?) și post-moderniste, amplu și îndelung procesate de Ștefan Lupascu în volume, studii și convorbiri ce închid peste cinci decenii de reflecții neîntrerupte, se înfîlșecă concepții ale altor gânditori români sau de origine română. Fie și parțiale, respectivele coincidențe subliniază și actualitatea unor motive logico-epistemologice (orizonturile de realitate și nivelurile de complexitate în organizarea realului ori în structurarea cunoașterii acestuia) și viabilitatea dialogului cultural romîno-francez.

Uneori îl visez pe "Odios" - singur sau cu "Odiioasa". Nu scrie în cărțile de vise - nici în cele publicate de universitari - se înțelege, după 1989, ce înseamnă a-i visa pe cei doi - *singurul cuplu macbethian* din fostul lagăr socialist -, așa că nu-mi bat nici eu capul prea mult cu semnificațiile freudiene sau jungiene ale coșmarului. Dar visul acesta e ca un text, are înțelesuri diverse, în funcție de context, se supune tuturor teoriilor textualiste care ne-au umplut viața noastră filologică îmbogățind-o, mai ales după ce un grup de teroriști intelectuali, înghesuiți sub "umbrela" generoasă a unei femei originare din Bulgaria, ca și celebra umbră-pistol cu cartușe tranchilizante, a vrut numai să ne demonstreze că poezii (scitorii în general) n-au scris opere, ci *au produs texte*. Produsele producătorilor, o dată ajunse la *consumator* (adică la cititor) sînt cumpărate, "gustate", apreciate sau nu, apoi aruncate ca orice produs.

Dar nu despre *textistii* "tel-quel"-iști, despre urmașii lor sau despre, doamne fereste! "generația '80" care a scris/scrie texte și, deh! au mai scris și altceva... vreau să vă vorbesc astăzi, iubitorilor cititori. Ca de aceea a apărut Domnul Ticu (se înțelege, Dumitrescu) precum un *deus ex machina* în tragedia antică, în spetă: în tragedia tranziției, să ne atragă atenția că textele sînt de mai multe feluri - unele se află în/la dosare, altele în librării. Si nu s-ar putea spune că nu există diferențe între ele, iar domnul Ticu - sau "nea Ticu", așa cum i-ar zice, cum i-a și zis un fost turnător zelos, că de-a înțelege că el nu se teme de *dosare*, că n-a tînat pe nimeni, el e chiar "preten" cu Ticu Dumitrescu - a devenit un fel de Savonarola al "operelor" din dosare... căci n-am putea afirma că unii nu au adevărate capodopere pierdute prin dosarele găsite: intrigi palpitate, caracterizări

de "personaje", stil patetic, clar sau bombastic presărat, doar cît trebuie, cu regionalism, mai ales cînd venea vorba despre *anumite figuri* ale vieții sociale duble, dedublate discret-brutal de cenzura "botezată" necreștineste "direcția presei", hiperbole, epitete, hiperbate, mai rara oximoroane, ce mai? - o întregă literatură. Iată de ce n-ar strica să se încerce nu doar o exegeză politică și literară a ei, ci și un exercițiu de analiză gramaticală: ba chiar - ar fi necesar, dat fiind numărul mare de turnători din patria noastră, iubită mult și înainte de 1989, dar mai ales după (citorul/ascultătorul a citit/auzit bine: 25 km. de dosare, probabil puse pe cant!), ar fi deci necesar să se scrie o gramatică în care exemplele să fie luate doar din această literatură!

Dar să ne întoarcem la Nea Nicu și Nea Ticu, în ciuda marilor diferențe dintre noi!

Nea Nicu a știut (probabil unul dintre puținele lucruri știute de el, alături de acela de a ne îndobitoci bine de tot), că "agenturii" nu în Vest trebuie căutate, chiar dacă sediul lor se afla, de multe ori acolo (la Viena sau la Paris), ca să nu dea de bănuț că ele ar avea ceva de-a face cu... Siberia, ci în Est. I-a fost însă frică s-o spună, chiar și în ultima clipă a vieții lui! a murit ciuruit de gloantele iliesciene, în fața unui "tribunal revoluționar" pus în scenă de un abil autor a cărui "operă" (și în sensul de mai sus) se împarte generoasă în două compartimente importante, antumă și antum-postumă - Gelu Voican Voiculescu, vajnicul nostru fost ambasador. Așa a luat nea Nicu secretul existenței sale politice cu el. Ca o pedeapsă? Intrucît toată viața s-a temut tocmai de "agenturii" din Vest care erau, de fapt, din Est. Ca în bancul bine-știut: "Tu, Ilic, îmi spui că pleci la Dorohoi ca eu să cred că te duci la Botosani, dar eu știu că tot la Dorohoi pleci".

Și s-a dus deci nea Nicu pe lumea cealaltă, iar în urma lui a apărut în destabilizator - *sărmanul nea Ticu*. Vai, Domane, cîți îl mai înjură! Ce vrea, domnule, omul ăsta, ce vrea? Uite că am uitat de afacerea "Tigareta II", luată prin surprindere cu "dosariada", așa cum am uitat, rînd pe rînd de "mineriade" de "epopea" Berevoești și de alte epopei naționale de tranziție. Iar mîine/poimîine ne trezim cu "Tigareta III", cu "rusii" la Timisoara și cu "americani" la Iași sau viceversa, ori cu maghiarii la Butimanu, pentru a se înscris, în bloc și la fata locului, în P.R.M., mai cade un avion, ca să nu mai vorbim, mulțumim lui Dumnezeu, despre inundații!

E clar: destabilizatorul Ticu e mai periculos decît dictatorul Nicu: ăla măcar știa ce știa, chiar dacă n-a spus-o, dar ăsta? El habar n-are de siguranța națională, de masonerie, de tirania doctrinară a NATO, de finanța mondială, de puhoaiile de evrei care vin spre noi dinspre toate punctele cardinale. Iată de ce nu-i putea suferi Eminescu, iată de ce, din cele peste 5.000 de articole politice, le-a consacrat 100... După cum n-are habar nici de hambarele de opinii ponderate, îndelung cumpănite și subtil-petardant-pedeseriste ale Fost-Fostului - l-am numit deci pe domnul Ion Ilici Ilescu - și nici de grimasa zîmbitoare a aceluiași, de obicei prevestitoare a "ceva". Si nu mai știe domnul Ticu Dumitrescu nimic, da' nimic - sau se face că nu știe? - despre blajinele sfaturi dulci-patriotarde ale blindului tribun C.V.T. Cum poți să stai de vorbă, cum poți ajunge deci la o înțelegere cu un asemenea om?

Și apoi, stie destabilizatorul Ticu oare că, pe lângă informatoriul *angajament* (sună bine, nu?), sună "realist socialist"!), mai existau cei "la negru" scoliți pe la Agnita Botorca, pe la "Fane Gheorghiu", pe la regionala/județeană P.C.R., pe la centrul universitar de partid, ei însisi - bieti mici

nomenclaturisti și delicați satrapi la locurile lor de muncă, astăzi "ilustri" listasi pe paginile încă neoficiale ale "Listei cu persoane de sprijin"; iar acolo se află vreo *două mii*, vreau să spun: pe un singur județ. E totuși un progres, dacă ne gîndim că în alte țări, se vorbește despre "primii zece mii" - chit că acolo e vorba despre o categorie a celor bogăți. Dar "bogații" sînt și "ai noștri"... în experiență... morală și în tactica dezinformării care, o dată deprinsă, e ca înutul. Vorbim și noi deci despre *o elită*, care va să zică, nenea Iancule, "elita lui nea Nicu", fostă și actuală, chiar dacă pe nea Nicu îl cheamă acum "nea Ilici", "nea Vadim" sau altfel. Vorbim deci despre cei care ofereau, la ei acasă, ospete bogate, mînceau și beau cu securiștii, cu coloneii, le botezau acestora (unii dintre ei - mari oameni de afaceri ai tranziției) le cununa copiii, ca la o adică - să poată obține o viză de străinătate sau *altceva*. Și cîte nu mai făceau cei "de la negru" - pentru a se simți în siguranță, pentru a avea condiții de creație: textele consacrate dosarelor trebuiau lucrate, nu? Iar dacă vreun coleg nu chiar binevoitor s-ar fi dat la ei, îl sunau pe colonel și - gata: dormeau liniștiți.

Domnule Ticu, nu fii supărat că vi s-a cam refuzat (sau doar... dezafectat?) proiectul. Așteptați (stăpîniți doar arta așteptării cu asupra de măsură!), poate vine "Tigareta III" (și vine!); atunci veți fi folosit din nou ca *amortizor* - și iar... "pac la "Războiul"! Alți cîțiva fricoși de rasă se vor autodenunța, ceilalți, băieți puternici (sînt doar bine scoliți), unii se află la prima generație de "înălțati" vor privi isihastic și vor eugeta: "*am mai văzut noi*, trece și asta: niște prosti: ei nu văd că, mai peste tot, ne conduc tot Aia? Că și nea Nicu, dacă era ceva mai inteligent, scăpa, iar acum nu mai era "dezechilibrată" instituția care se ocupă cu siguranța statului!

Și ne mai mirăm că o să ne înghită (V)estul!

Clipe de viață

Ionel SAVITESCU

Mai puțin cunoscută generațiilor postbelice, Alice Voinescu, după o prodigioasă carieră didactică și o recunoaștere europeană a dotării intelectuale, lucru remarcabil încă de la susținerea doctoratului, în 1913, cînd i s-a propus o catedră în America, regretînd la senectute obțuza alegere (p. 550), revine în atenția noastră prin cîteva cărți, între care *Jurnalul* (Ediție îngrijită, evocare, tabel bibliografic și note Maria Ana Murmu, cu o prefață de Al. Paleologu, Ed. Patros, 1997) o apariție rarissimă și demnă de remarcă. În fața acestui tom masiv de peste 800 de pagini, cititorul descupănit în lipsă de timp, va ezita înainte de a-l citi. Angoasa va fi amplificată și de posibila necunoaștere a autoarei. De aceea, dorim să aducem la cunoștința celor interesați că, Alice Voinescu este singura intelectuală română, după știința noastră, care a frecventat celebrele întîlniri de la Pontigny ("Acolo am simțit iar ce înseamnă un popor cultivat, umanizat", p. 128), inițiate de profesorul francez Paul Desjardins. Au existat în secolul nostru cîteva cercuri elitiste închise, de renume: Bloomsbury (a cărui figură centrală a fost Virginia Woolf), Pontigny ("decadele de la Pontigny" s-au desfășurat în trei etape anuale, între 1910-1914 și 1922-1939 și unde lua parte elita intelectuală europeană), întîlnirile Eranos de la Ascona (Elveția), inițiate de o filantropă Olga Froebe Kapteen unde participa de regulă Mircea Eliade. Criterion (inițiat la București la propunerea lui Petru Comarnescu) și în fine, Păltinisi, unde se retrăsese C.Noica, care revine deseori în paginile *Jurnalului* ("Aseară, bună conversație cu Dinu Noica. E într-adevăr un om aparte. Are o viață interioară excepțională", p.463). Al. Paleologu, care a cunoscut-o îndeaproape pe Alice Voinescu, spune că, felul său de a gîndi, bun sau rău, se datorează, în bună parte, lui Paul Zarifopol, Alice Voinescu și Șerban Cioculescu. De fapt, Al. Paleologu revine asupra lui Alice Voinescu în volumul de convorbiri (*Sfidarea memoriei*, 1996) cu Stelian Tănase, unde îi dedică un întreg capitol și-i face un sugestiv portret: "Grăția ei, politetea au intrat foarte adînc în formația mea intelectuală și în opțiunile mele pentru stilul de conduită în societate. Era un specimen de mare calitate a culturii românești cosmopolite interbelice și a societății bune de atunci" (op. cit., p.132). Alice Voinescu era admiratoarea operelor lui Montaigne (admirație transmisă și lui Al. Paleologu, Shakespeare și Goethe. Realizase un eseu despre Eschil și era preocupată de Sofocle și Oedip. În pofida acestor calități remarcabile, Alice Voinescu n-a fost scutită de suferințe, necazuri și decepții. Pînă în anul 1940, cînd moare Stello Voinescu, soțul autoarei, om înzestrat cu calități intelectuale, cunoașterea oamenilor și pofă de viață, *Jurnalul* (început în 1929, probabil, în urma mirării muștrătoare a lui Roger Martin du Gard, că nu ține jurnal și-l continuă pînă în 1961, cu cîteva zile înainte de moarte) conține o spovedanie a vieții personale alături de Stello și o retrăire a întîlnirilor de

la Pontigny, pentru ca după 1940, într-o relativă singurătate, Alice Voinescu ajunge să evalueze altfel valoarea vieții și a sotului ei prematur dispărut. Necazurile însă nu se vor opri aici. Va fi îndepărtată de la catedra deținută la Congresul Regal de Muzică și Artă Dramatică ("unde creștea oamenii") și înlocuită de Marcel Breslașu, este închisă, apoi, are domiciliu obligatoriu la Costești (Tg. Frumos), pentru ca tot calvarul unei vieți pe care o considera eusată să se încheie în noaptea de 3 spre 4 iunie 1961. *Jurnalul* lui Alice Voinescu este o bogată mină de informații pretioase despre oamenii și epoca trăită de autoare. Surprinde astfel, moartea lui I.G. Duca ("Era prea cinstit și fin să bănuiesc atîta miselie!... durerea e mult mai ascuțită cînd mă gîndesc la tineretul nostru rătăcit!... Oameni bătrîni, cu pretinsă cultură, cu răspunderi mari și influență și mai mari se aprind pentru o mișcare inumană, retrogradă, barbară!" p. 75) și Armand Călinescu ripostînd furibund contra legionarilor: "Sînt anarhici. Anarhie bazată pe o totală lipsă de judecată, lipsă de cultură. Ne barbarizăm. E îngrozitor" (p. 164-165). Moartea Reginei Maria ("Se termină o epocă mare..." p. 122), a lui Goga, Nicolae Iorga ("De aceea, cu toate că el se însăla în lucruri mici, e singurul care în momente decisive ale istoriei noastre ca și ale istoriei universale n-a gresit nici în prezicerile sale și nici în orientarea ce o dă", p. 171. La fel, C.C. Giurescu - în dialog cu Romulus Rusan, volumul *O discuție la masa tacerii*, 1976, p.55 - spune: "Iorga cunoaștea ca nimeni altul lumea în care trăia și dădea adesea caracterizări care au rămas pînă astăzi valabile"). Petre Andrei, Nae Ionescu, Cocea, a prietenilor francezi Paul Desjardins, A. Gide (la care admira modestia "Tonul indefinisabil al omului, care cu toată celebritatea, nu crede că e cine este", p. 137), R.M. du Gard sînt tot atîtea prilejuri de mîhnire și reflecție. În această lume decrepită, puținele momente de satisfacție și mulțumire au constat în deseale întîlniri cu familiile Jora, Paleologu, cu Părintele Gala Galaction, cu Maestrul (George Enescu) și soția sa Maruca Cantacuzino ("cuplu superb"), în apartamentul acestora pentru a asculta muzică sau la Tecani (proprietatea Marucăi, locul de surghiu al lui Andrei Pleșu) sau la Luminis (Sinaia). Închiderea Institutului Francez, în 1948 îi smulge reflecția: "Ni s-a tăiat și acest tub de oxigen, ne vom prosti cu totul" (p. 540). Dacă părerile Alicei Voinescu la adresa guvernantilor epocii interbelice sînt virulente, în special, la adresa legionarilor, nu mai puțin persiflante sînt și acelea deținute noii puteri instalate la București: "Mă simt umilită, călcată în picioare, snobată de totii parvenitii actuali și de toate lichelele. Azi mă căiesc de a fi preferat să lucrez pentru ai mei decît să fi urmat chemarea dascălilor din străinătate. Azi, cînd văd cine conduce neamul nostru, blestem ceasul în care n-am plecat de aici. Că doar nimic nu mai pot face pentru românii mei săraci, chinuți, scuipați, batjocoriti ca și mine" (p. 540).

Jurnalul lui Alice Voinescu este o zguduitoare confesiune a existenței nefericite a acestei distinsse intelectuale, o radiografie a unei epoci și nu în ultimul rînd un pretios document uman. Cei hipersensibili ar face bine să nu-l citească, pentru a nu-și spori amărăciunea și disconfortul. Spiritele rafinate și nu numai, vor întîlni continuu în paginile *Jurnalului* motive de reflecție și meditație.

O inițiativă laudabilă

Biblioteca "Gh. Asachi" din Iași se alătură altor instituții de prestigiu prin inițierea unei activități culturale și științifice de valoare. Expoziții, conferințe, concursuri, simpozioane și audii muzicale diverse confirmă astfel de preocupări cu largă audiență la public. În ultima vreme, două realizări notabile au adus în prim-plan instituția menționată. Este vorba de publicarea celui dintîi *dicționar al scriitorilor ieșeni* și de elaborarea, prin grija serviciului de informare bibliografică a *Bibliografiei revistei "Cronica" (1966-1996)*.

Aceasta din urmă prezintă un interes deosebit prin faptul că a fost concepută pe baze științifice și pe criterii de biblioteconomie, ca o "oglină" a orientării, programului și evoluției tematică a revistei "Cronica", impusă în peisajul publicisticii culturale românești ca una dintre cele mai importante. Contribuie hotărîtor la aceasta domeniile abordate, colaboratorii din Iași, din țară și din străinătate și orientarea redacției într-o îndelungată perioadă de apariție, de peste trei decenii.

Repertoriul bibliografic dedicat revistei "Cronica" cuprinde două mari secțiuni, numite "fascicole", care, la rîndul lor, includ mai multe "capitole", potrivit tehnicii indicilor bibliografiei și clasificării zecimale.

Ordonate alfabetic și tematic, aceste secțiuni prezintă o mare importanță pentru orientarea publicului larg, dar în primul rînd pentru specialiști. După un Cuvînt înainte, ne întîmpină următoarele domenii: 1) *Lingvistica generală. Filologie. Semantica*; 2) *Limba și literatura română* (poezie, dramaturgie, proză, critică și istorie literară), incluzînd și date despre viața literară și Asociația scriitorilor din Iași; 3) *Literatură universală*. Lucrarea se încheie cu un util *indice de nume*, din care nu lipsesc autori consacrați și personalități de marcă din Iași și din alte centre culturale.

Criteriile științifice avute în vedere, organizarea materialului bogat și variat, precum și rigoarea filologică conferă indicelui revistei *Cronica (1966-1996)* nu numai semnificația unui prilej aniversar, ci și valoarea unui instrument de lucru, util și valoros.

Ilie DAN

"Privesc prin călcâiul acesta de om..."
Nu-i romantic ce spun,
nici măcar frumos
Dar încerc
să adorm, căci sub tine se vede
spinarea lui de arici.

Noapte, Măria Ta

Doispe'! Doispe' aproape fix!!
Doispe' noaptea fără 56 de secunde!!
Fără 48!! Fără 32!!!
Doispe' fără 27!! Aoleu!
Fără 15!
Ora 24 fără 7 secunde!!
Si poezia asta nu se mai termină!
Că vine cineva și-mi stinge lumina!

Umilință

Dacă n-ar veni Noaptea
Am dormi unii-n alții
Și în găurile de la ochi.

Piticul din urechea mea cea dreaptă
Îmi șoptește de fiecare dată
Cite un cuvânt
Ud.

Amprentă

Până să scriu această poezie,
s-a schimbat ortografia.

Starea vremii

În curte, unde copacii trosnesc
și-și desfac ramurile
pe garduri,
Urma adâncă în pietre
duce la fântână.
Acolo, piine în bucăți mari
și firimituri
Se aruncă unele pe altele
În prăpastie.

Mă rog Domnului
Cu genunchii însîngerăți
Să mă ierte
Că am căzut.

Duplex

Eu îmbătrînesc,
Cărăbușul acesta crește
Pînă cînd
ne vom lua locul
Unul altuia...

Neajunsuri

Necesitate!! Tu, singură
din tot tinutul ăsta
care cunosti insula.
Necesitate!! Unica suvită pieptănată
mi-e geană;
Nisipul ud împarte cu mine
o bucată de brînză
Și sînt mare cît un cal.

dimineața Cuvîntului

IOLANDA PRODAN

Adam cel inversat, fiul lui Audact

I. Fuga

"Mamă,
Cîndva mi-ai reproșat că nu știu să scriu
o scrisoare - iată momentul feeric a sosit: voi
fi plecat, nu știu unde... poarta nebuniei din
mine îmi îndreaptă pașii spre locul unde se
duc oamenii ce odată pingăriti vor să fie
curătați de lacrima lui Dumnezeu. Mi-am
dublat existența, mamă, pentru că asta reală
nu era de mine. Stindardul mîndriei mai cade
și la cei convinși de reusită... Viața mea este
un amestec de instincte anormale, coman-
date de ceva străin mie; pomirile mele sînt
blestamate de cei puritani, de cei ce-și fac
cruce toată ziua, dar nu mai cred în sinceritate
și în nudul adevăr al existenței, ci în cir-
cumstanțe.

Am fost acuzat că nu mai cred în EL, și
iată că ACOLO vreau să mă duc; nu mă
căuta - în felul meu te-am respectat; în ne-
bunia gîndului ascuns și apoi descoperit, te-
am iubit pînă la respingere; tu nu ai nimic de
împărtășit cu fiul tău cel risipitor de senti-
mente, nu ai nimic în comun cu eroarea
unicului născut.

Voi fi blestemat că am răsuflet, iar tu că
mai acceptat! Mamă, nu spera la ziua cînd te
vor ierta că m-ai iertat pe mine; zidurile
caselor vor fi îmbăcșite de zvonuri confir-
mate de cucernicii și trupuri neatînse.

Nu te ruga pentru mine, mamă; lasă-mă
să negociez cu EL, iubirea; lasă-mă să argu-
mentez în fața LUI, tot ce am făcut murdar
sau tot ce nu mi-a ieșit așa cum as fi vrut.

La apus, voi sta eu; ai grijă de visele tale
mamă, de tot ce-ai strîns în tine, pe lîngă
tine...

Mi-e teamă să nu se afle și unde mă voi
duce, cine am fost cu adevărat; în fond tot
sîntem datori cu o răstîgnire, dar nu o
recunoaștem...

Ferice de Lumina din tine, ce nu mi-a
afectat bezna sufletului meu!

Toamnă pustiită de ei;
adulmecare a ultimului suflet".

II. Azilul sufletelor

Nu e chiar atît de impunătoare; pare
obosită de atîtea rugăciuni și obsesii teologice.
Fațada este de un albastru îngîndurat, iar
acoperișul e un Icar încă nezdrobot. Sfinții
coplesiți de atîtea priviri îndrăznețe adul-
mecă cerul palid de toamnă; între Ei și
Dumnezeu nu mai este nici un zid, doar tim-
pul lor li se pare tîrît de cotidian.

În pridvor mă întîmpină un Hristos
obosit de ascultarea atîtor păcate; ochii pe
jumătate treji, mai speră la un lung interval
de respiro.

Aici e totul atît de obosit și de lent: EL
și-a uitat timpii, iar spațiile s-au îngustat atît
de mult... Mă întîmpină Fratele Mare,
încruntat și respirînd greu a plictiseală.
Seamănă izbitor cu tata... aceiași ochi severi
și asezați la capăt de gînd; aceleasi sprîncene
ca două puncte căzute din mîna lui
Dumnezeu, peste un fluviu prea lung de
cuprins.

Uimit de valiza mare de lemn și de un
rucsac de piele enorm, se răsteste cînd mă
așteptam mai puțin: "De ce atîtea lucruri?
Nu-ți este de ajuns EL? Arată-i locul lui" - îi
spune unui ins desirat și slab ce lasă o umbră
pe pămînt, asemenea unei drepte terminate
prea devreme...

În drum spre "locul meu" văd o mare de
Frați, slabi, bărbosi, cu părul strîns la spate și
cam nespălat; obrazii sînt ofiliti și înnegriți;
nu aud nici o undă de jovialitate; lumina e
atît de întunecată...

Chilia ce-mi fusese dată era strîmtă și
întunecată; miroase puțin a mușegai, a vechi,
a azil.

Simt că mă voi pastra pe vecie, aici,
acolo unde ei se adună, dincolo unde
vorbesc, după ziduri unde nu e decît abas-
trul Lui, pe jumătate întors de la noi.

Mă imaginez în ipostaza în care voi fi
atunci cînd mă vor afla (desi nu ar avea de
unde); mi-ascund valizele sub un pat ce mai
mult ca sigur a crescut de seducerea atîtora
cîți au trecut pe aici.

Deasupra patului, un Hristos mă privește
cu ochii tatălui meu, trist cîndva de atîtea
drumuri inutile.

Începe lungul drum al obișnuirii cu
zidurile tăcute, mirosind a mușegai, fără un
murmur mai indulgent, fără un gînd mai
deschis. Ce tristi sînt, muti, schiloditi în
imaginatie, obosiți de ei însisi, copiii Tăi,
Doamne!

III. "Tata"

Dau peste un Frate, înghebosat de vîrstă,
lucid încă, cu pielea densă de linii, inter-
sectîndu-se haotic; părul alb, neîngrijit, și
totuși neprins în coadă...

"Cum te strigă?"
"Cine să strige?"
"EL"
"Mi-am dat demisia din cartea cu nume...
am ales nenumitul"
"Gîndesti întortocheat..."
"Fratele Mare seamănă cu tatăl meu"
"Nu te pierde cu firea... și mie mi s-a
părut la început că aduce cu taică-miu...
aceiași ochi severi, aceleasi mîni gata de
atac..."

"Cum te strigă?"
"Cine?"
"Dumnezeu"
"Nu știu. Și mă cheamă ca pe un fel de
Frate Mijlociu..."
"Eu te voi numi TATA"

Atîrînd un zîmbet mirat, Fratele
Mijlociu își luă un fir de praf imaginar de pe
vesmîntul ros, de un negru vechi. "Si ca să
vezi cum se mai întoarce cite un fiu uitat și
nefăcut."

"Să treci pe la mine, diseară, cînd ceilalți
se roagă la Dumnezeu, TATA. Eu mă voi
ruga la tirte."

IV. Ovidiu

Tristețe zile ale zeilor se scurg în gîndul
meu; bazinul din usă nu așteaptă un răspuns.
Fratele Mare răvășind în chilie, ca și cum ar
vrea să-și surprindă fiul răzvrătit.

"Ce oțesă?"
"M-ai urînit și tu-ai zis... asta nu are
nimic în comun cu noi... să-l verific un
pic... nu-i ză?"

"Nu ai cerut nici o carte de care trebuie"
"De unde sînt tu ce trebuie? Ce te-a
împuternicit Dumnezeu cu toată clarviziunea
din lume?"

"Prima vedere a fost suficientă; pînă
acum nu te-am văzut prea rugător la EL.
Ascunzi ceva... important și nici eu nu știu
de ce te-am acceptat aici."

"Dar ce-i aici? Nu-i ca acolo?"
"Sînt..."
"Cine t-ia spus că ești? Poate te crezi tu
un Frate Mare; t-ia spus cineva, pînă acum,
că ai niște ochi superbi!"

"Te voi descoperi, chiar de-ar fi să..."
"Veți sta cu un ochi vigilent la mine, și eu
unul la Dumnezeu, pîndindu-ne pe amîndoi,
veghind asupra actelor noastre, iar noi,
cuminți, ne vom controla orice ieșire din noi
și de AICI."

Tremurînd, Fratele Mare se năpusti spre
patul meu; îi lasă locul de care se credea
demn; gemînd, urge valiza de lemn și pseu-
do-valiza, nervos caută un semn al profanu-
lui ce invadase sacral din el.

"Nu se poate..."
"Se poate dacă tu crezi în EL."

Răscolind chilie, Fratele Mare se
încruntă pe mîsură ce dă de Platon,
Aristotel, Cicero, Bergson, Nietzsche,
Heidegger... Dar tot patul de răzvrătit
cîntă asupra "sketamorfozelor" ovidiene.

Iată-l plin de ură, blestemîndu-și un posi-
bil fiu al lui, dar care vrea să fie progenitura
LUI.

Vijelios, chemă pe copiii lui care iată-i că
vin să vadă nelegitimul... Bucuros că va avea
cine să mă aperse, trec la chilie alăturată, la
TATA.

Goală, un iz paternal mai zăboveste
încă...

"Audact a murit noaptea trecută" îmi
spune un îngrijitor, probabil un om singur ca
alii.

"Care Audact?"
"Ei îi spuneau Fratele Mijlociu..."
Ajuns dincolo... nu-i nimeni, dar aud
larmă afară...

Se încălzeau la focul Filozofiei, la focul
lui Ovidiu; și iată-i metamorfozați în niste
copii veseli la căldura focului de tabără...
Aud gemetele lui Zeus, ale Afroditei, ale
Junonei, Apollo ars, Mercur încercînd să
scape, Hades fericit, Saturn înlacrimat...

"Iudă!" îmi aruncă strivit Fratele Mare;
după el tot corul de copii legitimi ai lui, cres-
cuți în lumina învățăturilor aurolate...

Am venit la Tine, Doamne, și, iată, ei Te-
au luat de lîngă mine... vroiam să-ți fiu
umbră, ei au vrut să te facă foc...

Hristosul trist din chilie mea îl găsește
răstîgnit de ultimul cuvînt al Fratelui Mare:
"Iudă!"

Unul dintre fiii legitimi îi șopteste ceva;
Fratele Mare, schilodit de indignare, urlă:
"Să-l prindem! După el!"

Și iată începe asaltul: doi bătrîni la mar-
ginea pridvorului se întrebă unul pe altul:
"Ce-i cu ei?". Da' ce-i?"

Pe albastrul Tău, Doamne, ți-au aruncat
limbile lui Ovidiu, uitînd că și tu ai nevoie de
un suflet cald, de o mîngiere, de un Fiu al
Tău Nelegitim, născut la lumina Ta, din
trupul îmbătrînit al prea bunei Sophii; Te
întîlnit, dragul meu TATA, te-au izgonit
din Casa Ta, iar acum caută să stîrpească
orice urmă a TA, chiar și ACOLO.

Ai vrut să mă ascunzi de ei, dar nici
măcar Tu nu ai putut; au aflat că am fost per-
vers cu natura cu care Tu m-ai înzestrat; am
fost un prim Adam invers, inversat, izgonit
din livada cu meri, dar nu din cauza Evei-
ceea-cu-părul-prea-negru, ci din cauza sar-
pelui, ce din cauza frumuseții mele prea
blonde, vroia să se transforme în Battus-cel-
care-ne-a-dat-ascultare, ce a fost făcut spre
bucuria lui Zeus om piatră... De-as avea și eu
vesnicia pietrei...

V. Acum este rîndul meu

Dar a doua zi după Foc. El și Ovidiu s-au
răzbunat...

"Pe virtul de stîncă ce mi l-ai dat, ascult
acum numai de Tine: jos, în depresiune, arde
ceea ce ei au vrut să numească casa lor, și nu
a TA; mîzga lor se va încălzi la căldura TA;
e prea bine pentru ce au făcut; iar astăzi sînt
la Tine, Hristos obosit de prea multele noas-
tre păcate."

Găsit îngropat sub frunze umede așa cum
a vrut; ca un Hristos obosit, și acum mai
răsufletă a depărtare și a apropiere de Tatăl Său.

Îl plînge doar toamna; mama-i fusese
găsită în poala iernii...

Fu cunoscut sub numele de Iuda:
"Cum te strigă?"
"Cine să mă strige?"
"Nu știu; poate Dumnezeu..."
"Copil-prea-iubit-ce-ai-vrut-să-strivesti-
creația-mea-doar-pentru-a-ajunge-la-Mine"
"Ce nume lung"

Pro și contra Emil Cioran. Între idolatrie și pamflet

Gabriel ONTELUȘ

Această inspirată și binevenită antologie, realizată de Marin Diaconu și apărută la Editura Humanitas, cuprinde texte scrise în limba română și publicate în România (cu o singură excepție - textul lui Stefan Baciu, *Un profesor de învățământ secundar numit Emil Cioran*, publicată în limba spaniolă și apărută în traducere românească în 1990), între 1934, anul debutului fulminant al lui Cioran, cu volumul premiat *Pe culmile disperării* și 1989, anul care a însemnat preluarea, după o întrerupere de aproape 5 decenii, a contactului firesc cu personalitatea și opera unuia dintre cei mai controversați autori români de anvergură mondială ai secolului ce stă să se încheie.

Deși se poate afirma, fără a gresi, că și circumstanțele bibliografice și istorice au contribuit la conturarea fenomenului Cioran, lucru pe care îl dovedesc, cu asupra de măsură, cronicile și eseurile din volumul menționat, totuși astăzi, la trei ani de la plecarea într-o eternitate a acestui maestru al paradoxurilor, când dorim, cel puțin așa ne place să credem, să mergem pe un drum al normalității istorice și culturale, trebuie să lăsăm opera să depună mărturie asupra valorii autentice a lui Emil Cioran. Iată de ce, în majoritate, textele antologate de Marin Diaconu, care reprezintă într-adevăr evasitotalitatea scrierilor din periodice și cărți despre Cioran, în limba română, apărute în perioada menționată, sînt tributare demoniei istoriei și, deci, violent-subiective. Dintre textele cuprinse în antologie, pe lângă cronică lui Liviu Nanu la *Cartea amăgirilor*, pe care editorul o pomeneste doar în finalul volumului, într-un capitol special, dedicat "reperelor bibliografice și spirituale" ale lui Cioran, amintim și un mic eseu al aceluiași L. Nanu despre autorul nostru, din numărul 76/9.08.1936, al revistei sibiene "Acțiunea". De asemenea, lucrarea lui Henri Wald, *Filosofia deznădejdiei*, apărută în 1957 la Ed. Științifică, are o serie de remarci despre Cioran, explicabile prin prisma anomiei istorice românești de atunci, dar conține și afirmații care s-ar dori cinice, dacă n-ar fi grotesti, de genul: "Nu cred că este departe ziua în care înaintăm spre comunism, vom auzi din urmă niște urlete sinistre... Nu vor fi altceva decît interjecțiile, de data asta nestilizate, sub formă de brută ale ultimilor ciorani" (op. cit. p. 91).

O veritabilă anti-performanță izbuteste Nichifor Crainic care, într-o cronică din 1937, din "Gîndirea", spune despre Cioran: "Îl iubesc fiindcă iubesc această generație, iar pe ea o iubesc fiindcă cred în viitorul neamului meu" (p. 81), pentru ca, în 1962, în publicația de tristă amintire "Glasul patriei", același N. Crainic să scrie, credem că la comandă, negru pe alb: "Din sleahta detractorilor trădători și renegați care s-au lepădat de tara românească pe care astăzi încearcă să o împröaste cu noroi, face parte și un neîsemnat scrib, pe nume Emil Cioran, așa-zis filosof al unui curent decadent care se intitulează «existentialism»" (p.220).

Luările de poziție antologate și valabile și astăzi presupun o apli-

miscellanea

Colisele poeziei

Șiruri antinomice

Vasile BAGHIU

Poetul autentic trăiește cu mare acuitate înstrăinarea de lume. El simte că foarte puțini oameni acordă vreo importanță problemelor legate de suflet. El scrie, își pune sufletul pe tavă, se cultivă cu seriozitate, muncește enorm pentru ca arta sa să devină reprezentativă, să însemne ceva nu numai în viitor, ultimul lucru de care se agață cu disperare specia rătăților, ci mai ales acum, în timpul în care el respiră încă, ia parte la viața comunitară, încearcă să fie un om ca să poată ieși teafăr din incompatibilitatea violentă dintre el și ceilalți. Această incompatibilitate provine dintr-o diferență structurală. Omul obișnuit are mereu reacții prompte, poetul e veșnic în întârziere. Omul obișnuit știe să spună un banc la o petrecere și să-i facă astfel pe toți cei de la masă să ridă, poetul devine nesuferit fie printr-o tăcere jignitoare, fie exagerînd în fel și chip așa cum îi este obiceiul. Omul obișnuit are idei clare pe care nu se sfiește să și le exprime în gura mare, poetul exasperează pe toți cu mania lui de a despica firul în patru. Omul obișnuit este un om de lume, poetul este un excentric. În fine, acest sir antinomic ar putea continua, însă cele câteva elemente sînt suficiente cred pentru ilustrarea ideii că va fi mereu dificilă concilierea.

E necesar însă, mai înainte de a merge mai departe, să încercăm o lămurire a termenilor. Pentru că se poate presupune că autenticitatea calității de poet este subminată de posibilele ipostaze falsificate. Firește că falșii poeți chiar există. Nu e nevoie de argumente. Trei sferturi din numărul autorilor de versuri pe care îi poți întîlni la festivalurile de poezie și pe care îi poți citi în paginile revistelor literare sau în broșurile publicate pe cont propriu sînt doar autori de versuri, nu și poeți. Această distincție între fals și autentic nu poate fi făcută doar în spațiul impus de texte, cum cu o grabă caracteristică epocii noastre s-ar putea crede, ci și în tiparele comportamentale. Lamentațiile scrise sau orale cu privire la "soarta poetului în timpuri grele" provin de la falșii poeți. Eseurile în care sociologia literaturii are o greutate mai mare decît impresiile fruste aparțin numai poezilor autentici. Falșii poeți sau poeții minori scriu cronici literare prietenoase și îngrozitoare din punct de vedere stilistic și ideatic despre alți falși poeți sau poeți minori și cronici literare obediente despre autorii cei mai importanți ai momentului. Poeții autentici, prin spiritul critic și infailibilul simț al istoriei care îi definesc, rareori vor construi pe seama literaturii ceea ce se numește carieră. Mediocrii sînt interesați vădit de toate birfele lumii literare. Poeții adevărați dovedesc întotdeauna o curiozitate aproape maladivă pentru orice nouă apariție în literatură. De asemenea, aceste antinomii nu sînt nici pe departe singurele care ar putea fi oferite, cu atît mai mult cu cît mă tem că nici nu sînt atît de lămuritoare cum aș fi dorit. Sînt mulțumit totuși că măcar am ajuns astfel într-un punct în care, în numărul din iunie al "Cronicii", spuneam că ar merita să mai zăbovim.

Asadar, poetul autentic este împins spre o înstrăinare reală atît de către oamenii obișnuiți, cît și de către poeții falși. Acesta din urmă contribuie însă cel mai mult la desocializarea sa. Prin efortul inconștient, dar constat de compromitere a statutului de poet. Ce-i mai rămîne de făcut în acest caz poetului adevărat decît să încerce profesionalizarea artei sale? El trebuie să transforme într-o profesie o activitate pe care o face dintr-o pomire sufletească naturală. Nu este locul acum să ne întrebăm. Si dacă profesionalizarea poeziei este un lucru bun sau rău pentru poezie în general. Mai important cred să observăm că transformarea aceasta extrem de interesantă este de fapt o reacție de apărare. Apărare împotriva oamenilor simpli care, lipsiți de educație, dar și de voința minimă de a se educa, nu pretuiesc nici arta, nici pe creatori. Apărare și împotriva diletanților, a mediocrilor despre care am amintit, prin îngroșarea graniței dintre fals și autentic. Oamenii simpli ar trebui, în urma acestui efort de profesionalizare firește, să înțeleagă că scrierea poeziei este un lucru cel puțin la fel de serios ca fabricarea de șuruburi, iar poeții mediocri să știe că drumul către poezia autentică trece obligatoriu prin cultură. Pentru că la urma urmei transformarea poeziei într-o profesie înseamnă, pentru poet în primul rînd, nu numai scrierea ei, ci și glosarea continuă în spațiul alb din marginea fiecărei pagini în absolut.

Martirajul preotului ortodox

Stelian BABOI

În ultimul timp prelații catolici și greco-catolici au pus în circulație teza că biserica ortodoxă și clerul ortodox n-au suferit persecuții din partea regimului comunist totalitar deoarece ar fi colaborat cu acesta. Teza este complet falsă și în totală contradicție cu evenimentele istorice care s-au derulat în România după cel de al doilea război mondial: ocupația militară și politică sovietică n-a urmărit numai impunerea regimului comunist ci și ateizarea poporului român.

Asadar, la scurt timp după instaurarea dictaturii proletariatu-lui de către armata și diplomația sovietică, s-a declansat o crunta și nemiloasă prigoană împotriva tuturor cultelor și sectelor religioase prin distrugerea sau transformarea bisericilor, prin confiscarea pămînturilor și averilor mănăstirești și prin arestarea sau laicizarea forțată a călugărilor, maicilor și preoților.

Deoarece religia ortodoxă avea cea mai mare rezonanță în rîndul românilor, avea cele mai multe icoane prin casele credincioșilor, cele mai întinse averi și cele mai multe odoare și obiecte de cult, ea a fost prima supusă celui mai odios proces de reprimate, schingiuire și jefuire în intenția expresă de a o distruge din temelie, ca astfel poporul să se dezică de Dumnezeu și să adere "în iures fierbinte" la ateismul comunist.

În vreme ce religia catolică și greco-catolică mai avea o umbră de protecție occidentală, martirajul ortodoxiei s-a declansat prin confiscarea averilor, prin sechestrarea icoanelor, bițiilor țărani și le-au ascuns în pivnițe, iar noaptea se rugau la ele pe bijbite și prin arestarea călugărilor, maicilor, preoților.

Acțiunea de distrugere a bisericii ortodoxe a fost în flux continuu, însă îndcosebi în două valuri: 1) la scurt timp după instaurarea așa-zisului guvern democrat-popular, la 6 martie 1945, sub pretextul că în bisericile, mănăstirile, schiturile și bolnilele călugărești se ascund legionari, antonescieni, sumanele negre și rebeli militari, autoritățile au efectuat pîrjoliri, percheziții, confiscări, schingiurii și omoruri. Totodată, călugării, maicile și preoții de la mănăstirile, schiturile și bolnilele din zonele de deal și munte au fost "laicizați" și trimiși în lagărele de muncă forțată; iar cei mai mulți preoți au fost arestați și trimiși la ocnă, să nu mai fie văzuți de credincioși; 2) după naționalizarea principalelor mijloace de producție, în 1948 și pînă în anul 1955, sub pretextul că biserica ortodoxă pactizează cu partidele burghezo-mosierești și cu chiaburimea și de aceea nu progresează industrializarea și colectivizarea, s-a pornit o luptă ideologică și militară prin care orice preot era pur și simplu vînat. Se ajunsese ca un preot să fie o raritate prin orașe și comune, descăliți făceau slujbele de înmormîntare și ararcori și de cununie și botez.

Cei care am trăit din plin tragedia sovietizării, colectivizării și ateizării dictate, știm că vînaoarea, împuscarea, rănirea, răpirea și schingiuirea preoților ortodocși nu a fost doar un moft comunist, ci un principiu ideologic extremist prin care se urmărea extirparea din rîndurile poporului a adevăraților apostoli ai lui Dumnezeu pe pămîntul românesc. Ei, doar ei, împreună cu învățătorii și intelectualii satelor, comunelor, orașelor mai aveau curajul să propovăduiască românismul, opunîndu-se din răspun-deri procesului de alienare etnică și de sovietizare a țării.

Minunata carte *Darul Duhovniciei**, scrisă cu pana înmuiață în sînge, în lacrimă, în inimă și în fîgure, de preotul Stefan Vasiliu, nu numai că aduce cu nepărtinită mărturie în prim-planul vieții noastre cotidiene curgera evenimentelor tragice, ci mărturiseste și crezul de nezdruccinat în victoria ființei împărtășite întru Dumnezeu.

După o lectură atentă, ne dăm seama că ea nu a fost scrisă cu intenția să străbată în papucii de aur lumea, ci pentru a fi de folos ca învățătură și tinere de minte pentru urmași și credincioși. După cum în imemorabilele vremuri cu iz de soare solidificat sacerdotii scriau mahabharate după cum îi îndemna inima, fără a urma un fir al Ariadnei, sau după cum sînt ilcuite scrierile schimnicilor ca de la gură la gură, ca de la gură la viitorimea vijelioasă, tot așa este făurită și această destăinuire de o frumusețe multă, iar cuvintele ei ti se întraripează în suflet pentru vietile toate pe care le mai ai de trăit și după Învierea-Învierilor.

Dacă îngrijorarea este o angoasă pentru omul occidental, pentru români îngrijorarea este o stare firească a făptuirii pornite spre ființă. În fiecăre capitol, fiecăre predică, fiecăre însemnare despre suflet, om și albine, în fiecăre scrisoare, în fiecăre memoriu către cei sus-pusi pulsează grija, uneori spaima, față de neamul său. Deși este grav bolnav, deși este hărțuit de fiscal năfing pentru datorii închipuite, deși bucuriile le trăise printre lacrimi, deși mintea i se zbate între anxietate și pragmatism, el nu renunță nici o clipă la convingerea că omul, prin credință și iubire, trebuie să biruiască iar călăul nu-l poate clinti din drumul lui spre victorie cu toate supliciile la care îl supune.

Preotul Stefan Vasiliu face parte, prin fafetele și gîndurile puse nouă la îndemînă prin această tulburătoare destăinuire, din marea familie a celor aleși de Duhul Sînt întru Dumnezeu, unul din apostolii moldoveni care și-a purtat pașii și harul prin Basarabia într-o uni pe toți etnicii în iubirea ortodoxă, prin Moldova de Nord-Est, mai cu seamă în zonele Birladului și Tutovei, unde a trăit, a iubit, a trudit din răspuneri pentru înălțarea sufletească și fericirea enoriașilor lui, cărora le dorea "să nu aibă inimă rea" nici cînd vătăfii stăpînirii comuniste le luau din gura podului și ultimul căus de tărîtă.

Deși avea o familie numeroasă - printre fiii săi aflîndu-se, spre bucuria lui din locul pe care i l-a hărăzit Dumnezeu întru cele veșnice, distinsul poet și umanist Lucian Vasiliu -, desi tristetea sufletească îl măcina pe dinlăuntru, deși trepădusii puterii nu-i dădeau răgaz să respire aerul libertății, preotul Stefan Vasiliu a aflat în sine resurse energetice pentru a se îndeletnici cu stupăritul, care nu era interzis și nici nu figura în catastifele activiștilor de partid drept "proprietate privată", cu convingerea că "Salcîmul începe să-și deschidă bobocii" pentru o nouă eră și îndeletnicire în viața oamenilor.

Darul Duhovniciei are și alte virtuți decît cele literare, ea se adresează credinciosului care dorește să afle adevărul și iubirea din *trăirea și experiența* unui om ales de Dumnezeu să-i poarte crucea.

* Preot Stefan Vasiliu, *Darul Duhovniciei*, Ed. "Timpul", Iași, 1998

Născut la 7 aprilie 1952, în comuna Musenița, județul Suceava, Nichita Danilov este absolvent al Scolii de Arhitectură și al Institutului de Științe Economice, Iași. În anul 1979 a debutat cu poezii în revista "Dialog". A publicat șase cărți de poezie - *Fîntîni carteziene* (1980, Premiul Uniunii Scriitorilor din România), *Cîmp negru* (1982), *Arlechini la marginea cîmpului* (1985, Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), *Poezii* (1987), *Deasupra lucrurilor, neantul* (1990, Premiul Asociației Scriitorilor din Iași, Marele premiu Poesis - Satu Mare), *Mirele orb* (1995), Premiul internațional de poezie de la Chișinău, Premiul revistei "Cronica", Premiul Fundației "Soros" pentru poezie). Este autor al unui volum de eseuri și portrete literare, *Apocalipsa de carton* (1993), al unui volum de pamflete politice, *Urechea de cîrpă* (1993) și al unui volum de proză scurtă, *Nevasta lui Hans* (1996).

În pregătire, romanul *Mașa și Extraterestrul*, un volum de publicistică și interviuri.

A apărut cu poezii și proză scurtă într-o serie de antologii și reviste literare din străinătate dintre care: *Svetova Literatura* (Cehia, 1990), *Young Poets of a new Romania* (1991, Marea Britanie), *Erkezo szel*, (1986, Ungaria), *Poesie* (1993, Franța), *The Illinois Review* (1996, Statele Unite), *Fust a dombrol*, (1998, Ungaria), *The City of Dreams and Whispers* (1998, Iași, Oxford, Portland).

Membri al Uniunii Scriitorilor din România din anul 1984.

Actualmente este șeful departamentului de cultură al cotidianului "Monitorul" și redactor al revistei "Convorbiri literare".

Umbră de aur, melancolia

Cristinei

Ochii tăi sînt de fum
și buzele tale și dinții tăi și glasul tău
de fum sînt

Și sîinii tăi sînt de fum
și coapsele și bratele tale
care mă îmbrățișează acum
de fum sînt

Umerii tăi sînt de fum
și părul tău de fum e ca și aurul
și toată carnea ta și toată dragostea ta
de fum sînt

Căci tu din trupul meu
și pentru mine ai fost făcută
ca să te iubesc pe tine
și numai și numai
pe tine

Tu ca fumul mă învălui
și ca fumul mă întristezi și mă mistui
cu coapsele tale de aur
cu bratele tale subțiri
și ochii mai tristi
ca tîmîia.

Chip orb

Chipul meu nu-l vei putea
vedea niciodată tulburat ca o apă,
tu cel care mă strigi din adîncuri
și mă chemi în adîncuri!

Aburi ușori vor pluti
în semn de întrebare
și în loc de răspuns
se va risipi peste lac
un stol ciudat de păsări scara
tulburîndu-mi amurgul și apa,
nu chipul. Căci chipul meu
nu-l vei putea tulbura niciodată!

Rondul de noapte

Am văzut guri de canal
scuipînd sobolani roșii
sub clarul cel mai
liniștit al lunii
paznicul din colț
își făcea rondul de noapte
în timp ce femei
cu părul albastru-albastru
se aplecau pe strada
îngustă-îngustă
arhanghelul dormea
beat mort pe marginea trotuarului
cu trîmbița alături

Întîrziind să sune așteptarea!...

"Joc al fluxurilor și al refluxurilor unei memorii afective care și-a pierdut credința în sine, aceste cantilene degizate tind să reinstaureze o ordine pierdută a lumii: ordinea dezordinii primare, sonoritatea stridentă și amuzicală a chaosului. Ambițiile poetului se deslusesc în încercarea construcției ample, teatralizate, în felul misterilor medievale: edificii supraetajate, ramificate, expansive. Partea de rezistență a volumului, ca și a întregii creații a lui Nichita Danilov, rămîne pînda, încordată și sfielnică, a imaginii primordiale, dureroasă ca o flacără și luminoasă ca un astru. Abstracțiunile se proiectează în corpuri materiale, iar haloul luminos - energie poetică scăpată de sub control - umple rama fragilă a unui spațiu pînă atunci necunoscut".

Mircea Mihaies
("Orizont" 41/1987)

Oră

I
Mîna mea mi-o întind peste lucruri,
cu degetele mele închid pleoapele
fiecărui lucru bolnav.
Mă înalț din întuneric și în propriile
mele adîncimi pier!

"Sînt cel care sînt!"
Pașii mei nu lasă urme pe drum,
nici o oglindă nu pastrează
imaginea mea!

II
"Sînt cel care sînt!"

III
Seara mă simt ca un cer
iluminat de tristete,
noaptea mă las dus de valuri
spre mine ca spre
un ultim tîrm.

Nu intru pe nici o ușă,
în nici o casă nu vin,
în nici un suflet nu mă cobor.
Nicăieri nu mă aflu,
nici înlăuntrul meu
nu mă regăsesc.

IV
Sînt tristetea cea mai vastă,
cel mai dureros extaz.
Bucuria ce crește din mine
nu va ajunge niciodată la cer.

Cu disperare mă revîrs,
îșnesc din sinea mea
spre lucrurile îngrozite din jur,
dar pretutindeni sînt Eu!

V
De sete norii crapă pe cer!

VI
Închid ochii și în fata ta
tot mai gol mă trezesc.
ia și du-mă din tine afară,
în plin vînt!

Razi

"Ca o leucemie neagră a stelelor"
sufletul meu se întoarce la sine
tot mai singur și tot mai bolnav.

Deasupra, aceleasi dezolante privelisti
ale întunecatii tale singurătăți
și jos - negre privelisti!

Nici depărtatul tipăt de dragoste
și nici chemarea nostalgică a mortii
nu mai tulbură înlăuntru nimic.

...Și doar neîndurătoarea rază a lucidității
străbate tot mai rece și necrutător
orice-ndoială, orice speranță, orice fior!

Peisaj cu lumînări aprinse-n vînt

Cum se sprijină nouri negri de cer,
așa se sprijină
sufletul meu
de umbra ta, Doamne!

La picioarele omului
au fost semănate
lacrimi de grîu,
lacrimi de orz
și lacrimi de secară.

Picioarele trecătorilor
pășesc printre spicele înalte:
lumînări de țărîna
pe care le înfioară asfintitul!

Secol

Ochii femeilor și-au pierdut strălucirea
și sîinii lor nu-mi spun nimic.
Ca porcii, ca bivoli se scaldă
bărbații în mocirlele cîrnii
și putrezesc!

Baia de aburi

La o măsută joasă stau liniștit și-mi beau ceaiul.
Dincolo, ceilalți își fac baia de aburi. Le privesc
trupurile goale cum trec prin fata mea
și dispar dincolo.
Din pricina aburului nu mai văd nimic. Doar cîte
un brat, cîte un umăr desprins parcă
de tot restul trupului. Cîte un profil aburit,
cîte un tors, un sîn, un picior
gratios de femeie.

Dar ce caut eu aici, în mijlocul lor,
îmbrăcat într-un costum negru de seară, la această
măsută joasă, unde stau liniștit
și-mi beau ceaiul?

"Nichita Danilov conferă încă o neașteptată vigoare discursului simbolizant, trăind cu instinct adamic nedezmîntit teme și atitudini pe care conștientul său preferă să le transcrie nu în alb/negru. Actul simbolizării, deloc disimulat, face parte din metoda sa, dar sîntem deja în altă fază, cînd emitenții lirici explorează mecanismele simbolizante la rece, reținînd doar unele procedee ce vor fi preluate apoi în acțiunea de textualizare (folosesc acest termen în lipsa altuia, nu neapărat în accepția teoriei textului susținută de gruparea de la Tel Quel). Poetul va descrie frecvent actul violent al ghilotinării, învăluindu-l într-o ambiguitate care nu mai este a poeziei simboliste".

Marin Mîncu
("România literară" 1/1985)

NICHITA DANILOV:

Peisaj cu aripi

În spatele fiecărui om
stă de veghe un înger. Îngerul
din spatele meu a căzut
și totuși ale lui sînt mîinile astea,
aceste mîini fine ca niște aripi
ce adît de nostalgic
îmi acoperă ochii?

Medalion

Obosit de gloria desartă a lumii
nu stii pe care umăr capul să-ți pleci
îl culci pe umărul trist al iubitei
dar ea nu-și mai apropie creștetul
de creștetul tău: acum nici un gest
n-o mai tulbură. Dragostea ei
tot tu ai stins-o. Cîndva.

Secolul XX

M-am născut cînd Dumnezeu nu se născuse încă
și am murit cînd Dumnezeu
era deja mort!

Secolul XX era pe sfîrșite,
Marquez scrisese *Un veac de singurătate*,
Nietzsche - *Așa grăit-a Zarathustra*.
Omul pusese pasul pe lună,
din cer se prăbușeau îngerii morții.

La orizont se vestea un alt treilea
război mondial. Einstein murise
și Dumnezeu era deja mort!

Se sfîrșea sfîrșitul unei lumi
și începea începutul unui om
în care nu mai credea nimeni.
Pe străzi bătea un vînt tot mai negru,
pe cer vulturii se roteau tot mai neliniștitor.
Un dangăt tot mai funebru
vestea un nou început.

Alleluiia!

CUVÎNTUL CARE UNEȘTE

Pagini culturale editate
de Revista "Cronica"
în colaborare cu
Fundatia Română pentru
Ajutor Umanitar
„Mihai Viteazul” Nr.
august 1998 13

Facultatea de Științe din Cernăuți

O inițiativă a Președinției

Pentru românii de pretutindeni

Programul ARC '98 este inițiat de Președintele României, cu sprijinul Ministerului Educației Naționale și al Subsecretariatului de Stat pentru Românii de Pretutindeni al Guvernului, în beneficiul tinerilor români din spațiul extrafrontalier în special din Bucovina, Basarabia, Sudul Dunării, Ungaria și Voivodina sârbească.

Tinerii (împreună cu profesorii însoțitori) vor petrece câteva zile de vacanță în taberele din țară, vor face excursii prin locuri cu rezonanță în istoria noastră națională, pelerinaje la mănăstiri etc.

Programul ARC '98 se circumscrie eforturilor Statului Român de refacere a spațiului cultural, spiritual și etnic românesc

comun, așa cum prevăd documentele internaționale, art. 7 din Constituția României și cum obligă moral pct. 9 din "Contractul cu Tînăra Generație", care prevede: "Tinerii români de pretutindeni, în special cei din Bucovina și Basarabia, vor fi sprijiniți să studieze în școli românești de toate gradele".

Prima serie de tineri (100) din Nordul Bucovinei va veni la Suceava unde va sta două zile în zonă prin grija Inspectoratului Școlar și Prefecturii, apoi va merge la Năvodari.

În Tabăra Bucșoia se vor întâlni și cu 40 de tineri români de la Gyula (Ungaria) aflați aici și ei pentru câteva zile de vacanță.

La Năvodari se vor întâlni cu tineri de la Chișinău, din Sudul Basarabiei și din Transcarpatia.

Armata a 14-a continuă să ocupe ilegal estul Moldovei

Cu toate că Federația Rusă s-a angajat oficial, în momentul aderării sale la Consiliul Europei, să ratifice, într-un termen de șase luni după aderare, acordul intervenit la 21 octombrie 1994 între guvernele de la Moscova și Chișinău pentru a urmări retragerea armatei a 14-a și a materialului ei de pe teritoriul Moldovei într-un termen de trei ani de la data semnării acordului, angajamentul luat nu a fost onorat de Moscova.

Armata a 14-a continuă să ocupe teritoriul Moldovei, contrar voinței majorității populației din această țară. Se cunoaște faptul că Federația Rusă duce o politică ostilă față de independența Moldovei și a instalat un regim ilegal, secesionist, la Tiraspol. Chișinăul este o victimă a unei puteri străine într-o Europă liberă și democratică. Federația Rusă este implicată în proporție de 100% în Transnistria sub aspect economic, financiar, ideologic și ecleziastic. Nu trebuie uitat că Duma Superioară de la Moscova a declarat Transnistria "regiune de interes special". La această dată, trupele militare ruse staționează ilegal în Moldova și reprezintă un avantaj strategic rus în zona centrală europeană, lângă Blacani, constituind, de asemenea, un pericol major pentru pacea și stabilitatea din regiune. Armata a 14-a a furnizat armament și ajutor logistic sepa-

ratistilor transnistrieni în conflictul armat din primăvara și vara anului 1992.

Surprinde declarația unor observatori politici de la Moscova, ca și din vestul Europei, care susțin faptul că astăzi armata a 14-a se retrage de pe teritoriul Moldovei. Acești domni uită faptul că armata a 14-a stăpînește o treime din teritoriul Moldovei și nu există nici un indiciu că Moscova va dispune să retragă, în viitorul apropiat, această armată din Transnistria. Soluția definitivă a crizei transnistriene este aceea ca armata a 14-a să fie retrasă efectiv de pe teritoriul național al Moldovei. Ea trebuie retrasă necondiționat și asta ar fi unica soluție politică de stabilizare în zonă. În nici un caz armata rusă nu poate fi un factor stabilizator în zonă, cum se afirmă la Moscova. Moscova trebuie să respecte Avizul nr. 193 din 25 ianuarie 1995 privind retragerea armatelor staționate ilegal în străinătate și anume în Republica Moldova.

În materialul de față ne-am folosit de textul alocuțiunii domnului Vlad Cubreacov asupra respectării angajamentelor asumate de Federația Rusă la momentul aderării sale la Consiliul Europei

Mihai VICOL

Letopiset (11)

Ion PUHA

Aici, la marginea orașului Cernăuți, pe panta domoală a unei coline, a apărut, în anii de descompunere a imperiului sovietic, în deceniul opt al acestui sfîrșit de secol barbar - sub oblăduirea omului cu frunța însemnată de sabia destinului - un grup de vile cu etaj, impunătoare.

Nici n-au reușit a se dezmetici bine cernăutenii din centrul urbei, că, sfidător, noul cartier a și pus stăpînire pe aceste locuri. Și ceea ce nu s-a făcut într-o jumătate de veac de stăpînire bolșevică, s-a realizat acum, la sfîrșitul acestui mileniu. Se poate întreba oricît ar pofți locuitorul de rînd al orașului sau cel venit din îndepărtatele colțuri ale regiunii: Cine, oare, sînt stăpînii acestor vile? Oare să fie construite din banii statului?... - Stăpînii lor, ne-a precizat călăuza grupului nostru - sînt fostii satrapi ai regiunii, simbriasii puterii politice și administrative sovietice, cei care au ținut sub teroare populația nordului Bucovinei, nomenclatura comunistă, trimisă aici din îndepărtatele colțuri ale imperiului.

- Sînt construite din banii agonisiți din munca noastră de-o viață, încercă să ne explice un prospăt ocupant de vilă, într-o rusească cu accent caucazian...

- Da, știm, ne răspunde poetul cernăutean, au fost construite cu banii strînsi din sudoarea frunții celor mulți și obidiți. Din furt, la lumina zilei.

- Mai mult ca sigur că-i așa, cum spui domnia ta, poete.

- Oare nu le-a fost teamă, îndrăznește a întreba cineva din grup, să-și construiască asemenea case, să se stabilească aici, pentru totdeauna?

- N-au știut... Dacă și-ar fi dat seama că imperiul se descompunea sub ochii lor, ar fi căutat să fugă cît mai departe de aceste meleaguri. Să-și piardă urmele prin cine știe ce depărtări de zări. Dar i-au prins vremurile schimbării aici și aici au rămas.

- Ce?! Acum nu mai sînt în marea imperiu! Sînt în Ucraina! Și statul are obligații să-i ocrotească. Că, deh, este stat independent și are constituție.

- Totuși, eu cred că vor dispărea de aici. O să vîndă vilele pe valută forte și se vor face nevăzuți...

- Ar fi mai înțelept din partea lor, să procedeze așa...

În după-amiaza aceea de vară, am străbătut, împreună cu profesorul Eusebiu Fochi, orașul vechi, cu clădiri monumentale, cu străzi pietruite înainte de război, cu parcuri mari, răcoase.

Profesorul ținea neapărat să-mi arate vila familiei lor, construită în anii '38-'40 și în care abia reușiseră să se mute, cînd rușii ne-au călcat hotarele, răpindu-ne nordul Bucovinei, Ținutul Herta și Basarabia...

Pîrită într-o livadă de pomi, împrejmuită cu gard înalt, vila cea cu etaj astepta în visare să-și primească parcă stăpînii, adevărații ei stăpîni care truseră zile și nopți pînă au văzut-o ridicată, gata pregătită să primească familia vrednicului gospodar Fochi.

Porțile curții erau zăvorîte strasnic. Ori cît am bătut noi în ele, nu s-au deschis... În cele din urmă și-a făcut apariția în curte un ofiter și strigînd la noi în rusește, a scos pistolul din toc și ne-a poruncit să ne îndepărtăm de casa lui, că altfel ne... împușcă.

Trecuseră doar cîteva săptămîni de la întoarcerea noastră la Iași și profesorul Eusebiu Fochi ne-a părăsit, trecînd în lumea cea veșnică, unde nimeni nu are nevoie să trudească la ridicarea casei de locuit, la plantarea livezilor de pomi cu fructe dulci și aromate și de care să nu se poată bucura...

Din lumea de dincolo n-o să mai fie în stare să intenteze - așa cum planuise toată viața - un proces răsunător, la un tribunal internațional, capilor de la Kremlin și Chiev, pentru a-și redobîndi vila cea superbă și livada de pomi din Cernăuți.

Mă mîngîi cu gîndul că cel ce a fost profesorul Eusebiu Fochi nu va mai purta povara statutului de "refugiat" în propria sa țară, pe care a purtat-o ca pe o cruce de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial și de care n-a scăpat pînă la moarte.

Odihnește-te în pace, domnule profesor! Fie-ți țărîna ușoară!

Paul CELAN - dimensiunea românească

Cernăuți - punctul de plecare spre universalitate

Am folosit în deschiderea acestei pagini titlul unei cărți publicate de Dumitru Solomon în anul 1987 la Editura Kriterion, lucrare semnificativă pentru cunoașterea vieții și operei lui Paul Celan, cu accent pe *dimensiunea românească* a spiritului acestui creator intrat în orizontul de valori al universalității.

Despre poetul născut la Cernăuți, în anul 1920, și plecat în lumea umbrelor, la Paris, în 1970, în lucrarea mai sus amintită se spune: "Celan e aidoma trandafirului rilkean: el nu aparține nimănui, ceea ce e un fel de a spune că aparține tuturor, adică însesi posterității, care are toate drepturile de a-i cunoaște atât viața, cât și opera".

Și, într-adevăr, biografia poetului oferă această imagine complexă a trecerii sale prin lume și prin matrici axiologice distincte, relevând multiple fațete ale spiritului, fiecare cu structura și esența sa inconfundabil. "Cel puțin patru orase - Cernăuți, București, Viena și Paris - au temeuri să-l revendice, așa cum, odinioară, șapte cetăți îl revendicaseră pe Homer, sau cum, mai aproape de epoca noastră, Praga, Parisul și alte câteva orase l-ar fi putut revendica pe Rilke", observă pe bună dreptate Dumitru Solomon.

Paul Celan nu a uitat niciodată Bucovina natală, pe care o aprecia ca "un ținut în care trăiau oameni și cărți". După cum la fel de vie a rămas în conștiința sa perioada când s-a aflat în București, tot printre "oameni și cărți". În acest sens, la 12 septembrie 1962 mărturisirea deschis, cu emoția adâncă a sincerității depline, faptul că a existat în viața sa o vreme, când "am avut, cu mulți ani în urmă, niște prieteni poeți: era la București, între anii 1945 și 47. Nu o voi uita niciodată".

Creația sa în limba română, deși restrânsă cantitativ, cuprinzând doar șapte poezii și opt poeme în proză, este profund marcată de spiritul locurilor natale, de vibrația proprie acestei spiritualități, de sensibilitatea specifică oamenilor din acest spațiu de cultură și civilizație. "Spiritualitatea românească - remarcă din nou Dumitru Solomon în lucrarea amintită - este una din dimensiunile secrete, pentru că e încă nedescoperită și încă nedescifrată cum se cuvine, a poeziei acestui mare bucovinean care, trăind la Paris și fertilizând lirica germană ca nimeni altul în epoca postbelică, post-auschwitziană, și-a onorat toate patriile, meritând să fie la rândul ei onorat de fiecare din ele".

Pagina de față se dorește o *re-întâlnire* cu această atât de profundă și de fascinantă *dimensiune românească* a creației acestui mare poet al lumii, care este Paul Celan.

C.V.

din poemele în limba română

Cîntec de dragoste

Cînd vor începe și pentru tine nopțile dimineata
Ochii nostri fosforescenți vor coborî din pereți, niște
nuci sunătoare.
Te vei juca cu ele și se va revărsa un val prin fereastră,
Unicul nostru naufragiu, podea străvezie prin care vom
privi camera goală de sub camera noastră:
O vei mobila cu nucile tale și-ți voi pune părul
perdea la fereastră.
Va veni cineva și-n sfîrșit va fi închiriată,
Ne vom întoarce sus să ne-necăm acasă.

Azi noapte

Din pomii săditi de amurg în odăile noastre incendiate
vom desprinde încet porumbelii de sticlă, frunzisul
de-a pururi
fosnind, ne vor crește pe umeri și brate, și nu va fi vînt,
ci o baltă de umbre va fi, în care nu prinzi rădăcină,
un lac înghețat, în care-și dispută coroana de solzi
înecații,
iar viața e barca la mal, părăsită de visle.
Un glas va veni dinspre flăcări spre noi să-și păteze
cu sînge argintul.
s-anunte, întors în incendiu: Nu eu, ci ei singuri știu ora!
Și-atunci vor porni din pustiu să-și deserte nisipul în preajma-ți:
să fie și munti împrejur, să rămînem în Valea Tristeții -
și tu vei desprinde încet porumbelii de sticlă, arar, cîte
unul,
iar cînd vor plesni în văzduh, vei vorbi în nestire cu mine.

Poem pentru umbra Marianeii

Izma iubirii-a crescut ca un deget de înger.
Să crezi: din pămînt mai răsare un brat răsucit de tăceri,
un umăr ars de dogoarea luminilor stinse,
o față legată la ochi cu năframa neagră-a vederii,
o arpă mare de plumb și alta de frunze,
un trup istovit în odihna scaldată de ape.

Să-l vezi cum pluteste prin ierburi cu aripi întinse,
cum urcă pe-o scară de vîsc spre o casă de sticlă,
în care cu pași foarte mari rătăcește o plantă de mare.

Să crezi că e clipa acum să-mi vorbești printre lacrimi,
să mergem desculți într-acolo, să-ți spună ce ne e dat:
doliul sorbit din pahar sau doliul sorbit dintr-o palmă -
iar planta nebună s-adoarmă auzindu-ți răspunsul.

Ciocnindu-se-n beznă să sune ferestrele casei,
spunîndu-și și ele ce știu, dar fără să afle:
ne iubim sau nu ne iubim.

Revelion

În noaptea Anului Nou, anotimp fără ore,
ai trimis catafalcul cel tînăr să-ți cheme iubita;
au purces din oglinzi către ea și aprinsele lacrimi
în sfesnicul nins de amar, răsărit dintr-o tîmplă.
Inelul stins în pahar s-a suit pe fereastră
s-o vadă venind prin zăpezi cu păr adormit:
s-au dus despletitele mîini s-o aștepte la poartă,
iar sus în odăi au venit să valseze poezii.
Dar ea a pășit peste prag să înfrunte o pleoapă,
să vadă la sînul ei treaz atîpînd vietatea...

Un zar a căzut între lespezi, cu ochi de culoarea caisei,
iar turla cetății de lemn a plecat cu o umbră.

Orbiți de salturi uriașe

Orbiți de salturi uriașe, ne-am întîlnit, călători prin
miragii, în singura sărutare-a renunțării.
Ora e cea de ieri, dar o arată un al treilea ac, incandescent,
pe care nu l-am văzut niciodată în grădinile timpului -
celelalte două zac împrăstiate în sudul cadranelui.

Cînd se vor despărți va fi prea tîrziu, vremea va fi alta,
acul străin va roti nebun pînă va aprinde orele toate
cu un foc contagios
și le va topi într-o singură cifră
care-n același timp ca fi oră, anotimp și cei douăzeci și patru
de pași ce-i voi face în clipa cînd voi muri

apoi va sări prin geamul plesnit în mijlocul odăii
invitîndu-mă să-l urmez ca să-i fiu tovarăș într-un nou
orologiu care va măsura un timp mult mai mare.
Eu, însă, prefer ca vremea să fie măsurată cu clepsidrele,
să fie un timp mai mărunt, cît umbra părului tău în nisip
și să-i pot desena conturul cu sînge, știind c-a trecut
o noapte.
Eu, însă, prefer clepsidrele ca să le poți sfărîma cînd
îți voi spune minciuna veșniciei.

Le prefer cum preferi și tu părului meu cu sclipiri
incerte șerpui,
prefer clepsidrele pentru că le pot sparge ușor cu toiagul
amărăciunii

făcînd să întîrzie-n văzduh o arpă mare născută toamna
și care în timp ce mă culc lîngă tine își schimbă culoarea.

*) Poezia nu are titlu. Cel de față reprezintă începutul primului vers.

Tristețe

Visele, volbura serii-auroră,
lac adormit într-un nufăr apus,
vii să le-ngheți cu tăcerile, soră
neagră-a celui ce cunună ți-a pus

cerul cu zimiți, de nea, peste tîmple,
nor înflorit, pe o geană să-l duci,
tu, rătăcită-n vesminte mai simple,
rîzi: - oare mîine și toamna din nucii?

Ia n-o vrei, cea cu umbră cusută,
paing înstelat, peste noapte să-l pui...
Iar doarme aurul și ceata se mută.
Cui îi dau roua? Lacrima - cui?

(Fără titlu, fragment dintr-un poem neterminat)
Iarba ochilor tăi, iarbă amară.
Flutură vînt peste ea, pleoapă de ceară.

Apa ochilor tăi, apă iertată.

din poemele în proză

Fără balustradă

Fără balustradă imensele scări pe care urcă și coboară steagul
vaporos al întîlnirii cu tine însuși rămîn singura coordonată sigură
a mișcărilor care mă tentează încă. Fără balustradă, le accept totuși
și chiar le prefer pentru rarele mele plimbări între Cancer și
Capricorn, cînd, certat cu anotimpul, inund casa cu dantela neagră
a plăcerii de a nu iubi pe nimeni. Tot atît de rar, dar sub un cer inter-
rior avertizat cu bagheta, cobor, o roată arzătoare, la marginea
extremă a treptelor, pînă jos de tot, unde părul unei femei ucise de
mine mă așteaptă pentru a mă ștrangula. Evit pericolul cu o abilitate
care nu va trece asupra moștenitorilor mei. Apoi fac cale
întoarsă și, ajuns la treapta de unde am pornit, repet performanța cu
o viteză din ce în ce mai mare și pînă la batjocorirea spectaculoasă
a coamei de pe treapta finală. Acum - și numai acum! - sînt vizibil
pentru aceia care, dușmînindu-mă de mult, așteaptă cu înfrigurare
deznodămîntul. Dar, neobișnuiți cu întîmplări de acest fel, ei mă
cred balustrada de metal a scării și, fără să-și dea seama de prime-
jdie, coboară pînă jos de tot și deschid în nestire usa prin care va
intra Ilustra Defunctă.

A sosit, în sfîrșit, clipa

A sosit, în sfîrșit, clipa ca în fața oglinzilor care acoperă pereții
exteriori ai casei în care ți-ai lăsat pe veci despletită iubita să
arborezi, în vîrfurile salcîmului înflorit înainte de vreme, steagul tău
negru. Tăioasă, se aude fanfara regimentului de orbi, singurul care
ți-a rămas credincios, îți pui masca, îți prinzi dantela neagră de
mîncile costumului tău de cenușă, te urci în copac, faldurile steag-
ului te cuprind, începe zborul. Nu, nimeni n-a știut să filfie ca tine
în jurul acestei case. S-a lăsat noaptea, plutesti pe spate, oglinzile
casei se apleacă mereu ca să-ți culeagă umbra, stelele cad și-ți sfîșie
masca, ochii ți se scurg înspre inima ta în care și-a aprins frunzele
sicomorul, stelele coboară și ele într-acolo, toate pînă la cele din
urmă, o pasăre mai mică, moartea, gravitează în jurul tău, iar gura
ta visătoare îți rosteste numele.

Partizan al absolutismului erotic

Partizan al absolutismului erotic, megaloman reticent chiar și între
scafandri, mesager, totodată, al halo-ului Paul Celan, nu evoc petri-
ficiantele fizionomii ale naufragiului aerian decît la intervale de un
deceniu (sau mai mult) și nu pătinez decît la o oră foarte tîrzie, pe
un lac străjuit de uriașa pădure a membrilor acefali ai Conspirației
Poetice Universale. E lesne de înțeles că pe-aici nu pătrunzi cu
săgețile focului vizibil. O imensă perdea de ametist disimulează, la
liziera dinspre lume, existența acestei vegetații antropomorfe, din-
colo de care încerc, selenic, un dans care să mă uimească. Nu am
reusit pînă acum și, cu ochii mutați la tîmple, mă privesc din pro-
fil, așteptînd primăvara.

Erau nopți

Erau nopți cînd mi se părea că ochii tăi, cărora le desenasem mari
cearcăne portocalii, își aprind din nou cenușa. În acele nopți ploaia
cădea mai rar. Deschidem geamurile și mă urcam, gol, pe pervazul
ferestrei ca să privesc lumea. Copacii pădurii veneau înspre mine,
cîte unul, supuși, o armată învinsă venea să-și depună armele.
Rămîneam nemiscat și cerul își cobora steagul sub care își trimise-
ese ostile în luptă. Dintr-un ungher mă priveai și tu cum stăteam
acolo, nespun de frumos în nuditatea mea însingurată: eram singu-
ra constelație pe care nu o atinsese ploaia, eram Marea Cruce a
Sudului. Da, în acele nopți era greu să-ți deschizi vinele, cînd
flăcările mă cuprindeau, cetatea umelor era a mea, o umpleam cu
sîngele meu, după ce concediam ostirea dușmană, răsplătînd-o cu
orase și porturi, iar pantera de argint sfîșia zorile care mă pîndeau.
Eram Petronius și din nou îmi vărsam sîngele între trandafiri.
Pentru fiecare petală pătată stingeai cîte o tîmple.
Tii minte? Eram Petronius și nu te iubeam.

*) În manuscris, toate aceste proze sînt fără titlu. Am folosit aici
drept titlu primele cuvinte ale fiecărui text.

Dragoș NISIOIU

Un poet al munților Bucovinei

Ion POPESCU-SIRETEANU

Dragoș Nisioiu este un cărturar bucovinean binecunoscut. Fondator și editor al revistei "Demiurg", autor al unor volume de proză, între care *Sălbătâciunea* și *Vacanta mare*, ni se înfățișează acum, editorial, în ipostaza de poet. cu volumul *Sfinxul pădurii*, apărut la Editura Fundației "Alexandru Bogza" din Cîmpulung Moldovenesc, 1998.

Am mai avut prilejul să scriu despre cărți ale sale și i-am citit unele versuri apărute în reviste, de fiecare dată apreciind o bună stăpînire a limbii și o excepțională cunoaștere a pădurii și muntelui, cu viața și cu tainele lor adevărate sau imaginare.

Cărțile de proză citate mai sus, unice în felul lor, reprezintă dovezi ale iubirii fabulosului ținut al Bucovinei, încărcat de mitologie, dar și de realități fascinante. Dragoș Nisioiu sporește fabulosul și fascinantul prin puil de rîs prezentat în *Sălbătâciunea*, prin urmele de cetăți dacice descoperite de un grup de elevi în *Vacanta mare*, iar acum prin *Sfinxul pădurii*, - o explorare lirică a muntelui și a pădurii în împletire invizibilă cu sufletul omnesc bîntuit de neliniști și de trecere.

Cartea pleacă de la certitudinea că "vom dăinui prin secole stelare/ în cîntecul din muntii noștri-adînci" și cuprinde "peregrinări în sufletul muntelui". Este o suită de poeme ale vîrștelor timpului, de la primăvară și vară, la toamnă și iarnă, textele fiind așezate chiar în ordinea aceasta, cu loc mai larg acordat primăverii.

Trecînd în imaginar, în "alte tărîmuri", călătorului liric îi apare sfinxul pădurii care "pîdea în iarba înaltă", în timp ce, în jur,

"cerul topit picura senin în cicori". Drum halucinant, gata să alunece în pierzare. Si, tocmai cînd totul pare pierdut, se ivesc "frumusețea nemăsurată/ cu-ntruchipare de fată". Acum "O boare de vînt/ lung pieptăna pârul de aur/ dezvelind trupul făpturii, iarba înaltă-a pădurii/ unduia funigiei în taină/ de viață și moarte/ departe/ clocoteau sori și luceferi pe muntii// Știam că-i deajuns/ privirea-i în mine să fi pătruns./ să mă spulber/ -cenușă!/ Dar ochirea/ - cu fulger de jad, jucăușă -/ mă-nvăluia în giulgiul de vis./ neoprit./ și-un zîmbet întrezărit/ îi apăru pe buze./ ca-ntr-un izvor ne-nceput.../ Si sfinxul pădurii se făcu nevăzut/ și-am auzit în văzduh/ glas de duh/ - ca un cîntec frumos/ în copilăria uitată -/ «Să nu mă uiti niciodată!...»

Sfinxul este un fel de duh bun al pădurii, un fel de vilvă din mitologie.

O discretă prezență feminină se face simțită în versurile lui Dragoș Nisioiu, un alter ego căruia poetul i se adresează cu delicatețe. Este un interlocutor tăcut, dar nelipsit, a cărui respirație parcă o auzim, ai cărui ochi nu pierd nimic din atenție, ale cărui urme le vedem...

Pădurea și muntele, cu fauna și flora lor, reprezintă lumea în care se desfășoară destinul liric al poetului, sînt participanți vii și tăcuți la împlinirea a ceea ce numim soarta unui om.

Legătura firească dintre poet și munte/ pădure apare peste tot, dar mai ales în *Fragment biografic*, text pe care îl reproducem în întregime:

"Am încolțit din mugurul ierbi/ sub pașii fierbinți, în desisuri, cînd cerbi/ - navalnici în aburul zorilor - / trîmbiță drumul de-nors al cocorilor./ Am răsărit din mireasma răsinarilor./ la umbra-nșorită a zădeii și-a pînilor./ cînd pasul fără de urmă al jderului/ suie potecile cerului./ Am înflorit din brădet și din stîncă./ la margini de stei și de zare adîncă./ în leagăn de vultur: iar ursitoarele/ mi le-a trimis, toate, soarele.../ Si, singur, încins în amurg de aramă/ n-am plîns, tînguind cuvîntul drag: mamă./ ci-n palmele calde cuprîns-am cununa/ de stele și-am sărutat luna./ În zori, cu aripi

deschise-n avînt./ m-am desprins de pămînt/ cu toată seva primăverii în mine./ cu brațele pline/ de clocotul soarelui/ de necunoscutul albastru./ am dat la o parte codrul sîhastru/ și-am pornit, fără nume./ să dăltuiesc altă lume..."

Ambiția de a crea o lume nouă se alege la fiecare dintre noi cu neizbîndă, însă ea trebuie să stimuleze un urcus, să fermenteze un destin. Într-o dărnicie totală, poetul rostogolește spre noi muntii și codri, ne cuprinde în legende și ne deschide lumini neașteptate ori ne duce spre Rarău și spre alte locuri pline de fantome, cum este Moara Dracului (p. 29) care, în peisajul dezolant, plin de șerpi veninoși, la care se adaugă căldura neobișnuită, provoacă stări de halucinație. Poemul *Moara Dracului* este o capodoperă în sensul deplin al cuvîntului.

Peisajul montan ne întîmpină peste tot prin prezența cerbilor, mireasma răsinarilor, zăda, pînii, jderul, brădet, stîncă și stei, leagăn de vultur, mesteceni, cetina de zăde, albumita, Pietrele Doamnei, tise otrăvite, cetini grele, soapta codrului, obcină domoală, molidis, plai, stînci violene, vipere, corbul pădurii seculare, pripor etc.

Atragem luarea aminte asupra unor imagini unice, pe care numai un mare cunoscător al muntelui și un talent puternic le putea realiza în poem.

Omagiind parcă amintirea lui George Moroșanu, prieten trecut între umbre, autor al cărții *Vîrsta neutarii*, în care sînt prezentate aceleași locuri de basm, Dragoș Nisioiu scrie *Drumul neutarii* care amintește subtil și de volumul de poeme *Iarba stelelor* al aceluiași George Moroșanu.

Realizînd o poezie a muntelui și a pădurii, autorul folosește, cu măsura cuvenită, și un lexic adecvat: bungeaguri, spaimuci, malaci, obcine, creastă, dînguie, hăuie, sture și stură, cobolzi...

Cîteva sonete vin să ne spună că poetul a făcut o îndelungată ucenicie la strunjirea versului clasic.

Această carte de iubire închinată muntelui și codrului este unică în literatura română.

Fragi de septembrie

La margini de codru
în iarba mă-nchin
trecînd printre degete, gingas,
fructe tîrziu,
în palme-aurii
ți le pun
și le sărut
ca-n sipet rotund - nestemate.
Si simt cum tresari
de gînduri răzlete, uitate
în florile albe de fragi,
din pietris,
încalzit printre brazi pe furis
de soarele verii.
E aur în iarba acum;
rugina amurgului blînd
ne alină
și-aduceri aminte-n rubine
suspînă...
Mai știi vreo întoarcere-n drum?

Primăvară bucovineană

Bat, undeva pe aici
clopote stranii -
prin muntii.
Galop nevăzut
scînteie-auriu
din călcîie silvanii.
Ciudate cadente
fluiera tufe de soc
peste pripoare:
săruturi în soare
pe buze se coc.
Splendorile pîlpîie-n rug
cu săruri și lauri,
cărări fără urme mă fură
și timpul mă mistuie-n crug.
În pesteri adînci
se rostogolește risul de lauri...

Pasărea din măcieș

Pe albul zăpezii-n măcieșul arzînd
de boabele roșii
din zbor s-a oprit
pasărea unui gînd aurit.
Si era uimitor
cum prin tufisul-nălțit,
istovitor,
- fără cînt,
fără cuvînt -
atingea pe rînd
fructele de rubin
- rozarii -
prin spini numărînd.

Ce teamă mi-a fost
cînd va putea să mă zboare
din înălțirea chinuitoare!
Dar, la un timp, a iesit
tocmai în vîrf,
biruitoare
și-aripi străvezii deschizînd
a zburat
drept în sus
și-n azur s-a schimbat
într-o lumină de stea orbitoare
ca un aprins ametist...
Făptură înaripată a fost
sau înălțarea lui Christ?

Sfinxul pădurii

(fragment)

Sfinxul pîdea în iarba înaltă,
cerul topit picura senin în cicori;
în jurul poienii brazi tineri
viori
cu arcus de azur legănat:
ferigi cu zale de-amurg rugineau
și culori desfercate sculpeau,
laolaltă, ca-ntr-un vis ne-nfîlțit...
Am simțit
cum în alte tărîmuri pășese
și-auzeam doar crîmpeie
din glasul meu omeneș:
pajistea unduia curcubeie,
gîndul nu puteam să mi-l torc...

Am vrut să mă-ntorc,
dar pașii marunți,
călciind doar pe zare,
mă duceau spre pierzare
- halucinant -
și deodată
în fată mi-a apărut
frumusețea nemăsurată
cu-ntruchipare de fată...
O boare de vînt
lung pieptăna pârul de aur
dezvelind trupul făpturii:
iarba înaltă-a pădurii
unduia funigiei în taină
de viață și moarte:
departe
clocoteau sori și luceferi pe muntii.
Știam că-i de-ajuns
privirea-i în mine să fi pătruns,
să mă spulber
- cenușă!

Personalități politice din Bucovina (pagini de dicționar)

Mihai LITU

Hurmuzachi, Constantin (1811-1871)

Reprezentant marcant al familiei Hurmuzachi. La fel ca și ceilalți frați ai săi, a îmbrățișat cauza românilor din Bucovina și Transilvania. Studiile universitare le-a urmat la Viena. Aici face cunoștință cu alți tineri români veniți la studiu, legînd cu aceștia strînsă prietenie, bazate pe idei și simțăminte comune.

Revoluția de la 1848 a dat posibilitatea creării unor punți de legătură între familia Hurmuzachi și revoluționarii din celelalte provincii românești, mulți dintre aceștia adăpostiți la Cernaucă. Pentru a veni în sprijinul confrăților din Ardeal, ale căror lăcașe de cult au fost distruse de revoluționarii maghiari, trece în Moldova pentru a aduna bani și ajutoare materiale, care au fost trimise Mitropolitului Andrei Șaguna, la Sibiu. În Moldova reia legăturile prietenești cu M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Costache Negri, implicîndu-se în mod activ în acțiunile de pregătire a Unirii Moldovei cu Țara Românească. Pe baza unei largi corespondențe cu Ioan Maiorescu, C. H. realizează împreună cu acesta lucrarea *Dezvoltarea drepturilor Principatelor Moldo-Române în urma Tratatului de la Paris din 30 martie 1856*. A fost ales în Comitetul Unirii din 1856.

În timpul domniei lui Al. I. Cuza a fost ministru de Justiție în Guvernul condus de Ion Ghica (8.III.- 27.IV.1859) și în Guvernul prezidat de Anastase Panu (18.I.-23.IX.1861), din Moldova.

Are merite deosebite pe tărîm cultural. Ieșeni mai pot avea încă un motiv de mîndrie în privința sa, fiindcă una din principalele instituții de cultură ale orașului, Biblioteca Centrală Universitară, păstrează în patrimoniul său o donație de carte de circa 7500 de volume care au aparținut marelui patriot bucovinean.

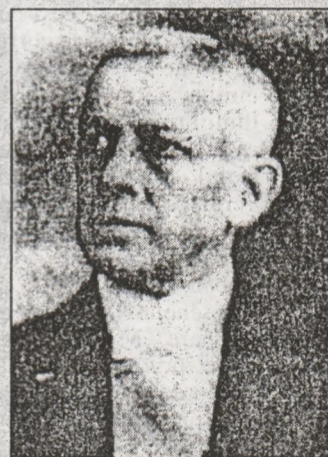

Hurmuzachi, Gheorghe (1817-1882)

Fiul lui Eudoxiu (Doxachi) Hurmuzachi și frate cu Eudoxiu Alexandru și Constantin. A urmat liceul la Cernăuți și cursurile Facultății de Drept la Viena. A participat la mișcarea revoluționară de la 1848, iar la Cernaucă au fost adăpostiți revoluționarii moldoveni, refugiați în Bucovina, după reprimarea mișcării de la Iași. A editat la Cernăuți, începînd

cu 4 octombrie 1848, primul ziar al românilor bucovineni, intitulat Bucovina. În paginile acestei gazete apar numeroase articole care militează pentru acordarea de drepturi politice românilor bucovineni. A dus o campanie susținută pentru înființarea unei Catedre de limbă și literatură română la Universitatea din Cernăuți. Acest fapt a fost pus în discuția Dietei din Bucovina, în cadrul căreia Gh. H. era deputat.

Împreună cu fratele său Alexandru pune bazele "Reuniunii române de lectură", care s-a transformat, în 1865, în "Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina", al cărei președinte a fost pînă la sfîrșitul vieții. A îndeplinit și funcția de redactor al "Foiilor Societății...", iar prin articolele publicate a contribuit în mod hotărîtor la păstrarea unității limbii române și a realizării unei ortografii fonetice a limbii în aceste ținuturi românești.

Flondor, Iancu (1865-1924)

A făcut parte din generația de patrioți bucovineni care au realizat Unirea din 1918. Născut la Storojinet, face studii secundare la Cernăuți și universitare la Viena, unde își ia doctoratul în drept, în anul 1892. După decesul tatălui se stabilește în orasul natal. Pătruns de necesitatea emancipării românilor bucovineni începe o intensă activitate politică în cadrul Partidului Național Român din Bucovina. Împreună cu Gh. Popovici dă o

nouă orientare acțiunilor politice, îndreptîndu-se către păturile țărănești, pentru care starea materială și culturală trebuia îmbunătățită. Ziarul "Patria" dar și alte publicații românești, dedică articole pentru lumea satelor. Se depun eforturi pentru înființarea de noi școli și se deschid cercuri de lectură pentru țărani.

Datorită faptului că unii membri din conducerea Partidului Național trec de partea administrației austriece, Iancu Flondor și Gh. Popovici se retrag din acest partid și formează Partidul Național Poporal, care editează ziarul "Desteptarea". Ulterior, cele două formațiuni politice se vor unifica dar cînd, în 1904, intervine o nouă decizie, I. F. bate în retragere, revenind la conducere între anii 1908-1910.

Evenimentele din cursul anului 1918 îl pun în fruntea acțiunilor pentru realizarea unității naționale a românilor, solicitînd în mod energetic guvernatorului austriac predarea prerogativelor puterii politice către aleșii națiunii. La 27 octombrie 1918 prezidează Adunarea Constituantă, care hotărăște unirea Bucovinei cu România. Este ales Președintele Consiliului Național Român și devine Primul Ministru al Bucovinei. Congresul General al Bucovinci, din 28 noiembrie 1918, consfințește unirea Bucovinei cu România și Iancu Flondor rămîne în fruntea administrației românești din această provincie pînă în aprilie 1919.

Din lucrarea *Personalități politice românești*, Dicționar, vol. I. în curs de pregătire

Din gulagurile prizonierilor de război (II)

Vasile IANCU

Personajul central al acestor întâmplări cumplite de reale este, pur și simplu, PRIZONIERUL. El poate purta numele oricărui ostaș român, german, finlandez, maghiar etc. ce a traversat uniunea lagărelor sovietice. În destinul său am încercat să coagulăm suferințele și speranțele, mizeriile inimaginabile și visările acestor eroi anonimi, care au supraviețuit, foarte puțini, unui infern terestru. Dacă și o singură voce poate fi auzită, peste atâtea decenii, din milioanele de voci brutal acoperite în pustiul unui sistem concentrationar, cu tendințe mondialiste, ea, vocea, merită să fie auzită. Prezentăm, în continuare, pagini din această tragică istorie.

Primul glonț

Am ieșit din Stalingrad îndreptându-ne către o mică localitate, pe direcția sud, care se chema Beketovka. Despre acest lagăr se spune că a fost unul din cele mai cumplite din Uniunea Sovietică. Între Stalingrad și Beketovka erau câteva case de lemn și niște grajduri lungi din lemn. Și deodată, s-a auzit din capul coloanei: "Staiteee!" Și a venit din acel cătun, către coloana noastră, un grup de oameni, mai ales femei. O femeie, trecută bine de a doua tinerete, îi zice unui ofiter NKVD-ist, arătându-l cu pumnul pe un ofiter german, ce nu era departe de mine: "Asta s-a dat la mine". Și sovieticul scoate pistolul, i-l pune între ochi germanului și - poc! A ieșit glonțul prin partea cealaltă. Stiu că am fost stropit de creieri. Mi-am zis atunci că nu-i deloc de glumit cu rușii și am crezut, la un moment dat, că ne împuscă pe toți, iar lichidarea ofiterului german este semnalul masacrului. Au murit pe urmă mulți, ca mustele, de foame, de boli, de mizerie. N-aveau bolșevicii chef sau, poate, nici posibilități, să strice mii de gloante pe noi. Le trebuiau pe front.

Către dimineață, am ajuns la Beketovka. Lagărul era amenajat: gard de sîrmă ghimpată, posturi de pază, barăci din lemn, în care, probabil, stătuseră niște constructori, că nu erau noi, se vedea că fuseseră folosite, dar, cum arătau, parcă le vandalizase cineva. Ne-au numărat și ne-au repartizat pe barăci. Și ni s-a comunicat că cine mai are muniție sau armament asupra sa să le predea, altfel va fi împuscat. Eu aveam pistolul din raniță. Îi zic și ordonantei: "Măi, Costică, ce faci?" "Nu-l predați, dom' locotenent. Îl dosim noi pe undeva, pe aici, în zăpadă, și mai vedeti dumneavoastră ce faceți. Cine știe la ce vă trebuie...". Și am intrat în baraca mea, care n-avea nici uși, nici ferestre, nici paturi. Pereții de scînduri, și atît. Am pus noi niște foi de cort în golurile ferestrelor și ușilor, Doamne, ce frig năprasnic era, iarnă rusească, ne aflam în februarie, de care țiganul se teme cel mai tare, și încercam să ne organizăm pentru somn.

Cîteva dintre tinerii ofițeri n-am mai încăput în camera mare, cum s-ar zice, în dormitor, și ne-am aciuat în WC. N-aveam unde sta, așa eram de mulți. Mai tîrziu, aveam și locuri. Unul stătea pe WC și-i ținea pe ghenunchi pe ceilalți patru-cinci, iar după vreo oră ne roteam ca să ne mai încălzim și să se dezmoartească cel de la... bază. A doua zi, cînd m-am uitat în curte, în jurul barăcilor, nenorocire: foarte mulți prizonieri erau bocnă. Mai cu seamă, nemții. Muriseră înghețati.

Ne-au pus să săpăm gropi. O făceam și fără să ne spună ei. Morții trebuie îngropați. Nu bănuiam atunci că vom săpa gropi adînci de cinci-sase metri și de zece-cinsprezece lungime. Asta, cînd s-a mai dezghetat pămîntul, pentru că la data aceea sărea cazmaua ca din beton. Morții îi stivuiam în mormane. Se tot înălțau mormanele, încît căram cadavrele cu roaba, pe scînduri. Trupurile se făceau bocnă, le încarcam în roabe și le tot clădeam în sus.

Mi-aduc aminte că un morman din asta era atît de mare, că vîrfurile ajungea cam la nivelul unui bloc cu patru etaje. Foamea și mizeria au făcut ravagii. O grupă mare de români s-a organizat și a

atacat bucătăria; i-au dat foc, au dărîmat-o, s-au luptat cu rușii care erau acolo cu cărămizi, cu lemne, cu ce aveau. Pînă a venit o trupă ca să-i poată imobiliza, bucătăria era la pămînt. Rușii au tras în sus cu armele, pentru intimidare, mă mir că nu i-au împuscat pe răzvrătiți, pentru că, după comportamentul lor, pe care aveam să-l simțim după aceea, ei n-aveau nici un fel de scrupule, nu respectau nici un fel de convenții internaționale privitoare la regimul prizonierilor. Poate că, văzînd cîți prizonieri au capturat, nesperat de mulți pentru ei, setea lor de răzbunare s-a mai potolit, poate că și americanii puseseră niște condiții. A venit ofiterul NKVD-ist, șeful lagărului, și ne-a spus: "Pînă refaceti bucătăria, două săptămîni nu aveți de mîncare". S-au făcut tot felul de propuneri, între care și aceea de a mîncă din morți. Căii se terminaseră demult. S-au tăiat fese și s-au prăjit. Asta-i, foamea face din om, fiară. Unii au mîncat. Se poate face o socoteală a dezastrului de la Beketovka: intrasem cam 17000 de prizonieri acolo, cei mai mulți români și nemți, și în patru luni mai rămăseseră vreo 4000. Într-una din nopți, sîntem adunați în curte, vine comandantul și, alături de el, translatorul, un evreu din Chișinău, și ni se spune: "Tovarășul Stalin a dat ordin ca noi, care am făcut atîtea blestemății pe teritoriul sovietic, să ne răscumpărăm vinovățiile și crimele și să dăm tot ce aveam din aur, inclusiv, dantura". Eu n-aveam nimic din aur, nu purtam verighetă, pentru că nu eram căsătorit, dar aveam un ceas elvețian de cea mai bună calitate, cu capac din platină. Așa că eu am stat la locul meu. Mi-am amintit ce îmi spusese colonelul, că, dacă ai un ceas, cu rusul te descurci. S-a pus o foaie de cort jos și au început să se adune ceva acolo: verighetete, inele, cruciulite, cîteva ceasuri. N-au fost mulțumii rușii cu ce se adunase. Au dat ordin să ne dezbrăcăm la piele. A început controlul, chiar și prin locurile rușinoase. Pe gerul acela eram goi puscă, dar umilinta de a fi controlați în halul acela ne-a terminat ca oameni. Au văzut ceasul. Îl țineam legat la gît cu un lîntug. Un locotenent NKVD-ist m-a luat la pumni și picioare. M-am refugiat într-o baracă, unde prizonierii m-au îmbrăcat cu ce aveau de la morți și m-au oblojit și ei cum s-au priceput. Cînd a început pămîntul să se dezghete, am trecut la săpatul gropilor pentru cadavre. Ne temeam să nu dea o molimă. Ne curățam tot. Am nimenit și eu la aranjat morții în groapă. Trebuia să-i pui bine ca să-ți încapă cît mai mulți, să nu fii nevoit să sapi mai multe gropi. Coboram pe scară și de acolo, din fundul gropii, strigam: "Mai dă-mi unul mai mic sau unul mai lung, acum vreau un român, acum vreau un neamț sau un italian...". De la treaba asta m-am ales cu tifosul. Mișunau păduchii ca furnicile în mușuroaie. Pe morți și pe vii. Din Beketovka am plecat pe targă. Noroc de unul care, înainte de a fi aruncat peste leșuri, a sesizat că mai răsufлам. Sînt convins că multe vieți s-au stins definitiv abia în gropi. Zilnic, mureau peste o sută de prizonieri, aici, la Beketovka.

Nici un sfert din prizonierii încarcerați la Beketovka n-a mai supraviețuit. Pentru că tifosul atinsese și personalul de supraveghere, lagărul a fost, practic, dezafectat, cel puțin pentru o vreme, și ne-au mutat la Oranki, un lagăr lîngă o mănăstire, unde, se spunea, exista o vestită icoană a Învierii Domnului, unică

în toată ortodoxia rusă, unde veneau țarii să se închine. Dar toate astea erau de domeniul trecutului. Oranki este la circa 400 kilometri est de Nijni Novgorod (Gorki). Deci, de la Beketovka la Oranki este o distanță enormă. Pînă acolo, am făcut popasuri lungi, unde ne-au deparazitat și ne-au vindecat, după principiul "cine poate scapă", la Kamensk, la Suzdal. Cînd mergeam pe jos și paznicii noștri simțeau nevoia să se odihnească, să tragă o țigară, auzeam "Staiteee!". Știam ce trebuie să facem. Îngenuncheam, cu mîinile la spate și cu capetele plecate. Ca să ne umilească. Cine se uita în dreapta sau în stînga și încerca să șoptească ceva vecinului era împuscat pe loc. În "menicul" prizonierului intra: "suharei", un fel de piine neagră, neagră, tare ca piatra, spuneau unii că era făcută pe timpul lui Lenin pentru hrana armatelor roșii, orzul prăjit din care făceam "cafeaua", ciorbele de varză, bostanii porcești. "Suhareul" asta nu se putea mîncă, dacă nu-l țineai vreo jumătate de oră în apă. Îți rănca gura pînă la sîngerare. Dacă nu aveam apă, care, în părțile alea ale Rusiei este o infecție, cum este și comunismul, trebuia neapărat fiartă, altfel te pălea dizenteria mortală. Topeam zăpada. Încă de la Kamensk și Suzdal s-a lansat zvonul, care a devenit realitate, că prizonierii mai au o șansă: să se înscrie în armata roșie și să lupte împotriva nemților. Cînd eram în convalescență la Kamensk, a venit la mine un camarad, cu care fusesem doi ani coleg de facultate, și mi-a spus că el se înscrișese în divizia organizată de Ana Pauker. I-am zis: "Treaba ta. Dar asta înseamnă trădare de țară. Basarabia și Bucovina au fost cotoșite de ruși, și eu să mă alătur lor? Să ajut bolșevismul? Dacă ni-l exportă și nouă? Dacă rușii se împacă iar cu nemții?" Acolo, la Oranki, într-o pădure, de fapt, în toată zona erau păduri imense, am văzut ce nu văzusem în viața mea: un perimetru mare cu antene de tot felul, stații de radio. Vă dați seama ce bani au pus la bătaie sovieticii în toată tehnica aceea ca să bolșevizeze lumea? Ei mureau de foame, dar pentru așa ceva găseau bani.

Vorbeau serios cînd afirmam că vor să facă revoluție comunistă mondială. S-a văzut, de altfel. Că n-au reușit, asta-i altă poveste. Înainte de a intra în lagărul de la Oranki, ni se da ordin să stăm. Eram epuizați de tifos, de foame, de mersul pe jos, de mizerie. Eu, de pildă, de la vreo optzeci de kilograme ajusesem la vreo patruzeci și șapte. În capul coloanei văd că stă un individ îmbrăcat în uniformă de ofiter NKVD-ist, care, spre surprinderea noastră, vorbea perfect românește. Era tovarășul Kotlear, care a fost apoi translator oficial al Ambasadei U.R.S.S. la București, după ce "eliberatorii" au invadat țara. Îl aud spunîndu-ne, între alte porcării: "E ușor de intrat în Uniunea Sovietică, e cea mai mare țară de pe planetă, dar este foarte greu, dacă nu imposibil, de ieșit. Trebuie să știi asta de la început". Suna precum cuvintele lui Dante: *Lasciate ogni speranza voi ch'entrate!* Începeau bolșevicii să ne tină sedințe, să ne vorbească despre superioritatea sistemului sovietic, despre ce ne asteaptă, dacă nu aderăm la lupta lor comună. A venit și Ana Purker. S-a prezentat ca refugiată politic în marea țară a sovieticilor, grație genialului conducător Iosif Visarionovici. Și alte bazaconii din astea. Iar noi muream de dizenterie pe capete, ne făceam nevoile laolaltă - în colectiv, nu? - pe scînduri, deasupra unor sanțuri adînci de patru metri și mîncam varză și bostani, beam apă infectă. Asta era superioritatea sistemului. Numai idioții și oportunistii nu voiau să înțeleagă faptul că bolșevismul este un dezastru uman. Vine unul, Irimescu la mine, locotenent rezervist, nepotul unui diplomat al nostru la New York, care mă introduce la Ana Purker. Îi vorbise despre mine, că așa și pe dincolo, deh, ofițer de carieră, cu diplomă universitară, înscris la doctorat. Ar fi pus laba pe mine, în divizia ei. Într-o seară, s-au încins discuții dure despre Basarabia și Bucovina. Provocare. Mulți ne-am ambalat pe tema drepturilor noastre asupra acestor pămînturi românești. Eram acolo, într-o baracă, vreo trei sute de ostași, cei mai mulți români și nemți, dar și unguri, cîteva italieni, chiar și un comandant de regiment francez, răpit de ruși. Dintr-o dată, s-a dat usa la perete cu zgomot puternic și au năvălit cîteva NKVD-iști. Și,

cu țeava armelor, indicau "tu, tu, tu, veniți cu noi". Au ridicat cîteva zeci. A doua zi, au adus doi dintre cei luați ca să ne spună ce vom păți dacă o să mai vorbim despre Basarabia și Bucovina. Erau bătuți măr. Despre ceilalți n-am mai aflat nimic, niciodată. A apărut, la un moment dat, așa-numita grupare anti-fascistă, cu foarte puțini ofițeri de carieră și, în orice caz, am auzit din surse sigure, de acolo, de unde erau prizonieri generalii, la Suzdal, că nici un general român n-a aderat la această grupare, la divizia "T.V."

Au cedat și sufletele slabe, trebuie să spun aceasta, nu numai oportunistii, vînduții, carieristii, de teapa colonelului Cambrea, ajuns general, care a dus la pierzanie un regiment, cînd am forțat trecerea Prutului, din cauza incompetenței. Deci, vine la mine Irimescu și-mi zice: "Georgică, ești chemat la Ana Pauker". Am plecat împreună cu el. Ea stătea într-o clădire ceva mai departe de barăcile noastre, la etajul unu. După capul meu, acolo locuiesc staretul al mănăstirii desființate. "Stai jos, îmi spune muieroa. Uite, Irimescu mi-a vorbit de dumneata, ești tînăr, ești chipes, ai viitorul în față: dacă mergi cu noi, vei avea o funcție importantă. Trebuie să fii convins că noi vom conduce România. Altă șansă nu ai". Eu stăteam pe gînduri și o ascultam, convins ce răspuns îi voi da. "Dar asta miroase a trădare", i-am zis. "Bine, te mai gîndesti, dar să știi că n-ai mult timp de gîndire". Și am ieșit. Femeia asta era inteligentă, dar ca o viperă. Parcă o văd: trusea, un fel de grenadier în fuste, păr încăruntit, tăiat scurt, cu ciorapi negri de muselină din bumbac, fustă relativ scurtă pentru vîrsta ei, cu o față carnoasă, îngîmfată și foarte sigură pe ceea ce spune. Pe scurt, la ea, îmi zice că mă va face comandantul trupelor motorizate în viitoarea armată română, că nu-i exclus să mă căsătoresc cu fata ei cea mare. Ce mai, eram ca un copil și cu brevet de general în buzunar. "Doamnă, i-am zis atunci răspicat, dumneavoastră sînteți o aventurieră politică și eu nu pot merge cu dumneavoastră la drum. Eu am depus un jurămînt față de patrie și Regele meu, noi am intrat în război pentru un scop, așa că îmi port destinul. Eu sînt supus numai comandantilor mei și nimănui altcuiva". În următoarea clipă, fără să-mi fi dat seama dacă s-a făcut vreun semn anume, a ieșit un individ, de după o perdea, în uniformă de NKVD-ist și a început să-mi dea cu cizme în partea dorsală atît de violent, încît vreo cîteva zile nu puteam sta decît pe burtă. Iar Ana Pauker, înainte de a-mi spune "iesi", m-a amenintat: "Să știi că te distrug. N-ai să poți duce nici vîdanja în laș, acolo am să te aduc. Tine minte! Jurămîntul ei a fost întrucîtva împlinit, în sensul că în loc să vin acasă din prizonierat, de la vama Ungheni, m-au dus direct la Sighet. Dar a plătit și ea, cum se întîmplă într-un clan de bandiți, unde nu se respectă nici cuvînt, nici credință, nici jurămînt, nici mamă, nici tată, nici țară, nimic. Doar lupta pentru putere contează. Și-atunci, cad victime și dintr-o parte și din cealaltă. Acolo, la Oranki, m-am întîlnit cu un maior care, într-o misiune de artilerie la Stalingrad, o misiune incredintată de colonelul meu pentru despresurarea unei unități încercuite, mi-a spus să-l iau și pe el, în retragere. Am rămas trăsniț și mi-am ieșit din fire: "Cum, domnule maior, dumneavoastră vreți să părăsiți comanda trupei?". "Dragă, mi-a răspuns cu oarecare jenă, eu sînt bătrîn și bolnav...". Au fost și oameni de felul asta. În 1952, cînd am venit la Iași, din închisoare, ca să-mi reglementez situația militară, l-am găsit pe maiorul care se înrolase în divizia "T.V.", general. N-a voit să mă recunoască. Cînd a trecut pe lîngă mine, în uniformă de general, cu stelute sovietice, i-am zis: "Domnule maior, mă mai țineți minte? Ne-am întîlnit la Stalingrad și la Oranki". N-a zis nimic și a trecut mai departe. Dar, cum stăteam și așteptam în holul comisariatului militar din Iași, unde-i primăria acum, în hainele mele nenorocite, vine ea la mine un ofițer și mă apostrofează dur: "Ce te agăți de tovarășul general? Nu ți-e bine? Dacă nu ți-e bine, găsim noi soluția să-ți fie bine". Abia cînd a ajuns în capul scării, "generalul" a întors puțin capul și mi-a azvîrlit cuvintele: "Mă confunzi, tovarășe!". Aștia au fost generalii făcuți de sovietici.

Țarm

Un curcubeu de clopote: seara
își spală rănilor-n Rîu,
curge o roșie apă,
curge o roșie apă
dinspre Am Fost spre Am Să Fiu.

Un curcubeu de clopote: seara
fîi picură dangăte reci pe obraz,
curge o limpede apă,
curge o limpede apă,
dinspre Ieri spre Azi.

Pregătește-te, suflete,
e tîrziu, ah, e tîrziu!
Curcubeul de clopote,
curcubeul de clopote
a bătut tot sîngele nostru,
toată liniștea noastră din Rîu.

Un curcubeu de clopote: seara
își lipește tălpile albe de geam,
curge o turbure apă,
curge o turbure apă
dinspre Am Fost spre Eram

Invocație

Tată al marilor și tată al micilor lucruri
tată ce hohotești sub pămînt
și tată ce rîzi în ceruri
tată de pretutindeni și tată de nicăieri

Tată al focului și tată al apei
tată al norilor și tată al vîntului
tată al răsăritului și tată al apusului
tată al luminii și tată al întunericului
tată de dedesubt și tată de deasupra
Tată al Nimicului
și Tată al Totului!

... Singuri
Singuri în fața nopții
împlinți de singuri
nici nu ne naștem, nici nu murim!

Anotimp

Această tristețe sacră a norilor
zugrăvită pe fereastră.
Acest sfîrșit de secol
împroscat pe pereti!
Ca o apă grea se scurge pe străzi seara...

"obosit de gloria deșartă a lumii"

... Cine ne-a deschis în frunte aceste ferestre,
cine ne-a zidit în piept
aceste scunde usi?
Prin mine umblu ca printr-un anotimp bolnav.
Glasul mamei îl aud prin zidul întunecat:
De ce ai venit aici,
pentru ce te-ai întors?
Ieșă, ieși cît mai ai timp.

Glasul fratelui îl aud stins, ca prin apă:
Ieși cît mai repede din această lumină
și lasă-mă singur
să respir în umbra mea...

Fetele cui se păstrează aici,
în această putredă lumină de seară?
O mică de capete retezate
asteaptă ce anotimp?
Brațele cui vor fi semănate pe cîmp,
dintii cui vor răsări din iarbă?

Prin mine trec ca printr-un ciudat anotimp,
cu țeastă lui Yorick în mîini, mă întreb:
Dacă am secerat
unde și ce am secerat?
Și dacă adun, cînd și pe cine adun?

"Ceea ce frapează la Nichita Danilov e nu numai originalitatea, ci și conștiința acestei originalități; siguranța și chiar aroganța cu care el merge într-o direcție aparte, ce ispătește pe prea puțini astăzi, în direcția unei poezii a marilor întrebări și probleme, preocupată de ceea ce se află dincolo de aparențe, adică de esențe, simboluri și mituri".

Valeriu Cristea
("România literară", 22/1985)

Timp

Iubirea ta există există îmi spun
pe străzi trec Cristii disperati
cu trupul înfășurat în ziare:
faceti din apă vin și din singe cuic de lemn pentru orbi

Femeile își despletesc părul
verde la geam își rujează
buzele albastre în baie
Păsările zboară și zboară
dinspre duminică spre luni și înapoi
duc clești și ciocane în gheare

poartă în cioc ochelari și peruci
Ziua de miercuri e ca un zar aruncat
și vineri o mîna-n mînuși
ce împarte cărți de joc pentru voi
Iubirea ta va veni va veni îmi spun
pe sine de tramvai trec Cristii disperati
cu trupul scaldat de reclame:
Caută să-și țină echilibrul
unul după altul se prăbuesc în gol

Tramvaiul vopsit într-un galben strident
- culoarea sinucigașilor -
goneste printr-un oraș pustiu
în care oamenii afirmă ca niște tablouri
în cuiele rămase-n pereti

Nu se văd decît mese și scaune
pe care stau animale ciudate
cu patru mîini și patru picioare:
din cupe de aur beau vin
de pe platouri de aur
ciugulesc monezi și smochine
Eu însumi nu sînt decît
un tablou pictat de mine:
afirm pe un perete galben
mișcat de vînt.

"Sînt poeți care se înnoiesc mereu, poeți ai cuprinderii, ai vastității. Alții preferă să se adîncească și să reformuleze ceea ce știu. Ei nu caută, vorba filosofului, decît ceea ce cunosc. Poeții din familia lui Sisif: poeți ai profunzimii, atleți ai neliniștii... Nichita Danilov face parte din această categorie. Lirismul lui este auster, metafizic, obsedat de apocalipsuri și de proliferarea semnelor profetice".

Eugen Simion
("România literară" 12/1986)

Jertfă

L-au împuscat în spatele scolii,
cînd seara se lăsa peste livada de meri și de vișini.
L-au împuscat sub un măr înflorit.

- De ce a strigat fratele.
- De ce? a șoptit sora.
- De ce? a căzut cu fruntea la pămînt mama.
- De ce? au repetat păsările strigătul lor prin ninsoarea de meri și de vișini.

Mîinile îi erau mari.
Fruntea îi era înaltă și palidă.

Fața îi era liniștită.
Purta o cămașă albă de mire,
deschisă la piept.
Era încins cu un brîu roșu,
strălucitor, ca de purpură.

Iarba era înaltă și fragedă.
Scara era liniștită și limpede.
Clopote roșii se legăneau peste acoperișuri de-olane.
Oamenii stăteau încrămeniți în fața bisericii.
Soldații își încăreau arma.

A căzut încet,
plutind ca prin apă.
Î s-au strîns pumnii mari.
I-au sclipit ochii albaștri.
I-a zîmbit gura, fierbinte.

Iarba era înaltă și fragedă.
Scara era liniștită și limpede.
Clopote roșii se legăneau
peste acoperișuri de-olane.
Oamenii stăteau încrămeniți
în fața bisericii.
Soldații își încăreau arma.

- De ce? a strigat fratele.
- De ce? a șoptit cu glasul stins sora.
- De ce? a căzut cu fruntea la pămînt mama.
- De ce? au repetat păsările strigătul lor prin ninsoarea de meri și de vișini...

Arlechini la marginea cîmpului

Stă în umbra mea cel a cărui umbră sînt eu.
Mă privește în ochi și-și clatină
încetisor capul. Tot sîngele i s-a scurs din față
e palid într-adevăr ca un mort
și abia își mai ține pleoapele întredeschise.

Din timp în timp își clatină capul.

Stă în spatele meu cel a cărui umbră sînt eu
și-mi sprijină spatele. Umbra i s-a scurs
de pe trup și trupul i s-a înnegrit tot;
dacă ar bate un pic de vînt
s-ar prăbuși în cenușă.

Stă în spatele meu și își clatină încetisor capul.

... Eu stau pe un scaun înalt,
la o masă neagră joacă. Amestec cărțile
și fumez o țigară. În jurul meu e un cîmp gol.

Bate un pic de vînt și-mi clatină capul.

Melancolie

Cine în imensitatea ta de strigătul tău nu s-ar teme?
Dar el, a cărui umbră abia o putem bănuși
printre umbrele lucrurilor, el umbra cui este?

Bucuria și strigătul, valul de spaimă și valul de frig
și un alt val ce amestecă lucrurile.
Noapte albă potopită de sfere.
Și iată și chipul tău crescînd la orizont
și pașii ce mereu se îndepărtează... Nici adiere de aripi,
nici filfîit de steaguri, nici trîmbitele
noptii, ci doar o imensă liniște și chipul tău
ca un cer luminos cuprins de purpura înserării.
Ochii grei din care se ridică aburii
mortii. A cîta oară irumpe fîntîna aceasta
a cărei apă ești tu? Chip desprins dintr-un alt chip:
te îndepărtezi, imagine ștearsă, răsfrîntă
de o altă imagine. Oglinda unei alte oglinzi,
ora unei alte ore. Timp al unui alt timp.
Nostalgică durere a lucrurilor,
umbra cărui cer ești, melancolie?

Poem

Lacrima pe care o strivesti cu piciorul
și lacrima pe care o arzi cu un fier înrosit.
Lacrima care-ți arde în ochi
și lacrima care aleargă pe ape.

Lacrima în fața cărcia stai în genunchi,
cu creștetul gol și fața în lacrimi.
Spui: Nu există lacrimi fără ochi
și totuși tot nevăzutul plînge...

"Nichita Danilov își conduce cu agilitate iluzia, ca pe un vas fastuos împodobit, pe o apă agitată, unul din acele vase ale luxului și desfătării, pe care le cunoșteau serbările venetiene. Rău-voitorii vor spune că și valorile amenințătoare fac parte din decor, fiind pictate. Însă cum ne-am putea încumeta a trasa un hotar net între iluzie și realitate, între convenționalism și existență, mai ales cînd ele se îmbrățișează, de cele mai multe ori, întru autentică poezie?"

Gheorghe Grigurcu
("Viața românească")

Numele Casei tale, melancolia

Numele îl port deasupra mea cum o casă acoperisul:
zid înalt, acoperit de iederă.
De ploii nu mă apără,
de frig nu mă ocroteste!

Noaptea îmi las mîinile să afirme în gol
prin peretii de sticlă ai casei
și picioare adumbrite de lună mi le scot
ca pe niște cornite de melc prin lucarnă.

Cu urechea lipită de burlanul de dinspre partea de răsărit a Casei,
în singurătatea mea ascult
cum pe cerul gol se tînguie vidul.

Manechinele despuiate de pe străzi
și oamenii cu fața răvășită de somn
mă întreabă: Cîți bani ai îngropat
la temelie Casei tale?

La temelie Casei mele
am îngropat patru zaruri.
Unul la răsărit, altul la apus,
unul la miazăzi, altul la miazănoapte.

Noaptea, prin somn, aud cum le rostogolește vîntul.

Poem inedit

Havuzul

La minus treizeci și trei de grade
se scaldă vrabia
în apele limpezi ale havuzului
cu aceeași nepăsare
cu care înteleptul Du Fu
încejurat de zăpadă
în pagoda lui își bea ceaiul.

periscop

Amprente stilistice

Stelian DUMISTRĂCEL

Considerațiile pertinente ale lui Sextil Pușcariu și Tudor Vianu privind aportul diferitelor ocupații tradiționale ale autohtonilor în domeniul exprimării figurate *caracteristice* limbii române, prin metafore și prin idiotisme (discutate într-un articol publicat anterior la această rubrică, sub titlul *Forme mentale*), sînt precedate de tot atît de întemeiate și subtile observații ale causticului (scriitor și) gazetar I.L. Caragiale, dar puse "în scenă" într-un imaginar proces-verbal al ședinței de inaugurare a unui "Congres cooperativ român", apărut în "Moftul român" din 7 februarie 1893 (vezi *Opere*, III, 1932, p. 31-35). Observații asupra cărora ne oprim pentru că nu li s-a făcut onoarea de a fi invocate în ordinea de idei convenită în lucrările românești de stilistică.

Dacă Pușcariu, în 1940, și Tudor Vianu, în 1959, sesizau și analizau, dintr-o perspectivă de antropologie culturală, urmele pe care le-au lăsat în frazeologia românească agricultura, păstoritul, vînătoarea sau creșterea albinelor, Caragiale, fără să neglijeze nici el formula de extracție rurală, a fost atras în primul rînd de expresiile formelor mentale pe care le-au produs meseriile, industria, negoțul, artele "liberale" și alte emanații ale orașului, mediul eroilor săi obișnuiți.

Să urmărim limbajul, aparținînd nivelului competenței expresive, al unor delegați la (realul sau imaginatul?) *Congres Cooperativ Român*, pus sub președinția "d-lui Dem. Butculescu", dar și al "cronicarului", care-și înconjoară personajele într-un nimb lingvistic profesional. Directorul uzinelor metalurgice Lemaître ("om cu multă greutate") crede că "fierul trebuie bătut pînă-i cald", iar guvernul nu trebuie lăsat în pace, ci "ciocănit mereu", pînă nu va admite protecționismul "și nu va turna legi pe acest tipar". Starostele birjarilor, "biciuind liber-schimbismul,

compară Congresul cu *a cincea roată la căruță*" și își definește strategia oratorică prin aceea că el "bate șeaua să priceapă iapa"; oricum, este omul progresului: "trebuie să mînăm chestia tot înainte", căci dacă "tragem cînd la dreapta cînd la stînga" putem să "o vîrîm cu oiștea-n gard".

Directorul băilor Mitrasczewsky, "care *a asudat* tot timpul, vrea să *verse apă rece* peste entuziasmul adunării": "voiu... să dau *un duș* peste focul protecționistilor extremi". Opiniile sînt împărțite; astfel, *spiciul* farmacistului este "foarte *coroziv*; d-sa trage un *praf* adversarilor protecționismului", blamînd pe cei care "n-au în *combinațiile* lor *acea curățenie* caracteristică românilui și care vor să lase pe străini să stoarcă ultimele *picături* din forțele țării pînă cînd într-o dimineată să ne pomenim *hap!* că ne înghite străinul! Ei! și pe urmă nu mai e *leac*".

Evident, în cîteva dintre contextele citate sîntem confrunțați și cu resemantizarea unor lexeme ale limbii comune în limbajele profesionale (*a asuda, praf, curățenie, picătură* sau *fitiluri, a potcovi, a încălța*, în alte texte), cît și cu jocuri de cuvinte din sfera omonimiei afective (*hap*) sau provocate ghidus, de un *homo ludens* prin excelență, sub semnul foneticii sintactice (și pe care le evidențiem prin majuscule în cele ce urmează): Direcția Generală a CFR explică, printr-o depeșă LOCO, MOTIVELE absentei; un franzelar, om *copt*, se interesează cine A LUAT cuvîntul; "doctorul Babeș", convocat și el *ad-hoc*, care declară că nu s-a *baccilit*, susține că, fără protecționism, România nu va fi "decît un MIC ROB al mării Europe industriale!" (cuvinte subliniate prin

"aplauze turbate"), iar un croitor "o ia cu franchete P'ALT TON".

Într-un studiu din 1954, Luiza și Mircea Seche au analizat "procedee grafice" prin care I.L. Caragiale realizează comicul: acestea sînt, de fapt, cele ale unei exegeze filologice, de exemplificare a argumentației, în special evidențierea prin litere cursive și punerea între ghilimele sau dublarea ori triplarea unor consoane, subliniind faptul că artistul se adresează *lectorului*, nu *ascultătorului*, ceea ce nici nu poate să ne surprindă, de vreme ce este vorba de scrieri în proză (iar nu de teatru). *Congresul cooperativ român* este un fals proces-verbal dramatizat de circumstanță, în care multe cuvinte, românești sau străine (de exemplu, ambiguul *pardessus le marché*, din alocuțiunea croitorului), sînt, de asemenea, redat prin italice, solicitînd ochiul, într-un adevărat exercițiu ce provoacă resurse de ingeniozitate ale tehnoredactorului. Și prin acest aspect, ca și prin artificul compozițional, *Congresul* ne evocă *Prandiulu Academicu* al lui Odobescu.

Dar, dincolo de această realizare de înaltă artă de factură grafică și de manifestarea unei răsfățate bufonerie de coloratură "balcanică" (jocuri de cuvinte și calambururi mai mult sau mai puțin perdeluite), textul "literar" în discuție se dovedește o mostră de virtuozitate în ceea ce privește evidențierea potențelor stilistice ale expresiilor aparținînd inițial limbajului tehnic al diferitelor ocupații. Avem de-a face, în fond, cu o analiză de resurse ale limbii, care, observînd tehnici ale oratoriei și ale jurnalisticii, anticipă ideile unor doctore exegeze de mai tîrziu, cînd specialiștii descoperiseră problematica frazeologiei.

Jurnalul criticului (ca bara) de direcție

Hobby & Manie: pescuitul

Dan Silviu BOERESCU

Dacă scriu "Momentul în care *bambina* se zbate îmi oferă cea mai mare satisfacție", s-ar putea înțelege că este vorba despre un element de patologie sexuală. Pescarii însă mă vor înțelege! *Bambina* este un cerculeț de plastic agățat de firul lansetei și care semnalizează atunci cînd peștele a mușcat. În acea clipă, smucesc cu putere de băt cu mîna dreaptă și încep să mulinez cu stînga. E începutul unei mari capturi...

Pescuiesc sau am pescuit cu mai multi scriitori: Horia Gârbea, Mihail Gălățanu și Cătălin Tîrlea sînt diletanți ca și mine, animați mai mult de plăcerea divertismentului în natură. La Tulcea, am de-a face cu un profesionist al blincherului, voblerului sau linguritei: știucarul Stefan Caraman. El e aproape un profesionist. Cele mai strălucite partide le-am reușit la Strachina, loc binecuvîntat de Dumnezeu lîngă Tîndărei, unde îmi exercit rolul de critic în prezenta unui poet, Augustin Frățilă, și a unui prozator, Florin Slapac, ambii posesori ai unei logistici impresionante și adevărați împătimiti ai acestui sport. Ei sînt în stare să-și petreacă și noaptea, la lanternă așteptînd mușcătura decisivă...

De ce pescuiesc și, mai ales, de ce am această înfinită răbdare de a aștepta ca pluta să se ducă la fund (biban!) ori să se culce ușor pe orizontală (caras!), atunci cînd, alături, *bambina* începe și ea să se zbată nervoasă? Nu știu, e poate singurul domeniu în care, de fapt, nu mă recunosc. Pe malul bălții pot sta ore întregi nemișcat. Altminteri, n-aș rezista nici cinci minute. Soarele, care altfel nu-mi face o deosebită plăcere, poate fi tolerat pînă la limita insolației. Dacă plouă, nu răcesc niciodată. Noroiul, care pe străzile Bucureștiului mă deprimă, devine un adjuvant ca și obligatoriu pentru o satisfacție deplină. Serpii sînt insuportabili, însă rîmele - o, rîmele! - mă desfată. La fel, viermii colcăind în mlaai. Să nu uit de ritualul nocturn al feliei de roșie pusă în borcanul tîrtoarelor de bălegar, pentru a le păstra prospețimea și savoare... Arta prelucrării cocoloșului de mămăligă, cu arome de vanilie, anason sau sofran, este și ea inenarabilă. Secretele pescuitului sînt cu mult mai numeroase, numai că eu sînt încă departe de a fi un expert (să zicem, unul de talia lui Mircea Sîntimbreanu sau Ludovic Spiess).

Pescuiesc, probabil, pentru că am și eu nevoie de o manie inofensivă. Prada însă n-o consum niciodată. Carasul are prea multe oase pentru mine, mai bine citesc un roman de Tupan. Adică, nu.

palimpsest

Aceștia sînt zorii

Cristina VRĂJITORU

Acolo unde nu ajung alpiniști cu scări și cuie, acolo unde nu poate fi clătinat zborul senin, se află ceea ce nu se schimbă cu nici o secundă, nici o oră și nici o fluturare de secol... Aici, unde nu ajunge ceea ce nu se află deja, orice încercare de a agăța un cîrlig de fier este inutilă. Iar ceea ce există în acest ținut, ajunge întotdeauna aici, unde se află dinainte... Așa se adună asemenea unui bulgăre solar sau se împrăstie cu viteză un stol de fluturi ce se zbenguie cu ușurință în înălțime... Aceștia sînt fluturii ce par astfel numai pentru senzația de viteză ametoare prin care reflectă lumina... Însă aceștia sînt zorii într-un ținut fără timp, aceștia sînt pașii ce se îndreaptă înainte. Acesta e orizontul unui orizont.

Colecții între colecții

Nicolae BUSUIOC

Pot fi oare imaginate sanctuarele religioase din antichitate fără prezența unor obiecte deosebite nu numai prin formă și suport material cît, mai ales, prin menirea lor de a fi purtătoare de lumină și de subtil mesaj în ritualul confesional? Pot fi oare concepute spațiile de cult fabuloase ale Renașterii sau ale comunităților creștinești de mai tîrziu fără aceste magice obiecte? Sînt întîlnite și azi nu numai ca elemente specifice universului bisericesc ci și ca distincte componente de decor ce sporesc atmosfera tainică într-un apartament de familie.

Să ne imaginăm însă *sfeșnicele*, căci despre ele vorbim acum, adunate cît mai multe la un loc pentru a da contur unei colecții cu o irezistibilă și miraculoasă atracție a privitorului. Admiratorul de bun gust percepe o astfel de colecție mai întîi ca pe una formată din obiecte de cult, apreciate, cinstite,enerate o dată cu întreg cadrul divin din fața catapetesmei bogat împodobite cu icoane, apoi ca pe una aparte constituită din sfeșnice cu un braț sau mai multe, de forme și culori infinite, ascunse efecte monocromatice ale luminii, sfeșnice care pot fi din aur, argint, bronz, aramă, alamă, fontă, alabastru, ceramică, lemn, porțelan, cristal, chihlimbar... toți vrăjiți suportați de lumină din lumină.

Si de la lumină plecînd, descoperim o uluitoare încrengătură de cuvinte și sensuri: reflexie, refracție, difracție, interferență, lumina zilei, lumina ochilor, a pune în lumină, a vedea lumina tiparului, strălucire, izvor de lumină, a se face lumină în capul cuiva, adică a lumina mintea prin educație, învățatură, cultură. Si dacă tot am ajuns la cultura

fascinația lecturii

de ce n-am privi *colecția de sfeșnice* ca pe ceva de natură axiologică, ca pe un univers spiritual dătător de credință în mesaje înălțătoare și purificatoare. Realizarea artistică a sfeșnicului ne duce cu gîndul la virtuozitatea artei lui Cellini orfevru și gravor sau la teoria creării și restaurării operelor de artă, în general.

Putem constata și cu ajutorul altor simțuri existența celor percepute cu ochiul? O colecție din obiecte de artă nu poate rămîne la nivelul unor simple percepții vizuale, intervin acele senzații estetice și reflecții profunde care însuflețesc colecția și care determină trăirea măcar cu aproximație a uneia din acele clipe de conștiință artistică pe care o resimte creatorul și, o dată cu el, și privitorul cultivat. El, privitorul, contemplă colecția de sfeșnice cu convingerea că fiecare obiect în parte poate supune intelectul la un anume efort și că-i procură o mare plăcere estetică, dincolo de proiecția mesajului divin și de conotația religioasă în sine. Un Winckelmann spunea că în gestică figurilor antice bucuria nu se exteriorizează prin rîs, ci se manifestă doar ca o seninătate a plăcerii sufletești. Pentru a descoperi însă această voluptate, e nevoie de acea nuanță fină și de acea cunoaștere artistică în a privi și a aprecia o colecție de sfeșnice, bogată și diversă, fascinantă și fermecătoare.

În fond, unei colecții de sfeșnice îi stă tot atît de bine precum celor de cărți, de tablouri, de icoane, de ceramică..., adică acele serii de obiecte adunate sistematic și care au, la un moment dat, o valoare documentară, științifică, artistică, sentimentală etc. A reținut puțin atenția cititorului un modest colecționar și de sfeșnice.

CĂTĂLIN MIHULEAC Cuibușor de megaherți

Cătălina era înnebunită după radio. Îi puteai lua orice Cătălinei, numai radioul, nu. Tot ce ea făcea, cu urechea lipită de radio făcea, și adesea chiulea chiar de la facultate ca să nu piardă o emisiune interesantă. Ce să zic, mare scofală, facultatea, cu profii ei cu tot. Cătălina tot radioului îi datora intrarea ei la Engleză. Cite emisiuni muzicale nu ascultase ea în limba bătrînului Shakespeare...

Părinții erau mîndri de ea, desi nu le prea convenea că fata lor stă zăvorâtă ziua întreagă în cameră, în loc să se destindă prin discotecă, dar, mă rog, avea timp. Cătălina purta picioare lungi, și fetele cu picioare lungi nu prea sînt ocolite de noroc. Si-n vreme ce fetele de vîrstă ei făceau dragoste ori sex, după aspirații și posibilități. Cătălina asculta și iar asculta emisiunile radio.

Ajunsesse dependentă de ultrascurte. Asculta deopritivă și emisiunile muzicale, și cele de divertisment, ba nici de la alea informative nu se dădea în lături. Însă cel mai mult îi plăceau talk-show-urile, și Cătălina le aștepta așa cum doar o fecioară știe să aștepte. Le trăia cu toate simturile despletite.

Talk-show-urile o fascinau. Unele talk-show-uri erau pur și simplu dementiale, mmmm. Vocile se contopeau, se alungau, se chemau, se tînguiau, se mîngîiau - ca într-un dezmăt al coardelor vocale.

- Bună seara, aici Radio "Inorog". Bine v-am găsit la talk-show-ul nostru...

Cătălina vibra precum laringele lui Pavarotti.

Ei îi plăceau toate vocile realizatorilor, desigur, unele mai mult, altele mai puțin, avea și un top personal. Iubea deopotrivă acele voci care-i umpleau camera și viața, iubea și vocea astmatică a lui *Sandi Leonte*, și vocea unecori tremurată a lui *Calin Mihai*, și vocea graseiată a lui *Ovidiu Simon*, și pe cea cu tentă ardelenească a lui *Adi Neacsu*, iubea și vocea bleagă, moldovenească, a lui *Lucian Dirdal*, desi, în privința graiului moldovenesc, Cătălina avea anumite observații.

- Aici, Radio "Balcani". Bună seara, vă spune *Ovidiu Simon*.

- Bine ai venit, iubitul meu - răspundea Cătălina, strîngînd la mușchiul vocal timbrul acela adorat, ce se suprapunea perfect peste al său.

Era fericită!

Iubitul meu, iubirii mei! Toti erau iubirii ei și să fi îndrăznit careva să spună vreo răutate despre vreunul, că ar fi avut de-a face cu ea, Cătălina. Toti erau iubirii ei, și avea cu fiecare un cuibușor acolo, pe megaherți, un cuibușor secret, doar al lor. Numai să fi îndrăznit careva, Toti erau iubirii ei.

- Aici, Radio "Balcani"!

Si-ntr-o zi, Cătălina a simțit că trebuie, că nu mai are nici un rost să amîne. Părinții îi pleaseră pentru două săptămîni din oras. Și mai era și toamnă. Ce rost avea să mai amîne? Si-a vopsit părul, desi mergea și nevopsit, s-a epilat inghinal, desi mare lucru nu era de epilat, unde-o fi oglindă, ce bine arăt. Superb, asta era cuvîntul!

Își plimbă de colo-colo dictia, tînd un ereion în gură, așa cum o învățase un trecător prin BBC. Ce voce bine am.

La ora 22.00 - deschide radioul.

- Aici, Radio "Sud-Est". Bună seara, vă spune *Calin Mihai*, și bine v-am găsit la talk-show-ul nostru, "Pe față și pe dos". Mîndria sau rusinea de a fi român - iată despre ce vom discuta astăzi, pret de două ore.

La ora 23.30 - Cătălina iese din casă. La miezul nopții, se afla în fața postului de radio "Sud-Est", de pe strada Gării. Tocmai atunci, *Calin Mihai*, realizatorul talk-show-ului "Pe față și pe dos", pleca spre casă. Părea mai mult trist decît obosit, ce vrei, nu întotdeauna ai chef să fii spirital la miezul nopții. Ce aer proaspăt s-a lăsat, să fac cîțiva pași, un așa aer nu-și permit decît magnatii ozonului.

- Hei, *Calin Mihai*. Permite-mi să mă prezint: sînt Cătălina.

Calin Mihai nu mai părea trist, nici obosit.

În următoarele două săptămîni. Cătălina făcu dragoste cu toti realizatorii de talk-show-uri din oras și avu ocazia să afle că nu era cine știe ce legătură între timbrul vocii și virilitate, dar asta mare importanță nu avea. De cîtiva ani, ea se cunoscuse doar cu glasurile acelea și acum, poftim, avea ocazia să cunoască și restul. Fusese interesant să afle și ce-i în jurul vocii, fusese foarte interesant. Interesant, asta era cuvîntul.

Cătălinei îi plăcuse cu toti, cu unii mai mult, cu alții mai puțin, avea și un top personal. Pe toti îi condusesse în camera sa virginală, umplută pînă nu de mult doar de vocile lor. *Calin Mihai* fusese primul doar pentru că din sondaje reieșea că avea cea mai mare audiență, iar cu lucruri de astea nu ai voie să te joci, statistica e statistică.

În clipa plăcerii maxime, Cătălina descoperea unghiuri noi ale vocilor acelea care-i fericiseră viața. Ce bine era, ce fericită sînt, și silabele se loveau de perete și apoi se prelingeau pe trupul Cătălinei, pornind de la ureche, înnebunindu-i sfîrcurile și nu numai sfîrcurile. Ce bine era. Inima Cătălinei descria loopinguri, planînd deasupra megaherților.

Era fericită. Se iubea cu marile voci ale radioului, cu toate marile voci ale radioului se iubea. Era o obsedată sexuală. Ei, nu, mai degrabă se putea spune că era obsedată de radio decît de bărbați. Căci vocile acelea fuseseră deasupra ei, sub ea, fuseseră în ea, vocile acelea gemuseră pentru ea, numai pentru ea, și dimineata, cînd își făcea toaleta intimă, din adîncurile ei de femeie mai ieșeau frînturi de soapte, căpetele de cuvinte, resturi de alături, pe care Cătălina le încheida într-un casetofon intim. Asta era toată averea ei.

Era fericită!

Mai erau cinci minute pînă la ora 22.00 și Cătălina îngîna lenei sale un cîntec de leagăn. Începea talk-show-ul "Pe față și pe dos", al lui *Calin Mihai*. Căută adresa cuibușorului lor de pe megaherți și genericul iese din colivie și-i potrivea Cătălinei perna sub cap, apoi îi încheie ochii. Oh, relaxare, cuvînt din străbuni!

- Aici, Radio "Sud-Est", bună seara și bine v-am găsit la talk-show-ul nostru, vă spune *Calin Mihai*... hm, hm, hm... Mih...

La al treilea hm, Cătălina își călcă relaxarea în picioare. Scutură comutatorul aparatului Panasonic, cine știe, poate că postul nu era prins bine... Sigur postul nu era bine prins.

Însă postul era prins cît se poate de bine. Cătălina se simtea fără mușchi. Ceea ce iese din radio nu era nici pe departe vocea lui *Calin Mihai*. Oare cum naiba se întîmplase o asemenea nenorocire? Sau poate că era numai o farsă?

Nu era nici o farsă.

Calin Mihai, cel cu vocea ușor tremurată și unecori pitigăiată, vorbea acum cu vocea astmatică a lui *Sandi Leonte*, de la Radio "Inorog".

Si talk-show-ul acela n-a mai fost talk-show, poate bilci a fost. *Calin Mihai* trecea de la o veselie exagerată la o sobrietate gata să se ghemuiască în plîns, nu înțelegea nici el, săracul, cum s-o fi cuibărit vocea lui *Sandi Leonte* în gîtlejul său. După vreo treizeci de minute n-a mai rezistat, stimați ascultători, mai facem și noi cîte o farsă, ha, ha, ha, pînă săptămîna viitoare vă spunem la...

Cătălina avu o presimțire îngrozitoare.

Oh, nu, totuși nu poate fi posibil, n-a fost decît o glumă a undelor ultrascurte, nu poate fi posibil. Biata Cătălina!

A doua zi, la ora 22.00, deschise radioul, cu mîna zgîlțuită de un gradul șapte pe scara "Richter".

- Salut, popor, vă spune *Ovidiu Simon*, de la microfonul postului de radio "Balcani". În această seară...

Dar nu era nici atîtica din vocea graseiată a lui *Ovidiu Simon*. *Ovidiu Simon* vorbea acum cu vocea ardelenească a lui *Adi Neacsu*, de la Radio "BIT".

Dacă nu ar fi fost patul s-o primească din toate arcurile, probabil că biata fată s-ar fi izbit fatal de podea. Dumnezeu, ce-am făcut, proasta de mine? Cătălina simtea că ea și numai ea este responsabilă de toate astea. Oh, proasta de mine! Dar dacă lucrurile s-ar opri aici și curînd ar reveni la normal?

Biata Cătălina. Nu, lucrurile nu s-au oprit aici. *Adi Neacsu*, de la radio "BIT", își prezentă celebrul său talk-show cu vocea moldovenească a lui *Lucian Dirdal*, de la radio "Nova", iar astmaticul *Sandi Leonte* se trezi vorbind în emisiunea sa de la Radio "Vox" cu vocea graseiată a lui *Ovidiu Simon*. Toti realizatorii de talk-show-uri, toti iubirii Cătălinei, dădeau în bilbîială, se scuzau din toată politetea, dar nu se scuzau cu vocile lor și sună fals cînd te scuzi cu vocea altuia, extrem de fals sună.

Toti realizatorii de talk-show-uri din oras făcuseră dragoste cu Cătălina. Iar băieților li se încercaseră vocile între ei. Li se încercaseră vocile între ei și vinovată de tărăsenia asta nu putea fi decît Cătălina, care se culcase cu toti, în camera sa virginală.

Cătălina! Fusese obsedată de marile voci ale radioului și făcuse dragoste cu ele. Si vocile pur și simplu s-au încurcat între ele, așa cum la o partidă de sex în grup se întîmplă să se încurece sosetele. De unde să știe ca ce-o să urmeze? Asta e, dragii mei. Altădată să fiți mai atenți cu vocile voastre!

Doă săptămîni încheiate s-au milogit bietii bărbați de Cătălina, încercînd s-o convingă să repete actul sexual, în speranța că fiecare voce va reveni la proprietarul ei de drept. Însă Cătălina nici n-a vrut să audă, act sexual a avut mă-ta cu tac-tu! Auzi la ei, act sexual, n-ati înțeles nimic, boilor. Sînteți cu totii niște...

În scurtă vreme, realizatorii respectivi de talk-show-uri au fost concediați, cu vocile lor de împrumut, cu tot. Asociația patronilor a înțeles totul ca pe o glumă proastă. Ce s-o fi ales din ei, nimeni nu mai știe.

Partea bună a lucrurilor este că domnișoara Cătălina s-a lecuit de ascultat radioul și un timp a frecventat discotecile, spre fericirea părinților. Asa, fata tatii, mergi și te distrează, viața asta tine pret de un orgasm.

Dar minunea nu a tinut decît o lună. De puțin timp, Cătălina este obsedată de TV. Nu ratează nici un talk-show televizat.

HORIA GÂRBEA

problema de logică

smith jones și robinson
sînt mecanic
fochistul și frînarul unui tren
ordinea fiind oarecare

pe sine se plimbă și o
drezină cu gaz în care
stă o doamnă albă
cu fruntea albă
cu dinții albi

nimeni nu știe
dar în tren călătoresc
și trei pasageri numiți la
întîmplare
domnul smith domnul jones
și domnul robinson

pe calea ferată
într-o drezină
stă o doamnă roșie
cu buze roșii cu ochii roșii

domnul jones este pastor
smith îl bate pe mecanic la
șah
iar domnul robinson și
fochistul
locuiesc în același cartier

în timpul acesta
înainte a lor
merge o doamnă albastră
cu pleoape albastre
cu vine albastre
cu sînge albastru

tunel după tunel
gări după gări și poduri trec
peste poduri
fără să putem afla
cine este frînarul
sau dacă doamna albă cu
ochi albaștri
cu buze roșii l-a cunoscut
l-a iubit l-a uitat
pe bietul domn robinson

treizeci și nouă

un desert o dună
pe care patruzeci de luptători
au cucerit treizeci și nouă
de steaguri
iar despre ultimul
nu se știe nimic

străzile pe care
voiam să trec
urmînd harta fetei tale
sînt aceleasi
pe care trecea luna
pe care trecea moartea
iar despre ploaie
nu se știe nimic

mîinile noastre
intră în toate bibliotecile
și pe degete se poate citi
un rezumat
al celor mai înălțătoare
o mie de abjurări
cît despre ultima dintre ele
nu am aflat nimic

dacă inima nu s-ar fi rupt
dacă totul nu s-ar fi rupt
spîntecat în două
as fi vrut să te întreb
despre ultimul steag
de ploaia căzută pe străzi
și despre ultima renegare

și cît de simplu ar fi
dacă măcar
umbrele lor ar răsturna pe
covor
cutia cu penițe stricate

dar așa
cel din urmă drapel
e ca ploaia de ieri
și din străzile
pe care am trecut
se ridică alte treizeci și nouă
de întrebări pentru tine

noaptea o mașină galbenă
spală orașul

nu trecuse aprilie

mă vor întreba
judecătorii
ce-ai făcut cu sora ta
pe care o iubeai
am să răspund
de unde știti
că am avut o soră
cum puteți fi siguri
că o iubeam

știm îmi vor spune
știm că-ți era soră
și că în fiecare zi
pe pielea ta apărea
conturul feței sale
deci o iubeai

da o iubeai pentru că
toate culorile hainei
pe care o purta
ieșeau pe obrazul tău
ca semnele ciumei

ce-ai făcut
cu trupul surorii tale
cu sufletul surorii tale
care urec la cer
ca un balon albastru

vreți să vă spun
ce am făcut cu sora mea
doriti poate să povestesc
felul în care
conturul umbrei subțiri
pe care o lăsa
mi-a sectionat coastele
mi-a retezat mîinile
mi-a rupt vinele de-a lungul
lor

ei bine da
am mîncat-o
da am înghitit-o de vie
sufletul ei
îmi spune din mine
sînt sora ta
și m-ai iubit
și ai fugit cu mine
prin ploaie

ea este în carnea mea
în stomacul meu
și serile în care
îmi cînta ca să nu-mi fie frică
făc parte acum
din sîngele meu îngrosat
înnegrit de trecerea zilelor

destul vor striga judecătorii
încetează vor striga
și eu mă voi opri
ca să mă uit
mai bine la ea

o să le spun din nou
că sora mea
pe care am iubit-o
nu a existat niciodată
și de aceea va trăi
va trăi ca să mă ducă mereu
mort
sub ochii judecătorilor

Doru SCĂRLĂTESCU

10. Filiera greacă: Apollon musagetul

Asa cum am văzut, desprinzându-se din contextul mitologic original, cultul lui Hermes a proliferat spectaculos în lumea elenistică, încercându-se succesiv cu noi și multiple conotații religioase. Apărut pe același sol fertil, cultul solarului Apollon va căpăta o altă dimensiune, decisivă pentru istoria artei europene, asupra căreia ne vom opri în continuare. Îi datorăm romantismului, în special celui german, orientarea atenției către strânsa legătură dintre mitologie, literatură și artă, textul decisiv, într-un fel, programatic, chiar de la începutul secolului al XIX-lea, fiind reprezentat de *Filosofia artei* a lui F.W.J. Schelling. În reevaluarea mitologiei, gânditorul german mută discuția din sfera eticului, unde o situase Platon, în cea estetică: zeii nu sînt nici morali, nici imorali, ei sînt frumoși, suficienți lor înșiși, prin aceasta. "Legea fundamentală a întrupărilor de zei - sună unul din postulatele cărții - este legea frumuseții - Căci frumusețea este absolutul intuit în chip real în planul particularului" (op. cit., "Meridiane", 1992, p. 91). Judecând dintr-o astfel de perspectivă, mitologia, prin care se înțelege mitologia greacă, în special, Homer, devine, firește, "condiția necesară și materia primă a oricărei arte" (p. 99). Ea însăși de esență divină (vezi atributele acordate de grecii lui Homer: "De-a fost Homer un zeu, temple i se vor înălța/ De-a fost un muritor, să fie totuși venerat ca zeu"), mitologia devine, la rîndul ei "rădăcina comună" a filosofiei (ca e "lumecarhetipală însăși, prima intuire generală a universului"), a științei istorice ("treptat materia mitică se pierde în cea istorică"), în fine, ceea ce ne interesează aici, a Poeziei, în termenii lui Schelling, "Poezia absolută", izvor al tuturor Formelor (op. cit., p. 100; 112).

O interesantă, deși cam simplistă, teorie a originii Frumosului dezvoltă, de asemenea, prelegerile din 1902-1903, sprijinită pe o schemă mitologică: gemențele comun al zeilor și al oamenilor sînt Haosul, noaptea, întunericul, din care se desprind la început divinității mai puțin determinate, amorf, grotesci; primogeniții lui Uranus și Gea sînt monștri, titani și ciclopi înspăimîntători; Uranus e alungat de Cronos, acesta, la rîndul lui, de Zeus, stăpîn al unei lumi unitare, determinate, armonioase. "Pentru ca imperiul blînd al zeilor fericiți și durabili să poată apărea, trebuie mai întîi să dispară o lume de întrupări informe și înfricoșătoare": Eros, "cel mai vechi dintre toți zeii", contemporanul Haosului, e înlocuit de zburdalnicul fiu al Afroditiei, Okeanos de Neptun, Tartar de Pluto, în fine, titanul Helios de Apollon "cel vesnic tînăr" (op. cit., p. 87-88). Cultul acestuia din urmă pare să fie, în unele perioade, precumpănitor, în Grecia și în imperiul roman. Leagăn al marii arte europene, pămîntul atic și-l asumă pe Apollon, zeu de origine străină, misterioasă, făcînd din el emblema supremă, victorioasă, a acestei arte. Mai mult, a întregii spiritualități grecești, ceea ce i se pare, mai tîrziu, excesiv lui Nietzsche, care-i va limita prerogativele doar la artele plastice și la omul homeric și-i va alătura, compensativ, pe Dyonisos, către care merg, evident, preferințele sale: "Dar pentru ca tendința apolinică să nu încremenească forma într-o rigiditate și răceală egiptencă, pentru ca în efortul de a împune fiecarei val unduirea și domeniul său, să nu se pietrifice mișcarea întregului lac, apele năvalnice ale dionisiacului spîrgeau cînd și cînd acele cercuri strîmte în care unilaterală «vointă» apolinică încerca să închidă spiritul elin" (*Nașterea tragediei*, Ed. "Pan", 1992, p. 49).

Ceea ce Nietzsche nu vedea, sau nu voia să vadă, furat de frumusețea descoperirii sale, era caracterul plurivalent al lui Apollo, în care intrau și destule componente dionisiace. Oracolul din Delfi, de sub patronajul său, mai mult încurcă decît clarifică, razele sale luminează, dar șiucid... Vestitul *Imn* homeric către Apollon, *Iliada*, *Theogonia*, dar, mai cu seamă, operele marilor tragici greci propun mai mult decît imaginea convențională a zeului imberb, cu liră, dirijor al corului muzelor, simbol al echilibrului și seninătății clasice. Supranumele de *Lukeios* le sugerează anticilor lumina, *luke*, dar și obscuritatea, *loxias*, ori lupii, *likos*, ucși de zeu. (v., în această privință, Alain Moreau, *Apollon antique: ombre et lumière*, în *Dict. des Myth. Litt.*, "du Rocher", 1988).

Platon, în *Cratylus*, va înregistra efectul, nu tocmai liniștitor, al numelui lui Apollon asupra contemporanilor săi: "La fel și cu Apollon, după cum spuneam, mulți se tem de numele zeului, ca și cum ar avea o semnificație de spaimă..." Dincolo de fantezistul joc al etimologiilor, surprindem în celebrul dialog al lui Platon efortul de a institui regalitatea zeului delfic, sprijinindu-se pe cele patru complexe virtuți ale acestuia: muzica, divinatia, medicina și arta arcașului. Deci, numele, îi explică Socrate nedumeritului Hermogenes, sugerează perfect calitățile zeului: de a fi simplu, *haploun*; de a nimeri întodeauna ținta, *aei ballon*; de a purifica, *apoloin*; în fine, de a pune laolaltă în mișcare, a armoniza, *homopoloîn*. Cu privire la această din urmă calitate, amintind de "muzica sferelor" din *Republica* și *Timaios*, Socrate revine prin muzică, definită drept "laolaltă rostire" - *homou pölesis*, se înțelege "atît cea în jurul cerului, care se petrece în jurul așa-numitelor poli, cît și cea din sinul armoniei cîntului, care se numeste simfonie, căci toate acestea - așa cum spun cunoșcătorii în muzică și astronomie - se rotesc în același timp după o anumită armonie. Or, zeul acesta supraveghează armonia rotînd laolaltă (*homopoloîn*) pe toate cele ale zeilor ca și cele ale oamenilor" (Platon, *Opere*, III, Ed. st. și enciel., 1978, p. 280-282).

Dar gloria sa deplină, Apollon o va doborî, incontestabil, poetilor. Începutul îl face, o dată cu inaugurarea clasicismului elin, Pindar, cu *Pythionika*. Alături de zei precum Hermes sau Dyonisos, Apollon e celebrat și el într-unul din *Imnurile orfice* (XXXIV), ca figură mitică polivalentă, întrunind calități subliniate și în *Cratylus*: el este, deopotrivă distrugătorul de monștri: "călăul lui Tityos" și simbol al luminii fertile: "năvalnic daimon al luminii", "titan trezînd sămintă-n brazde", întrupare a tineretii: "frumosul și vestitul tînăr", conducător al muzelor: "stăpîn pe Muze și pe coruri", tîntas iscusit: "divin săgetător", "arcas cu tîntă-ndepărtate", nu mai puțin, privire cunoșcătoare, a prezentului: "ochi ce cuprînde și luminează omenirea" și a viitorului lumii: "Tu ce rostesti preziceri sfînte"... Zeul cu liră este, precum la Platon, cel ce mișcă simultan - *homopoloîn* - generator al armoniei cerești și terestre: "De-a lungul și de-a latul boltei domnesti mereu înfloriri./ Cu lira ta al cărui sunet atinge granițele firii..." Muzica sa de o nobilă gravitate și profunzime conduce destinul întregii umanități: "Dar mai ales cînd în tîrzie cînti după modul dorian/ Tot firmamentul întrunindu-l, strunesti însufletite neamuri/ Iar armonia ta urzeste destinul omenirii-ntregi" (Hesiod - Orfeu, *Poeme*, "Minerva", 1987, p. 205-206).

Tot poezii vor fi martori și, uneori, direct artizani ai carierei spectaculoase, religioase și chiar politice, în Imperiul Roman, a lui Apollon. Începînd cu secolul V î. Chr., i se ridică temple la Roma și (din 212) i se dedică sărbători, *ludi Apollinares*. În anul 31, Octavian așează cu abilitate victoria din bătălia navală de la Actium sub semnul lui Apollon, căruia-i va adăuga apoi epitetul de Actianul, construindu-i un templu pe Palatin. Luîndu-și ca împărat numele de Augustus, Octavian și-l va asocia pe zeul armoniei la opera sa pacifistă: *Pax Augusto*. Alcătuiind epopeea întemeierii neamului, era firește deci ca Vergiliu să-l slăvească pe Apollon, protector și sfătuitor al lui Eneas, ca "cel mai mare dintre zei" (*Eneida*, XI, 785). Horatiu (*Carmen saeculare*) și Ovidiu (*Metamorphoseon libri*) vor contribui și ei la întărirea cultului apolinic augustian, după care "reprezentarea zeului alunecă spre o teologie solară, dezvoltată în continuare de succesorii lui Augustus" (Alain Moreau, op. cit., loc. cit., p. 146).

Ca mit cu preponderență solar, mitul lui Apollon a preocupat o seamă de personalități ale Renasterii: Giordano Bruno, *Gli eroici furori*, 1585. Tommaso Campanella, *La Città del Sole*, 1602, Marsilio Ficino, *De Sole*, 1561, Leon Ebreul, *Dialoghi d'Amore*, 1535, Guillaume Du Bartas, *la Sepmaine ou Création du Monde*, 1578... O sinteză a interpretărilor mai vechi sau mai noi o realizează V. Cartari în cartea sa *Le imagini degli Dei*, apărută la Venetia în 1556, unde, în mitul central, sînt detectate o serie de miteme specifice, pe care le redăm după rezumatul lui Fr. Graziani din articolul *Apollonni, le soleil mythique*, 1988: 1. divinitate generică, arhetipală; 2. simbol al tineretii vesnice, al eternei înnoiri și renasterii; 3. arcas imbatibil, precum sora sa, Diana, ale

cărei săgeți (raze solare) străpung măruntăie pămîntului, reminiscență a unei tradiții arhaice despre Apollon ca zeu infernal; 4. zeu al medicinei, ca urmare a efectelor curative ale razelor sale; în prelungirea acestei calități, episodul uciderii Pythonului a fost interpretat ca o salvare a pămîntului de apele distrugătoare, sarpele urias fiind echivalat cu Potopul; 5. ipostaza predilectă de "laureat" a zeului (în urma episodului dramatic cu nimfa Daphne) a fost și ea interpretată ca un simbol al tineretii vesnice și ca un semn al sfîntenicii; de asemenea, episodul trimite la simbolul alchimic al umidității, prin prezenta fluviului Peneus, tatăl nimfei, care o preface în laur; 6. zeu al divinatiei, al cunoasterii și al revelării secretelor profunde, ca "ochi al cerului", ocupînd astfel o poziție centrală în univers. Pornind de la o hieroglifă egipteană înfățișînd un sceptru cu un ochi deasupra, Cartari asociază soarele mitic cu conceptul de regalitate; 7. în fine, ceea ce ne interesează într-o mai mare măsură, datorită acestei poziții centrale în univers, Apollon e supranumit "inimă a cerului"; asemeni inimii umane, el are o funcție vitală, imprimînd astrelor mișcarea lor armonioasă, asistat de cele nouă muze, reprezentînd cele nouă sfere celeste. Toate aceste virtuți, evidențiate încă de Platon, îi asigură calitatea, fixată definitiv în mentalitatea generațiilor următoare de Protector suprem al Poeziei și Muzicii.

Pe de altă parte, cercetătorii moderni (de ex. J. Chevalier și A. Gheerbrant, în *Dictionar de simboluri*, Fr. Graziani, art. cit., în *Dictionar de mituri literare*) au evidențiat drumul parcurs de Apollon de la "soarele mitic" la "soarele mistic". Un tipos familiar poetilor, încă din epoca elenistică este acela al lui *Deus Pictor*, în care soarele e pensula utilizată de Dumnezeu pentru a picta pe imensa pînză a universului. Acest topos, ușor modificat, proliferază în epoca barocă. Acum poezia se compară nu cu Orfeu, ci cu Apollon însuși - soarele asumat "ca principiu divin și instrument de creație"; apoi, traseul diurn străbătut de astru se constituie într-o metaforă a scriiturii. "Numeroase texte baroce mizează pe omologarea rază/creion pentru a exemplifica funcția picturală și scripturală a Creatorului" (Fr.

W. Blake, *Cel vechi de zile*, gravură, Fitz William Museum, Cambridge

lucrarea *Europa, o profecie*, din 1794, reprezentînd un bătrîn proiectat pe discul solar, măsurînd lumea cu un compas. Pe de altă parte, la romantici, prezenta lui Apollon, în conformitate cu conceptul de inspirație ca "furor", "nebunie divină", amintind de *mania* platoniciană, este, în același timp, binefacere dar și fatalitate, blestem. Într-o scrisoare, Hölderlin se declară "rănit de Apollon", iar eroul său, din romanul împrumutînd numele titanului din vechime, *Hyperion*, 1797-1799, cunoaște suferința, eșecul, solitudinea. Această solitudine comportă, în contextul romanului "un aspect pozitiv, exaltant, și un aspect negativ, ce face din poet un blestemat și un nebun. Apollon și Dyonisos se regăsesc iarăși aici, în concepția romantică a nebuniei ca semn al alegerii divine și ca betie mistică" (Fr.

arheologia spiritului

Graziani, op. cit., loc. cit., p. 133). Această convenție a analogiei dintre ritmul zilelor și cel al poemului scris se înscrie între "artificiile masinării mitologice" (*De Sanctis*) din lungul poem baroc *Adone*, al cavalerului Giambattista Marino, în finalul poemului, Muza e chemată de Apollon "pentru a termina urzeala acestei pinze lungi", *Cîntul XX* reia, neschimbat, vechiul topos al lui *Deus Pictor*: "Foaia este cerul, cernala - tîntă-

"... pentru aceea le înfățișau pe cele nouă muze sub chipurile a nouă fete care se tîn de mîna una cu alba. În mijlocul lor dansaște Apollon, adică soarele, aceasta însemnînd că, așa cum învățătura este lumina și luminează mintea, tot astfel și soarele este lumina și luminează lumea".

Nicolae Milescu

"Oriunde calci, această glie-i sacră
Si-aici nu s-a durat nimic vulgar.
Ca țară fermecată, te consacră,
Pe drept, al muzelor alese har".

Lord Byron

brele și pana - raza/ Cu care soarele sterge ziua ce se sfîrșeste, pentru ca, în litere de aur strălucitoare/ Să scrie la Apus sfîrșitul lungului drum".

Un ultim avatar al lui Apollon îl aduce evul romantic, marcînd întoarcerea către rădăcinile străvechi ale acestuia, reprezentate de titanul Helios, adesea confundat, precum la Hesiod sau la orfici, cu fiul său, Hyperion. Această ipostază convine misticiei poetului și a poeziei instituită de romantici, care revendică de la zeu accesul la adevăr, precum odinioară Orfeu, în marele poem "autobiografic", *Argonauticele*: "Adînc în pieptul meu sădește un glas ce spune adevărul". William Blake va prelua de la orfici calitatea de constiință cercetătoare și, în același timp, ordonatoare în Univers, atribuită zeului. Titanul Hyperion, "cerească tortă", "născut din sine însuși", "nemuritor părinte al Vremii", "ochiul mereu deschis asupra vietii", din poemul orfic închinat Soarelui, devine la poetul-pictor englez, *Cel vechi de zile*, din gravura colorată, frontispiciu pentru

Graziani, loc. cit., p. 135). Dar identificarea directă și deplină a poeziei cu Apollon apare abia în poemul neterminat, de tip miltonian, purtînd același titlu, *Hyperion*. 1919, scris de autorul *Odeii la o urnă grecească*, John Keats, pasionat, pînă la identificare cu spiritualitatea elină - "He is a pagan, and the gods of ancient Greece are enough for him" (A. Burgess, *English Literature*, 1974, p. 171). Ridicîndu-se, pe seama prăbusirii vechilor zei, tînărul Apollon accede, inițiat de Mnemosyne, mama celor nouă muze, la divinitate, devenind un simbol al "Noii Frumuseți" și al "Noii Poezii", nu fără a cunoaște, ca și eroul holderlian, suferința - "o agonie la fel de distrugătoare ca și cea a morții" (v. finalul *Cartii a III-a*).

Sugestiile privind suferințele lui Christ nu lipsesc, nici la Hölderlin, nici la Keats. Această identificare a lui Apollon cu Christ nu este tocmai o descoperire a romanticii. Să ne amintim că, între pictorii Renasterii, Michelangelo îi conferă lui Christ, din centrul vestitei sale fresce *Judecata din urmă*, tinuta unui Apollon antic statuar, ceea ce i-a atras, se pare, reproșul Bisericii. Dar asocierea cu zeul solar nu este străină nici teologilor. Chevalier și Gheerbrant îi citează pe Hesychius din Batos și Filoteu Sinaitul, care-l numesc pe Christos Soarele dreptății ("Iisus ni se înfățișează ca un soare care răspîndește dreptate") și Soarele adevărului. Monograma cristică sugerează, de asemenea, roata solară, iar cele douăsprezece raze emblematice, cei doisprezece apostoli (*Dictionar de simboluri*, III, Ed. "Artemis", 1995, p. 238).

La fel de interesante și semnificative ca aspectele legate de Apollon, sînt cele privind cultul muzelor la greci. Într-un amplu eseu, *Der antike Dichter* (în vol. *Apollon. Studien über antike Religion und Humanität*, Wien, 1937), Karl Kerényi vorbește de o veritabilă "religie a Muzelor" - *Musenreligion*, fără de care existența și activitatea poeziei antic nu pot fi deplin înțelese.

În epoca modernă însă, Apollon, lira, muzele, golite de conținutul lor mitic și mistic, rămîn doar la funcția metaforică, mai bine zis metonimică, emblematică, decorativă, de reprezentare a poeziei, a muzicii și a artei în genere.

Conexiuni

Memorie, patrimoniu, identitate

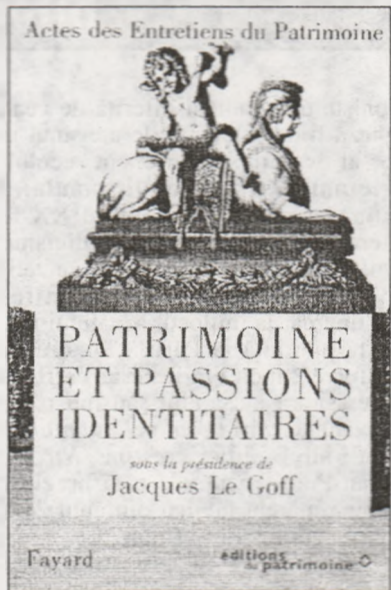
Bogdan Mihai MANDACHE

Cele mai multe conflicte etnice au ca miză patrimoniul văzut ca simbol al identității colective. Începând cu 1988 Direcția de Patrimoniu din Ministerul Culturii din Franța organizează întâlniri anuale menite să favorizeze o reflecție doctrinală aprofundată asupra patrimoniului. Anul trecut lucrările desfășurate la Teatrul Chaillot din Paris au avut ca temă "Patrimoine et passions identitaires" și au fost coordonate de cunoscutul istoric Jacques Le Goff, după ce ultimele două întâlniri îi avuseseră coordonatori pe nu mai puțin prestigiosii directori de studii la EHESS, Pierre Nora și François Furet. În deschiderea lucrărilor, Maryvonne de Saint Pulgent, director al Direcției de Patrimoniu, a subliniat ambivalența termenului de "pasiuni identitare" care desemnează deopotrivă excesul destructiv și caracterul constructiv al respectului pentru valorile trecutului: a evoca pasiunile identitare legate de patrimoniu nu înseamnă numai descrierea mecanismelor ce duc la exaltări regionaliste sau naționaliste, ci și precizarea relațiilor complexe care se stabilesc între identități individuale sau colective și patrimoniu, motiv pentru care au luat parte la acest colocvii filosofi, istorici, istorici ai artei, sociologi, psihanalisti, antropologi, în încercarea de a oferi o viziune teoretică, dar și concretă și regională, pornind de la situații conflictuale, de la încercări de reconstrucție și reaproprieri patrimoniale și identitare. Când separate, fiind în simbioză, cele două noțiuni (patrimoniu și identitate) au motivații comune: nevoia de a recunoaște, apăra și fructifica o moștenire, de a defini și afirma o personalitate comună: subliniind necesitatea prezentării aspectelor negative ale nesăbuitei identitare, pericolul unui cult paralizant al trecutului, dar și replasării interesului pentru patrimoniu în istoria construcției identitate. J. Le Goff pledează pentru "elaborarea unei etici a concepției și practicii patrimoniului".

Notiunea de patrimoniu este strâns legată de cea de memorie. Paul Ricoeur supune atenției două perspective care se încrucisează: prima privește dimensiunea epistemică a memoriei, cea de-a doua dimensiunea pragmatică, reluând distincția făcută de Platon în *Sofistul* între mimetia fantasmatică și mimetia iconică; totodată, filosoful francez propune o grilă de lectură, în care distinge un nivel patologic - terapeutic în care analiza se întemeiază pe categoriile clinice și terapeutice împrumutate din psihanaliză (doliu, melancolie, traumatism), un nivel pragmatic - mobilizarea memoriei pentru cîștigarea, recîștigarea și revindicarea identității, un nivel etico-politic cu accent pe obligația morală de a transmite ceea ce este esențial generațiilor viitoare.

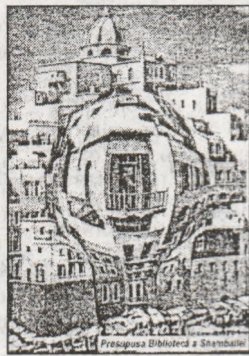
Daniel Sibony vorbește despre identitatea individuală și colectivă, despre identitatea ca proces, ca mișcare, nu ca stare, despre componentele rituale, comemorative ale memoriei. Nuanțări teoretice necesare, cu atât mai mult cu cât nu sînt încă mulți care să accepte cu seninătate că identitatea națională nu este un dat imuabil, întrucît este un produs al istoriei și ca orice operă umană stă sub incidența istoricității și finitudinii.

Patrimoniu, memorie, identitate sînt noțiuni care aduse în concretizarea faptelor ascund numeroase conflicte; Alain Schnapp oferă un exemplu edificator: Alésia, un tîrgușor al unui trib obscur, menționat de Cezar, devenit din secolul al XVIII-lea un loc al memoriei: "Alésia nu este un simplu sit arheologic, ci locul eponim unde Galii, pentru prima oară, iau cunoștință de o unitate care prefigurează unitatea Franței. În ceasurile sumbre ale înfringerii în fața Prusiei, bătălia de la Alésia încarnează un început și o tresărire care permit de a crea spații rezistente și al revanșei. Acest spațiu este identificat cu un loc dar de asemenea și mai ales cu o figură istorică, a lui Vercingetorix": avatarurile vulgare istoriografice naționale...

Tema abordată la Teatrul Chaillot nu puteaocoli un subiect plin de controverse: patrie și patrimoniu: sînt prezentate cîteva cazuri: reconstrucția poloneză la Gdansk și Varsovia, reconstrucția germană și monumentele din Berlin, reconstrucția rusă și bisericile din Moscova, patrimoniu iugoslav și purificare etnică, istoria locurilor sfinte de la Ierusalim, construcții coloniale în Algeria și Vietnam; dincolo de diversitatea situațiilor se observă încă o dată că pasiunile identitare nesăbuite generează conflicte: totodată, nu pot fi trecute cu vederea dorințele de a conserva sau reface valorile trecutului (reconstrucția castelului regal din Varsovia a fost finanțată prin colecția publică, uriașele resurse financiare destinate reconstrucției identității Berlinului), ca și apelul ca Ierusalimul, orașul celor trei mari religii monoteiste, să devină un centru guvernat de respect și toleranță.

"Conservatio est aeterna creatio", spunea un adagiu scolastic, prefigurînd controversile actuale; J. Le Goff propune cîteva soluții de mediere a conflictului: desacralizarea unui monument efemer în istoria unui patrimoniu, moralizarea pasiunilor patrimoniale și identitare și constituirea unei etici a acestor pasiuni, pentru a da un sens și un conținut unui umanism al patrimoniului.

"Dincolo" de ocultism

Enigmaticele surse inițiatice

Vasile CONSTANTINESCU

Din nou filiera ebraică (4)

Impresionat de realitatea faptelor ce au avut loc în cazul morții lui Yitzak Rabin, anticipate de Rips prin decodarea Bibliei, ziaristul american Michael Drosin, fost reporter la "Washington Post" și la "Well Street Journal", a ținut să verifice personal, pe computer, timp de cinci ani, și alte date furnizate de matematicianul și informaticianul din Israel, fapt în urma căruia a rezultat și o carte - *Biblia, codul secret*. Iar exemplele pe care le dă sînt numeroase: cu șase luni înainte de alegerile din America, din 1992, alături de cuvîntul "Clinton" se află cuvîntul "presedinte"; în alt context, alături de cuvîntul "Nixon" apărea cuvîntul "Watergate", plus precizarea "presedinte, dar a fost vînat", în alt loc, în pasajul în care Dumnezeu îi spune lui Abraham: "Deschide ochii spre cer și numără stelele dacă vrei să le denumești", mesajul cifrat ar fi "navă spațială", cu precizarea datei la care omul a făcut primul pas pe Lună; iar în pasajul biblic în care se vorbește despre "sfîrșitul cărnii", prezența cuvîntului "Auschwitz" este însoțită de expresia "soluția finală". De asemenea, cu trei săptămîni înainte de izbucnirea conflictului din Golf este descoperită pe computer data exactă a declanșării evenimentului, iar cuvintele asociate sînt "Husein", numele dictatorului irakian, "scud", numele operațiunii declanșate în desert, "rachete rusești", armele folosite de irakieni, date existente în capitolul IV al *Genezei*, unde sînt descrise războaiele lui Abraham cu regatele vecine.

Iar șirul confirmărilor nu se opreste aici, ci devine de-a dreptul impresionant.

Împreună cu fizicianul evreu Doron Witzum, dr. Eliyahu Rips formează o echipă de specialiști care își propun să aplice noua metodă de lucru privind decodarea Bibliei cu ajutorul calculatorului în cazul a 32 oameni de geniu - de la literatură la știință și de la artă la politică. Iar rezultatele au fost uluitoare: între alții, Homer, Shakespeare, Mozart, Beethoven, Bach, Rembrandt, Picasso, Edison, Marconi, Einstein, Napoleon, Hitler, Stalin, Churchill, Roosevelt apar consemnați în paginile *Bibliei* ca într-o adevărată enciclopedie a istoriei planetei, fiecare cu datele esențiale ale vieții și cu faptele pe care le-a săvîrșit. Ca în acea *biblioteca akashică* de care vorbește vechile texte hinduse sau ca în *această carte cu peceti* despre care ni se aminteste în Noul Testament. Dar iată cîteva dintre aceste stranii "coincidențe": Homer apare ca "poet grec"; despre Shakespeare se precizează că fiind prezent "pe scenă cu Hamlet și Muchbet"; lingă Mozart se află cuvintele "compozitor" și "muzică"; la Rembrandt se specifică "olandez" și "pictor"; Picasso este considerat "artist". În cazul oamenilor politici, de asemenea, lucrurile sînt de o uluitoare exactitate: numele lui Napoleon este însoțit de cuvintele "Franța", "Waterloo"; pentru mișcarea bolșevică din octombrie 1917 sînt folosite expresiile "Rusia" și "5678" (anul ebraic corespunzător anului mondial 1917); alături de Hitler apar expresiile "nazist", "măcel", "masacru", "Auschwitz"; sînt prevăzute, totodată, cu aceeași rigoare a informației, numele tuturor liderilor care au fost asasinați în secolul nostru, cu specificarea datelor istorice corespunzătoare și chiar numele ucigașilor, ca în cazul referitoare la Lincoln, Gandhi sau Kennedy (la acesta din urmă, alături de expresiile "va fi ucis", "Dallas", "Oswald", fiind consemnat și amănuntul că și el, la rîndul lui, va fi ucis de un anume "Ruby"), sau Yitzak Rabin (lingă care este trecut și numele "Damir", asasinul său). Iar lucrurile sînt redade cu aceeași rigoare și în cazul oamenilor de știință: pentru frații Wright este folosit cuvîntul "aeroplan"; în cazul lui Edison sînt trecute cuvintele "electricitate" și "bec electric"; alături de Marconi apare cuvîntul "radio"; referitor la Newton sînt trecute expresiile "gravitație" și... "cod biblic"; iar pentru Einstein sînt folosite expresiile "știință", "o nouă excelentă înțelegere", "el a răsturnat realitatea prezentă", "teoria relativității" și "adaugă a cincea dimensiune". Or, în cazul ultimilor oameni de știință amintiți... datele deciptate sînt de-a dreptul halucinante. Într-adevăr, Newton s-a preocupat într-o măsură considerabilă, mai mult decît pentru demonstrarea teoriei mecanicii cerești și a teoriei gravitației, cu care sîntem familiarizați, de aflarea a ceea ce el numea "criptograma lăsată de Cel Atotputernic", fapt pentru care a învățat singur ebraica și a cercetat peste un milion de cuvinte din această limbă, pentru a face apoi fel de fel de combinații și de calcule cu ele spre a afla un presupus "cod" secret al Bibliei. Și, în mod surprinzător, atunci cînd Rips și echipa lui s-au ocupat de deciptarea, în paginile Bibliei, a însuși cuvîntului "cod", în dreptul acestuia apar expresiile "computer" și "sigilat de Dumnezeu pînă la sfîrșitul veacurilor". Iar în cazul lui Einstein, informația că acesta "adaugă a cincea dimensiune", cum reiese din textul biblic, este cu totul derutantă: marele fizician a vorbit doar despre patru dimensiuni în cosmos, cea de a patra fiind echivalentă cu timpul - ce înfășoară cele trei mărimi ale

spațiului: lungimea, lățimea și înălțimea - din perspectiva teoriei relativității. Și atunci care ar fi cea de a cincea dimensiune, asupra căreia ne atrage atenția Biblia? Urmează a fi descoperită mai tîrziu - în chiar cadrul teoriei einsteiniene sau într-o posibilă completare a acesteia? Sau, poate, a fost deja descoperită de Einstein însuși, în formula pe care o știm, dar nu sîntem încă pregătiți s-o vedem în clar, s-o identificăm și apoi să ne folosim de ea? Sau o vom afla din acel așa-zis "plic sigilat" pe care marele fizician l-ar fi lăsat drept moștenire cu condiția de a nu fi deschis decît după un număr de ani din mileniul următor, așa cum lasă să se înțeleagă unele surse incerte?

De unde o întrebare tulburătoare: sînt, oare, toate aceste "coincidențe" între datele istorice și informațiile deciptate pe calculator de Rips și echipa sa niste simple elemente aleatorii, tîind de hazardul sortii (asa cum același hazard îl punem și la baza vieții!) sau reprezintă niste adevăruri? (Firește, anumite adevăruri ce depășesc cadrul logicii noastre de pînă acum, deci tîind de o logică transcendentă).

Faptul că ele, totuși, nu pot fi considerate niste simple date ale întîmplării, ci presupun o motivație logică profundă, pare să rezulte, în primul rînd, din însuși caracterul științific al metodei folosite în deciptarea de echipa condusă de Rips, lucru recunoscut de toți specialiștii ce au fost solicitați să se pronunțe în acest sens.

Pe de altă parte, faptul că folosirea respectivei metode în cazul altor texte celebre - *Divina comedie* de Dante, *Război și pace* de Tolstoi, inclusiv *Coranul*, care este tot o carte religioasă ca și Biblia, și chiar textul biblic al *Vulgatei*, respectiv traducerea cărții ebraice în latina populară - nu s-a verificat cîtusi de puțin, neoferind informații de nici un fel, pare să indice constatarea că numai Cartea Cărilor aparținînd vechilor evrei, cu alfabetul ei sacru, se pretează la astfel de descifrări în ordinea unui mesaj de o complexitate realmente fantastică. Ceea ce poate fi considerat și ca un argument de netăgăduit că nu Moise este autorul cărților care îi poartă numele (și cu atît mai puțin al *Genezei*, prima dintre ele, în cazul căreia oricum nu putea fi decît redactor, și nu autor), ci că i-au fost dictate de Yahveh (Dumnezeu) însuși. Iar dacă a existat un alfabet *enochian* folosit de patriarhii de dinainte de Potop, fără îndoială că este un lucru care tot lui Yahveh i se datorează. Încît considerarea ca sacru și a noului alfabet de după Potop, pe care l-a folosit Moise și în care este redactată Biblia de care dispunem, pare a fi ea pe deplin îndreptățită. Este singura explicație logică a faptelor, altfel lucrurile neputînd fi interpretate la modul rațional.

În Biblie ar exista deci încă o Biblie, *computerizată*. Iar această Biblie Secretă ar fi un ansamblu de criptograme ce alcătuiesc, în literele textului sacru, cuvinte încrucisate, proteiforme și interconectate, funcționînd ca un program informativ interactiv în dinamica evoluției; un program supersofisticat - și care nu poate fi decît de natură supraumană. Biblia ar cuprinde astfel, în structura ei ce ține de misterele transcendente, o Biblie (știință supremă) secretă - în care este scris *totul* despre *tot*; despre ceea ce a fost, ceea ce este și ceea ce va fi pe această planetă. Inclusiv despre fiecare individ în parte, indiferent cît de mare - sau cît de mic - prin rolul pe care îl joacă, ar fi el.

Putem crede ce vrem, desigur, luînd cunoștință de astfel de "coincidențe" mai mult decît uluitoare. Pentru că, să nu uităm totuși amănuntul semnificativ că astfel de "coincidențe" descoperite cu ajutorul computerului nu se înfîlșese decît în Biblie...

Oricum, semnificativ este ceea ce cred oamenii de știință - în speta cei ce sînt specialiști în informatică și calculatoare - în acest sens. Cel puțin în privința valabilității metodei folosite, dacă nu și a rezultatelor obținute prin ea. Între alții, Robert J. Auman, membru al Academiei de Științe din SUA și din Israel, expert pe plan mondial în teoria jocurilor (unul din cele mai sofisticate capitole ale matematicii), la data de 19 martie 1996 făcea în legătură cu acest caz următoarea declarație șocantă: "*Codul Bibliei este un fapt dovedit*" (s.n.).

De asemenea, Academia de Științe din Israel a recunoscut fără nici o urmă de îndoială valabilitatea științifică (respectiv corectitudinea metodei de lucru pe computer) descoperită și utilizată de Rips.

Și, în sfîrșit, o constatare dintr-un articol semnat de Pierre Delannoy în legătură cu Rips: "Acest om este un geniu sau un genial impostor".

Și ar fi bine dacă s-ar dovedi valabilă a doua presupunere din constatarea de mai sus. Pentru că - și urmează o afirmație cu adevărat neliniștitoare, dacă nu chiar la limita disperării - una dintre deciptările lui Rips sună astfel: cuvintele "ziua ororii", încrucisate cu cuvintele "pămîntul anihilat" și "întuneric", presupun o anumită cifră (reprezentînd un an din istoria noastră): "2010".

Ceea ce ar fi un lucru mai mult decît vulnerabil pentru noi. Dar, pe de altă parte, acest lucru depinde și de ceea ce reprezentăm - ce semnificație avem - noi în planul general și în programul absolut al Universului. Altfel spus, ce destin i-a fost hărăzit omului în criptograma lui Dumnezeu și care se află codificată în Biblie.

Dar poate că o uriașă Criptogramă a lui Dumnezeu este Universul însuși. Avușese o asemenea idee, cum deja am amintit, și Newton. Simplă intuiție? Iar dacă da - de la cine îi venise inspirația? Sau, poate, a dispus de o informație în acest sens? Dar de la cine?

Pe de altă parte, aluzii de acest fel înfîlșim și la Einstein...

În orice caz, Cartea Cărilor, cum pe bună dreptate mai este numită Biblia, continuă a fi un mare Mister. O mare Enigmă. Și un mare Adevăr. Dar aceste lucruri se află dincolo de noi; și, cel puțin deocamdată, imposibil de înțeles - chiar dacă le-am cunoaște - se pare. (va urma)

Fidelitatea față de Adevăr

Crescut în spiritul protestantismului liberal, format în plină epocă de triumf al pozitivismului, anticlericalismului și laicismului, în climatul marcat de îmbrățișarea de majoritatea intelectualilor a rationalismului integral, pozitivist și scientist, care respingea metafizica și religia ca fiind momente depășite ale istoriei gândirii. Jacques Maritain (1882-1973) este unanim recunoscut ca unul dintre cei mai prestigioși filosofi creștini. În *Confession de foi* (1939), Maritain rezumă evoluția sa de la protestantismul liberal la doctrina Sf. Thoma de Aquino: "Un moment am crezut că as fi putut găsi certitudinea integrală în științe. Félix Le Dantec gădea că logodnica mea și eu vom deveni discipolii materialismului său biologic. Bergson a fost primul care a răspuns dorinței noastre profunde de adevăr metafizic: el a eliberat în noi sensul absolutului. După convertirea mea la catolicism am cunoscut gândirea Sf. Thoma. Eu care călătorisem cu atita pasiune printre toate doctrinele filosofiei moderne și nu găsisem decît decepție și grandioasă incertitudine, încercam atunci o iluminare a rațiunii: vocația mea filosofică era redată în plenitudinea sa".

Dacă în adolescență Maritain scrisese pe coperta unui caiet aflat acum în Arhiva Maritain de la Kolbsheim "Creștinismul este cea mai mare calamitate pe care s-a sprijinit lumea", întâlnirile cu Bergson, Bloy, Delbos au atenuat anticlericalismul și disperarea, conducând la conversiunea lui Jacques și a Râissei Maritain (1906), moment determinant al vieții celor doi, și mai ales a evoluției filosofice a celui dinții, deși primul impuls a fost renunțarea la filosofie: "Gîndeam că devenind creștin trebuie să abandonăm filosofia pentru totdeauna. Ei bine, noi eram gata - deși nu era ușor - să abandonăm filosofia pentru adevăr. Jacques accepta acest sacrificiu", nota Raissa. Dacă întreaga fericire era hărăzită celor săraci cu duhul, la ce bună filosofie? Deși în chiar ziua cînd gîndisem acestea, luase hotărîrea de a abandona orice cercetare personală în filosofie, cîrînd problemele filosofice și-au făcut reparația într-o manieră presantă. Într-o primă etapă a încercat concilierea credinței catolice cu filosofia bergsoniană, înțelegînd însă repede că aderența la dogmele credinței implică o altă filosofie a cunoașterii. Opțiunea pentru Infaillibil, pentru adevărul transcendent era irevocabilă.

Jacques Maritain este înainte de toate un metafizician, cărțile sale avînd o largă deschidere către problemele filosofiei prime, pe care le abordează și le tratează cu o profunzime deosebită: motivul este simplu: în ordinea naturală metafizica este știința regină, iar printre disciplinele filosofice ocupă cea mai înaltă poziție. Adresîndu-se omului contemporan asaltat de seducția nu tocmai nobile, orbit asupra adevăratei vocații a spiritului său, Jacques Maritain afirmă: "Metafizica ne instalează în etern și absolut, ne face să trecem de la spectacolul lucrurilor la cunoașterea rațiunii - mai fermă în ea însăși și mai asigurată decît certitudinile matematice, - la știința nevăzutei lumi a perfecțiunilor divine descifrate în reflexiile lor create. Metafizica nu este un mijloc, este un scop, un fruct, un bun onest și delectabil, o cunoaștere a omului liber, cunoașterea cea mai liberă și natural regală, intrarea în înfăptuirile plăcute ale marii activități speculative unde singura inteligență respiră, așezată pe piscurile cauzelor". Este evidentă dorința de a pătrunde în inima misterului ființei pentru a-i dezvălui secretul prin cunoașterea principiilor și pentru a pune în lumina cauza primă; răspunzînd unor probleme ultime, pe care alte științe nu și le-ar putea pune, metafizica înrădăcinează inteligența într-o certitudine și într-o universalitate care o fac o știință regină "care se află aici în metafizică, în știința umană cea mai înaltă; astfel, într-o manieră generală, în religia catolică nu există nici un esoterism, dar ea ascunde misterele cele mai rare sub învățămintele cele mai comune. Ei bine, putem spune la fel, păstrînd proporțiile, pentru metafizică, pentru că în acest mic cuvînt «este», cel mai obișnuit din toate, folosit pretutindeni și totdeauna, aici se găsește oferit, dar ascuns, bine ascuns, misterul ființei ca ființă".

Această atitudine spirituală fundamentală este o deschidere radicală către ceea ce este, o totală disponibilitate pentru real; în dorința de a atinge intimitatea realului, metafizicianul este preocupat de a pătrunde semnificația secretă a lucrurilor, care nu se descoperă decît generozității spiritului care nu se poate dezinteresa de condiția existențială a ființei, Maritain amintînd că "un metafizician privat de simțurile sale, un metafizician adormit, un metafizician care visează, este o imposibilitate absolută pentru sfîntul Thoma, un monstru, o absurditate. Dimpotrivă, el trebuie să simtă viu și profund lucrurile. El trebuie aruncat în existență, trebuie să intre totdeauna cît mai în esența existenței printr-o percepție senzitivă (și estetică) pe cît posibil cît mai ascuțită, prin experiența suferinței și a conflictelor

existențiale". Jacques Maritain insistă pe conceptul de ființă cu toate gradele polivalenței sale, și vorbește de filosofia ființei și nu de filosofia existenței. Unul din cunosătorii operei filosofului francez notează pe marginea contribuției acestuia în definirea metafizicii: "li vom rămîne îndatorați lui Maritain pentru a ne fi trezit fără încetare către rolul fundamental al intuiției în nașterea și conduita cunoașterii, în special atunci cînd este vorba de filosofie și de desăvîrsirea ei metafizică" (Yves Floucat, *Jacques Maritain ou la fidelité à l'Éternel*).

În opera lui Maritain, persoana umană și destinul său ocupă o poziție centrală, un subiect ce presupune o abordare multiplă la care contribuie filosofia morală și politică, filosofia istoriei, antropologia filosofică, teologia și metafizica; dacă înțelepciunea metafizică este de neînlocuit, "originalitatea gândirii lui Maritain, în concertul diverselor personalisme, este de a fi subliniat net necesitatea acestei dimensiuni antropologice pe care trebuie să o comporte reflectia filosofică asupra persoanei", afirmă Yves Floucat în lucrarea mai sus amintită. Revelația eului în toată profunzimea sa metafizică, adică revelația subiectivității ca subiectivitate este indisociabilă de intuiția ființei. În *Court traité de l'existence et de l'existant*, Maritain arată cum această intuiție metafizică a subiectivității care ne conduce la cunoașterea esenței eului nostru este o intuiție existențială, cunoașterea subiectivității nefiind o cunoaștere filosofică și prin mijlocirea unei obiectivități

notională, ci o cunoaștere pur experimentală. Cel chemat la cunoașterea subiectivității ca subiectivitate trebuie să acescă dincolo de o analiză pur fenomenologică și psihologică a interiorității la o înțelegere de tip ontologic. "Reflexivitatea subiectului asupra misterului subiectivității consideră Yves Floucat - este de fapt altceva decît o pură introspecție mai mult sau mai puțin angoasată, care poate fi foarte seducătoare dar unde se pierde profunzimea metafizică a propriului eu". Perspectiva subiectivă a metafizicii maritainiene a persoanei este fidelă filosofiei sf. Thoma și evită discursurile filosofice contemporane care neagă însăși existența subiectului; pentru Maritain "subiectivitatea, acest centru esențial dinamic, viu și deschis, dă și primește totul". Dacă personalismul înțeles ca un curent confruntat cu altele a dispărut, domeniul politic, social, etic face permanentă referire la persoană, iar filosofia lui Maritain poate oferii căi pentru a redescoperi sensul și identitatea pierdute.

Declarîndu-se discipol al sf. Thoma, era firesc ca Maritain să se apropie de filosofia medievală, considerînd creștinătatea medievală ca o unitate temporală, intelectuală și religioasă, un moment privilegiat al istoriei, un ideal istoric, opinii exprimate în *Humanisme intégral*. Pentru filosoful francez, civilizația medievală este dominată de o definiție a omului care coincide cu perspectiva creștină care integrează concepția aristotelică a ființei raționale, care se deschide asupra orizonturilor personalității ca "univers de natură spirituală înzestrat cu libertatea alegerii"; persoana este înțeleasă în ființa sa istorică și nu este niciodată privită ca natură pură, ci ca natură rănită de păcat și răscumpărată de Isus. Maritain a fost unul dintre apărătorii înțelepciunii creștine integrale, pentru că fără o astfel de înțelepciune nu există cultură "ceea ce face unitatea unei culturi este înainte de toate o anumită structură filosofică comună, o anumită atitudine metafizică și morală, o anumită scară a valorilor comune, pe scurt o anumită idee comună a universului, a omului și a vieții". În opinia lui Maritain, sf. Thoma de Aquino este cel care a servit cu cea mai mare fecunditate idealul înțelepciunii creștine, sf. Thoma fiind piscul cultural al civilizației medievale, un model pentru cultura din orice epocă: "A judeca thomismul ca pe un vestmînt care se purta în veacul al XIII-lea și nu se mai poartă, ca și cum valoarea unei metafizici era o funcție a timpului, este un mod de a gîndi barbar". Maritain a respins și termenul de neothomism: "Există o filosofie thomistă, nu există o filosofie neothomistă. Nu pretindem să includem trecutul în prezent, ci să menținem în prezent actualitatea eternului", pentru că filosofia secolului al XIII-lea are valoare de adevăr pentru toate secolele, iar grija principală nu este de a fi modern sau anti-modern, ci de a urma calea adevărului, de a privi către idealul cultural a cărui substanță depășește limitele timpului.

Prin opera sa, Jacques Maritain reînnoiește interesul pentru înțelepciunea creștină în dimensiunea sa filosofică, punînd temelii unei autentice filosofii a spiritului și interiorității, ale unei concepții integrale a omului. "J. Maritain, fidel în aceasta învățămîntului constant al Bisericii, nu a încetat să lucreze la restaurarea, în inteligente, a fundamentelor, singurele adevărate, ale operei creștine a înțelepciunii" (Yves Floucat), și ne îndeamnă să-l urmăm în fidelitatea față de Adevăr.

Andrea RICCARDI, *L'Église catholique vers le III-e millénaire. Entre intransigeance et modernité, Paris, Desclée de Brouwer, 1998, 154 p.* Profesor la Universitatea din Roma, fondator al Comunității Sant' Egidio, Andrea Riccardi este unul din militanții activi în favoarea păcii și a dialogului interreligios. Într-o carte apărută cu doi ani în urmă (*Andrea Riccardi, Sant' Egidio, Rome et le monde, entretiens avec Jean-Dominique Durand et Régis Ladous, éditions Beauchesne*), istoricul italian prezenta motivațiile, obiectivele și metodele prin care comunitatea de la Sant' Egidio, refuzînd orice formă de clericalism, promovează umanismul creștin, respectă diversitatea culturilor, creează un loc de întâlnire și dialog ce favorizează un nou raport între cultură și comunitate, fără separare și fără confuzie. Prezentul volum este precedat de un avertisment al editorului francez, în care se arată că dincolo de tentația milenaristă sau de apologia triumfalistă, autorul evaluează marile trăsături ale istoriei Bisericii în secolul nostru și "invită în maniera sa să nu ascultăm profetii nefericirii. Și a nu separa sensul credinței de o exigență intelectuală". Istoria agitată a secolului al XX-lea (războaiele mondiale, dispariția imperiului austro-ungar, instaurarea regimurilor comuniste și prăbușirea lor în Europa de est) și-a pus amprenta, așa cum era de așteptat, și asupra Bisericii; aceste bulversări au fost însă însoțite de constantă presiune pe care o exercită modernitatea. Dacă în secolul trecut Franța a fost primul teritoriul al înfruntării în toată complexitatea între catolicism și modernitate, în secolul nostru fenomenul s-a extins, Biserica nemaigăsindu-și locul pe care i-l acordase vechiul regim, ea înțelnea acum teritoriile necunoscute ale modernității: "Europa creștină s-a sfărîmat în *partibus infidelium* și infidelii sînt fiii Europei, laici, liberali, socialisti, non credincioși, oameni de știință sau anticlericali. De această dată, pericolul vine din interior: el nu mai are înfățișarea invadatorului musulman sau a ereticului, ci una mai misterioasă și pentru unele aspecte neliniștitoare - modernitatea". Războaiele mondiale și revoluțiile au schimbat înfățișarea lumii și au pus biserica în fața unor probleme complexe: laicitatea statelor

Andrea Riccardi

L'ÉGLISE
CATHOLIQUE
VERS LE
IIIe MILLÉNAIRE

Entre intransigeance
et modernité

INSÉRIÉ EN BROCHURE

Jacques Maritain

biblion

comuniste este radical diferită de cea a guvernelor burgheze, neutralitatea burgheză fiind înlocuită de ateismul militant și de coerciție. Un alt aspect major al evoluției Bisericii în secolul nostru este accentuarea vocației de religie universală a catolicismului, Biserica Romei redescoperindu-și vocația misionară: "Secolul al XX-lea apare ca o epocă de formidabilă creștere extra-europeană. Catolicismul vizează acum frontierele lumii și dezvoltă o țesătură relațională cu religii și culturi profund diferite de ale sale". Aceste evoluții s-au manifestat în paralel cu secularizarea și decresținerea; la mijlocul secolului trecut, un vicar parizian afirma că "religia este pierdută la Paris", iar Pius al XI-lea declara "Am pierdut clasa muncitoare", încît era necesar ca Biserica, prin Conciliul Vatican II, să se întrebese asupra mesajului său într-o lume în schimbare, lansînd apoi ideea unei evanghelizări (*Evangelii nuntiandi*) ce semnifică recreștinarea vechilor domenii ale tradiției creștine. *Nu vă fie teamă* este îndemnul actualului Suveran Pontif pentru a păși pragul celui de-al treilea mileniu, pentru a întâmpina marele jubileu din anul 2000, așezat sub semnul ecumenismului și al respectului altor religii; "Creștinismul nu este mort, iar Biserica Romei nu a dispărut (...) s-au acclimatizat unei lumi resimțite mult timp ca fiind-le străină. Simpatia și intransigența sînt cei doi poli ai credinței catolice. Ei exprimă deschiderea și identitatea, libertatea și supunerea, necesitatea și fidelitatea. Probabil că fiecare credincios participă la aceste două realități, simpatie și intransigență. Între acestea două, se întinde întreaga diversitate care rămîne de explorat", conchide A. Riccardi.

BERNARD SESBOÛÉ

Rome
et les
Laïcs

Desclée de Brouwer

Bernard SESBOÛÉ, *Rome et les Laïcs, Paris, Desclée de Brouwer, 1998, 113, p.* La 15 august 1997 a fost semnat la Vatican un document, publicat ulterior, privind cîteva probleme privitoare la colaborarea dintre laici și preoți. *Instrucțiunile*, semnate printre alții de cardinalii Ratzinger, Gantin, Tomko, Somalo, pornesc de la necesitatea colaborării tuturor credincioșilor în fiecare din cele două domenii ale misiunii Bisericii: în sfera spirituală pentru a îndrepta oamenii către mesajul lui Isus, și în sfera temporală pentru a perfecționa realitățile lumii după spiritul evanghelic. După enunțarea principiilor teologice ce au stat la baza acestui document, urmează dispozițiile practice, grupate în 11 articole privitoare la

ministeriat, celebrările liturgice, celebrările duminicale în absența preotului; imediat după publicarea documentului, cîteva episcopi (Karl Lehmann, Pierre Eyt, Gilson) au sesizat caracterul reticent și rigid al său. Teologul iezuit Bernard Sesboûé reia textul făcînd aprecieri negative și pozitive, în dorința de a contribui constructiv la dezbaterea suscitată de instrucțiunile romane, și pune o întrebare ce ar trebui să dea de gîndit: care ar fi fost reacția tinerilor ce au venit în august '97 în Franța pentru a celebra Zilele Mondiale ale Tineretului, la care a participat și Papa Ioan Paul al II-lea, dacă le-ar fi fost prezentat acest document? Bernard Sesboûé insistă pe cultivarea încrederii, oferind două exemple: facultățile de teologie unde laicii și clericii au urmat același învățămînt, împărțînd complementaritatea experiențelor și itinerariilor, și succesul Zilelor Mondiale ale Tineretului (Franța, 1997), care ridică numeroase întrebări pentru viitorul Bisericii; de aceea consideră acest text ca un episod în contextul unei cercetări pe care o face Biserica asupra unui subiect capital pentru viitorul ei. Concluzia lui Bernard Sesboûé prefigurează unele evoluții. "câci Bisericii, cu înțelepciunea sa de două ori milenară, nu-i poate fi frică de laicii săi. Cu atît mai puțin frică față de cei care sînt cei mai generosi și cei mai disponibili pentru a se pune în serviciul său. Așa cum ei nu-i poate fi frică de cuvîntul și conduita episcopilor și preoților săi".

Pagină realizată de Bogdan Mihai MANDACHE

Activité du C.C.F. de Iași

saïson 1997-1998

théâtre	danse	musique	chanson	conférence	exposition	cinéma	théâtre universitaire	livres, revues	défilé de mode	carnaval	concours	radio en direct	TOTAL		
39 pièces	104 représentations	12.115 spectateurs	6	10	3.350 spectateurs	15	22	4.170 personnes	4	12	590 personnes	29	4.875 personnes		
12	66	1.080 personnes	9	10	1.210 spectateurs	5	10	1.350 personnes	1	70 spectateurs	1	250 personnes	2	81 personnes	
TOTAL													141 spectacles	263 manifestations	29.770 personnes

Déplacement du bibliobus:

Pascani (2 écoles et le lycée)
 Tîrgu-Frumos (1 école et la Maison de la Culture)
 Miroslava (le lycée)
 Roman (bibliothèque)
 Suceava (université)
 Décentralisation: Sîntu-Gheorghe, Braşov, Suceava, Tîrgu-Neamţ, Roman, Galaţi, Vaslui, Constanţa, Giurgiu, Bucureşti, Baiti et Chisinau (République Moldave), Varna (Bulgarie), Limoges et Avignon (France).

Stagiunea culturală 97/98 - principalele manifestări

■ Festivalul Internațional de Creație Coregrafică EURODANS: 10-14 octombrie 1997

- avînd ca loc de desfășurare Teatrul Național "Vasile Alecsandri" și teatrul "Lucaefărul", festivalul a fost deschis de compania coregrafului francez Josef Nadj care a prezentat spectacolul "Comentariile lui Habacuc". Au evoluat în concurs companii de dans din România, Croația și Ungaria, în prezența unui public numeros. Inițiator și partener principal: Fundația Coregrafică Română.

■ Dosarul Mircea Eliade

- manifestare cu caracter continuu, păstrînd structura seriei lunare de întîlniri și dezbateri publice, a adus în atenția publicului interesat de creația și activitatea marelui scriitor și filosof de renume mondial. Dintre personalitățile invitate, Irina Mavrodin și Constantin Bălăceanu-Stolnici au prezentat aspecte mai puțin cunoscute, atrăgînd în dezbateri categorii diverse de public. Principali parteneri: Universitatea "A.I. Cuza" și Inspectoratul pentru Cultură Iași.

■ "altFEST" - Festivalul de teatru în spații neconvenționale: 30 octombrie - 3 noiembrie 1997

- o premieră între evenimentele culturale ale Iașului, spațiile alese dovedindu-se uneori neîncăpătoare pentru publicul extrem de sensibil și la această propunere. Coorganizatorii, Centrul Internațional pentru artă contemporană București și Centrul de Studii teatrale (UNITER) Iași au reușit o selecție de spectacole reprezentative din Rusia, Iugoslavia, Polonia, Georgia, Ucraina, România. Compania franceză *La Magesse* a demonstrat cu brio cît de bine se poate face teatru în spațiul unui apartament.

■ Săptămîna scriitorilor francofoni, 1-7 decembrie 1997

- realizată în colaborare cu Muzeul Literaturii Române din Iași. Dezbaterile literare găzduite de Casa Pogor a fost amplificată și prin două spectacole prezentate la Teatrul Național: *Maureaumachie*, după opera

omonimă a scriitorului belgian Marcel Moreau și *Une entrée dans l'histoire par l'escalier de service*, spectacol a cărui premieră mondială a avut loc la Iași, fiind dramatizarea a două nuvele în franceză ale scriitorului polonez Bruno Schultz.

■ Zilele Francofoniei, 16-20 martie 1998

- un program intensiv, exemplificînd prin mai multe modalități apartenența României la spațiul cultural francofon: spectacolul francez pentru tineret *Troll*, 80 de comunicări științifice din universitățile românești și liceele de profil, lansarea volumului despre francofonie editat împreună cu Universitatea "A.I. Cuza", spectacolul *Crises de nerfs à Prague*, special creat pentru această ocazie în sala "Benjamin Fondane", două emisiuni în direct la Radio France International.

■ Festivalul Periferic 2, 15-17 mai

- această a doua ediție, realizată împreună cu Fundația pentru o Societate Deschisă Iași, a permis reunirea a 20 de performanțe și alte experimente artistice contemporane din România, Republica Moldova, SUA, care au folosit spații interioare și exterioare ale Centrului Cultural Francez. Arta experimentală, cu toate discuțiile pe care le suscită, a beneficiat și de această dată de un loc numai al ei și de prezența a numeroși critici de artă români și străini.

■ Tîrgul de carte franceză, 9 - 13 iunie 1998

- cea mai amplă acțiune de pînă acum vizînd accesibilitatea de carte franceză la Iași - realizată în parteneriat cu asociația "Le français en partage", care a adus 3000 de volume noi și de ocazie.

■ Sărbătoarea muzicii, 19 - 25 iunie 1998

- cinci seri de muzică, centrate de Ziua Muzicii, care au încîntat peste 2500 de spectatori. Colaborarea cu Centrul Cultural German a făcut posibilă venirea cvintetului *Jazz Franz Bauer*, îmbogățînd astfel registrul muzical oferit. Trupa franceză de jazz *Briegel Bros Band* s-a bucurat de o primire entuziastă și emoționantă.

■ Deschiderea sălii de spectacol "Benjamin Fondane"... pe 24 februarie, printr-un spectacol creat special pentru acest spațiu: *Passeport*, urmat de *Crises de nerfs à Prague*. Aceste două creații ale Centrului Cultural Francez au fost prezentate și în turneu, totalizînd peste 30 de reprezentații în România, Bulgaria, Republica Moldova și Franța (festivalul de la Avignon). Stagiunea sălii Fondane a propus spectacole diferite, schimbînd afișul săptămînal, cu 5 reprezentații pe săptămîină.

■ Numeroase expoziții de artă plastică, conferințe și filme franceze au completat paleta de manifestări culturale. Editarea compact discului dedicat autorului Tristan Tzara reprezintă un aspect al căutărilor noastre de diversificare a propunerilor către cei interesați de zonele de interferență culturală.

CENTRE CULTUREL FRANÇAIS DE IASI

Saïson '97-'98: principales manifestations culturelles

Festival International Eurodanse: 10-14 octobre 1997

Ce festival s'est déroulé dans les deux théâtres de la ville et s'est ouvert avec la venue de la compagnie française *Joseph Nadj* et le spectacle *Les Commentaires d'Habacuc*. Les salles ont été pleines. A noter la présence de troupes de Roumanie, Croatie et Hongrie.

Dossier Mircea Eliade

Cette manifestation a eu lieu tout au long de l'année. Une fois par mois, un écrivain est venu parler de Mircea Eliade; les points culminants furent les communications d'*Irina Mavrodin* et de *Bălăceanu Stolnici* qui ont attiré beaucoup de monde.

Festival ALTFEST, 30 octobre - 3 novembre

En collaboration avec Soros, ce festival de théâtre dans les lieux non-conventionnels a attiré une foule considérable avec des troupes venues de Russie, Yougoslavie, Pologne, Georgie, Ukraine et France: la *Compagnie La Magesse* et ses spectacles en appartement.

Semaine consacrée aux écrivains francophones: 1-7 décembre

En collaboration avec la "Casa Pogor", ont été présentés deux spectacles. L'un d'après l'oeuvre de l'écrivain belge *Marcel Moreau* et l'autre issu de deux nouvelles du Polonais *Bruno Schultz* (ce dernier en première mondiale).

Journées de la Francophonie: 16-20 mars

Diverses manifestations de sont déroulées à cette occasion: venue du spectacle pour enfants *Troll*, 80 communications par des universitaires de toute la Roumanie, lancement du livre édité par le C.C.F. sur la *Francophonie* et aussi création dans la salle Benjamin Fondane du spectacle *Crises de nerfs à Prague*, deux émissions en direct avec RFI.

Festival PERIFERIC: 15-17 mai

Ce deuxième festival a permis de voir plus de 20 performances et manifestations diverses de 3 pays différents (Roumanie, République Moldave, USA), le tout se déroulant au C.C.F. Des critiques importants sont également venus et ont donné à cette manifestation encore plus de renom.

Foire du livre français: 9-13 juin

En collaboration avec *Le Français en Partage*, 3.000 livres français neufs et d'occasion dont les 2/3 ont été vendus.

Fête de la Musique: 19-25 juin

En collaboration avec le Centre Culturel Allemand, qui a fait venir le quintet de jazz *Franz Bauer*, cinq soirs de musique dans des salles archi-combles, plus de 2.500 personnes et le groupe français de jazz *Briegel Bros Band* qui a obtenu un accueil fantastique.

Ouverture de la salle Benjamin Fondane et deux créations du C.C.F.

Le 24 février s'ouvrait la salle Benjamin Fondane avec le spectacle *Passeport*. Ensuite ce fut *Crises de nerfs à Prague*. Ces deux créations ont fait le plein plusieurs semaines à Iași, avant de partir en tournée: plus de 30 représentations en Roumanie, Bulgarie, République Moldave (et bientôt le Festival d'Avignon en France).

Quant à la salle Benjamin Fondane, elle a proposé des spectacles tous les soirs depuis février, avec un changement de programme toutes les semaines.

et aussi expositions, conférences, cinéma et un CD consacré à *Tristan Tzara*.

Templul lui Apollo din Delphi

De la Grecia antică la fizica modernă

Felicia FLEGONT

În toate filosofii antice reflecta filosofică s-a focalizat mai întâi asupra "lumii acesteia", cum spune Heraclit, pentru a afla principiul (arché), adică "primul punct de plecare datorită căruia un lucru este, ia naștere și poate fi cunoscut" (*Metafizica*).

În Grecia antică, Thales găsea ca rădăcină a lumii apa, Anaximandros și Anaximenes - focul, aerul, apa și pământul, Heraclit din Efes - focul, Pythagora - numărul, Empedocles din Agrigent - aceleași patru elemente cosmologice, iar Democrit din Abdera - atomul.

Contribuția cea mai interesantă pare să aparțină Obscurului din Efes care descoperea că schimbarea e principiul, iar focul este elementul *supus devenirii*.

În același timp, dar într-un loc mult îndepărtat, în Orient, Lao tse și adepții săi elaborau, independent, o doctrină a lumii asemănătoare cu a filosofului grec. Heraclit se apropie de Lao tse - nu numai datorită accentului pus pe continua schimbare - "Pantha rhei" -, ci și datorită modului ciclic în care concepe schimbarea. El a comparat ordinea lumii cu un "foc vesnic care se aprinde și se stinge cu măsură", viziune similară ideii chineze conform căreia Tao se manifestă prin evoluția ciclică a lui yin și yang.

Taoiștii au privit toate schimbările din natură ca pe niște manifestări ale interacției dinamice dintre complementarele polare yin și yang și au ajuns la concluzia că fiecare pereche arhetipală determină o relație polară în care fiecare din cei doi poli este legat dinamic de celălalt (unitatea contrariilor).

Heraclit, ca și Lao tse, concepe schimbarea ca interacțiune dinamică a contrariilor, iar de aici nu a mai fost decât un pas pînă la intuirea unității contrariilor. "Urcusul și coborîșul sînt unul și același drum", spune grecul "taoișt" și "Divinitatea e zi și noapte, iarnă și vară, pace și război, foame și satietate". Prin intermediul paradoxului el direcționează atenția dincolo de superficialitatea fenomenelor, spre o realitate fundamentală.

La fel și adepții Tao crede că pentru a avea acces la cunoașterea absolută trebuie penetrat "dincolo de contradicțiile aparente".

Dar aceleași idei esențiale despre unitatea Universului și caracterul său dinamic pot fi întâlnite în toate misticele orientale.

În hinduism totul este fluid, în permanentă schimbare, iar toate formele statice de care se agită cu disperare majoritatea oamenilor sînt maya, doar iluzie. Shiva, Dansatorul cosmic, este o imagine perfectă a unității dinamice a Universului: prin dansul său, Shiva susține diversitatea fenomenală a lumii și unifică formele, înglobîndu-le pe toate, prin ritmul său, în dansul cosmic.

47

IASI

1—31.08.1998

ΓΝΩΘΗ ΣΑΥΤΟΝ

Cunoaște-te pe tine însuși

Apare sub coordonarea Seminarului de Neogrecă de la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” Iași, cu sprijinul Ministerului Culturii din Grecia.

Spectacole — Eveniment

O reîntîlnire cu “Antigona” lui Sofocle

(Puterea forței morale)

Din nou despre Sofocle din Colonos (495-405 î.e.n.), ai cărui eroi, pătrunși de o noblete ideală, rămîn pentru posteritate un miracol de suavitate și măreție. Nu ne vom referi acum la *Oedip Rege* sau *Oedip la Colonos*, ci la *Antigona*, a cărei eroină, așa cum reiese din tragedia sofocleană, este “născută pentru iubire și nu pentru ură”. Da, ea calcă legea scrisă, instituită de Creon, cîmătorul cetății, dar nu pe cea nescrisă, de a-l înmormînta pe fratele ei Polinice, care pentru a-și recîștiga drepturile la tron, venise cu ajutor străin împotriva Tebei. Fapta Antigonei, plină de măreție și sublim, a fost explicată și comentată în fel și chip de filosofi și critici literari mai ales în epoca modernă (Hegel, Kierkegaard, Wilamowitz, A. Maddalena, G. Tomson s.a.), și se pare că majoritatea lor acceptă ideea conform căreia Antigona, ca expresie a forței morale, pierde ca martiră a unei cauze “sfinte”. Oricare ar fi explicațiile, tragedia este una dintre cele mai frumoase ale lui Sofocle, iar unii o consideră chiar opera sofocleană cea mai reprezentativă.

Teatrul din Epidaur

Mesajul acestei opere a fost transmis mereu prin spectacolele prezentate de-a lungul anilor, mai ales la impunătorul tetru antic din Epidaur. Rolul Antigonei a fost interpretat de admirată și regretată (a murit în vara anului 1996), actriță Alike Vughiaklaki, în regia lui Mimos Volonakis.

Cu cîteva zile înaintea unui spectacol, într-un interviu acordat redactoarei Sm. Mihalisianou de la ziarul “Ethnos” (publicat la 27.VI.1990, p. 34), actrița încearcă un demers în tainele acestui personaj fascinant care este Antigona. “Ca și Antigona am și eu doi frați, pe Takis și pe Andonis, și nu fac deosebire. Dragostea mea pentru amîndoi este foarte mare... Aici trebuie să uităm pe Alike Vughiaklaki și să vedem pe actrița care interpretează acest rol însemnat, al Antigonei, în sensul că sacralitatea actului său și îndrăzneala ei au devenit, în timp, un exemplu strălucit. De data asta nu voi mobiliza pe Alike Vughiaklaki, nici pe vedeta națională, dar și nici pe actrița îndrăgită de public. Avem nevoie numai de Antigona... În cursul vieții mele am întîlnit doar un om, o singură Antigona am văzut, pe Alekos Panagoulis (cel care a încercat să-l ucidă pe dictatorul grec, Papadopoulos, în perioada ultimei dictaturi militare din Grecia - n.n.). A fost sortit morții. Dacă existau astfel de figuri, adică multe Antigone astăzi, poate ar fi fost mai bună epoca pe care o parcurgem...”

În continuarea interviului, actrița notează marea dificultate de a întrupe pe Antigona, devenind una cu personajul, faptul că acel conflict “dintre Antigona și Creon este un conflict al cetățeanului cu puterea, și nu decurge din motive politice, ci din motive morale. Antigona este sortită morții și crede că tocmai în această rezidă esența vieții. Și așa este, căci acolo vom trăi mai mult, toate sînt vesnice și dincolo de timp...”

Alegerea actriței Alike Vughiaklaki ca interpretă a Antigonei a constituit - după relatarea ei însăși - o eliberare, căci mă cutremură gîndul, de cînd eram mic copil, că cîeva morți sînt îngropate și sînt îngropate. Este de fapt și o istorie de a mea proprie despre care nu vreau să vorbesc... Pentru mine un lucru era important, că mă simt - după cum spune Antigona - născută pentru a împărtăși dragoste și nu dușmănie... Acum cred că am dreptul și eu, după atîta ani de slujire a teatrului, să interpretez un mare rol. Acum este momentul meu. Pentru mine este interesant acel actor care poate să preschimbă și să interpreteze toate marile specii de teatru... De cînd eram elev la Școala de Teatru și aveam ca profesor pe marele Dimitris Rondiris, începusem să lucrez asupra rolului Antigonei, fiind destinată să interpretez tragedia antică, pe mării clasici... Cultura noastră, rădăcinile noastre, mîndria noastră, tradiția noastră sînt tocmai aceste texte antice, pe care strămoșii noștri le-au lăsat ca mostenire și cu aceste vom intra în 1992 în Europa Unită foarte mîndri, deoarece noi sîntem pionierii culturii și ai spiritului...”

Alike Vughiaklaki, cea care a uimit publicul grec prin interpretări memorabile în teatru și cinema, cea pentru care arta reprezintă însăși esența vieții sale, în alegerea și consecvența sa față de marele public al Greciei de azi, a strălucit și în întruparea Antigonei.

Teatrul antic din Epidaur a fost și rămîne o mărturie...

Andreas RADOS

“Electra” lui Sofocle pe muzica lui Theodorakis

Un eveniment cultural deosebit a fost semnalat la Atena. O operă ce va fi întotdeauna de actualitate, vestita *Electra* a lui Sofocle, a fost tradusă, pusă în scenă și prezentată de mari personalități precum Mikis Theodorakis, K.H. Miris, N. Kunduros sau Spiros Evangelatos.

Renunțul compozitor Mikis Theodorakis a fost premiat la data de 24 mai 1996 cu Medalia de aur a Universității din Creta. Cu această ocazie a ținut un discurs, în care a evidențiat importanța marelui eveniment cultural în legătură cu *Electra*. Aflăm astfel că această nouă *Electra* a fost o întreprindere dificilă, dar cu atât mai merituosă cu cît ea “pentru o clipă a reușit să capteze atenția întregii Elade”.

Tragedia antică însumează două acte și 23 de scene, iar pentru deplina ei realizare și-au dat concursul mezosoprana Eva Revidis și baritonul Panaiotis Athanasopoulos.

Această manifestare culturală reprezintă una din cele mai curajoase inițiative ale verii anului 1996, iar prin autenticitatea și valoarea ei merită a fi menționată și astăzi, după aproape doi ani.

Grecia - o țară ce pune un preț deosebit pe cultură, valorificînd permanent operele rămase de la strălucirile săi înaintași - nu se dezmente nici prin acest important eveniment cultural.

(După revista “Kathimerini” - “Cotidianul” din 28 iulie 1996)

Carmen VINTILA

Studentă la Facultatea de Litere și la Seminarul de Neogrecă

Pagină îngrijită de Andreas RADOS și Vasile CONSTANTINESCU

Note și însemnari culturale

Dreptul în Grecia antică

Profesorul Ar. Biscardis a studiat la Florența și a predat la Universitățile din Viena, Geneva și Milano. Avînd cunoștințe atât juridice cît și filologice, el cercetează studiile mai importante despre problema dreptului în Grecia antică.

Ar. Biscardis se referă la toate capitolele din Drept pe baza vechilor inscripții, a operelor scriitorilor vechii Grecii și mai ales pe baza cuvintelor din retoricele juridice antice.

Cartea sa *Dreptul Greciei antice* constituie o interpretare a ultimelor simboluri mai importante din cîmpul cercetării din perioada clasică.

(După revista “Diavazo” - “Citește” nr. 370, ianuarie, 1997)

Lucia GRESOIU

Studentă la Facultatea de Litere și la Seminarul de Neogrecă

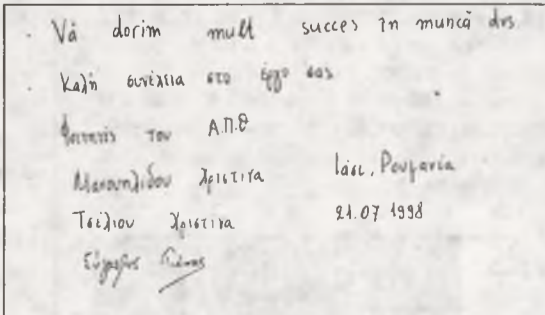
Studenți din Grecia la Universitatea din Iași

La cursurile de vară de Limbă, Cultură și Civilizație Română, organizate de Ministerul Educației Naționale - Universitatea “Al. I. Cuza” Iași, în perioada 6-26/07/1998, au participat și 3 studenți și absolvenți ai Universității “Aristotel” din Salonic-Grecia, în cadrul

colaborării și fraternizării noastre cu cea mai mare Universitate din această țară.

Arătîndu-și bucuria și plăcerea de a frecventa Programul cursurilor (toti au urmat și se ocupă în continuare de limba, cultura și civilizația Balcanilor), tinerii greci s-au întîlnit cu profesori și studenți de la Seminarul de Neogrecă al Facultății de Litere, într-o atmosferă destinsă, așteptînd pe cîteva dintre ei la Salonic la programe de Studii Neolene.

Au avut amabilitatea de a transmite tuturor colegilor, prietenilor români, revistei “Cronica” și cititorilor ei un cald mesaj de sănătate și de noi împliniri.

De menționat faptul că participanții la aceste cursuri, pe lîngă lecțiile practice de limbă română, pe lîngă variatele și interesante prelegeri de cultură și civilizație română, au vizitat monumente de istorie, artă, cultură, atît din oras, cît și din Nordul Moldovei, admirînd totodată și frumusețile spirituale ale României.

Sorin MĂRIUȚĂ

Student la Facultatea de Teologie și la Seminarul de Neogrecă

DAN MĂNUCĂ - 60

Cercetătorul profesor

Prof.univ. dr
Stelian DUMISTRĂCEL

Când cineva care-ți este apropiat de un număr de ani (ce se adună, deja, în mai multe perechi de lustri) este sărbătorit ca sexagenar, încerci sentimente contradictorii. Căci îți vine greu să asociezi această insolită și inoportună vîrstă cu anii studentiei, ai cercurilor științifice și ai excursiilor în grup prin țară, cu primii ani ai încercărilor și confruntărilor pe terenul profesiei de cercetător științific, cînd își mai găseau încă locul "bîrfele" pe seama foștilor profesori ("Magistrul", "Ney", "Chirilita"), unii deveniți îndrumători direcți și coordonatori de proiecte, cînd amploarea aspirațiilor nu se verificase încă prin măsura realizărilor.

O oarecare dumerire, dar numai... rațională, și la care inima nu prea aderă, intervine dacă ne apropiem de actualitate, începînd din epoca primelor apariții editoriale ale colegului Dan Mănuță, omul căruiă strategie de "selecție dosarială" din anii de după absolvirea Facultății (1959) i-a fost potrivnică. Dar căruiă cercetător stagiar (din 1963) i-a răspuns printr-o perseverență și un devotament ce s-au dovedit productive, date fiind educația, căsătorintele, apăsările și claritatea scopului.

Îndată după introducerea în planul de cercetare al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Filialei Iași a Academiei Române (1968) a temei prioritară *Dictionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Dan Mănuță, spirit metodic și caracter finalizator, după ce trecuse și el, prin bolgiile "sugestiilor" dar și ale tentatiilor acomodării la problematica literaturii strict contemporane, se va îndrepta, decis, spre literatura clasică, în ipostaza junimistă și, paralel cu scrierea rapoartelor lunare privind "îndeplinirea sarcinilor la tema din plan", va publica volume semnificative consacrate unor *Scritori junimiști*

(1971) sau în care prezenta și comenta documente literare ale acestei școli (1973), ample demers de cunoaștere și valorizare încununat de monografia *Critica literară junimistă* (1975), distinsă de Academia Română cu premiul "B. P. Hasdeu".

Este aceasta, la Dan Mănuță, o preocupare ce s-a materializat nu numai în sintezele pe care le constituie articolele din *Dictionarul citat*, intitulat "Convorbiri literare", "Junimea" sau, după canoane lexicografice, "Măiorescu, Titu Liviu", "Negruzzi, Iacob C.", "Pogor, Vasile", "Volentii, Nicolae" și în capitolele din alte volume tipărite paralel cu elaborarea lexiconului: *Titu Măiorescu, necunoscutul*, *Addenda junimistă* (*Argumente de istorie literară, 1978*). Imagini și prilejuri de meditație ce au reverberat asupra mentalului, a criteriilor de analiză și a discursului cercetătorului istoriei și teoriei literare românești atunci cînd, mai apoi, va supune examenului trăsăturile unei culturi și manifestarea prin literatură a specificului unei spiritualități schițînd *Analogii* (1995), dar și descriind rolul supozitiei în opera lui Rebreanu, sau abordînd pagini de critică biografică cu aplicații la Sadoveanu și Brătescu-Voinesti.

În situația de coleg, pe durata a peste trei decenii, la actualul institut de Filologie Română "A. Philippide", îmi place să cred

că reușita Dan Mănuță în istoria și critica literară este condiționată și de școala de formare și de autoformare reprezentată de echipa de lucru la *Dictionarul literaturii române*. În compania unor colegi de breaslă remarcabili în ceea ce privește spiritul critic și gustul literar: Leon Volovici, Remus Zăstroiu, Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Stănuța Crețu, de temperament, trăiri și expresii variate, ce s-au confruntat fără menajamente, dar s-au și modelat reciproc pe parcursul redactării, asamblării și definitivării acestei lucrări lexicografice unicat în cultura românească.

O echipă în care "cel din urmă medelnicier" (vorba lui Sadoveanu), din 1963 avea să se impună, mai ales în etapa de finalizare, printre coordonatori, devenind și responsabilul unui colectiv condus anterior de Al. Dima, N. I. Popa și Al. Teodorescu. Și, de asemenea, îmi face plăcere să amintesc faptul că, date fiind atribuțiile de... dispecerat pe care le dețineam în acei ani la Institut (ca director adjunct), am reușit înfrîngerea interdicțiilor regulamentului de acordare a premiilor Academiei, astfel ca Dan Mănuță să fie distins, a doua oară, cu premiul "Timotei Cipariu", pentru contribuția deosebită la *Dictionar* (1979).

Absolvit, prin alteritatea profesională, de orice umbră de bănuială privind ideea de rezervă din motive de competiție (chiar... loială!), în cărțile specialistului semnalat, invocat și apreciat de istorici și critici literari de marcă (de la Al. Piru și Șerban Cioculescu la N. Manolescu, Liviu Leonte și Ioan Holban), lingvistul atent la fenomenul stilistic poate fi și este plăcut impresionat să recunoască, în problematica demersului și în scrisul literatului, efectele unei formații filologice alese, pentru care Dan Mănuță se declară îndatorat foștilor săi profesori. Căci colegul nostru nu-i invocă printre maestri doar pe Al. Dima, N. I. Popa sau Const. Ciopraga, ci și pe Theofil Simenschy și G. Istrate (din a cărui lectură sadoveniană pare a descinde aprecierea comunicativității subtile a acestui scriitor prin explicarea contextuală a regionalismelor în analiza prezentării unui popas la Deva; *Pe urmele lui Sadoveanu*, 1982, p. 246).

Cel căruiă îi datorăm sintezei privind obiectivele criticii junimiste în domeniul

culturii și literaturii interpretează competent jaloanele fixate de Măiorescu și de comilonii săi "Pentru o limbă clasică", recte pentru o limbă literară corectă și armonioasă, purgată, în condițiile sfîrșitului secolului al XIX-lea, de retorismul politic post-paşoptist și de jargonul latinizant (*Argumente de istorie literară*). Modelele îi sugerează criticului literar elemente ale unei analize complexe, cu fericite rezultate de circumscriere a temei: Dan Mănuță consideră atent discursul lui Brătescu-Voinesti, semnificativ și conținînd fidelitatea de transcriere a vorbirii și descifrînd în această trăsătură, dincolo de efectele cronice, o manifestare a dificultăților de comunicare, a singularizării personajelor marginalizate în viață, printr-un limbaj securizant (*Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voinesti*, 1997). Sau, punîndu-și un demers critic sub semnul unui concept logico-gramatical, prezumtivul, el deduce, pomînd de aici, conturarea dimensiunilor unei lumi a ipoteticului, urmînd, de exemplu, nu numai evoluția tipului de frază în romanele lui Rebreanu, ci și simbolistica numelor, subsumată problematicii onomasticii "Personajului" (*Liviu Rebreanu sau lumea prezumtivului*, 1995).

Ne-am referit doar la cîteva ipostaze de formație și de punere în operă, semnificative, pe care le propune cercetătorul Dan Mănuță prin cursurile sale de (relativ) recent profesor la Facultatea de Litere a Universității "Al. I. Cuza", care refuză locurile comune, de conținut și de metodă, ale profesoratului, ale cursului nu atît "clasic", cît terorizat de informația accesibilă studentului prin propria-i lectură. Un statut ce-i precizează, din această nouă perspectivă, elementele de confruntare dintre cercetarea fundamentală și instrucția universitară care, la rîndu-i, trebuie să pretindă demersului de investigație preocupări și soluții de aplicație larg formativă, sesizabile pentru cei avînd un *curriculum vitae* similar cu al profesorului-cercetător.

Dorindu-i domnului Dan Mănuță ani mulți de împliniri profesionale și de satisfacții umane, ne manifestăm încrederea în capacitatea domniei sale de a contribui la impunerea, în activitatea filologică ieșeană și națională, a unui principiu decelat cîndva în critica culturală și literară junimistă: acela al *eticii*, imperios necesar și acum, într-o altă epocă de criză morală.

Idei culturale, valori literare

Prudența pașoptismului

Dan MANUCĂ

Începută mai devreme decît în Tara Românească, Revoluția de la 1848 din Moldova a fost inițiată de intelectuali, între care un loc aparte a revenit scriitorilor. Unii, precum Gheorghe Asachi, s-au arătat reticenți față de posibilitățile unei demonstrații de forță. Rămîneau astfel consecvenți propriului mod de gîndire dar, totodată, și prizonieri ai acestuia. Nu trebuie omis totuși faptul că, prin întreaga lui activitate, Asachi a pregătit terenul pentru apariția atmosferei care va genera pașoptismul, atît literar, cît și politic. În acest sens menirea "Albinei românești", apărută de la 1 iunie 1829 a fost cu totul remarcabilă. Gazeta lui Asachi a produs o constientizare a forțelor noastre intelectuale și a energiilor latente ale scriuturii literare. Gheorghe Asachi a avut un incontestabil rol în afirmarea accentuată a conștiinței naționale, ca o componentă esențială a pașoptismului. Gazetele pe care el le-a scris nu s-au închis niciodată într-un regionalism feudal, ci au așezat în prim-plan dominantă etnică, adică românească. După amintita "Albină", Asachi editează în 1837 și 1838 "Alăuta românească" iar ceva mai tîrziu, în 1841, "Spicuitorul moldo-român". Cu o contanță pe care nu mulți au dovedit-o, el a refuzat să închidă granițele spiritualității naționale și nu a proslăvit niciodată virtuțile așa zisului "moldovenism". La școlile pe care le-a edificat, între care precunoscuta Academie Mihăileană, a avut grijă să angajeze profesori din toate ținuturile românești și să alcătuiască o programă care, fiind adecvată prezentului, pregătea viitorul. Ca scriitor, Gheorghe Asachi contribuie substanțial la fundamentarea unei mitologii poetice, cu o rezonanță vădită în lirica pașoptistă. Dacă ar fi să îl invocăm doar pe Gheorghe Asachi și ar fi suficiență dovadă că scriitorii din sîngă Milcovului au avut o vie conștiință a naționalității, pe care au afirmat-o constant și în pofida oprelistilor ridicate de protectoratul rusesc.

Pe o altă treaptă se situează Mihail Kogălniceanu, mai întîi discipol, apoi continuator, apoi chiar adversar al lui Asachi. El este reprezentantul altei generații, al celor care au participat nemijlocit la construirea evenimentelor. Kogălniceanu se implică decis în amplificarea orientării naționale și, concomitent, în abordarea și lărgirea componentei sociale. "Dacia liter-

ară" va fi unul din cei mai importanți factori care au dinamizat spiritualitatea pre-paşoptistă și au pregătit mentalitatea pașoptismului. În contextul epocii, cultivarea specificului autohton, pe care o cerea imperios celebra *Introducere*, semnifica părăsirea oricărei urme de fanariotism (adică de gîndire extra-europeană) și îndreptarea către un europenism prudent, filtrat prin tradiție. Nici o altă revistă nu a avut impactul "Daciei literare" în consolidarea unei ideologii artistice unitare și egale în toate compartimentele ei.

Mihail Kogălniceanu va accentua asupra deschiderii europene în cealaltă revistă, "Propășirea", unde va îmbina ceea ce el numea - în numărul interzis de cenzură - "interesurile materiale și intelectuale". Dovedind că își făcuse un program ferm din promovarea unei gîndiri moderne și, mai ales, iese din cerințele timpului și locului, Kogălniceanu respectă acest enciclopedism scientist în publicația ce va apărea cu titlul amputat dar elocvent chiar și prin ceea ce s-a putut păstra: "Foaie științifică și literară". Revista a fost, ca și aceea anterioară, un factor de unire a scriitorilor din toate ținuturile românești. Din Moldova au publicat Alecsandri și Kogălniceanu, Negri și Ralet, Negruzzi și Ion Ionescu de la Brad. Din Muntenia: Bălcescu și Bolliac, Ion Ghica și Grigore Alexandrescu, Bolintineanu și Iancu Văcărescu. Din Ardeal: Andrei Muresanu și A.T. Laurian.

"Propășirea" lui Mihail Kogălniceanu demonstrează că în literatură, pașoptismul a fost o ideologie creată de reprezentanții tuturor provinciilor românești, că, spre deosebire de latura sa politică a fost omogen și că, totodată, tot spre deosebire de acesta, a fost mai precaut. Aceste trăsături ale pașoptismului nostru literar sînt vizibile și în "Bucovina", publicație editată la Cernăuți, între octombrie 1848 și septembrie 1850, de frații Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi. Subintitulată "gazetă românească pentru politică, religie și literatură", ea va tipări lucrări de Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Andrei Saguna, George Barițiu, Aron Pumnul. În iarna și primăvara lui 1850 aici apar trei din capodoperele folclorului nostru literar: *Toma Alimos*, *Mihu Copilul* și *Balada Mioarei* (adică *Miorita*).

Dacă pașoptismul politic a fost deseori incriminat pentru ceea ce s-a considerat a fi fost împrumuturi riscante, pașoptismul literar - care se suprapune cîteodată romantismului - se arată a fi, cel puțin prin contribuția gazetei "Bucovina", purtătorul unui tradiționalism echilibrat și rodnic.

În descendența pașoptismului s-a situat "România literară", revista ieșeană scoasă de Alecsandri în 1855. Este cea mai importantă verigă între pașoptism și junimism, din punctul de vedere al literaturii. Este, în același timp o dovadă excepțională a rezultatelor pe care le-a adus împlinirea adecvată a respectu-

lui față de datină cu modernitatea gîndirii. Revista lui Alecsandri a pregătit intrarea noastră în sistemul literar european, pe care o vor desăvîrși junimiștii. Colaboratorii cei mai importanți, în afara lui Alecsandri, au fost Alecu Russo, C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, Al. Odobescu. Prin vehementa criticismului, îndreptat împotriva raționalismului întîrziat al latinistilor, ei au consolidat substanțial specificul național, ca o componentă a diversității obligatorii a literaturii europene.

Din activitatea istoricului și criticului literar

VOLUME

- * *Scritori junimiști*, Iași, Editura Junimea, 1971
- * *Critica literară junimistă*, Iași, Editura Junimea, 1975 (Premiul "B.P. Hasdeu" al Academiei Române)
- * *Argumente de istorie literară*, Iași, Editura Junimea, 1978
- * *Dictionarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, Editura Academiei Române, 1979 (în colaborare; Premiul "T. Cipariu" al Academiei Române, ex aequo)
- * *Pe urmele lui Mihail Sadoveanu*, București, Editura Sport-Turism, 1982
- * *Lectură și interpretare. Un model epic*, București, Editura Minerva, 1988
- * *Liviu Rebreanu sau lumea prezumtivului*, Iași, Editura Moldova, 1995
- * *Analogii. Constante ale istoriei literare românești*, Iași, Editura Junimea, 1995
- * *Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voinesti*, București, Editura Minerva, 1997
- * *Perspective critice*, Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 1998

EDITII

- * *Scrisori către G. Ibrăileanu*, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1966 (în colaborare)
- * *Documente literare junimiste*, Iași, Editura Junimea, 1973
- * Iacob Negruzzi, *Jurnal*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980 (în colaborare)

TRADUCERI

- * Stetson Kennedy, *Operațiunea anti-Ku-Klux-Klan*, Iași, Editura Moldova, 1992

ECHIM VANCEA

Baladă-n octombrie

și iată cum apele
nu mai încap în palmele tale
roase de carii
și cum de timpuriu toamna-și amăgeste
vânătorii și memoria Saharei.

o noapte/din cele o mie și una/
se mistuie singură-n dragostea
cu pestii murdărind neliniștea apei.

Aproape gara

un timbru alb-negru
lipit pe o pată de ciocolată.

spălătoresele au mâinile imobilizate
cu pachete de biscuiți.

brusc se asază tăcerea
nimeni nu ia în seamă
copia multiplicată prin xerox-are!

pe afișul Teatrului popular
o precizare de ultimă oră:
"spectacolul se suspendă
din motive de sănătate. biletele
sînt valabile pentru o dată ulterioară".

pînă la urmă
numai Dumnezeu știe
ce înseamnă să ai tren
numai o dată pe zi.

Orgolii sub date precise

sub clopote iubesc ninsorile tainice
sub clopote se dezbracă zilele moarte
sub clopote doar lupii mai umplu paharul
sub clopote doar noaptea-și îmbracă hamalul.

buzele mele-s dojenitoare cu picioarele tale
Hamlet uimit și umilit de neîntrebătoare
decoruri și subalterni
mașini de scris și fecioare.

sub ipoteza acestui "de bine"
numai poștașul
picotește-n privirea dojenitoare
a unei locomotive cu aburi
și-acasă pe ușă
un lung discurs
ca o taină provincială
să-mi poarte de grijă

sub clopote doar noapte-și mai umple paharul
sub clopote doar lupii mai dezbracă ninsorile tainice
sub clopote doar zilele-și mai îmbracă hamalul
sub clopote încă un week-end cu zilele moarte.

Îmi vorbești...

îmi vorbești de pink floyd
în ultima ta scrisoare,
spunîndu-mi că va dispărea curînd.
eu cred,
din contră,
că abia s-a născut.
se opune doar azilului de noapte.
nimic mai mult...
în oras
se fac pregătiri pentru sărbătoarea
ce se apropie.
sper să te obișnuiești cu golul din jurul tău
chiar participînd la sărbătoarea
unei pietre oarecare.
mediul și cauzele care
au determinat peisajul
sînt neterminate.

Eșafodul de la marginea orașului

sîngele meu a rămas zălog eșafodului
somonos și ros de carii
și împrumutat
jocului
pentru totdeauna.

tribunalele au fața limpede.
legile se contemplă în ochii
unui animal de argint.

apropie-te.
fierul securii
nu înoptează-n butuc.

cîmpia bate cu pumnii în
sinele căii ferate
și clopotele zîmbesc pe ascuns
pustiului după fiecare descăpătînare
înlocuind adevărata ureche-a schitului de peste vale.

la marginea orașului eșafodul
cu strălucirea lui
ademenește trupurile cronicarilor.

la pas cu deltaplanul

Liacuri de adus norocu' în iubire (II)

Cornel UDREA

1. Fetele carele vor să se mărite prin căsătorie,
musai trebuie să fie fecioare. Dacă pînă la vîrsta
asta sînt fecioare, înseamnă că nedesmintit este
ceva hibă la mijloc, și iaba se bucură c-a oprit Făt-
Frumos calu' alb la poartă: acolo l-au apucat cele
nevoi... Renunțați rapid la feciorie, mai mult vă
încurcă!

2. Vă spargeți de cap un ou de lemn. vă puneți
o coronită de flori artificiale italienești, de
preferință gladiole și la orele 12.00 din noapte fix,
ieșiți în fața blocului și dăntuiți, indiferent că este
sau nu lună plină. Spectatori vor fi. Trebuie să
purtați veșmînt ușor pe pielea goală și să țineți
casetofonul de-asupra capului, cu cîntece alese din
repertoriul lui Julio Iglesias, ori Aurel Tămaș, tot
una-i fiindcă le seamănă vocea ceva de speriat...
copiii.

Așteptați să vină. Dacă vine poliția, tot găsiți un
burlac între băieții ăia sobri. Zîmbiți-i drăgălas-elec-
toral, faceți-i cu ochiul și spuneti-i *măi, bădită, cu
fulnic baston!* Dacă nu vă ia, înseamnă că e
căsătorit, și atunci smulgeți-i delicat fluierul dintre
dește și flișcurati duos, ca într-o iepopee muzical-
laică. O să fie ceva de vis...

3. Azvîrliti în spate o potcoavă, cînd e lume mai
multă; așteptați, prea mult nu va fi nevoie. Cineva o
să vină, sigur pentru a vă lua mîna cu care ați arun-
cat, dar nu pentru pupat: pentru rupt.

4. Adunați zăpadă, neîntinată, nepoluată, dacă
nu aveți, e bună și aia din congelator, puneți-o într-
o oală mică, de preferință aia în care făceați cîndva
sarmale, adăugați pipi de șoricel alb, iahnie de
fasole, infuzie de mușetel, lapte de la o vacă
stearpă, merge și de la bou fertil, dați cu-n spray
paralizant și beți. Nu însurătețul vi se arată, ci
medicul se iverse, cu oarece canulă și dulci

spălături va efectua el. Nu vă mai trebuie veci,
mire de chemat și nici bărbat.
E lumea plină de femei inverse!

5. Faceți o coronită din florile de cîmp ce le
găsiți pe lîngă bloc, pe lîngă tomberoane și după ce
ați spus, cu aplicațiune, 10 strofe din Scrisoarea a
III-a, aruncați coronita peste bloc. Dacă nu puteți
rugăți un forțas în trecere, pe administratorul blocu-
lui să suie pe coperis și s-o azvîrle de acolo. Învătați-
l incantația de serviciu: "Du-te coronită peste casă/
adu-mi bărbat la masă/ adu-mi om neînceput de pus
în asternut/ printre levăntică, printre busuioc/ așa să
îmi ajute Dumnezeu pe loc!" Așteptați după
azvîrlire semne cerești. Nu trebuie decît să vă uitați
des în sus, ca cum v-ar curge sînge din nas.

6. Cel visat, cel dorit, cel fără apetit de dialog, se
află la coasă pe Dealu' Porcului. Mergeți acolo,
îmbrăcați decent și sus și jos, picioarele pot fi nude și
prindeți-l ferm de coasă. Grijă să nu vă rezeze
dește! Tot așa ferm priviți-l în ochi și spuneti cît
puteti de repede: "Numailaminesătegîndestidem-
inesăteprăpădestipepicioarepînăladurereursitataursita
meaGheroghe!" Dacă nu-l cheamă Gheorghe, în-
locuiți. S-ar putea să întîmpinați un pui de opoziție,
ceva de genul "ce-i, fătută, esti bolundă", sau "Te
mîncă undeva oarese?" Ignorați-i reacția, opoziția,
așa cum actuala putere ignoră fosta putere, cu moțiuni
cu tot, și fără a slăbi lemnul coasei din mînă, cu
cealaltă scoateți dintr-un loc secret o sticlută cu elixirul
de mai jos: apă Șarul Domei, expirată de un an,
piper pisat, ciuscă fărîmată mărunț, blend a med, să-l
penetrezte ca pe ou, ceai de rostopască, aripi de bubu-
ruză, coajă pisată de ou de biblică, pilitură de fier și
faceți-l s-o bea cu înghițituri mici, culcat pe partea
stîngă, cu capul pe un musuroi de furnici. Dacă îl
convingeți al vostru e și rezistent e. În caz că habar
n-are să cosească, găsiți un tîran bătrîn care mai știe
meseria asta, să-i dea meditații.

Ce bine e ca tinerele de la oraș să aibă la garso-
niera lor, acolo, un coșas harnic!

hotu' dă imagini

Tîrgul de oale sparte

ALI. BABA

Nemulțumit de faptul că-i evit com-
pania, ITN a pus să fie talonat de
Igienistul Personal. În limbajul Statelor
Unite de Funcțiuni, expresia desem-
nează ceea ce vulgarnicii vorbitori
dacoromani califică drept *Purtător de
Tucal*. Muncă grea și pe deasupra igno-
rată de istoria divizunii sociale și profe-
sională, care înregistrează în seria
primelor meserii aparute doar *spionajul*
și *prostituția*. În plus, este și puternic
perturbată de schimbările politice (re-
voluții, pâlțiri de stat) și de modă
(culoarea și formatul obiectului muncii
variază în funcție de raportul dintre pro-
tecția producției naționale și import).

Am reușit să-l fotografiez pe ascuns
în timp ce se plimba pe stradă în căutare
de patron pentru sezonul de vară, cînd
titularul de contract este plecat din
localitate. Își purta cu demnitate
cocoasa cu care s-a procopsit în proce-
sul muncii după Marea Puscătură
Națională din Decembrie. Înainte era
simplu, știa cui este afectat și în capul
cui trebuie să arunce coproducția sefu-

lui. Era *Purtător de Tucal de Partid*.
lumea se temea de el, chiar dacă-l privea
cu scîrbă. Acum îi vine greu să se
situeze: în funcție de mîna care ma-
nipulează recipientul, riscă să fie catalo-
gat politic. A renunțat deci la membrele
superioare (puse în funcție doar cînd
obține normă cumulativă) și în public se
deplasează cu obiectul prins între dinți.
Dar asta-l obligă să coboare corespon-
zător pentru a corespunde atribuțiilor
prevăzute în fișa de serviciu.

Mă caută deci la început de vară.
Dar pentru că nu avea motive profe-
sionale, a inventat pricină de vecinătate.
S-a plîns patroanei de bazar că închid
toaleta repartizată ca dependentă
comună pentru tarabele noastre și deci
este supus unor presiuni fiziologice
insuportabile și incompatibile cu
atribuțiile și retribuțiile sale. Iar bazar-
gioaica nici n-a așteptat mai mult ca să-
mi strice ziua de tîrg anual.

Îl invit deci în mod oficios să
vedem despre ce este vorba. Cocosatul
Bradu mă privește uimit și demn prin
ochelari (vezi poza) și-mi spune că
neam de neamul lui de Bradu cel
Frumos, co-boritor din Bradu de la
Afumați nu s-a (înut de delationări. Că
el nu făcu altceva decît să respecte re-
gulamentul de ordine interioară, care
spune că olița se umple de jos în sus (de
la subordonat la șef) și se golește de sus
în jos (de la posteriorul conducător în
capul desemnat prin ordin).

L-am compătimit pentru greutatea
misiiei și l-am rugat să mă anunțe cînd
îmi va veni rîndul pe post de tîntă. Mi-
a mulțumit, înclinîndu-se profesional:
se exersează deja pentru eventualita-
tea în care as deveni Titular de
Tucal și i-as putea da o jumătate de
normă. Pentru mîna stîngă, pentru
mîna dreaptă, nu contează: e bun profe-
sionist și se va descurca.

După publicarea unui interviu cu regretata Irina-Maria Atanasiu ("Cronica", februarie 1997), privind familia poetului Tristan Tzara, grație soților Ioana și Crisân Demetrescu din București, am intrat în core-spondență cu domnul Hugo Rosenzweig din Israel, un alt văr primar al inițiatorului dadaismului. Venind și în vara aceasta în țara sa natală, așa cum o face de mai mulți ani și cum o să o facă și în continuare, în perioada 20-22 iunie l-am avut oaspete la Iași. De aici ne-am deplasat la Negrești-Vaslui, pentru a se reculege la mormântul tatălui său, apoi la Țibănești - Iași și Băcești - Vaslui, în vederea obținerii unor informații de stare civilă. Este vorba despre actele de naștere ale sale și ale fratelui său, Mircea, acte pe care, ulterior, le-am identificat eu în arhiva Primăriei Gîrceni, județul Vaslui. La cei 78 de ani, domnul Hugo Rosenzweig "își caută rădăcinile românești", așa cum îi place să spună și dorește să-și recapete cetățenia română. De altfel, trebuie menționat că doamna sa vorbește foarte bine românește și are un ascuțit simț al umorului, și aceasta numai datorită menținerii contactului cu România și cu vorbitorii de limbă română din țara care l-a adoptat.

Victor MACARIE

La Iași - în căutarea rădăcinilor românești

- dialog cu domnul Hugo Rosenzweig, văr primar al poetului Tristan Tzara -

Victor Macarie: - Avînd în vedere personalitatea lui Tristan Tzara, care nu este suficient de cunoscut în țara lui natală, încerc să găsec, afit prin arhive cît și prin mărturiile ale unor rude, informații necesare realizării unei schițe genealogice a familiei Rosenstock-Tzara. In consecință, vă rog, domnule Hugo Rosenzweig, ca văr primar al poetului, să aveți amabilitatea de a ne oferi cîteva amănunte pe care memoria le mai păstrează, despre familie și, evident, despre dumneavoastră. Aș prefera să ne vorbiți mai înții despre părinții dumneavoastră, date privind nașterea, căsătoria, cu ce s-au ocupat, pe unde au umblat și alte aspecte pe care le considerați demne de a fi cunoscute.

Hugo Rosenzweig: - Mama era ce-a mai mică soră a lui Filip Rosenstock, tatăl lui Tristan Tzara. Despre ea pot spune că a fost țărănească. A stat acasă și era o gospodină de primă calitate, am iubit-o mult pentru că era bună și era tare desteaptă. Recunoșc că era tare desteaptă, pentru că așa spunea toată lumea din împrejurimi. Tăranii din sat, dacă aveau o problemă mai deosebită, veneau la dînsa să-i ceară un sfat... Îmi amintesc că era foarte mîndră cînd vorbea despre nepotul ei, "poetul de la Paris"... Cit despre tata, el a fost născut la Scheia - Suceava, a făcut armata în Austro-Ungaria, a învățat la Viena agricultura, a fost omul pămîntului. I-au plăcut tare mult agricultura și animalele, cai, boi, vaci și chiar cîini. Acolo la contactul de la Tungujei avea multe vite. Îmi amintesc că atunci cînd era nouă, mergeam cu carul cu boi pînă la gara Băcești. Tata a murit tîrziu, în mai 1923, acolo în fabrică; a explodat un motor la fabrica de măcinat făină, am aste e tot ce știu despre dînsul.

După moartea soțului, ce a făcut mania dumneavoastră?
- A pîndit moșia pe care am tînut-o, cunoscut de la Tungujei și tot ce mai era acolo, și am plecat la București cu toții, unde era sora ei, cu un an jumătate - doi ani mai mare ca ea, Amalia, care se ocupa cu cinematografele...

Care erau cinematografele Amaliei Rosenstock?
- A început cu cinematograful "Rahova" și a avut și o grădina de vară unde a venit și pentru prima dată a boxat Motzi Spakow, în meciuri de box care se organizau o dată, de două ori pe an, așa cum era pe atunci. Și... după aceea a mai avut un cinematogra "Gloria" și încă unul "Lia", apoi a fost cinematograful "Nero", care aparține mamei.

Amalia a fost căsătorită, a avut copii? În actul de deces este trecut Rosenstock.
- Da, a fost căsătorită dar n-a avut noroc în căsnicie, a avut un soț, Marcus, Henri Marcus, care suferea de diabet și așa s-a prăpădit și... n-au avut copii. Ea mă ținea pe mine ca pe copilul ei, și cu o iubeam, de fapt, mai mult decît pe mama. A fost frumoasă, avea un corp, o nebulă... era reușită la față și foarte inteligentă. A avut legături strînse cu Malaxa și cu Auschnit, doi oameni care au iubit România... s-au hîrțit să facă metalurgie, să dezvolte țara...

Să mai revenim puțin la Amalia... Spuneți că aducea filmele direct de la Paris.
- Da, se ducea să aducă filme vorbitoare, care și la Paris erau o raritate. Primul film vorbitor care s-a adus în țară de ea a fost adus; s-au organizat cu acel prilej, serbări mari, la cinematograful "Aro", la care s-a luat și pe mine.

Din cîte știu, dumneavoastră ați plecat din țară în anul 1940; spuneți-ne ceva despre momentul acela, mi se pare foarte interesant, așa cum mi l-a prezentat succint și vara dvs., doamna Irina Atanasiu.
- Ce a determinat-o pe mama să ne lase să plecăm? Poate din cauză că eu m-am dus la abator să-l scot pe Mircea, fratele meu mai mic cu un an și jumătate decît mine. L-am găsit acolo... Și după acel moment, mama a fost de acord să plecăm. Înainte de asta nu a vrut să ne lasă, nu a vrut să se despartă de noi.

E vorba de abatorul din București? Ce căuta acolo?
- A fost luat de legionari, dus cu forța... Cînd mama a înțeles situația aceea, pe care i-am povestit-o eu, a spus că trebuier să plecăm. A vîndut cinematograful "Nero" și a făcut bani ca să ne imbarcăm pe "Struma". Aceasta era un vapor la care s-au plătit foarte mulți bani

Hugo Rosenzweig împreună cu d-na Surica Ciubotaru, soția sa, la Iași, în Grădina Copou, iunie 1998

pentru transport, milioane. Insa sansa mare a fost că spre aceea destinație se îndrepta încă un vapor care se chema "Darian 2". Acesta era al oamenilor care erau mai bine organizați. Cînd se pregătea să plece, cum nu erau destui pasageri, ne-au luat de pe "Struma" și ne-au imbarcat pe "Darian 2", și așa a fost norocul nostru, că am rămas în viață; după cum se știe, "Struma" a fost scufundat și din cei peste 700 de pasageri și marinari a rămas un singur supraviețuitor.

Cum ați fost primiți în Palestina, așa cum se numea pe atunci...?
- În primul rînd trebuie să vă spun că era angajat un căpitan de vas de 90 de ani. Insa vasul era condus de oamenii noștri, care erau la "hagana", asta era apărarea noastră pe atunci. Am luat acel căpitan nonagenar, ca englezii să nu-l bage la închisoare, pentru vîrsta lui înaintată; și cînd am ajuns, chiar așa a fost. Noi am intrat cu vaporul direct în portul Haifa. Am fost debarcați, aruncasem deja pașapoartele în mare, ca să nu aiibă motiv să ne trimită înapoi, și de acolo ne-au dus într-o tabără, apoi în alta și... ne-au eliberat. La eliberare încă nu începuse războiul... La început, toți cetățenii israelieni care intrau în țară trebuia să lucreze în port, după aceea la construcții; așa a fost situația... Mircea, fratele meu, s-a înseris la Politehnică din Haifa de unde a ieșit inginer. Apoi, ne-am înrolat amîndoi în armata engleză...

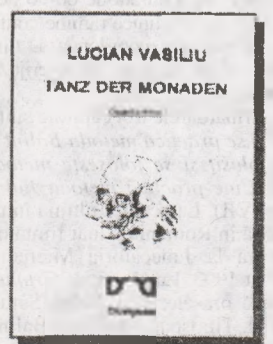
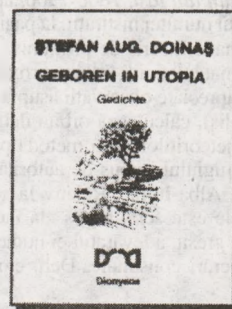
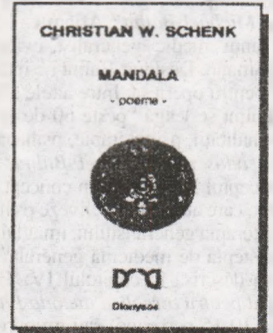
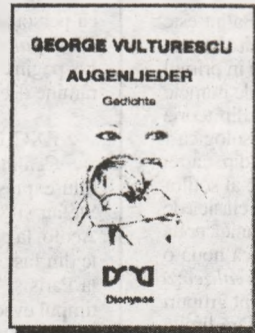
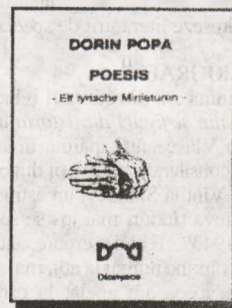
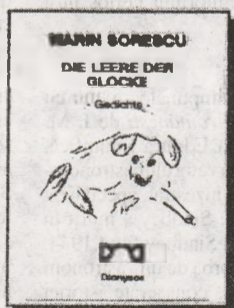
Am vrut să luptăm contra nemților, așa că am făcut toată campania din Italia... pînă la sfîrșitul războiului. La un moment dat, englezii n-au avut pe cine să trimită la Venetia și au luat plutonul nostru și l-au trimis să eliberăm Venetia de nemți... După aceea am intrat în Germania, pe care am primit ordin s-o părăsim în 24 de ore. Și, de aici, am fost duși în Olanda, unde ne-am ocupat de prizonierii nemți, ca să demineze tot litoralul mării...
- Aici nu era foarte periculos?
- Nu era așa de periculos, noi cunoșteam bine meseria, după atîta război și de aceea nici nu au fost prea multe victime... După asta ne-am eliberat și ne-am întors în țară. Aici a început războiul cu arabii... Apoi, după ce s-au aranjat lucrurile, englezii au plecat, s-a declarat Independența și, avînd noi un stat, am rămas singuri...
- Ne relați lucruri foarte interesante, totuși, revenind la problemele de familie, spuneți, vă rog, Mircea a fost căsătorit, a avut copii, ce și unde a lucrat?
- Fratele meu a fost inginer, specializat în ape, pentru că la noi lipsește apa și el unde lucra aproviziona orașul Haifa cu apă potabilă,

apă luată din mare. Pentru lucru pe care l-a făcut, a căpatat de două ori "Premiul muncii"... A fost căsătorit și are două fete. Una este arhitectă și se numește Rutt și a doua se numește Tani, a fost dansatoare de balet și acum este profesoară de dans. Amîndouă sînt căsătorite și au copii foarte reușiți... Rutt este căsătorită cu un inginer de ape și se numește Ingal... Pe soțul lui Tani îl cheamă Moti Lerner, acesta e un om tare curios... părinții lui sînt de origine română, veniți, însă, din Basarabia și tatăl lui a fost agricultor, a pus bazele unei agriculturi dezvoltate acolo, după aceea s-a îmbogățit... Moti a învățat matematica la Politehnică, a fost profesor de matematici superioare și s-a lăsat de asta, contra voinței tatălui, care l-a dezmoștenit, și a început să scrie scenarii de filme... apoi a mai scris și alte cărți... Este cunoscut și la Londra, l-au chemat și în Germania, s-a dus și în Statele Unite...
- Este interesant că în familia lui Tristan Tzara mai sînt și alți scriitori.
- Lerner este scriitor mare, domnule, are multe cărți pe care eu i le-am citit...
- Domnule Hugo, dar despre dumneavoastră ce-mi puteți spune? Cum o chema pe prima dumneavoastră soție, aveți copii, cum îi cheamă?...
- Soția mea s-a numit Rahel (Rasela), ca și mama, și era din Lituania, numele de fată era Brozovski, provenea dintr-o familie de profesori... M-am căsătorit tîrziu, după treizeci de ani, pentru că nu aveam încă o situație, fratele meu învăța la Politehnică și eu l-am ajutat. Cînd m-am căsătorit, soția a zis: "sau eu, sau armata", și a trebuit, în cele din urmă, să plec din armată. Am rămas numai eu o fată, soția nu a vrut să facă mai mulți copii: "tu te duci să te distrezi și eu să cresc copii?"
- Deci aveți o fată? Este căsătorită, are copii?
- Da, am o fată care se numește Dorit și s-a născut în anul 1956. Este căsătorită, are doi copii. Soțul se numește Sort Doron, cam afit despre el... Nepotul intră acum în armată, se numește Ghalhan, eu îi zic Ghil, de fapt așa îi zicem toți... Nepoata se numește Ila, numele ei pe ivrit înscamnă... aceea care este în jurul soarelui... aureolă.
- Mama dumneavoastră, am înțeles că a decedat în Israel...
- De cînd am luat-o în Israel, nu mai știu bine anul, totdeauna am avut grija să-i închiriez o cameră, deoparte, astfel era liberă și eu îi plăteam întreținerea și așa mai departe... Asta s-a întîmplat la Haifa, acolo a și decedat, dar tot nu-mi amintesc prin ce an, aceste lucruri pot să vi le comunic mai tîrziu...
- Despre buncii dumneavoastră și ai poetului Tristan Tzara ce vă amintiți?
- Cînd a murit bunicul aveam vreo trei sau patru ani. Așa că nici nu-mi amintesc de dînsii. Știu că au murit la București, sora mai mare a mamei, Amalia, despre care am mai vorbit, i-a adus pe amîndoi la dînsa...
- Așa spunea și doamna Atanasiu în interviul pe care i l-am luat.
- Nu că spune, așa este... trebuie să le găsiți actele de deces, în acest caz ar trebui să mergeți și la Comunitate pentru unele relații...
- Aseară m-ați corectat, spunînd că nu este vorba de Ernestina, cum am înțeles de la doamna Atanasiu, ci de Ernestina, sora a lui Filip Rosenstock, tatăl lui Tristan Tzara și, evident, și al mamei dvs. și nu frate.
- Ernestina, sigur că da, care a fost măritată cu Heler; și despre ei știu cam puțin, doar că au avut un băiat care a ajuns inginer și acum este în Argentina...
- Despre Roza ce-mi puteți spune?
- Roza a fost... stați un moment, o soră de-a mamei, mai mare, și ea a fost căsătorită Leibovici, a avut o fată care a fost avocată. S-a măritat cu un inginer și au venit amîndoi în Israel, unde ea a și murit.
- Am înțeles că școala ați făcut-o în Ardeal.
- Problema mea cu școala... Școlile m-au cam despărțit de familie. În primul rînd, școala primară am făcut-o la Cluj, la "Avram Iancu", apoi primele clase de liceu, pînă la capacitate, le-am făcut la internat la Brașov; fratele meu a rămas mai departe să termine bacalureatul iar eu am fost adus la București și am învățat la "Nicolae Bălcescu", lucrînd puțin la cinematografe, pe la vînzarea biletelor, la ordinea în sală...
- Pe doamna Mira, fiica Luciei-Maria, sora lui Tristan Tzara, ați cunoscut-o? Știu că este căsătorită cu Gabriel Rinsler și ca locuiește în Statele Unite.
- Sigur, s-au cunoscut amîndoi la Facultatea de Medicină din Timisoara... a fost o fată capabilă, a ajuns medic, amîndoi sînt medici, acum s-au retras, au avut un fel de casă de bătrîni pe care au condus-o și cu asta au cîștigat foarte bine. Au o fată și un băiat, cu care au avut și unele neplăceri, cum e cu tot tineretul american. Acum sînt mari și s-au dat pe brazdă, lucrează amîndoi. Fata este deja căsătorită și are și un copil, mi se pare... Mira se plimbă mult în Europa, prin Germania, doctorii care au terminat facultatea la Timisoara sînt foarte legați unul de altul și sînt români, domnule... merg la colegii lor din Austria, Elvetia, vin unii la alții, locuiesc împreună un timp; nu poți spune că este o legătură națională, este o legătură de suflet, dar tot români rămîn. Au fost și la mine și au stat un timp...
- Vă mulțumesc și aștept adresele promise ale altor membri ai acestei familii răspîdită pe toate meridianele, pentru a adăuga și alte ramuri la arborele genealogic al familiei Rosenstock-Tzara.

Tristan Tzara
Les premiers poèmes
à madame Lucia Hutman
Ce livre de poèmes d'un autre âge
pour que nous nous souvenions ensemble
elle de son frère, moi de mon ami -
avec mes sentiments très respectueux
Claude Sernet
Paris, 24. XI. 1965

Autograful traducătorului Claude Sernet pe volumul Primele poeme, al lui Tristan Tzara, apărut la Paris în 1965, la Editura Seghers, acordat surorii poetului, Lucie Maria, căsătorită Hutman

Cărți apărute la Editura DIONYSOS

Cartea medicală

Îndrumător metodologic pentru grupul Balint

autori: Csilla Moldovan, Almos Bela Trif, Robert Zielinski, sub redacția dr. Almos Bela Trif Editura Quadrata, Botoșani, 1997

Prof. univ. dr. Jan HURJUI

Dr. Michael Balint, psihanalist, a condus seminariile de planning familial încă din 1958, când s-au pus, în fapt, bazele a ceea ce ulterior a căpătat statutul de "Medicină psihosexuală". În 1959 seminariile acestea erau conduse de psihanalistul dr. Tom Main. Asociația de Planning Familiar a organizat seminariile pe două nivele: începători și avansați. În 1971 a luat ființă "Institutul de Medicină Psihosexuală". Nivelul de bază (începătorii) este frecventat anual de aproximativ 100 de medici. Din fiecare grup, numai 2-3 doctori sînt selectați. *Îndrumătorul metodologic*, redactat de dr. Almos Bela Trif este în fond o carte de repere în psihanaliză și psihoterapie pusă la dispoziția medicilor generalişti, dar nu numai, ceea ce îi dă un statut privind nu doar "metoda" ce poartă numele inițiatorului ei, ci și o sferă mai largă a cunoașterii în plan psihologic a persoanei care dialoghează cu medicul.

Bolile psiho-somatice (de la Psyché - Soma) sînt deja un termen incomplet, pentru că "ar trebui să vorbim de o medicină bio-psiho-ecologico-somatică" (Gr.Buso: - "Revista Medicală Română", 1997, nr. 1, p. 2), după cum, în acest context, "ascensiunea terapiei comportamentului cognitiv" (vezi: Gavin Andrew. *BMI*, 1997, vol. 4, ar. 2, p. 48-49 și Jan Hurjui, *Medical families*, vol. I și II, Editura Moldova, 1997) este în atenția medicilor care, tot, sînt convinși că acțiunea cuvîntului asupra bolnavului este terapeutică. În primul rînd,

"Capcanle" posibile ale acestei cărți rezultă din aceea că toate cele șapte capitole (desfășurate pe numai 51 de pagini) sînt enunțate interrogativ și că, prin urmare, răspunsurile pe care le poate da cititorul avizat pot fi mult mai multe sau oricum mult mai extinse. Chiar introducerea noastră aici arată că există o bibliografie evidentă extinsă (autori au inserat în finalul cărții 8 titluri bibliografice). Totuși, fiind un *Îndrumător*, nu-i altceva decît un îndreptar practic într-o problemă care interesează însă, toate specialitățile medicale.

Deci, capitolul I și întrebarea: *Ce sînt metoda Balint și grupul Balint?* Metoda Balint are ca fundament notiunea: "medicul ca medicament". Grupul Balint înseamnă 10-15 persoane, coordonate de un medic, care poate fi și generalist, activitatea de grup fiind însă îndrumată și controlată de un specialist psihiatru sau psiholog. Capitolul II: *Cine a fost și ce a făcut Michael Balint?* Aflăm că Mihaly Balint este fiul unui medic generalist evreu, numit Ignatiu Bergsmann. Desigur, Balint ne interesează în primul rînd pentru opera sa. Între altele aflăm că de numele lui Balint se leagă "peste 60 de concepte din teoria personalității, psihoterapie, psihanaliză nosologică". *Ce a adus nou Michael Balint?* Citez din carte: "Conceptul Balint este un concept eclectic al sotiilor Balint, care au reușit să cliveze psihanaliza clasică de psihoterapie generalistului, imaginînd o tehnică nouă în asistenta de medicină generală". Tehnica nouă o găsim descrisă în capitolul IV: *Cum se realizează grupul pentru a realiza metoda Balint?* Sînt grupuri mici (10-15 persoane) sau grupuri mari (fără limită superioară a numărului participanților la grup). Sesiunile au o durată de 60-90 de minute. Prezentarea de cazuri clinice rămîne confidentială. Liderul ales al grupului coordonează, fiind "primus inter pares", și nu are voie "să se crizeze în postura unui atotștiutor".

Următoarele trei capitole sînt enunțate astfel: *De ce se practică metoda Balint?* (cap. V); *Unde s-a folosit și se folosește metoda Balint?* (cap. VI); *Cine practică metoda Balint în România?* (cap. VII). La această ultimă întrebare, răspunsul este că în România a luat ființă o Asociație, înregistrată la Judecătoria Miercurea Ciuc, la 19 august 1993. La aliniatul: *Grupuri în devenire* se citează orasele: Iași, Sălaj, Satu-Mare, Tulgheș, Bacău, Timișoara. Michael Balint (1886-1970), a fost o personalitate care a creat o școală și a inițiat o metodă practică de asistență medicală, bazată pe psihanaliză și psihoterapie.

NICOLAE BUSUIOC

O ISTORIE ESEISTICĂ A CĂRȚII

SEMNELE ÎNTELEPCIUNII

Nicolae Busuioc, scriitor de autentică sensibilitate, este în același timp și un cărturar în sensul mai larg al cuvîntului: dedicîndu-și, ca tot, prin

univers enciclopedic

Nicolae Busuioc: Semnele înțelepciunii sau Logodna Cuvîntului cu Omul

Vasile CONSTANTINESCU

profesie și vocație, întreaga viață, muncii cu cartea, în lumea fascinantă a Bibliotecii (acel Univers aparte căruia Borges i-a dat o identitate inconfundabilă și revelatorie), ca scriitor a simțit mereu nevoia de a medita asupra menirii cărții în lume și în destinul spiritului.

Un floriileu din multe comori de suflet adunate în acest sens, de-a lungul anilor, sub formă de reflecții și cugetări, îl reprezintă noua sa carte intitulată *Semnele înțelepciunii* și apărută recent la Editura Sagittarius Libris din Iași.

Subtitlul lucrării *Știința pentru o istorie eseistică a cărții* este o precizare binevenită despre intențiile autorului și scopul cercetărilor pe care le-a întreprins, în paralel cu alte preocupări, în decursul vremii. Într-adevăr, avem de-a face cu o

privire istorică a cuvîntului tipărit - de la forma papyrusului pînă la modalitățile electronice de astăzi - aflat din punct de vedere cronologic, cît și sub aspectul mesajului transmis și al impactului acestuia în ordinea devenirii culturii și civilizației în lume. Parafrazînd o celebră formulă referitoare la rolul cuvîntului, autorul pleacă de la constatarea că "La început au fost scrierile", continua cu perioada antică ca papyrusurilor, cu accent pe "Biblioteca din Alexandria", străbate drumul "De la mitul lui Kadmos la Biblia tipărită de Gutenberg", insistînd asupra unor momente esențiale din istoria cărții în epocile medievale, a Renașterii și cea modernă, pentru a ajunge în contemporaneitate - cînd în legătura cu memoria cărții se întrebă dacă aceasta a atins cumva "Capătul de drum" în istoria omului.

Iar concluzia autorului este una sub semnul echilibrului între contrarii, cel al înțelepciunii: desi prin "Lectură și text" omul are impresia că are aceeași soartă ca "Biblioteca din Labirint", în esență relația sa cu Cartea este una fundamentală și indestructibilă, în sensul "Cărțile, ca și oamenii", pentru că prin "Puterea cărții" - care este și cea mai relevantă, fiind aceea a spiritului - el va fi mereu conștient de faptul că "Scrișul este o avere" și că spiritul său înseamnă în fapt "Logodna Cuvîntului cu Omul".

Semnele înțelepciunii de Nicolae Busuioc este o carte ce poate fi parcursă cu interes dar și cu plăcere, deopotrivă, de orice cititor - indiferent de profesie, preocupări și preferințe culturale.

Îmi place să cred că este o carte ce nu trebuie să lipsească din zestrea niciunei biblioteci.

Centenar Vintilă Gh. Șiadbey (1898-1944)

Virgil V. SCURTU

Facultatea de științe a Universității din Iași. Datorită războiului a trebuit să se refugieze din Iași și în această împrejurare în aprilie 1944 a decedat.

Șiadbey era membru al Uniunii Astronomice Internaționale. Lucrările sale, publicate în țară și străinătate, au fost citate de astronomi cu renume. De exemplu astronomul Eugen Michael Antoniadu de la Observatorul din Meudon (Franța) citează lucrarea (6) a lui Șiadbey privind eclipsa parțială de lună, iar cunoscutul astronom englez Andrew Claude de la Cherois Crommelin, care a fost președintele Societății regale de astronomie din Londra a folosit în *Crommelin's Comet Catalogue*, pe care l-a publicat în 1932, determinarea orbitei cometei 1924 II (Finsler), dată de Șiadbey în (10).

Activitatea științifică. Vintilă Gh. Șiadbey are lucrări despre orbite cometare (1, 10, 19, 23), eclipse de Lună și Soare (6, 22, 25), mișcări proprii de stelelor (12, 15) și nebuloselor (11), strălucirea stelelor *novae* (20, 21), metode de observație (18), mișcarea meteorilor (7, 8, 13, 14, 16, 17, 24), despre care a publicat cel mai mult.

Cu privire la comete, Șiadbey a studiat (1) cum sînt repartizate înclinările orbitelor cometare; a determinat din mai multe observații (10) orbita cometei 1924 II (Finsler), corectînd elementele acesteia date de J. M. Winter Hansen și J. Johansen; anterior se discutase mult dacă această orbită este parabolică sau hiperbolică și Șiadbey a ajuns la concluzia că este hiperbolică. De asemenea a prezicât (19, 23) că orbita cometei 1926 III (Enser) este hiperbolică, stabilindu-i elementele.

ARGUMENT

Cine o mai fi și Șiadbey acesta, se vor fi întrebat cititorii neavizați? Și cea mai lesnicioasă soluție ar fi consultarea unei publicații de referință despre personalități. O asemenea publicație este și *Personalități ale științei - mic dicționar*, apărut la Editura Științifică și Enciclopedică, în anul 1977. La litera respectivă, la pagina 269 însă Șiadbey nu este de găsit... Cei care știu cumva că personajul respectiv a fost astronom, pot consulta, cu același "profit", un *Dicționar de astronomie și astronauțică*, apărut în același an, la aceeași editură. La pagina 366 Șiadbey nu este de găsit... De aceea cititorului curios nu-i rămîne decît să se adreseze literaturii de specialitate.

EXCURS BIBLIOGRAFIC

Cea mai la îndemînă s-a dovedit a fi o lucrare puțin impunătoare, dar cu titlu expresiv: *Momente și figuri din istoria astronomiei românești* de I. M. Ștefan și V. Ionescu Vlășceanu, apărută în anul 1968 la Editura Științifică. Acolo, la pagina 78, consacrată activității din cadrul Observatorului Astronomic din Iași, aflăm: "...Vintilă Șiadbey, un astronom foarte înzestrat, specializat la Paris și Viena. Citeva rînduri mai jos se specifică: "V. Șiadbey a murit în timpul evacuării, în 1943". E aici o eroare, anul morții lui Șiadbey fiind 1944. Ca ieșean nu puteam rămîne numai la atît, mai ales fiind vorba de un "astronom foarte înzestrat". De aceea am apelat la cărți mai rare, consacrate istoriei Universității "Al. I. Cuza" din Iași. Astfel, în vol. II din *Contribuții la istoria dezvoltării universității din Iași, 1860-1960*, apărut la București în anul 1960, cu ocazia centenarului numitei instituții, la pagina 29, în cadrul capitolului consacrat istoriei matematicii, scris de prof. univ. Ilie Popa, titularul de atunci al disciplinei "Istoria matematicii", aflăm următoarele: "Conferențiarul Vintilă Șiadbey efectuează apreciate observații asupra planetelor sau a unei stele temporare (Nova Herculis), calculează orbita definitivă a cometei Enser și face studii ale mișcărilor meteoritelor cu o metodă proprie. Fiind suferind nu poate suporta greutatea refugului impus de autoritățile militare din martie 1944 și moare în drum spre Alba-Iulia". Relativ la acest citat avem de făcut cîteva remarci: întîi, numele este scris cu "s" la început și cu "y" la sfîrșit. Apoi, numele cometei este greșit, adevăratul ei nume fiind Finsler, sau 1924 II, cum apare în celelalte lucrări consultate. Deh, eroare de matematician, adică de neastronom!

După 26 de ani (1986), apare la Iași volumul *Universitatea din Iași 1860-1985 - Dezvoltarea științei*, în care, la pagina 220, în capitolul consacrat matem-

aticii (iar!), profesorul Gh. Bantas, urmașul lui Ilie Popa, scrie următoarele: "V. Șiadbey, elev al lui C. Popovici, studiază repartizarea înclinărilor orbitelor cometare, determină orbite de comete, elaborează o metodă de calcul a eclipselor de soare și de lună, studiază mișcările nebuloselor spirale în spațiu, determină strălucirea stelei nova 1934 Herculis, elaborează o nouă metodă de calcul a traiectoriilor meteorilor, precizează repartiția radianților aparenti întru bolizii din catalogul lui Niessl. Membru al UAI, lucrările sale au fost citite de astronomi cu renume: E.M. Antoniadu, A.C. de la Cherois Crommelin, K. Hoffmeister, H. Krumpholtz ș.a.". Se constată un progres în informație, cel puțin cantitativ. Din nefericire și aici apare o eroare de nume, fiind vorba de catalogul de bolizi al lui *Von Niessl*. Deh, altă eroare matematicăscă...

Anul 1971 aduce trei materiale despre V. Șiadbey: primul, mai mic, este într-o carte despre *Asteroizi și comete* de V. Nadolschi, relativ proaspăt debarcat de la Universitatea din Iași de aceiași matematicieni care continuau politica înaintașilor lor, care îl ostracizaseră pe Șiadbey. Dar să nu anticipăm... Apoi urmează, sub pana aceluiași V. Nadolschi, un masiv articol despre Șiadbey în revista "Forum" nr. 9, dedicat împlinirii a 27 de ani de la moartea astronomului ieșean. Cele patru pagini dense pot fi comparate doar cu capitolul consacrat lui Șiadbey de cunoscutul istoric al matematicilor din România, George St. Aronjone, în volumul *Istoria matematicilor aplicate clasice din România. Mecanica și Astronomie* apărut la Editura Academiei RSR, în 1971, puțin înainte de importarea revoluției culturale din China... Erau și acolo patru pagini dense. Aceste două materiale vor fi baza prezentului articol consacrat centenarului lui Vintilă Gh. Șiadbey. Mai avem de remarcat, la finele acestui "excurs bibliografic", din nefericire nereușit într-o cronologie liniară, că, peste cîteva ani, același Andonie "uită" să mai amintească de Șiadbey în volumul *Istoria științelor în România (Matematica, Mecanica, Astronomia)* din anul 1981, apărut tot la Editura Academiei RSR, din nu știu ce "comandamente"...

La fel "uită" și Gh. Platon și colab. în volumul jubiliar *Istoria Universității din Iași*, apărut la Editura Junimea din Iași în anul 1985, pag. 132 și următoarele. În fine, în anul 1979 apare la Bacău un volum sub egida Muzeului de științele naturii în care se găsește lucrarea dr. doc. V. Nadolschi intitulată *Un secol de astronomie românească (studiu statistic)*, bazată în cea mai mare parte pe lucrările lui Andonie, deci cu aceleași lacune, unde apare și Șiadbey, pe locul 9, înaintea unor astronomi mult mai cunoscuți în epocă, așa cum ar fi Ioan Todoran, Cornelia Cristescu, Gheorghe Chiș, Ioan Curea, Gheorghe Petrescu, Nicolae Cociulescu și alții. Era un fel de clasament pe baza numărului de lucrări. La aceasta se adaugă o comunicare personală a aceluiași autor către subsemnatul, din 29 septembrie 1991, din care vom cita copios, nefiind accesibilă, deocamdată, și altora...

VIATA

Vintilă Gh. Șiadbey s-a născut la 15 mai 1898 la Falticeni, oraș din nordul Moldovei, de care si-au legat existența multe personalități culturale, între care literarii Creangă, Sadoveanu, Lovinescu, Labiș, artiștii plastici D. Hirluscu și I. Irimescu, actorii J. Cazaban și Gr. V. Birlis, savanții D. Leonida, N. Grigoras, P. Jitariu și M. Băcescu, folcloriștii A. Gorovei, M. Lupescu, Al. Vasiliu Tătăruși (apud Gr. Ilișei, în *Almanahul "Convorbiri literare"*, Iași, 1989, pag. 19). Liceul l-a urmat la Huși, luîndu-și bacalaureatul în anul 1917. Dar, între timp, grație profesorului de geografie și unei lunete, tînrul Șiadbey ia cunoștință de fascinația Uraniei, adică descoperă frumusețea unor privescitori cerești și subtilitatea raționamentului astronomic. Tînrul Șiadbey care, după cum sublinia Nadolschi (1971), semnăază cu "y", citește multă astronomie, cumpără un binoclu de cîmp cu care face primele observații autonome, într-un cuvînt, se ambelează așa de tare în astronomie încît își vede periclitată situația școlară. Din acea perioadă datează probabil achiziționarea cărților *Les Théories Modernes du Soleil* de J. Bosler (1910) și *Spectroscopie Astronomique* de P. Salet (1909), ambele din seria "Encyclopédie Scientifique", din cadrul colecției "Bibliothèque d'astronomie et de physique céleste", avînd ca director pe J. Mascart, astronom la Observatorul din Paris, același care l-a găzduit gratuit într-un hol pe Enache de la Olt, a cărui "tragedie sofoclideană" este descrisă de același Andonie la pag. 242 din lucrarea amintită. Aceste două volume în limba franceză, pe care împlîtor le-am achiziționat la un anticariat din Iași la 13 decembrie 1969, poartă semnătura olografă a lui Vintilă G. Șiadbey, cu "y" în coadă și fără virgulă sub "S".

După bacalaureat, Șiadbey se înscrie la Universitatea din Iași, la secția de matematică a Facultății de științe, unde este remarcat de matematicianul Constantin C. Popovici, pe atunci director al Observatorului astronomic din Iași, înființat în anul 1913, care-l numește, în anul 1919, asistent suplinitor. Șiadbey avea atunci 21 de ani, la fel ca Matei Alexescu, care devine la aceeași vîrstă, și tot fără studii superioare terminate, "ajutor al responsabilului acestui muzeu", instituție care în capitală, în anul 1950, includea Observatorul popular. O, tempora! O, mores! Acum mie mi se propune pentru ceva similar titlul de cel puțin doctorand...

Șiadbey a pus mult suflet și pasiune în munca desfășurată la Observatorul din Iași. Dar acesta era slab dotat și nu putea să satisfacă dorințele unui fanatic al astronomiei.

(va urma)

CARLO MASONI: «Cine mai visează în afară de mine?»

(din volumul de nuvele
Tăcerea celorlalți, 1996)

În pinza ochilor ei, cine mai visează în afară de mine? (Paul Eluard)

- Sosesc, strigă ea.
Stiu, bineînțeles. Nu-i nevoie să întorc capul. Am auzit: pac-pac, toc-toc. Un pas, doi pași, două loviturile rapide cu bastonul. Un baston care abia caută, ca de obicei. Marta n-are nevoie de el, traseul este înscris în memoria mușchilor. Acolo face la dreapta, dincolo ocolește cutia postală, aici se urcă pe trotuar. Încă trei metri, și gata: banca mea o asteaptă, i-am lăsat capătul liber ca să-i primească trupul bătrîn.
Cînd spun bătrîn... Are aproape vîrsta mea. Dar nu anii ne îmbătrînesc, ci povara amintirilor. Amintirile ei sînt prinse ca ilustratele pe zidul negru al pivirii. Fără nici o ordine, fără «înainte» sau «după», totul învâlmășit în memorie. Îmi vine greu să rînduiesc toate aceste imagini în minte. Uite, cînd e vorba de fetița mea...
- Ce mai face Fabienne?
La început parcă primeam un pumn în stomac la fiecare întrebare. Nu le puteam suporta. Mînia mă cuprîndea ca un foc din cap pînă în picioare. O rană mereu redeschisă te înnebuneste. Apoi, pe măsură ce lunile treceau, am înțeles că Marta nu e răutăcioasă. Dimpotrivă. Acum mi-am strîns o rezerva de răspunsuri și intru în joc: «bine», sau «fetița este răcită», sau «i-am cumpărat o rochiță». La ce bun s-o contrazic? Mîine sau poimîine va veni pe. Numai că tot alimentîndu-i conversația, o scoteam în realitate, o rochiță, altădată o păpușă, o carte cu poze, cum vreti să nu mă chinuți?
În piața mare sînt trei plopi. Păsările se zbenzesc cît e ziuica de lungă. Fabiennei îi plăcea să se joace la umbra lor. Își inventa o lume pe măsura viselor ei.
Într-o zi cînd trec pe acolo, mă întîlnesc cu Marta. Mă ia de brat.
- Ascultă. Ce mai rîde fetița ta!
Ploua cu frunze, ca un rîs de copil.
Marta iese din băcînie.
- Mi-am făcut cumpărăturile pentru mîine.
- Pentru mîine?
- Este ziua lui Jacques.
Fac cu ea cîtiva pași. Îmi place s-o însoțesc în călătoriile ei.
- Vine des pe la tine amorezul tău...
- E un mîncăcios. Dar nu mîncîncă orice, înțelegeți?
Tace o clipă, ca și cum pielea ei pătată ar fi scârbită încă de fiorii plăcerilor prudente pe care și le permite.
- Dar să nu-ți închipui... Nici vorbă să ne lațuim la frunze de pe spate. Nu țin să sfîrșesc ca în poștașului, care a rămas grea și nemăritată cu un tînc în brate.
Jacques trăiește în Canada de treizeci de ani. Fata poștașului a murit la naștere acum douăzeci și cinci de ani. Piatra de pe mormîntul ei este verde de mușchi și de uitare.
Mă întorceam de la cimitir. Merg acolo în fiecare săptămînă, asta-i fidelitatea mea. Ziua rotundă și aurie lucea ca o portocală coaptă. Parfumul întunecat al pinilor curgea peste ea. Treceam prin fața cafenelei «Cocoșul îndrăznet». Primarul care tocmai împingea ușa ca să intre m-a văzut apropiindu-mă.
- Vîno să bem o bere.
Intrăm. E întuneric și răcoare. Îmi spune: «la loc aici». Se așează în fața mea. Își scoate șapca și își scarpină creștetul. Îl sîcîie pesemne o îngrijorare, care are legătură cu mine. Îl cunosc bine: are inima largă, dar este sperios, parcă merge mereu pe acc.
Mă atacă direct:
- Stii, Marta ta...
- Nu-i a mea.
Dar cui să se adreseze, dacă nu mie? Ea nu mai are familie, sînt vecinul și prietenul ei, mai mult ca ceilalți, nu pot nega.
- Trebuie să facem ceva. Uite, chiar ieri...
S-a prezentat la primărie.
- Am venit pentru cartela de alimente. Am pierdut-o. Cum o să mîncînc?
Funcționara de la ghișeu o cunoaște bine. I-a promis că va face cele necesare. Și-a învîluit chiar răspunsul în comentarii rezonabile despre asprimea ocupației, despre escrociile de la bursa necgeră.
- Nu-i prea grav. Sînt sigur că birocrații tăi, scrîrta-scrîrta pe hîrtie, s-au distrat.
Tocmai asta e, omului nu-i prea plac fanteziile. Discreditează administrația. Dar ce să faci? Dar n-o s-o închidă pe Marta într-un azil pentru că-i amuză pe funcționarii comunali.
- A început toată lumea, preotul, învătătorul, paracșiserul, să-i propună o casă de sănătate. Nimic. Poate tu, dacă ai vrea...

gîndul și lumea

Scriitorul Carlo Masoni s-a născut la 16 mai 1921 la Beauraing, în Ardenii belgieni, aproape de frontiera franceză, din tată italian și mamă belgiană, muzicieni amatori. Prinde din copilărie gust pentru teatru, asistînd la spectacole de trupe ambulante. Urmează studii clasice. Este profesor agrégé de literatură franceză între 1946 și 1979, iar între 1979 și 1996, directorul Centrului cultural din Ottignies-Louvain-la-Neuve. Ca profesor, înființează o trupă de teatru de amatori și o revistă școlară care publică ultimul mesaj antum scris pentru primul număr de Albert Camus la 17 decembrie 1959, puțin înainte de sfîrșitul lui tragic. Textul a fost republicat de «Figaro littéraire». Este co-fondator, împreună cu scriitorul Michel Lambert, al premiului «Renaissance de la nouvelle» și al periodicului «Dossiers L», destinat profesorilor de literatură, cărora le furnizează studii și analize despre scriitorii belgieni francofoni. Este membru al Societății de administrație al Asociației scriitorilor belgieni, membru al Academiei din Luxemburg și al Academiei Froissart. A fost recompensat cu premii pentru piesele sale de teatru, pentru nuvele și poezie.

BIBLIOGRAFIE:

Poeme: *La croisière impossible (Croaziera imposibilă, 1947)*, *Que vienne l'ange (Să vină îngerul, 1949)*, *Poèmes pour l'Ardenne (Poeme pentru Ardeni, 1956)*, *Ces mains de cendre (Aceste mîini de cenușă, 1957)*, *Plein pouvoir (Deplină putere, 1964)*, *Le temps rassemblé (Timpul adunat, 1966)*, *Visitations (Vizitări, s.a.)*, *Proses andalouses (Proze andaluză, 1978)*, *Le seuil et la demeure (Pragul și locuința, 1988)*, *Lumière nomade (Lumină nomadă, 1989)*.

Proză: *Si nul ne se souvient (Dacă nimeni nu-și mai aminteste, nuvele, 1984)*, *Fugues (Escapade, nuvele, 1991)*, *Les signaux inutiles (Semnale inutile, roman, 1995)*, *Le silence des autres (Tăcerea celorlalți, nuvele, 1996)*, *La quatrième porte (A patra ușă, roman, 1998)*.

Teatru: *La fille et l'ombre (Fata și umbra, 1963)*, *Les chemins de la nuit (Drumurile nopții, s.a.)*, *Luce et la belladone (Luce și beladona, s.a.)*, *Vous serez mes juges (Veți fi judecătorii mei, 1996)*, *Arabesques ou le quatuor à cinq (Arabescuri sau cvartetul în cinci, s.a.)*.

Esuri: *Le chant profond de Séville (Cîntecul profund din Sevilla, 1978)*, *La fête et la lumière de Cordoue (Sărbătoare și lumină la Cordoba, 1981)*, *Autrement dit, petites chroniques des choses de la vie (Altfel spus, mici cronici despre lucrurile din viață, 1994)*.

A tradus trei piese de Goldoni și figurează în trei antologii de nuvele.

Își golește paharul dintr-o înghițitură și comandă din nou, fără să aștepte să mi-l termine și eu. Nu-mi place berea.

Am încercat. Am luat un sac plin de argumente. Cînd am intrat la Marta, era așezată în fata ferestrei. N-am avut timp să-mi dezleg sacul. Mi-a zvrîlit:

- Am auzit-o pe Fabienne trecînd. Își spunea o poveste. Lumea are noroc că este locuită de astfel de tineri.

Lumea nu mai are noroc. Dar mă prefac...

- Da, mare noroc, Marta.

Să nu-mi spuneti că-mi pun sufletul în acest joc. Stiu. Da uneori este atît de bine să crezi că timpul a dormit. Că ce a fost n-a încetat să fie.

Marta este așezată la soare, pe zidul scund al podului. Apele rîului pălăvăresc discret. Lumina îi vine drept în față. Pe capul dat pe spate, pe gura întredeschisă. Pe ochii stînși muiați în lumină. Îmi preîntîmpinîntrebarea:

- Vezi, beau soare.
- O să-ți fie rău...
- Nici gînd, cu ochii mei duși!
- Atunci, de ce?
- Imaginile pe care le am în cap obosesc cu timpul, înțelegi, slăbesc. Le întăresc, le dau ulei de ricin din soare.

Rîde gîlgîit, zeflemitor, ca și cum s-ar distra pe seama ei. Uneori mă întreb dacă nu joacă teatru. Dacă nu este felul ei mai mult sau mai puțin conștinet de a se face interesantă. Totuși, această inocență pe chip...

- Ce face fetița azi?
Mă așez lîngă ea. Vara care mă învâluie în lînă caldă îmi face bine la trupul meu bătrîn.

- O iubesc pe fetița ta.
Ce stie ea despre dragostea pentru un copil?
- Are ochi albaștri ca floarea de nu-mă-uita. Si întotdeauna un cuvînt amabil pe buze, e o plăcere s-o înțîneste.

O las să vorbească. Înfrunt soarele cu ea. Priveșc cîmpia. În aerul cald care încetosează liniile se zărește o lumină deasă. Cu un tufiș de foc ca niste plete și doi tăciuni care sînt privirea, cu brate durdulii, a căror duioasă o regăseasc încet în amintirea palmelor. Ea este sub tei. Sare coarda, iar fustita îi se desface ca o floare. Cîntă. O! s-o ascult din nou! Măcar o clipă...

Azi dimineață, în cameră...
Marta fredonează. Dar nu singură. Aud, suprapusă peste vocea ei aspră, o voce de copil:

În camera de sus...
E cald. Coarda nu mai lovește praful. Pieptul tînar gîfîie, se ridică. Fruntea sîroiește sub cununa de spumă aurie. Fetița se șterge cu o batistă mototilită. O batistă fină roz.

Era iamaroc la Saint-Firmin. Voisem să-i fac fetiței o surpriză. Îi cumpărasem trei batiste brodate cu flori. Trei batiste fine roz.

Cîtva timp, oamenii au continuat să-mi vorbească despre Fabienne. Cu fețe întunecate și vorbe de cenușă. Spuneau: ce nenorocire!... ea făcea... spunea... Fiecare imperfect o îndepărta încă un pic. Apoi au încetat s-o mai evoce. Poate pentru a nu-mi întretine durerea. Apoi au uitat. E normal, zilele se împing și calcă peste zilele trecute.

În spatele nopții sale. Marta pune trecutul de o parte. Această femeie fără memorie este memoria mea. Îi este de ajuns să-i deschidă ușa. Cînd povesteste, cînd pune întrebări, ea fabrică prezent. Mult timp mi-a rănit inima. Acum știu că trecutul poate fi reînălțit. Dar pentru ca el să prindă con-

sistentă și culoare, este nevoie de un intermediar. Și, fără îndoială, și de niste ochi orbi.

Era o noapte însiropată în care nu ai chef să intri în molișcuța dormitorului. Rămăseseam pe bancă să ascult zumzetul stelelor.

Aud pași. Nu e Marta, e prea tîrziu. În afară de asta, este un mers vioi, în doi timpi, foarte ferm și care stie unde vrea să ajungă. Adică la mine, și nu se aștepta să mă găsească așezată la aer proaspăt.

- O curtați pe Ursa Mare, după cît mi se pare.

- Ar trebui mai tîrziu să știu unde s-a culcat, în acel fumicar.

Învătătorul. Se așază fără fașoane lîngă mine. În întuneric ochelarii sunt ca două picături albastre. Îmi vorbește despre vacanța care se termină, de puștii care au huzurii timp de două luni, iar cînd te plictisești nu înveți decît lucruri rele, măcar dacă părinții... Mă ia pe ocolite, nu mergi acasă la un creștin ca să-i vorbești despre pedagogie.

- Pentru că veni vorba...

Lată-ne în la subiect.
- ... știți ce circ a mai făcut Marta?
- Am să aflu.

- S-a dus la ușa familiei Gaussée, unde locuiau pe vremuri părinții ei. Voia să-și vadă tatăl. A asmutit tot cartierul pentru că n-o lăsa să intre.

- Și ce dacă?

- Nimic. Mîine n-o să țină minte nimic. Dar o să-și amintească, de asta sau de altceva. O să se termine cu un carnaval sau cu o dramă. Vorbiți-i. Pe dumneavoastră o să vă asculte. Explicați-i că într-o pensiune - nu spuneti azil, bineînțeles, astăzi se spune casă de odihnă sau pensiune, puterea cuvintelor, înțelegeți? - spuneti-i că va fi răsfatată, că-și va face prietene, știu și eu? Fiți mîieros.

Este un bărbat încă tînar, dar cu diplome. Asta nu împiedică bunul simț. Își umple pipa. Strivește tutunul învîrtindu-l cu degetul cel mare, plimbă pe deasupra un chibrit. Pufăie de două-trei ori cu

forță. Focul pîlpîie. Ca o stea căzută ce se străduiește să supraviețuiască.

- Este ca o mașinărie dezarticulată. Uită tot. Sub bufet găsești ouă stricate sau unt rînced ascuns de frica raționalizării alimentelor, obiecte din cupru pe care pretinde că le sustrage de la rechiziționare. O să adoarmă într-o seară cu șuberul sobei închis și va sfîrși asfixiată. Li se întîmplă atîtor bătrîni. Sau o să dea foc, cocioabele astea vechi se aprind ca niște chibrituri.

N-am ce răspunde. Capul Martei este ca un buzunar găurit. Își pierde prezentul ca un copil bilele. Atunci își fabrică prezentul din trecut. Iar eu... La început mă amuzam. Nu atunci cînd îmi vorbea de Fabienne, după cum v-am spus.

- Trebuie s-o convingeți, este datoria dumneavoastră.

- Dar dacă Marta pleacă, cine-mi va înapoia...

- Cine vă va înapoia?

- Nu, nimic, lăsați.

- Dacă vă datorează ceva, ne vom aranja.

- Vă spun să lăsați.

A plecat. Nu-i un băiat rău. Dar în felul său și el este om. Orbirea simțului comun. Cum ar putea ghici că Marta nu mai aparține vieții decît prin trecut? Că trecutul ei este lipit de fatade, de copaci, de biserică, de școala în care a existat? Dacă ea pleacă, ce va mai rămîne din el?

Iar mie cine îmi va înapoia fetița? Mama ei, plecată cine știe unde? Automobilistul care a... Ceilalți, care i-au uitat figura, care nu-i mai știu numele de ani de zile, înțelegeți?

Marta mi-o dă înapoi. Prin vis, prin delir. Mi-o dă înapoi, mi-o dă înapoi. Si eu să mă lipsesc de ea?

Da. A doua zi am mers la Marta. Cînd sînt folosite cuvinte mari, datorie, răspundere, simț social, astea îmi pun conștiința pe jar. M-am gîndit: pot fi chiar atît de egoist? E adevărat că Marta s-ar simți mai bine într-un azil. Cine știe, poate și-ar muta acolo tot trecutul.

Casa era încă întepenită de somn. Am bătut la ușă. Nimeni nu mi-a răspuns. Am deschis-o. Bucătăria mirosea a săpun de rufe. Dusumeaua lucea ca o lamă. Un foc proaspăt aprins trosnea în soba de tuci. Pe masă un pahar pe jumătate plin cu apă și alături o cutie cu pastile.

Am simțit ceva ce mi se răsucea în pîntec. Am strigat... am strigat: Fabienne! Da, Fabienne. Am privit împrejur. Într-un colț, ghemuită într-un fotoliu Voltaire cu tapiteria spalăcită, Marta. Un fior mi-a înghetat tot mușchii. Îmi venea să vomit. Si în același timp, să plîng, s-o învidiez și s-o urăsc. Pentru că numai ea avusese puterea să-mi înapoieze puțin copila. Pentru că fără ea aveam să mă confund din nou într-o absență adîncă. Ea era memoria mea. Plecase fără măcar... Fără măcar ce? Trebuia să mă avertizeze?

M-am apropiat. I-am auzit respirația. I-am văzut bluza ridicîndu-se ușor. Dormea. Am iese în vîrfurile picioarelor.

Seara, cînd iau aer pe bancă, mă gîndesc. Vor veni, nu se poate altfel. Într-o zi o vor duce pe Marta în paradisul lor pentru bătrîni. Nu se pot expune riscului unui accident. Pentru ea sau pentru ceilalți.

Dar eu? De pasă de trecutul meu care depinde de Marta? De cuvintele ei. De nebunia ei. Atunci, sînt ispitit uneori... Ar fi ușor: un tub cu pastile, o bucată de frînghie. Aș merge s-o înțînesc pe fetiță acolo unde vremea nu mai există. Înainte ca Marta să n-o ia cu ea.

Traducere și prezentare de
Petruța SPĂNU

CHARLES VIDRAC

Marea pasăre albă

Marca pasăre albă își desfăcu aripile
Care erau de tot pure, care erau de tot noi,
Care rideau în cer ca niste pînze noi,
Și se bombau ca ele.

Cu vigoarea sa și candoarea sa
Își părăsi copacul ei și valca ei
Spre țara îndepărtată a înălțimilor.

Cînd sosi în cîmpiile vieții
Marea pasăre albă, în clanul său frumos.
Primi brav, violentă și sătulă,
Sborul pietrelor vieții.

Ea devic puțin, căzu puțin,
Și oamenii de jos
Văzură fulgi căzînd din cerul de jos
Și pene de asemenea, puține pene,
Dar marca pasăre nu ateriză.

Dar marca pasăre nu atînce pămîntul
Deși continua să bată asupra ei
Măruntul pietris al micilor mizerii
Ale vieții.

Deodată, o ascuțită și violentă piatră,
Muiată în negrele noroaie de jos,
I-atînce o aripă și trecu prin ea
Și îi făcu o gaură

O gaură rotundă și rosie și neagră, în această
aripă,
Care era de tot pură, care era de tot nouă.

Marea pasăre albă sbură mai puțin sus
Și se înclină ca o luntre
Care are alături o cale de apă.

Dar gaura crescî puțin cîte puțin în aripă
O gangrenă îi mări răul
Și aerul șuiera la ficce bătaie
Ca într-un piept bolnav

Și cu cît zbura,
Cu atît se lărgea rana,
Și cu atît se apropia de pămînt.

Descnădăduită marca pasăre
Bātu încercînd aerul cu-o aripă ajurată
Bātu încercînd aerul cu oasele sale,
Cum ai bate-n van lovituri în apă
Cu o sabie...

Ea dete cu pliscul în praf...
Dar încăpătînată își reluă, în salturi infirme,
Cu vigoarea ei, cu candoarea ei,
Voiajul ei lung spre înălțimi...

Cînd părăsi cîmpiile vieții,
Marea pasăre albă tira pe sol
O aripă putrezită.

Dar ea întîndea în acru diminexii
O aripă plină de frumoase destine,
Care era de tot pură, care era de tot nouă...

În românește de AL. HUSAR

ARTHUR HAULOT

Mărturii

În ce adâncime a veacurilor și a lavelor
vom ajunge să descoperim mărturiile începutului nostru?
În ce fusiuni în ce glaciații geologice
vom găsi cheia contradicțiilor noastre?
În ce înlăturare de stele, în ce galaxii
vom putea să ne reînnoim firul destinului?
În ce sete a zeilor, în ce jocuri inefabile
vom putea să justificăm crimele mîinilor noastre?
Cîntecul subtil al sferelor și al constelațiilor
se stinge și se reaprinde la simpla atingere a visului
Bîlbîiala poeziei nu luminează
decît o fărîmă a inimii în goliciunea ei dintîi.

FRANCIS TESSA

- fragmente -

Regăsirea tatălui. Acest frig al lui Dumnezeu în abisul
infinit. Dumnezeu al sfîșierii, al tunetului, al uraganului,
al înflăcărării, iată-te frison al vidului, imagine precară,
întrebare fără de răspuns

Iată-te sorbit de vârtejul Dumnezeirii, fără
disperare, fără moarte. Interogație a zorilor înfiorată
de un vînt ușor. Ecolul tău în fiecare clipă a ierbii

JEAN-LUC WAUTHIER

Sicriul soarelui

Departa foarte departe
dincolo de ferigi și de vise
într-o pesteră plămuită
e plăcut să mori
cînd nici un tîmplar, seara,
nu se gîndește să șlefuiască sicriul soarelui
și cînd la capătul puterilor inima noastră
ni se refugiază în mîini
ca să îmblînzească apa
ca să adîncească rana
(cu pasi măsurați
alinarea
rămîne văduvă
pe marginea potecii).

PIERRE-YVES SOUCY

Își scaldă trupurile plinurile toate
pierzîndu-și strălucirea
echivoca transparentă a sticlei
nici privire nici chip ci numai
pale de foc
ce roiesc împrăștiind pe piele
sămînta unui izvor de jar
lichid

Țîsnesc din torti
peceti hotarnice
neînduplecată ruptură
și ecolul unei muzici
mai picură semne
în vârtej năucitor
își abandonează încordarea
vârtej îmbogățit
de nețărnișirea afluenților

Străină goliciune
conturată de curbe
de forme abia ghicite
și sîinii ca un haos
al templului
care se știu priviti
rămîn de neatîns
un chip rătăcit
în ziua ce poartă
acest trup
spre împărăția nopții

FRANÇOISE DELCARTE

Am dat înapoi.

Am evadat din încătusarea zorilor. Ziua de ieri zbura foarte
jos.

Ploile se închiseseră în ele însele.

Doar o vară infinită acoperea pămîntul cu ucise călduri.

Iazurile își potoleau setea.

În felul ei, mulțimea ne excludea.

Iar amiaza, peste cuvintele noastre, își zdrentuie răbdarea.

ANDRÉ DOMS

Aici ai vrut să dormi. Fragedă-i iarba.

Văd noaptea cum mă impresară și cum se sfîrșeste povestea.

Cineva mătura cerul. Nu știu dacă-mi

sînt privirile limpezi, dacă mai cunosc tainele

sau dacă sînt doar cenusa în care tu supraviețuiești.

Stînsă e petrecerea ta și mută e casa.

Cît de nestiutori am fost. Ascult

liturgia ta, ecolul plîngerilor Bizanțului.

Cu tine, mă încapătinez să cred într-o nemuritoare plecare.

Deși 85 de ani e vîrsta la care mulți dintre scri-
tori și-au spînzurat lira-n cui, Arthur Haulot con-
tinuă nu doar să creeze, ci și să fie sufletul și orga-
nizatorul Bienalei Internaționale de Poezie de la
Liège, a cărei nouă ediție (a 21-a) se va desfășura la
începutul lunii septembrie sub înaltul patronaj al
reginei Fabiola.

Avîndu-l ca presedinte pe scriitorul Federico
Mayor Zaragoza, această adevărată sărbătoare a
poeziei universale ce va reuni peste 300 de poezi din
70 de țări - își va desfășura lucrările sub semnul
"apelului către vizionari" lansat de organizatori
pentru cel de-al treilea mileniu. Tema întîlnirilor:
"Poezia și Omul Viitorului".

Reunim în această pagină doar cîteva din
creațiile unor importanți poezi belgieni care ne vor
fi gazde la Liège.

JEAN-PIERRE VERHEGGEN

Cîntec pen' cel mai înalt turn wallon

El e sanjîneta rufisurilor

Încarmată doar cu bastonul-i de pelerin

Spre a se apăra de sutele de muste murdare

ce-i asaltează

Este ex-lăncierul dezarmat acum. Gardianul

Sexelor

Ex-sultasul

Fostul soldat neinstruit

Care supraveghează parfumatele guri, cartusele

Care veghează la intrarea în pesteri lepădările

Serpuitoare, croncănitor cu ochii holbați

La strîmtele intrări și la mesajele par avion

By air mail, by ballons.

FRANS DE HAES

Cu trupul gîrbovit
înfrînt sub fragila crustă a durtății

simt că nimic nu mai e ca înainte

și în fiecare zi

mă simt ispîtit să repet după alții

"nu, mulțumesc!"

chiar și sub adăpostul pălăriei aud

un clopotel sunînd fără gres

și ora

și jumătatea ei

Cu trupul întărnat

asezat la birou îți vei citi oare

propria viață, afît de scurtă,

adunată în plumb?

WERNER LAMBERSY

AICI

să ghicești locul unde

nimeni nu vine niciodată

dacă nu are chef să bea

cu prietenii

apropiați

să fredoneze melancolic

vesel

să cînte la flaut

în mijlocul păsărilor

pentru a citi poemul înainte

de a coborî singur

în noapte

CHRISTIAN HUBIN

- fragmente -

ȘI UNEORI, poate, în imensa distorsiune violetă, în
miresma de ghețuri sfărîmate, irizarea tîrzie a celui mai
insignifiant detaliu,

în strălucirea aripioarelor înotoătoare, difracția atavică, în
necuprînsul limfei prin desprinderea de realitate.

- uncori.

- PRIN nesfîrșitele aparente, granituri, prezente simultane
deosebite doar prin unghiul privirii, despuiera aprinsă de
umbre, prin fărîme în care existentul și inexistentul sînt
consustanțiale.

CLAUDE BAUWENS

paznicul apocalipsului

- fragmente -

Arsita soarelui înceamnă de multă vreme țiglele să-și ridice
marginile rotunjite, să încalce țiglele vecine și să lase
lumina să pătrundă: raze în pod care îngălbenește și mai mult
ziarele expuse între două fire de hasmă, crescute aiurea, ca
un acoperiș de protecție...

(Prin aceste crăpături pătrunde pudra ninsorii ce schitează
ondulații succesive, mai mult gri decît albe)

pagină realizată de Valeriu STANCU

Revista se editează
cu sprijinul
Ministerului Culturii

I.S.S.N.: 1220-4560

Poziția în Catalogul Presei
Interne: 3031.

Cont în lei 45.10.09.72 deschis la B.C. Iași.

Casa de Presă și Editură CRONICA

Redactor-șef: Valeriu STANCU

Redacția: ● Vasile CONSTANTINESCU ● Bogdan Mihai MANDACHE ●
Mariana STANCU ●

Redactori pentru străinătate: ● Pierre-Yves SOUCY, Francis TESSA (Belgia);
Hélène DORION (Canada); Jean-Pierre
VALLOTTON (Elveția); Yves BROUSSARD,
Jean PONCET (Franța); Emil CIRA, Christian
W. SCHENK (Germania)

Secretariat tehnic: ● Adela GACEA ● Angela MAFTEI ●

Număr tipărit cu sprijinul
Consiliului Județean Iași
și al Fundației pentru
o Societate Deschisă.

Tiparul: MULTIPRINT, str. Sf.
Lazăr, nr. 49, Iași - 6600. Tel. 230060

Redacția și administrația: str. V.
Alecsandri nr. 6, Iași - 6600.

Telefon redactor-șef: 032/146433.